

Slovenska čitanka
za
prvi razred srednjih šol.

Sestavil in izdal
dr. Jakob Sket
e. kr. profesor.

I.

Cena 2 kroni.

K2.

1

Slovenska čitanka

za

prvi razred srednjih šol.

Sestavil in izdal

dr. Jakob Sket,

c. kr. profesor.

I.

==== Tretja izdaja. ====

Velja trdo vezana 2 K.

V Celovcu, 1904.

Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohorja.

Slovenska čítanka

prvý časť stredných škôl

20966 / 1, 1904

S 9760

1. Modrost.

1. Ni na svetu boljš'ga blaga,
ni nobena stvar tak' draga,
kakor sveta je modrost.
Ona mladih dnij lepota,
ona starih dnij dragota,
njo oskrbi si mladost!
2. Modrih naukov se učiti,
svetih čednost' osvojiti,
to mladini dá modrost.
Ona se nam ne postara,
tudi tat za njo ne bara;
večna njena je vrednost.
3. Bode enkrat vse minilo,
nas posvetno zapustilo,
nam ostane še modrost.
Tam med angelji častila
se modrost bo in delila
nam nebeško visokost.

A. Slomšek.

2. Salomonova sestra.

Našemu ljudstvu je znana ne le modrost kralja Salomona, ampak tudi modrost njegove sestre. O Salomonovi sestri se pripoveduje, da je pokazala sodarjem šestilo (cirkelj). Nekdaj niso mogli sodarji izgotovljenega sode takoj postaviti po koncu, ampak dolgo in mnogo so se mučili, predno so spravili dno v sod. Mimo sodarjev se je šla Salomonova sestra izprehajati in je videla, kako so gnetli sod, da bi spravili dno vánj. Ker so se ji smilili, stopi k njim ter jih vpraša: „Kaj pa je, da se tako mučite s sodom?“ — „To kolo nam nagaja,“ pravijo, kažoč na dno; „nikakor ga ne moremo popolnoma izokro-
žiti.“ — „Ali ne poznate šestila? S šestilom lahko popolnoma
okroglo dno naredite. Kdor naredi za moje noge primerne
črevlje, ne da bi mi jih pomeril na noge, temu pokažem
skrivnost, kako se naredi s šestilom okroglo dno.“

Sodarji so si potém zeló belili glave, kako bi Salomonovi sestri naredili primerne črevlje ter zvedeli skrivnost, kako se dela okroglo dno. Ali zaman; pri vsakih črevljih, katere so ji prinesli, je rekla, da jih ne more nositi. Bila pa je med sodarji zvitá glava. Ta se splazi na kraljevski vrt, kjer je

20 imela Salomonova sestra kopališče, in previdno potrosi s pepelom pot do kopališča. Salomonova sestra se je prišla kopat in je zopet odšla, ne da bi opazila, da je pot potrošena s pepelom. V pepelu so se poznale stopinje kraljičninih nog, ki so bile podobne rokam, in po sledéh so dali sodarji napraviti 25 črevlje, ki so se ji popolnoma prilekali. Zdaj je morala Salomonova sestra tudi sodarjem pokazati šestilo, s katerim se dela okroglo dno. Odsihdob se sodarjem ni treba več toliko mučiti, da naredijo okroglo dno.

Salomonova sestra je kazala svojo modrost tudi v spret- 30 nem ponarejanju cvetlic, katere je tako umetno izdelovala, da, kdor ni imel ostrega očesa in ni poduhal cvetlice, ni mogel rzsoditi, je li prava ali ponarejena.

Nekega dne jo obišče brat Salomon. V njenem stanovanju je bilo po letu in po zimi polno cvetlic, deloma pravih, 35 deloma ponarejenih. Došlemu bratu, modremu kralju Salomonu, reče sestra: „Ako si res modrejši od mene, povej, katere cvetlice so tukaj prave in katere ponarejene, pa ne da bi se dotaknil katere ali jo poduhal.“

„Takoj ti povem,“ reče Salomon, „samo dovoli, da stopim 40 poprej k uljnjaku in pogledam, ali čebele že rojé.“

„Dobro, le poglej!“ pravi sestra. Salomon gre k uljnjaku, pa se kmalu vrne, v pesti imajoč nekoliko čebelic, katere izpusti v sobi. Letajoče čebelice pa so sedale samo na prave cvetlice, a ne na ponarejene. Zdaj je Salomon lahko pokazal 45 sestri, katera cvetlica je prava in katera je ponarejena, ne da bi se bil dotaknil katere ali jo povohal. S tem je kralj Salomon dokazal, da je vendar modrejši kakor njegova sestra.

I. Skuhala.

3. Naočnike kupuje, da bi znal čitati.

Oče pošlje sina v mesto v šolo. Ko pride sin tja, hodi nekaj dnij s svojim prijateljem po mestu. Ko vidi pri mnogih ljudeh, starih in mladih, naočnike, vpraša svojega tovariša, zakaj ljudje nosijo naočnike. A ta mu odgovori, da nosijo 5 ljudje naočnike zató, da bolje in laže čitajo in pišejo, ter mu

tudi reče, da so taki ljudje pametni. Ko deček to čuje, pravi samemu sebi: „Čemú bi se toliko mučil in učil? Tudi jaz si kupim naočnike, da bom znal takoj čitati in pisati.“ Drugi dan gre v prodajalnico, kjer so bili naočniki na prodaj. Pribesó mu jih vsake vrste. On natakne kar prve in prosi, da mu dadó knjigo. Deček vzame knjigo, ali narobe; ko pa le ne more čitati, reče: „Ti naočniki niso za nič, dajte mi druge!“ Takó je šlo dalje po redu in vedno enako. Zdaj zapazi prodajalec, da drži deček knjigo narobe, in mu reče, naj jo obrne. Pa tudi zdaj ni bilo boljše, zató reče deček prodajalcu: „Ali me varate, ali mi pa nočete prodati dobrih naočnikov.“ Tu se domisli prodajalec pravega vzroka in mu reče: „Tvoje oči so zdrave, prijatelj, in tudi naočniki moji so dobri, ali mozeg je tebi pokvarjen.“

Po Vuku Vrčeviču.

4. Bog je moj ščit.

1.

Bog je moj ščit,
v njegovi roki je moje življenje,
njemu se voljno udam;
mislí in dela, moči, hrepenenje:
njemu darujem, kar imam.

2.

Bog je moj lek;
ako zadene me strela nezgode,
v prsih trpeče srcé
žalosti meč mi nesmilno prebode,
ako prelivam solzé.

3.

Bog je moj up;
ako ves svet me preganja, sovraži,
kaj mi je skrb ali mar?
Bog mi pomaga, me čuva, tolaži,
ne zapusti me nikdar.

Jak. Gomilšak.

5. Dragotin in njegov oče.

V nekem mestu na Turškem je prebival Dragotin v revni hišici, da v njej celó dežja in mraza ni bil varen; pa v vsem mestu ni bilo pridnejšega človeka od njega. Jedva se je daniło, je že delal na vrtu, in predno ga je obsijalo solnce s svojimi žarki, mu je že od truda polival pot lice. Pa vedno je bil vesel, zakaj delal je za svojega starega očeta in ljubo svojo ženo.

Njegovo veselje pa se je izpremenilo v žalost, ko mu je Bog dal sina. Vedno je premišljal o svojem detetu in vzdihoval: „O nedolžno otroče, glej, rojeno si, da bodeš trpelo in si s potnim obrazom kruh pridobivalo; delalo boš od zore do mraka, pa se ne boš zadosti najedlo, niti si pridobilo obleke, niti mirno spavalo v svoji podrta hišici.“

Noč in dan je mislil nató Dragotin, kako bi si pomagal in poskrbel za srečnejšo prihodnjost. Zdaj mu je prvikrat v življenju osemdesetletni oče postal nadležen. Večkrat si je mislil: „O da bi mogel dejati to na stran, kar potrosim za očeta! Res je, da bi bilo le malo, pa enkrat bi bil vendar lep denar.“ Iz začetka se je sicer prestrašil take misli; ali zopet se je vzbudila in naposled se je odločil starega očeta pahniti iz hiše.

V tistem mestu je bilo več siromašnic za stare ljudi. Tu bi se bili morali starčki dobro hraniti; pa lakomni predstojniki so obrnili lepo ustanovo toliko na zlo, da je vsakdo trepetal, kdor je moral ondi iskati pomoči.

Še pred nekoliko meseci je Dragotin pomiloval tiste, ki so tam gladovali; zdaj pa se je predrznil sam staremu očetu svoj namen razodeti in ga pahniti v revščino in nesrečo.

Ko zasliši starček misli svojega sina, se zgrudi strahú in žalosti na zemljo. Ker ni mogel iti, ga naloži Dragotin na hrbet in odnese proti bližnji siromašnici. Nobeno breme ni bilo tako težko kakor to. Sina niso ganile niti prošnje, niti solze sivega očeta. Na enkrat preneha starček vzdihovati, si obriše solzni obraz, stegne svoje suhe roke in objame Dragotina, rekoč: „Odpuščam ti, moj sin, kajti zaslužil sem to kazen. Na današnji dan, pred 45 leti, sem ravno tako nesel tvojega deda v siromašnico. Ni me ganilo njegovo vzdihovanje; nehvaležen sem bil, kakor si ti zdaj in kakor bo enkrat tvoj sin proti tebi. Dragotin, Bog je pravičen, nič ni njemu prikritega; poprej ali pozneje plačuje naša dobra in slaba dela. Češčno bodi njegovo sveto ime!“ Izgovori in umolkne.

Dragotinovo srce se je vzbudilo. Videl je svojo nehvaležnost, videl solze očetove, slišal njegove besede. Urno se vrne z očetom domov in od tega časa ga je veliko bolj ljubil in skrbel zánj. Ni več mislil, da mu je stari oče na poti, ampak še bolj pridno je delal in vse mu je šlo bolje izpod rok.

Ne dolgo potém mu je posodil armenski trgovec nekaj denarja. S tem je začel kupčevati in kmalu je dosegel tisto blagostanje, ki si ga je želel po očetovski skrbi. 50

Tako plačuje Bog otročjo ljubezen večkrat že na tem svetu; in če tudi vselej takega plačila ne dobimo, saj je že veselje, da smo izpolnili svojo dolžnost, več vredno kakor zlato vsega svetá.

Andr. Likar.

6. Siromak.

1. Kaj gledaš, deček, me debelo? Star sem in ne posebno lep; zgubáno čelo, lice velo imam in že napol sem slep.	3. Po svetu sem se vedno vbijal, pod tujo streho truden spal; po zimi sem se v plašč zavijal, ki mi ga mož je vsmiljen dal.
2. Ljudjé imajo dom in njive, vrtove, travnike in les; mojé ob poti so koprive, cvetlica tudi ktera vmes.	4. Tu vidiš deček siromaka, ki je bridkosti mnogo vžil; tam gori me plačilo čaka, tam bom se večno veselil.

J. Stritar.

7. Materino srce.

Materino srce je skrivna zaloga največjih zakladov; v materi sta utelešeni ljubezen in milost; mati je vrec vsega dobrega in blagega. Materino srce vleče vse k sebi; čeravno so izkušnjave večkrat zmotile otročiče in jim odtujile srca, ljube matere mili glas jih vendar priklíče nazaj. 5

Materino srce je ognjišče, okoli katerega se zbirajo otroci in domačini. Veselo se dá povsod živeti, ali ljubo domá, kdor ga imá; pri ljubi materi je najvarnejše in najprijetnejše.

V materino srce je zapisan vsak otročič in domačin; mati pozna vse in vé za vse; materino srce je sveti tempelj, mati je prva učiteljica pobožnosti, njeno srce je častitljivo svetišče. 10

Mati je kraljica in vladarica rodovine; če ona umrje, so se hiši trije ogli podrlí.

D. Trstenjak.

8. Srčni deček.

1. Igráč mi, oče, več ni mar, orožje svétlo daj mi v dar! Dovolj sem star, dovolj močán, da pojdem v ljuti boj srčán.	2. Leséni konj mi ni za nič, zveselil bi me živ konjič, da bi me nesel v kruti boj, za bedni dom med vražni roj.

3. Čemú mi bode meč lesén?
Oj oče, daj mi meč jeklén,
da močno ga nabrusil bom,
s sovragi se poskusil bom.
4. In tá-le puška ni za me,
želi mi risane srcé,
da se napotim v bojni grom,
da rešim mili, tožni dom.
5. Igráč mi, oče, več ni mar,
orožje svétlo daj mi v dar!
Dovolj sem star, dovolj močán,
da pojdem v ljuti boj srčán.

Fr. Levstik.

9. Sin in mati.

Na desnem bregu reke Save je stala majhna vas. Nočna
tihota je kraljevala nad hišicami. Le tu pa tam se je skoz
majhno okence posvetila kaka lučca — gotovo znamenje, da
prebivalci še ne spé. Pa kdo bi pač mirno spal v takih
5 časih, v časih, ko si ni bil nihče svest, ali ne bodo zdaj in
zdaj divje ropne čete planile nádenj ter mu, vse pobravši,
pustile le golo življenje! Francozi namreč so gospodarili in
se šopirili po deželi kranjski; le na Gorenjskem, na levem
bregu reke Save, je bilo še nekaj vojnih čet avstrijskih.

10 Tam črez polje stopa človek v mesečni svetlobi proti
levemu bregu šumeče Save. Zdaj gre, zdaj zopet postoji in
pazljivo posluša. Dolg bel plašč in svetla čelada na glavi ga
razodevata kot avstrijskega konjika. Dospel je na breg. Paz-
ljivo se ogledujoč, stopi med košato drevje, vrže plašč in
15 čelado pod bližnji grm, odpaše sabljo in stopi tik vode. Zdaj
pripodi veter temen oblak po nebu, svetla luna se skrije, v
tem hipu pa se mož prekriža ter pljuskuje v vodo. Voda za-
šumi in valovi ga zagrnejo, pa le za trenutek. Kmalu se po-
kaže nad vodo in zdaj začne tako čvrsto in z močnimi rokami
20 deliti valove, da je bil hitro onkraj Save.

Dospevši na suho, stopa varno in vedno pazljivo okrog
sebe pogledujoč proti neki hišici. Luč še brli skoz okence.
Vojak pogleda skoz okno — na obrazu se mu zasveti nebeška
radost — v izbici je ugledal še živo — svojo preljubo staro
25 mamico.

Sama mamica mu je še živela na svetu; očeta so mu
bili že davno pokopali in tudi sestrico mu je bila že pobrala

nemila smrt. Še enkrat mora videti, še enkrat objeti svojo predrago mamko, kajti že drugi dan se ima avstrijska vojska pomakniti nazaj na Štajersko. Ta želja ga je prignala po tako 30 nevarni poti v domačo hišo.

Lahno potrka na okence in kmalu zasliši materin glas: „Kdo je zunaj?“

Od veselja skoro ne more odgovoriti. „Jaz sem jaz, le urno odprite!“ 35

Vrata se odpró. „Jezus, Marija! Ali si ti, Janez? Moj Bog, kakšen pa si? Saj vse od tebe curljá!“ Tako govori starka in objema sina, ki si ga je že davno mislila mrtvega.

Ne bom popisoval veselja materinega, ne radosti sinove; ne bom pravil, kako pazljivo je mladi junak poslušal mater, 40 pripovedujočo, kako hudo gospodari sovražnik po deželi in koliko morajo pretrpeti; tudi ne, kako se je stara mamka čudila, ko ji je sin popisoval nevarno pot, po kateri je prišel do nje. Ura je minila kakor trenutek. Sin se je moral ločiti. Še enkrat se objameta, še enkrat poljubi vojak mamico ter 45 se poslovil — morebiti za vselej.

Tudi zdaj mu ne kaže po drugi poti nazaj kakor črez Savo. Mati sicer brani, pa kaj se hoče, on mora črez; če ga tu francoska straža zapazi, je izgubljen. Se enkrat seže materi v roko, potem pa plane v vodo. Mamica gleda za sinom; oj, 50 kako se ji trese srce strahú, da bi ga ne zadela kaka nesreča! Nepremično ga spremljajo njene oči.

Precej daleč je že priplaval, jedva ga še more videti, kar zadoni v temno noč strašni klic francoske straže: „Kdo je?“ Strahú se strese mati. Straža se približa, zopet zadoni 55 strašni klic. Mamica vidi, kako eden izmed vojakov kaže na Savo. Še enkrat zadoni: „Kdo je?“ — in skoro trije bliski na enkrat se zasvetijo iz francoskih pušek — sredi reke se zasliši mil glas — vojak je zadet — izgubljen!

Kdo bi mogel popisati občutke stare mamice ob tem 60 pogledu? Roke stegne proti vodi; meneč, da bo sina objela — rešila, se skloni naprej — voda zašumi in nemili valovi pokopljejo tudi staro, drago mamico.

Drugi dan so našli vaščanje na bregu dvoje utopljenecv.

A. Zupančič.

10. Živi, svetli cesar naš!

1. Živi, svetli cesar naš!

Živi, ki domovje milo
staviš v Svoje varno krilo,
ki z mogočno pač rokó
váruješ nas vse krepkó.
Živi, svetli cesar naš!

2. Živi, svetli cesar naš!

Živi, ki v ljubezni vneti
Tvoj obraz podložnim svéti,
le zaupanje deli,
mir naródom vsem želi.
Živi, svetli cesar naš!

3. Živi, svetli cesar naš,

Ki ko slavni dedje Tvoji
moč imaš v blagosti Svoji,
ljudstva osrečuješ vsa,
národ vsak Te rad ima.
Živi, svetli cesar naš!

Andr. Praprotnik.

11. Mladostna leta cesarja Franca Jožefa I.

I.

Bilo je predpoldnem leta 1830. dne 18. vélikega srpana. Tedaj se je peljala kočija iz cesarskega gradú Schönbrunna v mesto Dunaj. Nadvojvoda Franc Karol, drugi sin tedanjega cesarja Franca I., je dirjal k svojemu očetu naznanjat, da se mu je porodil prvi sin. Vesel objame cesar svojega sina, topovi zagrmé po mestu, Franc Karol pa sede hitro zopet v kočijo, da bi se peljal nazaj v Schönbrunn k svoji ženi in svojemu sinu. Po ulicah se je gnetlo vse polno ljudij. Učenci so vreli ravno iz šole. Z navdušenimi klici je pozdravljalo ljudstvo mladega očeta, vsak mu je hotel razodeti svojo radost, vsak se je gnetel proti vozu, da bi pokazal, kako ga veseli, da se je porodil naslednik cesarju, kajti starejši cesarjev sin Ferdinand ni imel otrok. Vesela se je zbirala mladina na potu nadvojvode, vesela je tekala za vozom in pozdravljala priljubljenega nadvojvodo. Tega je gnalo srce v Schönbrunn nazaj k svojemu sinu; ko pa vidi, da teka mladina za njim, da bi si lahko pokvaril kak deček svoje zdravje, tekaje za vozom, reče kočijažu: „Ne vozi tako hitro; dečki so že vroči, prehladili bi se sicer.“ Mirnim korakom se je peljal dalje, ljudje pa so vriskali in klicali od veselja, ko so čuli take besede.

Poldne je že bilo, ko se je pripeljal nadvojvoda zopet v Schönbrunn. Tedaj je imel 28 let, bil je mož čvrste, krepke

postave, ljubeznivost mu je sijala iz očíj. Njegova žena je bila Friderika Doroteja Sofija, hči Jožefa Maksimilijana, kralja bavarskega, s katero se je bil poročil dne 4. listopada l. 1824. 25

Nadvojvoda Franc Karol, oče našega cesarja, si je bil s svojo ljubeznivostjo pridobil srca vseh svojih podložnikov. Reveži so ga spoštovali kot svojega očeta, zakaj rad je delil ubožcem, a rad je pomagal tudi pridnim obrtnikom. Bil je pokrovitelj nižjeavstrijskemu obrtnemu društvu. Če je le zvedel, 30 da je prišel kdo v zadrego brez svoje krivde, mu je hitro pomagal. Nekega dne se je peljal s svojim pribočnikom na izprehod v Prater, velik gaj, kamor se hodijo Dunajčanje najrajši izprehajati. Ko se peljeta mimo neke gostilne, zapazi nadvojvoda, da je zaprta. „Kaj pomeni to?“ vpraša svojega 35 pribočnika. Ker mu ta ni vedel odgovora, pošlje hitro, ko prideta domov, slugo popraševati, kaj je s krčmarjem. Še tisti dan mu poroči sluga, da je krčmar obubožal, ker je trla bolezen njega in njegovo obitelj, da je dolžan kakih 800 kron in da so mu zaprli krčmo, ker so ga rubili upniki. Kmalu 40 potem se pelje nadvojvoda zopet v Prater. Krčma pa je bila zdaj že odprta, krčmar je stal na pragu in pozdravljajal z veselim srcem nadvojvodo. Ta mu je bil plačal dolgove, ker je zvedel, da krčmar ni sam kriv svoje nesreče.

Koliko je dajal za bolnike, za slepce, za sirote, za gluho- 45 nemce in za druge nesrečneže, se ne dá povedati, ker je dajal tako, kakor velewa sveto pismo: Naj levica ne vé, kaj daje desnica. Mnogokrat je obiskal celó sam kakega reveža, da mu je pomagal. Zató ga je pa ljubilo tudi ljudstvo nad vse; imenovalo ga je le „očeta revežev“. Kjer se je pokazal, povsod 50 ga je pozdravljalo ljudstvo tako spoštljivo in tako prijazno, da so se tujei čudili. Nadvojvoda sam je odzdravljajal tudi najnižjemu; če je hodil po ulicah dunajskih, je nosil klobuk navadno v roki, da bi le ne prezrl kakega pozdrava.

Tak je bil oče našega cesarja in mati njegova je bila 55 verna družica svojemu možu.

Od svojih starišev se je naučil mladi nadvojvoda Franc Jožef že zgodaj usmiljenja do revežev. Posebno rad ga je imel njegov ded, tedanji cesar Franc I. Skoro vsak dan so morali pripeljati mladega vnuka k njemu. Sam ga je po- 60

učeval, ali se pa igral z njim. Jedva je znal „Francej“ — takó ga je imenovala cesarska rodovina — dobro tekati, mu je kupil cesar puško in sabljo z malo vojaško opravo. Kadar je prišel potém k dedu, je moral korakati po povelju dedovem
65 in sukati orožje, kar se je dečku prav lepo podajalo.

Nekega dne je bil mladi nadvojvoda v Laksenburgu, cesarskem gradu ne daleč od Dunaja. Vesel je tekal po tratah, vozil svoj voziček, nakladal nánj senó in se radoval, kakor se radujejo otroci. Večkrat pa je pogledoval z milim očesom
70 vojaka, ki je stražil ob vratih.

Kmalu se pripeljeta cesar in cesarica obiskovat svojega vnuka. Vesel jima teče „Francej“ naproti. Pa hitro potegne svojega deda za sukno ter pravi: „Daj mi kaj za vojaka; revež je.“ Cesar se nasmeje in mu dá bankovec. Maliček
75 teče k vojaku, pa mu ponuja denar. Ali vojak prezentuje s puško, denarja pa ne vzame, ker je to prepovedano straži. Dolgo ponuja deček: „Vzemi, vzemi!“ Ker se pa vojak ne gane, steče žalosten k dedu ter mu potoži, da vojak noče denarja. „Vojak na straži ne sme vzeti denarja. Deni mu
80 denar v torbo za patrone, ki mu visi na hrbtu!“ Vesel steče deček zopet k vojaku. Ali o joj, torba visi previsoko, on ne more do nje. Cesar Franc vzdigne torej svojega vnuka, cesarica Karolina pa odpre vojakovo torbo, da položi Francej bankovec v njo. Vesel ploska z rokami ter pravi: „Sedaj pa ta mož ni
85 več revež!“ Radosten ga objame cesar; drugi dan pa pošlje vprašat k polku, pri katerem je služil obdarovani vojak, kakšen človek je ta. Od polkovnika zve, da je eden najboljših mož in da podpira od svoje male plače še svojo revno mater. Sinova ljubezen do matere gane cesarja v srce. Hitro pošlje
90 svoto denarja, katere je trebalo za odkup možá. Oprosti ga torej vojaštva, obdaruje ga bogato ter ga pošlje materi na dom. Tako je pomogla dobrosrčnost mladega nadvojvode dobremu sinu od vojakov. Stara mati in njen sin sta še dolgo živela srečna in vesela, kajti cesarjeva milost jima je ostala
95 naklonjena in lastna pridnost je pomnožila sinu premoženje, da je umrl kot pošten in bogat kmet.

II.

Razen Franca Jožefa je podaril Bog nadvojvodi Francu Karolu še tri sinove: Ferdinanda Maksa, poznejšega cesarja

meksikanskega, Karola Ludovika in Ludovika Viktorja ter hčer Marijo Ano, katero je pa pokosila smrtna kosa že v 100 petem letu njene starosti.

Hitro tekó leta. Kmalu pride za otroka čas pouka in učenja. V prvih letih je vodila pouk grofica Marija Lujiza Sturmfeder. Bila je stroga, a tudi ljubezniva; njeni učenci so jo imeli radi tudi še, ko jim ni bila več varuhinja. Vedno so 105 se je nadvojvode radi spominjali; ko je ležala grofica že na smrtni postelji, so jo obiskovali mladeniči ter ji kazali, kako radi jo imajo.

Ko so nadvojvode odrastli, so dobili svoje odgojitelje. Grof Henrik Bombelles je postal vodja vsem; nadvojvoda Franc 110 Jožef pa je bil izročén posebno še grofu Ivanu Koroniniju. Kdor bi namreč mislil, da se sinovom iz cesarske rodovine ni treba truditi v mladosti, bi se varal. Oni so namenjeni, da vladajo v svoji moški dobi; od njih je odvisna sreča vse države, zato se morajo pripravljati že od mladih nog za te- 115 žavni posel. Posebno cesarjevič, naslednik na prestolu očetovem, se mora izuriti v vseh strokah uradovanja. Tisti, ki naj bo enkrat vrhovni vodja vse vojske, mora poznavati svojo vojno na vse strani, tisti, ki naj bo enkrat najvišji sodnik, mora temeljito znati pravo sodnijsko in državno, tisti, ki naj zapo- 120 veduje šolstvu, mora poznavati vse stroke šolstva od najvišjega do narodnega. Tisti se mora seznaniti z obrtnijo, z razmerami trgovinskimi, s kmetijo in rudarstvom ter z vsemi vednostmi, kolikor se jih goji po prostrani državi, da more vladati. Posebno avstrijski cesarji gledajo že od nekdanj na 125 to, da se priučé že v mladosti pravim načelom, po katerih se je ravnati vladarju, da mu ni treba poslušati le svojih svetovalcev, ampak da more soditi o vsaki stvari tudi sam. Kakor drugi mladeniči, pa se mora izobraziti cesarjevič tudi v vednostih, katerih se učé drugi po narodnih, srednjih in 130 visokih šolah, in vrh tega se mora še naučiti jezikov svojih podložnikov; saj ne gane človeku srca nič toliko, kakor če govori z njim cesar njegov v materinem jeziku njegovem. Le poprašajte onih mož, kako milo jim je bilo pri srcu, ko se je cesar sam po zaslišbi poslavljal od njih s prav slovenskim 135 pozdravom: „Srečno!“ Mladi nadvojvoda Franc Jožef se torej ni učil le latinščine, grščine, francoščine in angleščine, ampak tudi skoro vseh jezikov avstrijskih: madjarščine, češčine, polj-

ščine, italijanščine, srbo-hrvaščine itd. Sevéda pri tem pa ni
 140 smel zanemarjati svojega telesa; zakaj le zdrav duh v zdravem
 telesu more zadostovati dolžnostim vladarskim, kakor je
 že velévala slavna Marija Terezija odgojiteljem svojih otrok,
 naj jih utrdijo na duhu in na telesu in naj jih ne razvadijo
 na nobeno stran.

145 Franc Jožef sicer v svojih mladih letih ni mogel misliti,
 da postane cesar, kajti njegov oče je bil cesarjev drugi sin;
 ker pa njegov stric, poznejši cesar Ferdinand (od l. 1835.—1848.),
 ni imel otrok, se je moglo misliti, da postane njegov oče cesar
 in za njim tudi on sam; zató se je moral pripravljati že od
 150 mladih nog za težavni ta posel, akoravno ni bil uverjen, da
 bo kdaj nosil krono cesarsko.

Zató so napravili njegovi odgojitelji za njega in za brate
 njegove natančen dnevni red. Že ob šestih zjutraj se je za-
 čenjal po letu pouk; natanko so bile določene ure za vero-
 155 nauk, za jezike, za zgodovino, za računstvo, za prirodopisje,
 za igro kakor za telesne vaje. Tako ni imel prihodnji cesar
 že od mladosti skoro urice, v kateri bi bil mogel delati, kar bi
 se mu ljubilo. Zamuditi ni smel niti minute, zakaj natančnost
 je najlepši kras vladarjev.

160 Mladi „Francej“ je bil vedno natančen, ob minuti je bil
 vselej na svojem mestu. Še sedaj se ne morejo tujci načuditi,
 da ga nikdar ni treba čakati. Če pravi, ob tej ali oni uri
 pridem sem ali tja, pride ob tej uri, naj sije solnce, ali naj
 pada dež, toča ali sneg z neba. Tudi v tem oziru nam bodi
 165 vzvišen vzgled!

Jedva je imel dvanajst let, znal je že najslavnejše jezike
 evropske in raznih narodov, katerim je zdaj vladar, a tudi
 v telesnih spretnostih se je že odlikoval. Ko je praznovalo
 društvo strelcev v Solnogradu leta 1841. svojo slavnost, je
 170 pogodil Franc Jožef, tedaj ednajstleten deček, s prvim strelom
 sredino. To je navdušilo strelce takó, da so ga takoj ime-
 novali za svojega častnega člana.

Zanemarjal pa ni med tem tudi obrtnega pouka. Ob-
 iskoval je s svojimi učitelji razne obrtne zavode, tovarne itd.,
 175 da se je poučeval sam o razmerah raznih obrtov. Posebno
 ga je zanimalo steklarstvo, t. j. kako se dela steklo. Sam je
 spisal večji spis o tej umetnosti.

Kadar je prišel čas počitka, se je vadil najrajši s svojimi tovariši, mladima grofoma Bombellesoma in mladim Koronijem, in z drugimi v bojnih igrah. Po vrtu v Schönbrunnu so igrali dečki. Franc Jožef jim je bil vojvoda. Bojevali so se med seboj, da je bilo veselje gledati, kako so se iskrile oči mlademu cesarjeviču.

Te otroške igre niso trajale predolgo. Kmalu je bilo tudi njemu treba se resno uriti v orožju. Polkovnik Hauslab mu je bil učitelj. Da se nauči vojaških vednostij, je moral začeti kot prostak. Oblekel je opravo pešca in se vadil v njej; toda ne sam, ampak z novinci, da je poskusil, kako je treba ravnati z ljudmi, ki pridejo ravno med vojake. Ko se je naučil sam korakati po vojaško in rabiti puško kakor vsak drugi prostak, vadil se je opravila vsake vojaške stopnje ter se tako privadil voditi večje krdelo do cele stotnije, kasneje do polka itd.

Ko se je bil izuril za pešca, vadil se je kot konjik. Tudi tu je moral obleči opravo prav preprostega ulanca, ni smel imeti svojega konja, jahati je moral na navadnem konju kakor vsak drugi konjik. Jahati se je učil sicer že prej, ali pri tem mu ni šlo ravno po volji. Sedaj pa, ko se je moral kazati na jahališču med preprostimi vojaki, mu je šlo bolje. V nekaterih tednih je sedel v sedlu kakor pribit, da so se mu čudili častniki, ko je kazal očetu svojo spretnost na konju ter dirjal pred njim in sukal orožje kakor star vojak. Ta spretnost se vidi na njem še dandanes; pokazal jo je pa tudi sam leta 1851., ko ga je prišel ruski car obiskovat na Dunaj. Tedaj se je bil pribočniku ruskega carja splašil konj. Ljudstvo je kričalo od strahu, ko je obležal jezdec brez zavesti na tleh in je skočil konj splašen med ljudi. Ali sam cesar zgrabi preplašenega konja s krepko roko za uzdo ter ga ukroti.

Tudi kot topničar je moral začeti Franc Jožef na najnižji stopnji. V preprosti opravi je moral sestiti na top ter se vaditi posla vseh številčk, katere imajo opravila, predno je top pripravljen za strel. Tedaj še niso topov nabijali od vzadi kakor sedaj; od spredaj sta morali številki 1 in 2 poriniti smodnik in kroglo v cev. Tako opravilo ni bilo brez nevarnosti. Lahko bi se zgodilo, da se vname smodnik, ko ga porivajo z drogom v cev. Ali vendar mu tudi tega opravila niso

opustili, da se le navadi vsega natanko. Tudi pri topničarjih je opravljal posel vsake posamezne stopnje. Vse te vaje so mu bile na dobro. Spoznal je, koliko je vredno natančno iz-
 220 polnjevanje vsakega povelja, tudi malenkostnega. Ob enem se je okrepčal tudi na telesu; postal je neustrašen, pa vendar premissljen mladenič, ki je poznal svojo moč ter jo vedel tudi rabiti o pravem času.

Med tem ko se je vadil vojaških spretnostij, pa ni opu-
 225 ščal drugih naukov. Učil se je še vrh tega državljanskega in kazenskega, cerkvenega in državnega prava in modroslovja; zakaj cesar ni le vrhovni vojskovodja, on je tudi najvišji sodnik.

Takó mu je tekel čas. Od jutra do večera je bilo opravi-
 230 lila zadosti; še v nedeljo je moral po božji službi v državno pisarno, da se je poučeval o državnih opravkih. *Fr. Hubad.*

12. Jesen.

1. Jesén je tú, po vrtu v travi podlesek cvete nevesél; na jug leteli so žerjavi, hladán je čas se nam začél.	3. Po njivah se živina pase, več žitne bilke ni nikjér; plevél zdaj po strnišču rase, pastirci kurijo zvečér.
2. Slovo že lastovke so vzele, v grmovju črni kos molčí; senice so prišlè vesele od mrzle séverne strani.	4. Jesén rumena, dobra žena! Otroci se je veselé; rudeča, bela in rumena na drevju jabolka zoré.

J. Stritar.

13. Mož-beseda veljá.

Kar pošten človek obljubi, to mora tudi izpolniti; zato pričakujemo, da poštenega možá beseda toliko veljá kakor prisega. To je pomen pregovora: Mož-beseda veljá. Kdor dane besede ne izpolni, ta ni mož-beseda. Kako se vede mož,
 5 ki vé, kaj pomeni mož-beseda, nam je pokazal slavni francoski general Cambronne, eden najboljših vojskovodij Napoleona I. Cambronne je bil l. 1765. desetnik v Nantu (Nantes). Bil je še mlad, vroče krvi in zelo vdan pijači; zato se ni čuditi, da je večkrat kaj takega storil, kar ni bilo po volji njegovim
 10 predstojnikom. Nekega dne je udaril zapovedujočega častnika

po glavi ter je bil zavoljo tega po vojaškem sodišču obsojen na smrt. Njegov polkovnik, ki je poznal odločnost, srčnost in dobro glavo mladega obsojenca, je vse poskušal, da bi ga otel smrti. To se mu je tudi posrečilo, pa samo s tem pogojem, da se Cambronne nikdar več ne opijani. 15

S pomilostilnim pismom v roki je šel polkovnik v vojaško kaznilnico ter dal obsojenega desetnika poklicati pred se. Cambronne je bil zeló ganjen, videč svojega polkovnika, ter je dejal: „Vem, gospod polkovnik, da sem se hudo pregrešil in da moram po ostrih vojaških zakonih s smrtjo poplačati svojo pijanost in neposlušnost, ali vendar prosim, da mi vse odpustite; zakaj od srca obžalujem, kar sem storil.“ 20

„Umr! ne boš, prijatelj; dobro te poznam in hočem te oteti smrti. Dasi težavno, vendar sem ti izprosil pomiloščenje, pa samo s tem pogojem, da se nikdar več ne opijaniš.“ 25

Cambronne pogleda polkovnika ves iznenaden, potém povesi oči in odgovori prav hladnokrvno: „Škoda, tega pogoja ne morem izpolniti, ker sem preveč vdan pijači.“

„No, potlej se pa odpovej vinu!“ reče polkovnik.

„Oj, to je težavno,“ odgovori desetnik. „Nič več vina piti, niti kapljice ne, in nikdar več — in če to tudi obljubim, kdo je porok za to, da ne prelomim obljube?“ — „Tvoja beseda je meni dovolj. Vem, ako ti kaj obljubiš, da to izpolniš, ker si bil vedno mož-beseda.“ 30

Tolikega zaupanja bi se ne bil desetnik nikoli nadejal. Pred polkovnikom vzdigne roko kvišku in priseže: „Bog vse-mogočni me sliši, kar zdaj obetam: V svojem življenju nikdar več ne pokusim kapljice vina. Ali ste s tem zadovoljni, gospod polkovnik?“ 35

„Zadovoljen sem,“ odgovori polkovnik. „Jutri boš zopet 40 prost. Bodi zvest vojak in vedno pripravljen, za domovino žrtvovati življenje, ki ga zdaj tebi ona daruje.“

Cambronne je bil od tega časa ves drugačen človek ter je zaradi svojih lepih zmožnostij postal v kratkem času general. V bitki pri Waterloo-u je zapovedoval stari cesarski gardi ter se vedel tako srčno, da še zdaj slovi med francoskim ljudstvom za najpogumnejšega junaka. 45

V svojih starih dneh se je odpovedal vojaškemu življenju in živel v Parizu sam záse, ljubljen in spoštovan.

Tudi njegov bivši polkovnik je šel v zaslužení pokoj. 50

V Parizu sta se po dolgem času zopet sešla. Polkovnik se je tako razveselil, videč Cambronna, da ga je povabil k obedu in posadil na častno mesto med najodličnejše visoke goste, ki so bili njemu na čast povabljeni.

55 Pri obedu je natočil polkovnik svojemu prvemu gostu kupico najboljšega starega vina. „Kaj pa delate?“ ga vpraša general.

„To je najboljša starina, kakoršne v Parizu izvestno ne dobite nikjer; le pokusite in pritrдили mi bodete.“

60 „Kaj?“ zakriči Cambrone, vstane naglo ter udari po mizi: „Kaj? Jaz bi naj to pijačo pokusil? Gospod polkovnik, ali ne veste, kaj je mož-beseda? Ali ste že pozabili, kar sem bil obljubil? — Od ónega trenutka, ko sem vam zastavil svojo besedo, še ni okusil moj jezik kapljice vina in ga tudi ne bo. To sem bil obljubil, in kar obljubim, to mi je sveto.
65 Mož-beseda veljá.“

Vsi so se čudili poštenemu generalu in mu izkazovali še večjo čast, ker je tako spoštoval dano besedo. *I. Skuhala.*

---

14. Na moje rojake.

1. Slovenec, tvoja zemlja je zdrava,   2. Za uk si prebrisane glave,
za pridne nje lega najprava;   pa čedne in trdne postave,
polje, vinógrad, gora, morjé,   išče te sreča, um ti je dan,
ruda, kupčija tebe redé.   našel jo boš, če nisi zaspan.
3. Glej, stvárnica vse ti ponudi,
le jémat' od nje ne zamudi;
lenega čaka strgan rokav,
pal'ca beraška, prazen bokal.

V. Vodnik.

---

15. Materina beseda.

Materina beseda je vseh dobrot največja dobrota; ona je jasno ogledalo vsakega ljudstva in mila dojka vsakega nauka in narodnega izobraženja. Dokler materina beseda slovi, se časti narod in oživlja; ko pa beseda materina umira, peša
5 tudi narodova moč in slava. Kdor ljubi torej narod svoj, njemu so dragi tudi matere mili glasovi; oni so živci dušnega življenja.

Materina beseda je mati slave svojemu ljudstvu. V domačem jeziku se jame narod učiti; po materini besedi slové

častiti možjé, blagi dobrotniki svojega ljudstva; po njegovi besedi stranski narodi ljudstvo spoštujejo, ali ga pa zasramujejo. Kdor tedaj svoj narod spoštuje, mora spoštovati tudi materino besedo ter skrbeti za njeno čast.

Beseda mile matere nam bodi ravno tako blaga in draga, kakor zemlja materina, na kateri je tekla naša zibel.

A. Slomšek.

16. Odlikovanje.

1. Vihár je bojni grozni vtihnil,
urá, dobljena zmagá je!
A mnog junak svoj duh izdihnil
pod máhljaji sovraga je.
2. Pač bil se hrabro vsak kot lev je,
kdor živ, kdor mrtev tú je zdaj;
otét, utrjen stol kraljév je,
otét je doma krasni raj.
3. In zbere že na bojnem polji
borilce hrabre gospodar;
njim, ki junaci so najbolji,
svetinje zlate daje v dar.
4. Pripel že vrsti je vojakov
vladar poguma častni znak:
„Čemú pa znamenja junakov
ti braniš borcev se prvak?“
5. „„Nevreden nisem pač odlike,
a dosti vrednejših poznam;
to znamenje časti in dike
dovoli, kralj, da tistim dam.““
6. Primigne kralj; junak pa stopi,
kjer mož pri možu v krvi spi,
najbližjemu v mrličev tropi
prípnè na prsi znak časti.
7. „„Kar meč, kar strel jih je pomoril,
v tem énem sem odlikoval;
teh slednji manj ko jaz ni storil,
več ko mi vsi je žrtvoval.““
8. Spoštljivo kralj glavó odkrije,
z njím vrste vse se odkrijó,
okó junakom solze lije,
po mrtvih bratih jim tekó.

S. Gregorčič.

17. Ranjeni vojak in njegova oporoka.

Strašna je beseda „vojska“, zakaj vojska nam večkrat pobere tisoč in tisoč ljudi, pokonča mesta in vasi ter uniči vse poljske pridelke. Dasi je vojska nekaj zelo hudega, vendar je potrebna tedaj, kadar se nam je boriti za vero, cesarja in domovino. V hudih in dolgotrajnih vojskah smo si obvarovali svojo vero, obvarovali slavni cesarski habsburški dom in svojo domovino. Vsak človek mora biti vsak čas pripravljen, da prime za orožje, kadar ga kliče dolžnost. A tudi že po sami cesarski postavi je dolžen vsak mladenič, kadar je v 21. letu svoje dobe, da stopi v cesarsko vojsko, ako je zdrav in dosti krepak. Vojaški stan je častni stan; marsikdo je ves čas svojega življenja vojak ter je vselej vesel, kadar mu je treba pokazati hrabrost za vero, cesarja in domovino.

Tudi Kozarčevega Jožeta so vzeli v vojake. Bil je Jože zdrav in krepak mladenič, kakoršnih je malo pri vojaki. Kadar so drugi mladeniči jokali, zvedevši, da so vzeti k vojakom, je Kozarčev Jože ukal veselo po vasi, da se je razlegalo daleč na vse kraje.

Smejal se je svojim malosrčnim tovarišem ter jim večkrat dejal: „Ali vas ni sram, da imate tako malo poguma? Ali ne veste, kako častita naloga je biti vojakom? Že stari Rimljani so rekli, da je sladko umreti za domovino. Mar li ne veste, koliko vojakov je svetnikov v nebesih? In tudi naš presvetli cesar sam je vojak ter se ne ustraši, kadar je treba iti nad sovražnika naše domovine.“

Tako je znal Kozarčev Jože tolažiti svoje tovariše, kadar jim je nedostajalo srca in poguma. Vsi so ga radi imeli.

Samo nekaj je bilo, kar je tudi večkrat razžalostilo našega Jožeta; bila je to misel na njegovo mater, katero je bil zapustil domá staro in slabotno, ko je odšel v vojake. Mati je bila njegovo edino veselje, njegov edini up in njegova edina tolažba. Kadarkoli je utegnil, je sedel kam v kot ter ji pisal list, in če ga je kak tovariš vprašal, kaj dela, mu je rekel: „S svojo ljubo materjo se pogovarjam.“ To mu je bil vselej najljubši posel. Očeta že davno ni imel živega, ali njegovo podobo je vedno nosil pri sebi. Bila je to edina očetova

podoba, katero je imela mati, in ko je Jože odhajal k vojakom, mu jo je dala, rekoč: „Ná, Jože, ker te jaz ne morem spremljati po širokem svetu, spremljaj te ta očetova podoba! Spoštuj jo kot največjo svetinjo; če bi te pa utegnila zadeti 40 sovražnikova roka, predno jaz umrjem, in bi videl, da ti je umreti, stori vsaj to, da pride ta podobica, edini spomin na tvojega rajncega očeta, zopet meni v roke.“ Te besede dobre matere so bile Jožetu vedno pred očmi in vsi njegovi tovariši so znali za to podobo; zakaj skoro vsak večer je dejal, ko 45 je legel k počitku: „Ako me Bog to noč pokliče k sebi, pošljite, tovariši, moji materi to podobico mojega očeta, ki me tako zvesto spremlja po vseh potih težavnega življenja.“ Nekateri njegovi tovariši so se smejali tej nedolžni želji, ali več jih je bilo, katerim je ta Jožetova želja ugajala in ki so 50 ravno v tej Jožetovi želji spoznali plemenitost njegovega srca in ga tudi zaradi tega zelo častili in ljubili.

Nekoliko let pozneje je razsajala zelo huda vojska. Tudi Kozarčev Jože je moral iti proti sovražnikom, ki so pridrli v dežele našega cesarja. Topovi so grmeli, od dima drug 55 drugega niti videl ni, kri je curkoma tekla po zemlji in hrabri vojaki so padali na eni in drugi strani, kakor padajo snopovi na polju, kadar razsaja huda burja. In glejte — neusmiljene usode — sovražna krogla je zadela tudi našega Jožeta; ves v krvi je vzdihoval pri grmu kraj ceste, dokler nista prišla 60 dva neznana mu vojaka ter ga odnesla v bližnji gozd, da pride pónj vojaški voz in ga odpelje v bolnišnico. Tukaj pod hrastom ugleda človeka, starega častitljivega vojaka, ter ga prosi, da bi poslušal samo nekoliko njegovih besed.

Stari vojak reče prijazno Jožetu, naj mu razodene svoje 65 želje, in Jože mu z blede in krvavo roko podá podobico svojega rajncega očeta ter ga prosi s solznimi očmi, naj bi hranil to podobico, in če on umrje, da bi jo poslal njegovi materi. Stari vojak vzame podobico, vidno ganjen, ter si zapiše imé Jožetovo in njegove matere. Potem mu podá roko 70 in obljubi, da hoče natanko izpolniti željo njegovo.

Preteklo je več mesecev, odkar je Jožeta zadela ta huda usoda. Rana se mu je bila zacelila in zdravniki so rekli, da

Jože ozdravi in da ne bo za njegovo zdravje nikakih nevarnih
75 nasledkov.

Jože si je že toliko opomogel, da je hodil po bolniškem
vrtu in premišljal, kdaj in kako bo zopet pisal svoji ljubi
materi. Najbolj ga je skrbela podobica njegovega očeta, katere
pač ne bo mogel poslati materi, ker ni pozneje nikoli več
80 videl človeka, kateremu jo je bil izročil.

Neko nedeljo pride v bolnišnico zapoved, da se mora
Jože Kozarec v ponedeljek ob 9. uri zjutraj postaviti pred
generala. Jože ni mogel niti misliti, kaj mu hoče general;
saj se še nikoli ni pogovarjal s tako imenitnim gospodom, a
85 krivega se tudi ni čutil. Vso noč ni zatisnil očesa, toda ne
od strahú — kajti strahú ni bil vaje — marveč le od rado-
vednosti, kaj se zgodi z njim.

Drugega jutra točno ob 9. uri pride Kozarčev Jože pred
generala, ki ga prav prijazno sprejme.

90 „Vi ste bili, moj ljubi Kozarec, hudo ranjeni in ste v
ónem trenutku izročili nekemu gospodu podobo svojega rajn-
cega očeta, proseč ga, da bi jo poslal vaši materi,“ reče pri-
jazno general.

„Takó je, premilostljivi gospod general,“ odgovori ponižno
95 Kozarčev Jože, „a mislil nisem takrat, da bom še kdaj gledal
plemenito lice prevzvišenega gospoda generala.“

„Ta podoba vašega očeta je tukaj,“ reče general; „vašo
mater bo gotovo bolj veselilo, ako ji prinesete podobo vi
sami, kakor pa če jo dobi od kakega tujega človeka.“ Pri
100 teh besedah podá general Jožetu podobo, ki je bila zavita in
povezana v papir.

Jože ni vedel, kaj bi rekel. Veselja je zajokal kakor otrok
ter ves ganjen poljubil generalu roko.

„Gospod, kateremu ste izročili podobo, je bil svetli nad-
105 vojvoda, bratranec presvetlega cesarja, ki je takrat v ónem
kraju nadziral našo vojsko.“

Jože ni vedel, ali čuje ali spi.

„Ob enem je dobri nadvojvoda skrbel tudi za to, da
bodete kot ranjen vojak preskrbljeni in tako tudi lahko po-
magali svoji dobri materi. Idite tedaj, dobri moj vojak, in
110 ostanite vedno tako plemenitega srca, kakor vam zdaj bije
v prsih.“

Ves osupel, ni vedel Kózarčev Jože, kako se je poslovil od generala in vrnil zopet v bolnišnico. Ko razveže papir, v katerem je bila podoba zavita, pade deset velikih zlatov 115 pred njega, kakoršnih še nikoli videl ni.

Vse je strmelo v bolnišnici ob tem dogodku, vse je častitalo Jožetu na tej veliki sreči.

Črez nekoliko dnij pride na bolniško vodstvo sledeči ukaz:

„V imenu presvetlega nadvojvode se naj Jože Kozarec, 120 takoj ko okreva, stalno namesti v vojaški pisarni za pisarja s stalno mesečno plačo!“

Veliko je bilo veselje materino, ko je vse to slišala; pozneje je sama prišla k svojemu sinu in pri njem zadovoljno živela do svoje smrti. Lj. Tomšič. 125

18. Najlepši nasmehljaj.

Ko je še Kristus góspod Bog
po zemlji potoval okrog
kot siromak in nepoznan,
prišél je tudi neki dan,
5 ko solnce je zapadalo,
pred kočo revno, majheno,
pak prosi, da bi ga sprejeli
in ga črez noč pod streho vzeli.

Pošteni mož mu dá rokó,
10 pa mu odgovori také:
„Sicèr res malo le imam,
al' kar imam, rad bratu dam;
če le ne bode tu pri nas
celó prežalostno za vas,
15 ker sreča je od nas zbežála
in sama žalost nam ostala.“

Pa Kristus mu odgovori:
„Spoštujmo bolečino vsi!
Saj bolečina Bogu služi,
20 ker duše čisti, z njim jih druží.
Hvaležen bodem vsak vam čas,
če smem počíti dan's pri vas.“

Še gospodar večerjo dá
in Kristus z njo se okrepcá.
25 Potém se vleže in zaspi
in zjutraj, ko se prebudi,

veli: „Bilá je dobra noč,
imajo udje novo moč
za dolgo in za težko pot;
al' da za tóliko dobrot 30
vam vrnem kaj, povejte mi,
kaj da vas peče, žalosti,
zakaj da srce vas boli.
'Z hvaležnosti le to želim,
da vas prav srčno zveselim.“ 35

In žena mu odgovori:
„Oj, za vračilo nama ni;
al' dete najino edino
trpi neznano bolečino
in huda smrt ga bode vzela. 40
Pa tega, kar bi jaz želela,
mi vi ne morete storiti,
ne more se mi izpolniti;
edina, mala želja ta,
da enkrat se še nasmehljá.“ 45

Tak' toži žena žalostna,
Gospoda k detetu peljá;
Oj kak' je bolno in bledó!
Pa ko odprè kalnó okó
in ga v zveličarja uprè, 50
zvedri se mu, nasmeje se
in se smehljá také sladké
in se smehljá také miló,

55 kot da nebeški žar'k iz raja
nedolžne ustnice obdaja.
In star'šem srce se topí,
od radosti jim koprni;
in vsak Gospoda pogleduje,
on pa presrčno se raduje.

* * *

Neviden hodi Kristus še 60
po hišah, kočah sem ter tje.
Bolehno dete kjer leži,
kjer mati joka in bedi,
tja tiho, krotko se spusti;
nasmeje dete se sladkó 65
in zdravo je, al' pa s sebo
Gospod odnese ga v nebó.

V. Mandelc.

19. Jež in lisica.

Bila je huda zima, da je drevje pokalo. Vsaka zver se stiska v svoj kotec. Medved počiva v svojem brlogu, zajec čepi pod svojim grmom in lisica obira v svoji votlini kosti, ki si jih je od daleč nanosila; le ubogi jež ne more s svojo 5 ostro suknjo dobiti strehe. Vsakdo se ga boji.

Ves zmrzel prileze lisici na prag in jo prelepo prosi, naj ga vzame pod streho, da ga ne bo velikega mraza konec. „Hodi le dalje,“ veli lisica, „bila bi nama luknja pretesna; poišči si lepšega prostora!“ — „Imejte usmiljenje, dobra mamka!“ 10 prosi jež, „ne bóm vam delal nobene nadlege. Lepo čedno se bom stisnil v kotec, pa tiho dihal, da bom le na toplem; saj vidite, da sem strehe potreben. Rad bom ubogal, karkoli mi porečete.“

Lisica, čeravno sama zvita, se dá preprositi in vzame 15 ježa pod streho. Nekoliko dnij sta se dobro imela; bil jima je kratek čas. Ko se pa jež svojega stanú privadi, se začne iztegati in pikati ubogo lisico s svojo trnjevo kožo. Lisica mu jame očitati: „Ali ne veš, kaj si mi obetal?“ Jež se pa izteguje in zbada lisico, rekoč: „Starka, če ti ni prav, pa 20 drugam idi!“ Lisica se umiče, dokler more; naposled pobegne, jež si pa vso luknjo osvoji.

Tako se starim godi, ki mladim gospodarstvo prehitro izročé.

A. Slomšek.

20. Lisica.

Lisica je med našimi gozdnimi zvermi najbolj znana, pa tudi najbolj razvpita. O nobeni drugi ne vedó ljudje toliko povedati, nobena se ne slavi v toliko pravljicah, nobeni ni na

časť zloženih toliko basnij, kakor baš lisici. Njena pretkanost in zvitost sta prišli v pregovor. Vsako delo, vsako stopinjo 5 poprej preišlja in preudarja na vse strani; slepi strasti se ne vdá zlepa, v največjih izkušnjavah se zna zatajevati, nikoli ne izgubi zavednosti, nikdar ni v zadregi, v najhujši stiski si vé še pomagati. Zvita buča je, polna muh in zvijač. Zaradi drzne tatice so gospodinje po samotah v strahu za perotnino, 10 še večja preglavica je pa lovcem, ker jim neusmiljeno gospodari med divjačino. Prevejana ciganka se zna uklanjati vsem nevarnostim in vodi za nos najbolj večšega lovca.

Lisica je pa tudi ustvarjena za roparsko rokodelstvo in za vsakoršno sleparstvo. Tanke in kratke noge nosijo šibko 15 in gibko truplo tako tiho in rahlo, da skoro ne puščajo sledú za seboj. Široka glava se hitro spuščá v dolg tanek gobček, ki vse zavoha, koničasta ušesa stojé po koncu in ujamejo vsak glas, pod čelom se ji svetijo bistre oči, kadar pa zine, se zasvetijo vrste belih ostrih zób. Kaj lepo ji pristuje dolgi 20 metlasti rep, v hodu ga vlačí za seboj, v teku pa ga privzdigne. Oblečena je v rjav, z belimi, črnimi in sivimi dlakami izpremešan kožuh, le na prsih je bela, po trebuhu pa sivkastobela; sploh pa tudi ona izpreminja dlako po letnem času; vedno je taka, da jo je težko ločiti od listja, trave ali zemlje. 25

Po vsem tem moramo pritrđiti, da je lisica lepa žival in popolna zver. Kar ji morebiti nedostaje moči, to ji obilno nadomešča pretkanost in drznost.

Prebrisana vlačuga stanuje daleč po svetu, kajti razen vse Evrope se nahaja tudi v severni Afriki, zapadni Aziji in 30 tudi v Ameriki. Ni ga skoro kraja brez nje; kjer nobena druga zver ne more prebiti, tam se zna ona sama preživiti, dasi se tudi včasí z revščino otepa. Iz okolice, kamor se je naselila, pa se ne umakne zlepa, naj jo še tako preganjajo.

Pod zemljo si izkoplje svoje stanovanje, do katerega ima 35 vedno več vrat, troja vsaj. Tudi ima zlasti v gorah po več stanovanj, stanuje pa v onem, ki se ji zdi najpriročnejše in najvarnejše za ta čas. V stiski se tudi skrrije v tújo lisičino. Ako iztakne kje kakega jazbeca, si ne koplje sama jame, ker je to za njo nevšečno in dolgočasno delo, ampak rajši pre- 40 mišlja, kje bi se zvečer najbrž dobila pečenka. Jazbec ima čistoto v čislih; tudi to vé lisica, pa se prikrade v jazbino in zasmradi bedastemu sivcu stanovanje. Čemernemu samotarcu

se ne more nič hujšega zgoditi; godrnjaje zapusti ugodni stan
45 ter si gre drugega kopat. V njegovih zapuščenih dvorih se
izteguje potém po všečnosti lena vlačuga.

V taki podzemeljski hiši skoti lisica 4—6, tudi 8 ali 9
slepih mladičev, katerim je neznano skrbna mati. Prvi čas
skoro nikdar ne gre od njih in samec jo preskrbuje z žive-
50 žem. Ako starka čuti nevarnost, jih prenese v gobcu na drug
kraj. Ko mladiči malo odrastó, hodita stavec in starka na
lov in donašata vsakovrstnega plena, ako je mogoče, tudi živo
miš ali živega mladega zajčka. Mladiči se med tem igrajo na
solncu pred hišo in željno pričakujejo starih; ako ju le pre-
55 dolgo ni od nobene strani, je mladičem dolg čas in začnó
lajati in bevskati. Z živimi živalmi ima mladina veliko veselje,
z njimi se igrajo, ob enem jih tudi stara poučujeta v ropar-
skem rokodelstvu in nauk jim gre za čudo hitro v glavo.
Ko slekó svojo prvo volnasto obleko, dobé pravo dlako; sedaj
60 začnó po malem loviti na svojo roko, do jeseni se popolnoma
izuče rokovnjaštva, a potém se razkropé in vsak skrbi sam záse.

Kakor sploh vsi tatovi in klateži, tudi lisica ne mara za
družbo, najrajši sama premišlja svoje hudobije. Po dnevi leži
domá; ako je vse varno in tiho okoli nje, se pretegne o lepem
65 vremenu rada na solncu, kar ji neizrečeno dobro dé. Tako
predremlje in presanja ves dan in zraven snuje nova hudo-
delstva. Proti večeru se pa napoti na tihotapstvo. Previdno
in oprezno stopa dalje, se ozira nazaj, pogleduje na desno in
na levo, nastavlja ušesa, viha nos, voha po zemlji, malo po-
70 stoji in razmišlja, zameži in zazeha, pa gre zopet dalje. Po
uglajeni stezi, po utrtem potu ne hodi rada, rajši se plazi po
grmovju, se stisne ob skalovje, ali pa se potuhne v travo.

Sedaj je ugledala mladega zajca; hipoma se potuhne na
zemljo, človek bi rekel, da nima nog, tako se po kačje plazi
75 bliže — skok — in zajček zaveči in strepeče — po njem je.
Ravno tako zalezuje mlado srno ter jo zadavi, ako ji mati ne
prihiti na pomoč. Zraven lovi pa tudi miši, sledi ptice po
grmovju, išče gnezda ter izpije iz njih jajca ali požre mladiče.
Za silo pa tudi jé črve, kobilice, hrošče in drug mrčes. Mrhe
80 se ne loti rada, ker se boji, da je ni morda človek njej pod-
vrgel. Ob gorskem potoku preži na ribo, zgrabi tudi raka, in
če čuti ptico na vodi, plava daleč do nje. Pritepe se tudi do
samotnih hiš, iztika za perotnino, in ako se ji izteče po sreči,

je podavi več, kakor ji je potrebno. Ako jo je izkušnja izučila, da se ji v kakem kraju ni bati psov in drugih sovražnikov, postane strašno prevzetna in predrzna. Celó po dnevi pride na dvorišče in ljudem izpred očíj odnese kokoš. — Ujela se je lisica po noči v svislih. Zjutraj so se ljudje pripravljali, kako jo bodo s koli, vilami, cepci in drugim orodjem pobili, ali prežgana tatica jim srečno uide na polje. Tu so se pasle gosi. V begu skoči mimogredé med nje, zadavi hitro dve in odnese eno kričečim ljudem izpred nosa.

Pri vsem svojem dejanju in nehanju misli lisica vendar najprej na svojo varnost. Zató ne ropa rada v bližnjem sosedstvu, boječ se, da bi je to ne izdalo. Najmanjša stvarca, katere ne bi druga žival še zapazila ne, se zdi lisici premisleka vredna; nezaupno obstoji pred mastno pečenko, katero ji je človek nastavil v skritem železnem skobcu. Dasi je lačna, vendar se premaga in gre dalje, ali pa beza in dreza strahoma od strani, da se skobec sproži, in potém zaužije vado z mirno vestjo. Ravno tako se brez premisleka loti v skobec ujete živali, naj si bo tudi sama lisica. Ako so ji psi za petami, šviga skoz grmovje kakor strela, in ker more po ves dan brez počitka teči, jo psi težko dohajajo. In če jo pes tudi doteče in že misli, da jo ima v zobéh, mu izkazi veselje s kakim predrznim skokom. Hipoma puhne na tri metre visoko skalo, ali pa skoči brez škode v globoko brezdno. Tudi od lovcev zajeta, se ne misli vdati, v največji sili se domisli kake zvižae; ako ni drugače, prodere drzno ondi vrsto, kjer se lovci najmanj nadejejo.

Tako se preživi lisica po letu. V vinskih krajih zahaja jeseni rada v vinograde in se tam do sitega nazoblje grozdja, a tudi drugega sladkega sadja ne zametuje. Ali za jesenjo pride zima, včasih huda zima z debelim snegom. Tedaj se začnó za njo hudi časi; takrat jo je tudi v noči pogostoma čuti lajati in zavijati. Godi se ji, kakor poje narodna pesem:

Lisica, lisjak
sta pila tobak;
tobaka ni b'ló,
sta pila vodó.

O tem času lovci največ lisc pobijejo, ker jih sled po snegu izdaja in tudi v železje se marsikatera ujame. Gorjé pa lisici, ako jo je lovec le ranil; zakaj če tudi njemu uteče,

jo raztrgajo in požró druge tovarišice. V tem je lisica podobna
125 volku. Lovec je ustrelil staro lisico, ki je imela mladiče domá. Radoveden, kaj bodo delali mladiči s starko, jim jo vtakne v luknjo. Ko pride nazaj gledat, je našel same kosti — otroci so požrli mater. Nasproti temu se je pa zlasti pri ujetih lisicah zgodilo, da je mati snedla svoje otroke.

130 Zanimivo je gledati po zimi lačno lisico, kako lazi okoli vade, katero ji je nastavil lovec. Sestradena lisica priskaklja, obstane in viha nos; sedaj je zavohala meso, počasi in nezapupno se mu bliža, od vseh strani ga ogleduje, sede zraven njega, poželjivo steza nogo po njem, ali izprehaja jo strah in
135 sum. Obrne se proč, kakor bi hotela oditi, pa se zopet povrne. Zopet hodi okoli dišečega mesá, se obotavlja, sede, oči se ji ognjijo, brezupna hlastne po mesu, in skobec jo zgrabi za vrat — ali pa tudi ne. Lisica, ki je gladna, da se vidi skoz njo, se večkrat premaga in se obrne od zapeljive iz-
140 kušnjave. Našli so že sestradano lisico pred vabljivo vado crknjeno.

Ako jo je zgrabil železni skobec, ne vpije, temveč trpi mirno, se izkuša iznebiti strašnih klešč, ali ko vidi, da ni mogoče, se vdá usodi. Pred lovцем se rada pritaji in se dela
145 mrtvo; marsikatera lisica je kašo upihala lovcu, ko jo je kakor mrtvo rešil iz železja. Ako se je ujela za nogo, se ne pre-mišlja dolgo; odgrizne si jo in s pogumnim srcem odšanta na treh nogah. Sploh je zavednost ne zapusti, dokler je še iskrice življenja v njej, kar potrjuje tudi tá-le dogodek. Lovec je
150 prestrelil lisici pod plečatom prednjo nogo skoz in skoz; odstreljena noga se je držala le še za kožo in je bežeči živali sitno opletala okoli glave. Lisico je to jezilo in motilo v begu; torej hlastne hitro nazaj, odgrizne nogo in beži dalje, kakor bi se ji ne bilo nič dogodilo. Kakor njeni zavednosti in pre-
155 mišljenosti, se moramo tudi čuditi njeni čudoviti trdoživosti. Marsikatera lisica, katero je lovec kakor mrtvo stlačil v torbo, ali jo z zvezanima ali celó pretaknjenima zadnjima nogama obesil na kol ali na puško, je oživela nenadoma ter se izmuznila osuplemu lovcu. Tudi se je dogodilo, da je lisica ugriznila
160 človeka, ko jo je odiral in ji vlekel kožo črez ušesa.

Največji lisičji sovražnik je vendarle človek, preganja jo skoz vse leto; kakor volku, tako je tudi njej vedno vojska napovedana, vendar pa se jih po zimi največ pobije. Ako je

lovec našel sled, počaka žival pred luknjo zgodaj v jutro, ko se vrača domov, ali izpusti pse na sled, sam pa čaka pred 165 lisičino in ustrelí domov pribeglo. Ako je lisica domá, ji zamaši vsa vrata do enih, potém jo ali izkoplje, ali pošlje psa jazbečarja po njo, ali pa nastavi v odprta vrata past ali skobca ali rogovile. Takrat lisica ne gre zlepa iz doma in včasi po ves teden strada, predno jo lakota prisili na to. 170

Lisičje meso je trdo in žilavo in tudi smrdi. Pri nas ljudje ne jedó lisic, ali starim Rimljanom je bila z grozdjem pitana lisica slastna pečenka. Lisičjo mast so nekđaj lovci drago prodajali in jo sem ter tja prodajajo še zdaj za vsakoršna domača zdravila, razen tega je pa koža vselej vredna 175 po 4 do 6 kron.

Mlade lisice ni težko ukrotiti. Kmalu postane tako domača, da gre kakor pes za človekom; vendar pa nimaš z njo posebnega veselja in nikakoršne koristi, temveč škodo. Ko malo odraste, pobegne navadno in se spominja svojega prej- 180 šnjega gospodarja k večjemu na toliko, da mu pride po noči krast perotnino. In ako tudi ostane pri hiši, vendar je hinavska in rokovnjaška tatica. Neki zdravnik si je ukrotil lisico, ki je po dnevi hodila okoli, po noči pa bila privezana. Prekanjena žival je zapazila, da se dá ovratnik sneti črez 185 glavo, pa si ga je po noči snela in šla k sosedovim kokošim v vas, zjutraj pred dnevom si ga je pa zopet nataknila. Sosed je toževal, da mu nekdo krade kokoši, ali lisice ni dolžil nobeden, ker je bila vsako jutro privezana, dokler je niso enkrat zasačili pri krvavem delu. — Stara lisica se pa ne udomači 190 in vrh tega je tudi neznosna zaradi hudega smradú.

Kakor njen sorodnik pes, je tudi lisica podvržena mnogim boleznim, med drugimi tudi strašni steklini. Stekla lisica pride tudi v vas, grize pse, mačke, otroke, sploh vse, kar ji pride pod gobec. No, po Tschudijevem poročilu je sicer steklina 195 jako nevarna, a vendar ozdravna bolezen. Pripoveduje namreč, da je bilo v curiškem kantonu leta 1805. in 1806. od steklih psov popadenih 50 ljudij, umrla pa da je samo ena za ustno ugrizena žena. Od leta 1813. do 1823. so zdravili v curiški bolnišnici 34 od steklih psov in 30 od steklih maček popa- 200 denih ljudij, a od vseh teh bolnikov ni nihče umrl.

Fr. Erjavec.

21. Lisica in kozel.

1. Tja v rupo globoko
lisica je pala
in v vodi do grla
v strahéh je brozgála.
2. Rogati tud' kozel
iz hoste pripiše,
ga žeja trpinči,
vodé si poišče.
3. Lisica vesela
brž kozla pozdravi:
„Pač zdrava je voda!“
prijazno mu pravi.
4. „Do grla sem sita,
takó sem jo pila;
poskóči dol k meni,
tud' teb' bo teknila.“
5. Rad kozel jo vboga
in v rupo poskoči,
napije se vode
takó, da skor' poči.
6. „Kakó pa zdaj bova
prilezla iz jame?“
Ubogi kozliček
lisici povzame.
7. „Lahkó je prit' venkaj,
se nama ni bati;
poslušaj le mene,
k' znam dobro skakati.
8. Na tvoja rogova
bom spretno stopila,
pa hitro ko ptica
iz jame skočila.
9. Potém bom pomoči
tud' tebi iskala,
pastirja bom semkaj
po tebe poslala.“
10. Besedam tem zvitim
res kozel verjame,
nastavi rogova,
da skoči iz jame.
11. Al' njene pomoči
zastonj pričakuje,
nad zvito lisico
zeló se huduje.
12. Ko ne bi pastir ga
bil slišal upiti,
še danes bi kozel
znal v rupi tam biti.
13. Iz te pripovédi
se lahko učimo:
„Za dobro na svetu
nehvalo dobimo.“

P. Gros.

22. Lisica in petelin.

Potovala sta po svetu lisica in petelin. Lisica je vprašala petelina, koliko umetnostij umeje. „Samo dve,“ je odgovoril petelin, „eno doli, drugo gori.“ — „Si pač siromak,“ je dejala lisica, „ti umeješ samo dve umetnosti, a jaz jih umejem devet.“
5 Jedva je lisica to izgovorila, se je začulo lajanje psov. Petelin hitro zletí na visoko drevó, a lisica vtakne glavo v luknjo,

telesa pa ne more, ker je bila luknja premajhna in tesna. Psi pridejo, zgrabijo lisico in jo raztrgajo. „Kaj ti je pomagalo devet tvojih umetnostij,“ si misli petelin; „jaz umejem samo dve, pa sem ostal živ, a ti si poginila tako žalostno.“ 10

När. — Jan. Barlè.

23. Nespametna sramežljivost.

Neki učenec je prišel na Dunaj v višje šole. Bil je ubogih starišev sin in si je moral sam skrbeti za živež, kakor sto in sto drugih, poučujoč deco po hišah.

V neki hiši so še južinali, ko je prišel prvič učit. Pounudijo mu jako priljudno kolača. „Lepa hvala, južinal sem že 5 malo poprej.“ — „E nikdar ni vreča tako polna, da bi ne moglo zrno noter,“ ga zavrne priljudni gospodar.

On pa hvali in se brani, izgovarjajoč se, da je že jedel. Zató ga nehajo siliti. Gospodiču je pa krulilo po trebuhu in tudi gospodarju se je začelo dozdevati, da ni hotel naš go- 10 spodič kolača le zaradi neumne sramežljivosti.

„Brez zamere, kam pa hodite jest na Dunaju?“ Učenec, ki je bil še le tri ali štiri dni na Dunaju in ni znal po imenu še nobene gostilne razen ene izmed najiminitnejših, odgovori v tej zadregi: „V gostilno, ki se ji pravi »pri Rimskem ce- 15 sarju.«“

„Aj, tja! Po čem je pa kaj ondi govedina? Po čem pečenka?“ ga poprašuje nalašč gospodar, ki se mu je mahoma zdelo, da gospodič laže. Ta mu je odgovarjal res vse napačno. 20

Po južini gre gospodar s svojo gospo v drugo sobo; otroci z domačim učiteljem pa ostanejo v prvi za malo mizo, ki je stala nekoliko korakov v stran od velike. Na tej je pa bilo ostalo še nekoliko kosov kolača. Lačni gospodič se prišeta do nje. Jako mu diši kolač. Gospodič se ozre, otroci ga 25 ne gledajo, vrata druge sobe so priprta — smuk en kos v žep. Ali o joj, pri tej priči se odpró vrata druge sobe. Ubogi gospodič ves obledi, ko ugleda gospodarja, ki mu veli, naj se oglasi pri njem, predno odide. „Oj kolač, oj nesrečni kolač! Spravil si me ob kruh,“ takó je vzdihoval siromak sam s 30 seboj. Kakor šiba na vodi se je tresel, gredé po končanem

pouku h gospodarju. Od strahú in sramote si mu ni upal gledati v oči.

Gospodar mu pa veli na samem prav po očetovsko:
35 „Dragi moj prijatelj, lepo vas prosim, odvadite se take krive, da ne rečem neumne sramežljivosti. Ubogemu biti, to ni človeku sramota, ako si ni sam kriv ubožnosti. Kdor je siromašnih starišev, ostaja siromak do smrti ali vsaj dolgo časa. Tudi jaz nisem bogatega rodú, tudi jaz sem se moral truditi
40 nekdam za ljubi kruhek tako kakor vi; vém, kako se živi po svetu; lahko si mislim, kako živite ob slabem zaslužku; vém pa tudi, da je več takih sramežljivcev, kakoršen ste vi; pa mislim, da taka sramežljivost ni prava. Kar je pošteno, najdalje veljá. To pomnite! Pozabiti hočem, kar se je zgodilo,
45 kakor da bi se ne bilo. Iz očij v oči sem vam govoril; živa duša naju ni slišala; nikdo ne vé, kaj se je zgodilo, kakor jaz, pa ne povém tega nikomur. Ne sramujte se tedaj nikogar, pa tudi mene ne; povedal sem vam svoje misli le zató, ker je res, kar pravijo: Pri malem se začne, pri velikem se neha.
50 Kriva sramežljivost jih je zapeljala že sto in sto. Iznebite se je torej, bodite pošteni, kakor doslej, in mi učite deco tako lepo, kakor ste pričeli; lahko bode pri meni imeli zaslužek ves čas, dokler ostanete na Dunaju. Náte vam še tó-le; denite si v žep! (Dal mu je nekaj v papir zavitega.) Zdaj pa
55 pojdite z Bogom!“

Ubogi naš učenec, ki si ni upal ne ziniti, hoče pre-dobremu gospodu poljubiti roko, ali ta mu jo izmakne in ga spremi do vrat tako prijazno, kakor bi se ne bilo nič zgodilo.

Napol žalosten, napol pa vesel pride siromak domov.
60 Ves zamišljen ni pogledal, kaj je v papirju, dokler ni bil domá. Kaj je bilo? Lep kos kolača. Dva kosa ga je imel po tem takem in se najedel dosita; ali ta, ki mu ga je dal gospod, ta mu je bil veliko bolj v slast od onega.

Še večkrat so mu postregli v hiši dobrega gospoda s
65 kolačem in drugimi rečmi, pa branil se ni več tako nespa-metno kakor ondaj.

Zdaj pa je visok gospod in pripoveduje rad to resnično zgodbo hvaležnega srca do onega, ki ga je pokaral in tako očetovski poučil.

I. Navratil.

24. Ljubezen domovine.

1. Kdor ima srcé, zna za dom solzé, za slovenske domovine raj. Zánjo ves živi, zánjo hrepeni, njo, le njo bi ljubil vekomaj.	2. Čvrst Slovencev rod rad prebiva tod, čista tu prijaznost ti cvetè. Vsak prijat'lja 'ma, zvest objema ga, tukaj stara to navada je.

3. Od snežnih planin
do trtíc dolin
mile pesmice povsod pojó.
Sloven'c je rad vesel;
kaj da ne bi pel,
njemu pesmi iz srcá tekó.

B. Potočnik.

25. Draga kamena.

Preprost kmetič pride po opravkih v hišo bogatega trgovca. Ni bilo ravno zgodaj, pa gospod je bil še le vstal in se je umival. Prijazno reče trgovec kmetiču: „Oče, le sedite na tá-le stol in počakajte, da se umijem, potém se bova kaj pomenila.“ Kmetič sede in ogleduje prstane, ki jih je bil gospod snel s prstov in položil na mizo, dokler se ne umije. Dva prstana sta kmetiču posebno bodla v oči, ker sta bila jako lepa in se zeló lesketala. Kmetič reče: „Milostljivi gospod, ne zamerite, da vas vprašam, koliko veljata onadva lepa prstana.“ Gospod odgovori: „Saj mi ne bodete verjeli, če vam tudi povém. Oba veljata tisoč kron.“ Kmetič se začudi in pravi: „Hm, lepi denarci! Saj ni toliko zlata, pa toliko veljata.“ Gospod pa odvrne: „Res ni toliko zlata, pa le kamenčki so tako dragi, ki so vdelani v prstana; to so žlahtni kameni, zató se tako svetijo.“

Kmetič pravi: „No, no, to pa že verjamem; saj sem že včasi slišal, da so taki kameni zeló dragi. Pa milostljivi gospod, povejte mi še, koliko dobička vam pa nesó ti-le žlahtni kameni na leto?“ Gospod se nasmeje in pravi: „E kakšni ste vendar, ko mislite, da mi morajo kaj donašati. Prstane nataknem na 20 prste, da se z njimi ponašam, kadar grem med ljudi.“

Kmetič pa pristavi; „Tudi jaz imam domá dva kamena, a ta mi prinašata vsako leto čistega dobička tisoč kron, dasi

ne veljata obá več kakor 50 kron.“ Gospod se začudi in
25 vpraša: „Oho, kako je to mogoče?“

Zdaj se pa kmetič nasmeje in reče: „Prav lahko; moja
dva kamena sta — mlinska kamena.“ *Jan. Cigler.*

26. Brodnik.

1. Med skalami Sava šumi,
valove mogočne valí,
v naróčaj jih Donavi tira.
Čoln ziblje ob bregu se tam,
a ribič mi v njem sedi sam,
na veslo se truden opira.
2. „Hoj, stavec, kar veslo zdaj v dlan,
pa hitro na drugo tam stran
čez šumno prepeljí nas Savo!
Čuj, turško rumeno zlató
plačilo bogato ti bo . . .
Če nočeš — ti vzamemo glavo.“
3. Molčíta že polje in log,
tam ónkraj slavonski ostrog
v neskrbnem že spanju počiva.
Zaviti v plašč temne noči,
ogledat poslani smo mi,
kod zdaj naš sovražnik se skriva.“
4. „„Ne maram za vaše zlató.
Čemú mi pač ribiču bo?
Zastonj vas čez reko prepeljem.
Res, sivo že glavo imam,
a vam je nocój še ne dam.
Rad vašim ustrezam poveljem.““
5. Že čolnič od brega leti
in nese oglednike tri . . .
Veslaje pa ribič ozira
srepó se v vrtenje vodâ,
ki rado se s čolni igra
in slastno na dno jih požira.
6. „Pač hrabro srcé ti imaš,
izvrsten prevoznik si naš;
ni takega blizu okoli.
A nas tam pohvali glavar,
prekrasen pač čaka nas dar,
krasnejši nas ni še nikoli.“

7. „„Na mestu!““ dé ribič krepkó,
a veslo zažene v vodó . . .
„„Tú vaše in moje plačilo.““
„Bes, djáur!“ še krik iz valov,
iz mokrih je Save grobov —
potém pa vse tiho je bilo.

A. Aškerc.

27. Pridnost in lenoba v pregovoru.

I.

Bodi sam priden in ne bo ti treba biti zaviden. — Kdor
rano vstaja, temu kruha ostaja. — Priden človek ima kruha,
glad mori le lenuha. — Pridna gospodinja mora za pero čez
plot skočiti. — Pridnemu en „danes“ več velja, kakor lenuhu
5 dva „jutri“. — Pridnemu možu lakota le v hišo gleda, v njo

si ne upa. — Za pridnega za vsakim grmom kos kruha, pod vsakim kamenom krajcar. — Prebrisana glava in pridne rokó so boljše blago ko zlate goré.

II.

Kdor je len, je sčasoma tudi lesén. — Kdor rad leži, ga rada glava boli. — Kdor se lenobi podá, ta se za ušesi drgljá. 10
— Kdor za mladih dnij ne skrbi, v starosti trpi. — Lenuhu kruli rad glad po trebuhu. — Pri vsakem uboštvu je pol lenobe. — Lenuha dan straši. — Lenuh sam sebi čas krade. — Lenoba je vragova mreža. — Lenoba je vseh grdob grdoba. — Lenoba je vsega hudega mati. — Kjer je lenoba, kjer po- 15
stavánje, tamkaj je blizu hudo dejanje.

28. Lastovki v slovó.

1. Mrzel veter tebe žene, drobna lastovka, od nas, ki iz lipice zelene si mi pela kratek čas. Vsako jutro, ptička moja, zgodaj si prepevala, vsako noč je pesem tvoja sladko me zazibala.	3. Pride spet pomlad vesela, prideš, ptička, ti nazaj; spet boš meni žvrgolela, oj, to bode vesel raj. Da bi cvetje mlad'ga leta skoro se pokazalo! Ah, mor'biti da boš vjeta, videti te več ne bo.
2. Kol'kokrat si priletela v svoje malo gnezdece, tol'kokrat si mi zapela milo pesmico v srcé. Zdaj z visok'ga stolpa line zadnjo pesem žvrgoliš, ki čez hribe in doline v tople kraje si želiš.	4. Zdaj boš zapustila mene, ah, kak' srce me boli; mrzel sever tebe žene, pojdi, kam te veseli. Oh, da mi ni perje dano, rad, o rad bi spremljal te; pa v te kraje zakovano moje revno je srcé.

V. Orožen.

29. Lev in opica.

Pravijo, da je imela zverina svoje dni pod košatim dobom semenj. Kraljevi lev sedi v senci sredi tovarišije, opica pa skakljá po vejah in se spakuje ter začne v leva želod metati. Lev jo ostro pogleda, kakor bi jo hotel z očmi prodreti, pa besede ne zine. Opico obleti groza, ali hitro se potolaži, rekoč: 5
„Pač dobro, da do mene ne moreš.“ In zopet draži leva

ter meče želod po njem. Opica še enkrat vrže, a lev zarjove, da se zemlja potrese, opica pa strahú z veje pade.

Trepetaje kučí levu pod šapami in pričakuje smrti, meneč,
10 da jo raztrga. Vsa zverina strmí in gleda. „Ne boš me več dražila ne,“ se zagrozi lev opici; „pa vendar nisi vredna, da bi te raztrgal,“ pravi dalje in opico izpusti. Vsa zverina se levu prikloni in počasti svojega usmiljenega kralja.

Nespametno je mogočnike dražiti; lahko ubožca v pest
15 dobé. Lepo je za mogočnike, nad revami se ne maščevati; najmogočnejši so, kadar radi odpusté. A. Slomšek.

30. Lev in zajec.

1. Kralj lev se je nekđaj pogovarjal
prijazno sè zajcem, zverjó uhato;
besede je dobro tá preudarjal,
spodobno se vedel in možato.

2. Le ene ni mogel mož zamolčati,
vesel časti in imenitnosti svoje:
„Kralj lev, je li res, če smem vprašati,
da vam je petelin zoprn, ko poje?“

3. „„Veljaki imajo svoje slabosti,
ta tó, ta óno, kaj bi tajili;
na prímer, slon v vsej svoji kreposti
ne more čuti prašiča, ko cvili.““

4. „Tako je v resnici, kralj češčeni,
junaka včasí slabost obhaja;
enako godi se tudi meni,
trpeti ne morem, ko pes zalaja.“

J. Stritar.

31. O mraku.

1. Iz stolpa sèm mi zvon doni, ko vlega mrak se po vasí — le dôni, zvon, iz temnih lin, le vzbujaj mi na dom spomin!	3. Ob glasih teh se mi zazdi, da v daljni svoji sem vasí, kjer mi ni tuj noben obraz, pozna me vsak, vsakogar jaz.
2. Le zvôni mi takó glasán in mílo poj érez tujo plan; dasi mi v srcu pólje jad, zvonjenje tvoje slušam rad.	4. Zató pa, zvon, le zvôni mi, na tuji zemlji dôni mi, večerni zvon 'z visokih lin, le vzbujaj mi na dom spomin!

A. Funtek.

32. Prijateljci življenja.

Človeka na zemlji obdajajo, spremljajo in oživljajo vedno štiri stvari, ki so varuhinje in zavetnice njegovega življenja. Te stvari so: svetloba, gorkota, zrak in voda, pravi darovi iz nebes, človeku najzvestejše prijateljice.

Najprva je svetloba, iztok solнца in okrog solнца 5 plavajočih svetov. Ona je nedvomno najbližja prijateljica in zavetnica vsega življenja; zakaj vsaka stvar živi toliko popolneje, kolikor več uživa nebeške svetlobe. Odvzemite rastlini ali živali svetlobo, v kratkem izgubi svojo čvrstost, zaostane v rasti ter končno popolnoma umrè, če jo še tako pridno 10 negujete. Tudi človek obledi, če živi v temi; on obnemaga in izgubi naposled vso krepkost. Slavni zdravnik Hufeland celó trdi, da je pravo organsko življenje mogoče le ondi, kjer vlada svetloba; v podzemeljskih votlinah, kjer je vedno temota, se nahaja le, kar imenujemo neorgansko življenje. 15 Svetloba je tedaj najprva moč, ki pomaga življenju; v temi pak, pod zemljo ali na njej, kamor ne segajo grejoči solnčni žarki, ne more biti pravega življenja.

Druga, ne manj dobrotljiva prijateljica životvorne moči je gorkota. Ona sama more razviti prvo kal življenja. Ko 20 je zima vesoljno prirodo zavila v belosnežno zagrinjalo in je povsod vse tiho in mrtvo, kako hitro se obudé speče moči, ako le topla pomladanska sapa potegne! Čim bolj se bližamo severnim krajem, po katerih vlada večni mráz in led, tem bolj mrtva je vsa priroda. Ondi ne biva ne mala živad, ne 25 raste bilje; le v globočinah neizmernega morja iščejo in dobivajo velikanske živali nekoliko gorkote, kitovi namreč, pliskavice in pa morski medvedje. Gorkota daje življenje in od življenja izvira gorkota; oboje je nerazložno zvezano. Gorkota budi najprvo življenje, a hrani pa tudi najmanjšo iskrico v 30 životu človeškem.

Tretja imenitna hrana življenja je čisti podnebni zrak. Ni ga in ne more biti nobenega bitja, ki bi moglo popolnoma brez zraka živeti; odtegni zdravi zrak človeku ali živali in hipoma ti umrè ali kmalu potém. Vidi se pa, da je zrak kaj 35 velikega vpliva, posebno iz tega, ker ima dihaljoča žival več životvorne moči kakor nedihaljoča. Životvorno moč pa hrani najbolj tisti obstojni del zraka, ki mu pravijo kisik; kisik je

tudi zarés tista snov v podnebnem zraku, katera prihaja, ko
40 dihamo, v kri ter jo rdeči in oživlja.

Tudi čista voda je prijateljica življenja. Ona ima tudi nekaj kisika v sebi ter je nam neizogibno potrebna za užitek in za premnoga opravila v človeškem življenju.

Po pravici smemo tedaj trditi, da so svetloba, gorkota,
45 zrak in voda tisti pravi pripomočki, ki hranijo in redé životvorno moč. Brez teh pripomočkov življenja ne more živeti nobena stvar, ne človek, ne žival; z njimi se oživljamo, njih se radujemo vedno in povsod na tem prelepem zemeljskem krogu.

S. Šubic.

33. Pregnani kralj.

1. List za listom trepeče
z drevja na zemljo suh;
nánje gleda bridkostno
sivi pogozdni duh.
2. Prazno njegovo kraljestvo,
rokam izvita oblast,
krona razbita in žezlo,
strta kraljeva čast.
3. Tu v zelenju in cvetju
préstol je stal njegov;
zdaj je zvenelo zelenje,
videti ni cvetov.
4. Préstol sam je razrušen,
njega lastnik pregnan —
kaj bridkó bi ne vzdihal,
kaj bi ne gledal mračán?
5. Glásno po vejah velih
vétrov posmeh vrši,
spodaj pregnanemu kralju
stopajo solze v oči.

A. Funtek.

34. Kovač skopuh.

Bogat kovač je stanoval v nekem mestu poleg morja. Bil je zeló skop in hudoben. Zbranih je imel premnogo novcev, s katerimi je napolnil star panj ter ga pred vsemi ljudmi postavil k ognjišču, da bi nihče ne sumil, kaj je skrito v njem.
5 Nekdaj, ko so trdno spali, naraste morje in zalije hišo tako zeló, da je panj splaval. Kadar se je morje uléknilo, je odneslo tudi panj, ki je plaval mnogo milj daleč, dokler ni prišel k nekemu mestu, kjer je živel mož, ki je bil zeló gostoljuben in darežljiv ubožcem in tujcem. Ko ta človek zjutraj zarana
10 vstane, vidi plavajoči panj ter ga potegne k sebi na suho, misleč, da je sama klada, katero je kdo zavrzel ali ostavil.

Pripetilo se je potém, da je prišlo k njemu mnogo tujcev, in bil je zunaj velik mraz. Gostoljubni domačin vzame sekiro, da bi panj razklal, in ko udari trikrat ali štirikrat, začuti zvenčanje. Panj razcepi ter najde novce in jih veselo spravi, 15 da bi jih povrnil, ako se jim oglasi gospodar. A kovač je hodil vse od mesta do mesta, novcev iskaje, ter je prišel tudi v to mesto k človeku, ki je bil ogrenil njegov panj.

Ko je začel govoriti o izgubljenem panju, domačin takoj razvidi, da so novci njegovi, ter pomisli v sebi: „Ogledati 20 hočem, ali je volja božja, da mu vrnem novce, ali ne.“

Ukaže speči tri hlebe kruha in prvega napolniti s prstjo, drugega z mrtvaškimi kostmi, a tretjega z novci, najdenimi v panju.

To storivši, veli kovaču: „Pojesti hočeva tri hlebe kruha 25 od najboljše moke, in katerega izmed njih si izbereš, dovolj ti ga bo.“

Kovač čuti, vzdignivši hleb za hlebom, da je najtežji tisti, v katerem je bila prst. Izbere si tega in reče gospodarju: „Ta bodi moj, in ako bi še več potreboval, vzamem 30 tudi tega,“ ter položi roko na hleb z mrtvaškimi kostmi.

Domačin, to videč, misli sam v sebi: „Zdaj vém, božja volja ni, da bi ta zlosrečnik imel novce.“

Takoj skliče uboge in bolne, slepe in hrome ljudi ter razlomi pred kovačem hleb, govoreč: „Evo tvojih novcev, 35 katere sem ti bil podal v roko, a ti si rajši izbral prst in mrtvaške kosti; in tako je tudi prav, ker ni Bog hotel, da bi ti novci bili tvoji.“

Domačin hitro vse novce pred njim razdeli med ubožce, a kovač odide zeló osramočen.

Nár. — *Fr. Levstik.* 40

35. Sreče dom.

1. Kdorkol' pod milim nebom živi, vsakdo pač srečen biti želi; cesar na tronu, kmetič na polji prosi od Boga sreče po volji. Tud' jaz je iščem križem svetá: Kje nek' prebiva, kje je domá?
2. Tam, kjer cvetlice krasno cvetó, mislim, da sreči venec pletó; solnce pa rev'ce ves dan pripeka, kosec jim zadnjič glav'ce poseka. Koder pa smrtna kosa kosi, sreče ni prave, jok se glasi.

3. Z vrta na polje grem je iskat,
tam se raduje kmetič bogat;
on si bogato žetev obeta,
sreča pšenice venec mu spleta.
Toča prihruje, žito zdrobi,
sreča veselja z njive zbeži.
4. Ptice vesele, zelen je gaj,
mislím, tu íma sreča svoj raj;
zima prikíma, ptice zbežíjo,
hribci pod mrzlim snegom ječíjo.
Glasa veselja čúti ní več,
gaj le žaluje, sreča je preč.
5. V mestih imajo mnogo blagá,
tamkaj bo sreča najbrž domá;
res se bogatec tam napíhuje,
pa še več revnih mílo vzdíhuje.
Kjer pa s'romaštva solze tekó,
níhče po sreči vprašal ne bo.
6. Cesar mogočni, kakor s'romak,
otrok in starček, kmet in vojak
srečo sí vošči, sreče sí íšče,
alí le solze z líca sí bríše.
Človek do groba sreče želi,
pa sí le prazne pene loví.

7. Kje neki íma sreča svoj dom?
Kdo mí pové, kje našel jo bom?
V čistém le srcu ona kraljuje,
srce nedolžno razveseljuje;
sreča prebiva sredi srcá,
v srcu poštenem tí je domá.

J. Virk.

---

36. Sveti Miklavž.

1. Sveti Miklavž sem jaz z belo brado,
škofovo kapo in palico v roci;
kamor pridem, vse vídi me rado,
zlasti veseli so me otroci.
2. Kdor je priden domá in v šolí,
nima igrač in norosti le v glavi;
ne preklinja, ne láže nikolí,
rad ga ímam, on naj le nastavi!
3. Hrušek mí v škornje denem po noči,
jabolk, orehov za ves teden;
brezovko najde, ko dan napoči,
v škornju svojem, kedór je poreden.
4. Včási pa pridem po dneví tudí,
prídním se roka moja odpira;
zad za menoj pa parkelj hudi
v koš poredne otroke pobíra.

J. Stritar.

37. Potovanje na mesec in solnce.

I.

Človek je sčasoma iznašel najpripravnejša sredstva, s katerih pomočjo se lahko jako hitro premika od kraja do kraja po vsej zemlji ter si od vseh stranij ogleduje svoje prostorno bivališče. Spoznal je na ta način že natanko vse razmere zemeljskega površja, si razjasnil vse prirodne pri- 5 kazni, tako da se sme rés smatrati za njenega pravega lastnika. Če se pa kvišku ozre, zapazi nad seboj ogromno število drugih svetov, pravih čudes, katerih ne bo nikdar mogel tako natanko preiskati kakor svoje domovje. Kar vé o njih, je spoznal samo po vestnih opazovanjih in bistrournih sklepih. 10 Ako je sploh človeštva um zanesljiv, je vse to zánj veljavno in resnično, kakor če bi se bil o istinitosti prepričal s svojim tipalnim čutom.

Kako bi se pa potovalo po teh svetovih? — Zvezdoslovje nas seznanja z marsikaterimi stvarmi, po katerih se dá tako 15 potovanje dovolj natanko določiti; v zadregi je še samo zaradi primernege voza ali stroja, ki bi nas vozil po praznotah v velikanske daljave. Tej zapreki pa lahko odpomoremo, ako mi dragi čitatelji dovolijo, da se vpreže naš duh, ki je baje mnogokrat krepkejši od telesa, ima pa še tudi za potovanje 20 posebno prednost, da je silno hiter. O pravem času se hočemo vestno spomniti svojega telesa in se ozirati nánje kakor na zemlji.

Vse je pripravljeno za odhod. Še enkrat stisnemo svojcem roko, še enkrat se ozremo na ljube nam kraje, ki jih zapu- 25 stimo za nekaj časa, morda za vselej, če nam usoda ne bo mila. Pa kdo bi vsekdar mislil na nesrečo, ko gre na potovanje; ne prišel bi sicer še od domače hiše do sosedove ne. V naši družbi tudi ni nobenega trepetljivca; pogumen „naprej“ in mi začutimo, kako se nam trdna tla odmaknejo izpod nog. 30 Dvigaje se kvišku, vidimo pod seboj zbrane sorodnike in prijatelje, kako nam še s klobuki in prti vihté zadnji pozdrav. Kolikor više dospemo, tem manjše se vidijo osebe, ki smo jih zapustili. Že ne slišimo več njihovih glasov, ne moremo jih več ločiti drug od drugega; vsi skupaj se nam dozdevajo neka 35 temna tvarina, ki se vedno bolj zmanjšuje in krči. Ravno isto prikazen zapazimo tudi pri gorah, rekah, mestih itd., ki se

vedno bolj približujejo med seboj. Z nami se vzdiguje tudi zrakoplov, ki nas hoče spremljati; pa kar na enkrat obtiči in
40 nič ne pomaga vse prigovarjanje, naj ostane v naši družbi. „Sape mu je zmanjkalo,“ se oglasé nekateri izmed nas, gledajoč s sočutjem na zrakoplov, ki se začne zopet bližati zemlji in nam precej izgine izpred očíj. In rés je bilo tako; zakaj zrak je na kvišku od plasti do plasti tanjši, torej tudi lažji,
45 in plin, s katerim je zrakoplov napolnjen, ni bil več lažji od zraka, v katerem je plaval. Tudi mi začutimo v tem kraju nekako tesnobo ter sopemo hitreje, ker naša pljuča ne dobivajo več dovolj zraka.

Črez nekoliko časa dospemo do kraja, kjer nam zraka
50 popolnoma nedostaje. Tukaj — črez kakih 9 mirijametrov nad zemljo — je torej mera za vsako živo bitje, zakaj brez zraka ni nobenega telesnega življenja. Naš duh pa prekorači tudi to mejo in zdaj se mu odpre neizmeren prostor, v katerem se nahaja ogromno število novih svetov, plavajočih v
55 silno tanki, nevidni snovi, „eter“ imenovani, ki se nahaja povsod v tem neskončnem prostoru in tudi v našem zraku, ki pa namesto njega ne zadostuje za telesno življenje. Po njej se razprostira na vse strani solčna svetloba, po njej prihaja tudi do zemlje.

60 Ker nam je mesec najbližji svet, ga hočemo tudi najprej obiskati, da si nekoliko natančneje pregledamo naše zemlje vztrajnega spremljevalca. Dvigajoč se proti njemu, se še enkrat ozremo na zemljo. Prikazuje se nam že kot velika krogla, zavita krog in krog v megleno tvarino, ki se vedno bolj temni
65 proti zemeljskemu površju, ob robu pa jasni. Čim bolj se bližamo mesecu, tem bolj raste njegova velikost, tem bolj se zmanjšuje zemlja za nami. Že smo prišli do kraja, s katerega vidimo oba svetá v podobi velikih balonov. Pa kako se začudimo, ko 28.000 mirijametrov oddaljeni od zemlje zapazimo,
70 da smo celó brez vse teže. Že poprej smo se čutili tem lažje in lažje, čim više smo prihajali; a zdaj je naše telo rés čist duh. Saj pa tudi ne more biti drugače, ko je privlačnost zemlje na nas v tem kraju baš tolika kakor mesečeva.

Tukaj se hočemo še enkrat nekoliko pošaliti z zemljani,
75 predno se preveč ne oddaljimo od njih, ter poskusimo palico spustiti na zemljo. A ta nam ne pade iz rok, dasi je ne držimo več; zakaj tudi na njo vplivata z enako privlačno silo

zemlja in mesec. Mi sami bi se ne mogli premakniti s tega kraja niti naprej proti mesecu, niti nazaj proti zemlji. Naš duh pa ne pozna takih zaprek; urno se dvigne tudi čez to mejo, in ko še prehití 10.000 mirijametrov, stopimo na površje novega svetá. Radovedni si ga začnemo ogledovati; saj smo že mnogokrat hrepeneli po njem in ga celó slavili s pesmicami. Vendar kako bridko se iznenadimo, ko zagledamo pred sebjó samo skalnato gorovje in puste planote! Nobene rastline, nobene živalce nikjer ne zapazimo, naj se še tako trudimo. Otožni zakličemo z vso močjo v to strašno pustoto, morda se vendar prikaže kakoršnokoli bitje; pa joj, strahú se stresemo, ko še niti svojega lastnega glasú ne slišimo. Meseca ne obdaja namreč zrak kakor zemljo; torej se tudi naš glas še toliko ne more širiti, da bi prišel od naših ust do ušes. Ker pa na tem svetu ni zraka, ne more biti tudi vode na njem; zakaj voda se precej izpuhti, ako ne tišči na njo zračni tlak. Brez vode pa ne more biti nobenega organskega življenja, tudi ne, če bi še lahko nedostajalo zraka. Ves ta svet pokriva tedaj v istini mrtvaški prt, ki nas navdaja s strahom in grozo. In vendar si še hočemo natančneje ogledati ta svet, ker smo se že potrudili do njega. Pri hoji se čutimo tu blizu šestkrat lažje kakor na zemlji. Brez vsega truda skočimo na 6—7 metrov visoke holmce in tudi čez toliko metrov široke propade, kar nam tukaj jako koristi; zakaj povsod, kamor sega naše oko, vidimo gorata, skalnata okrožja, iz katerih središč so na vse strani napeljane steze, podobne velikim trakovom; to so gotovi ostanki nekdanje lave, ki so jo že pred davnim časom izbljuvali ognjeniki v onih središčih. Ko prekoračimo tak skalokrog, zagledamo v planoti dolg, nepravilno se vijoč rov, ki je suhim zemeljskim strugam najbolj podoben. Tam, kjer se zavije okoli strme skale, je tudi dosti globlji, baš kakor nahajamo v naših rekah zemljo podkopano na takih krajih. Razen teh znamenj najdemo še drugih znakov dovolj, da je mesec imel nekdanj vodo, katere se je pa sčasoma iznebil. Tudi zapazimo, da toplota na tem svetu vedno bolj raste. Mesečni dan je še nekoliko daljši kakor zemeljskih 14 dnij. V tem času pa solčni žarki neprenehoma hudo pripekajo na golo skalovje, ki se ne more ohladiti po nobeni sapici, po nobeni padavini. Še le ko preteče dolgi dan, preneha polagoma strašna vročina.

Vse to nahajamo na polovici, obrnjeni proti zemlji. Miče nas pa še druga polovica, ki se ne more nikdar videti z
120 zemlje; ali precej se prepričamo, da je bila naša radovednost celó neopravičena; zemlji odvrnjena polovica je namreč v obče prvi podobna, saj pa tudi ni nobenega vzroka, da bi bila drugačna.

II.

Pa pustimo teh krajev tužnost, s katero bi se nikdar
125 ne mogli sprijazniti, in podajmo se na druge, morda srečnejše svetove! Najprej obiščimo največji, z zemlje vidni svet, ki je našemu domovju jako imeniten in vpliven dobrotnik. Zaradi tega ga tudi navadno edinega imenujemo „solnce“, dasi za-
služi to ime še tudi mnogo drugih svetov, namreč nepremičnice, ker imajo lastno svetlobo. Dvigaje se proti solncu,
130 vidimo za sobój velik in majhen balon, ki se obá z dovoljno hitrostjo v velikem loku tako dalje pomičeta, da se manjši na čuden način in še hitreje vrti okrog večjega. Oba sta nam že dovolj znana; večji je naša zemlja, manjši pa nje mesec.
135 Med potjo nas dohité gošče večjih in manjših telesec, pravi roji, ki so zdaj redkejši, zdaj gostejši, a vsi leté v velikih lokih s silno hitrostjo proti solncu. Vsi so med seboj v neki zvezi in se vrté okrog solnca v velikanskem kolobarju. Vsako telesce se vrti okrog lastne osi, vrh tega pa še manjša zopet
140 okrog večjih, tako da vsa skupaj in drugo skoz drugo vršé in mrgolé. Ta telesca so „meteorí“, izmed katerih tudi sem ter tja kak odpadnik prifrči na zemljo, ako se ji je preveč približal v svojem blódenju, tako da ga je zmagala njená privlačnost.

145 Predno pa dospemo do solnca, srečamo še take velike potnike, kakor je naša zemlja. Premikajo se kakor ona po stalnih potih okrog solnca; torej jih z našo zemljo vred imenujemo „premičnice“ ali „planete“. Prva taka premičnica, katero srečamo, je Venera, naša večerna ali jutranja zvezda.
150 S prijaznim obličjem stopi pred nas in nas obsije s prekrasno svetlobo. Podoben je ta svet naši zemlji; zavít je v gost zrak in na njem lahko celó natanko razločujemo morje in kopno, gore in doline. Tudi po velikosti jo skoro doseže; njegov polumer je samo za 17 mirijametrov manjši od polumera
155 naše zemlje. Vendar je na njem razlika med poletjem in zimo

nekoliko ostrejša kakor v našem domovju; zakaj njegova os, okrog katere se vrti, je proti solncu bolj poševna kakor pri naši zemlji. Ta svet je solncu za 3,750.000 mirijametrov bliže kakor zemlja; torej ima gotovo še enkrat toliko svetlobe in gorkote. 160

Od Venere kakih 5,000.000 mirijametrov dalje proti solncu srečamo še eno premičnico, ki jo imenujemo „Merkur“. Ta svet ni dosti večji od našega meseca. Srednja njegova oddaljenost od solnca je samo 6,000.000 mirijametrov; zato je tudi solnce nánj najbolj vpliva, tako da se najhitreje premiče. V 165 vsaki sekundi prehiti 5 mirijametrov, torej blizu za 2 mirijametra več kakor naša zemlja. Ker pa njegova pot okrog solnca ni toliko kakor zemeljska, jo preteče že celó v blizu 88 dnevih. Po takem minejo na njem več kakor štiri leta, med tem ko preteče na naši zemlji samo eno leto. Če bi se 170 hoteli na tem svetu naseliti, našli bi sicer zrak kakor na Veneri in na naši zemlji, doživeli bi štirikrat toliko let kakor v svojem domovju, a vendar bi ne bili nikakor zadovoljni, ker je na njem že gotovo sedemkrat bolj vroče kakor na zemlji. Tudi bi nas nadlegovala presilna svetloba, za katero 175 ni ustvarjeno naše oko. Prepustimo ga torej njegovi usodi in hitimo naprej proti solncu!

Že z Merkurja smo videli solnce kot popolno kroglo, gotovo sedemkrat toliko, kakor se vidi z zemlje. Pa kolikor bolj se mu bližamo, tem veličastneje se nam razkriva po svoji 180 velikosti in bleščeči svetlobi. Radi verjamemo zdaj zvezdoslovcem, da ima četrť in en milijonkrat toliko prostornine kakor naša zemlja, da je pa samo 320.000krat težje od nje. Njegove tvarine gostota znaša torej samo blizu $\frac{1}{4}$ od zemeljske. Zdaj tudi lahko natančneje vidimo, da je solnce ža- 185 reča tekočina, ovita z žarečim soparom. Oddaljeni smo še sicer dovolj, pa vendar že čutimo nestrpno vročino, po kateri smemo soditi, da je na solncu gotovo 27.000^o gorkote. Na solnčnem površju zapazimo, kako se delajo peneči holmci, iz katerih se s silno hitrostjo (4—6 mirijametrov v sekundi) 190 dvigajo mnogo tisoč mirijametrov visoki plinasti stebri, ki so različni med seboj in sem ter tja čudno razviti. Imenujemo jih solnčne „protuberance“. Če bi se vrgla naša zemlja v nje, bi se igrali z njo kakor morskí valovi z leseno kroglico. Sicer pa zapazimo, kako je vsa solnčna atmosfera silno razburjena 195

vsled strašnih viharjev, proti katerim so vse zemeljske nevihte samo rahli dihljaji. Velikanski temni oblaki, ki se tudi vidijo z zemlje — najbrž pepelni prah — se podijo od vzhoda proti zahodu po vsem solncu in nam dajejo povod, da mislimo, 200 sčasoma se bo morda ohladilo tudi naše solnce, česar pa še zdaj v njegovi bližini nikakor ne čutimo,

Lahko se izprevidi, da si zaradi takih neugodnih razmer želimo zopet hladnejših krajev. Torej se vrnemo in hitimo v nasprotni meri s hitrostjo, kateri je samo naš voznik kos. 205 Brez pomude na že znanih svetovih in ne oziraje se na razne prikazni, katere smo poprej občudovali, dospemo zopet do naše zemlje.

R. Čuček.

38. Solnce vse vé.

1. Da solnce zemljo ogreva,
stare pesmi pojó;
od njega da luč je dneva,
vsi narodi vedó.
2. Al' manj morebiti je znano
to, da solnce vse vé.
Če kaj je po noči skovano,
brž mu luna pové.
3. Zločinstvo v tmino se skriva,
luč po godu mu ni,
al' solnce svetu odkriva
vse, kar se dogodi.
4. In bodi si še tako skrito,
vé naj lastna le vest:
gotovo bode odkrito,
žarkom pride v pest.
5. Zatorej ljubi svetlobo,
varuj hudih se ran,
opuščaj zločinstva grdobo:
vselej pride na dan.

A. Umek.

39. Volk.

Volk je najbližji sorodnik našemu domačemu psu, od katerega pa nima niti ene dobre lastnosti. Tudi botra lisica mu je v rodu, toda prekosi ga v prevejanosti in spretnosti, zlasti pa v hrabrosti. Grdogledemu potepuhu ni sploh od vseh 5 prednostij pasjega plemena dana nobena, lastne so mu samo napake in gnusobe. Kar ga je od gobca do repa, ves nam je oduren in mrzek. Vse se ga ogiblje, vse ga sovraži.

Pred volkom je vse v strahu. Matere strašijo razposajene otroke z volkom, včasi so se ga pa ljudje celó bali imenovati, 10 boječ se, da res ne bi prišel; odtod izvira tudi pregovor: Mi

o volku, volk iz lesa. Vse gozdne živali pobegnejo plaho pred njim, konji drgetajo strahú, goveda se stiskajo, svinjam se ježijo ščetine in one se boječe umikajo nikoli sitemu požeruhu. Bebaste ovce strah tako prevzame, da ne vedó, kaj bi. Gnetó in stiskajo se v klobčič ter čakajo, da si volk eno izbere, 15 potém zbežé malo dalje, pa se zopet ustavijo in čakajo beketaje, da pride po drugo.

S svojima sorodnikoma, namreč s psom in z lisico, živi tudi v najhujšem sovraštvu. Lisico takoj raztrga in požre, toda redkokdaj jo dobi med zobe. Majhni psi stisnejo pred 20 volkom rep med noge in bežé, kar jih noge nesó; le večji psi, zlasti mesarski, pastirski in lovski, so naprežni nánj, strastno ga sledé ter se zakadé brez strahú vánj in ne nehajo, dokler morejo količko kaj gibati. Mrtvega volka psi ne pokusijo, volk pa psa strastno raztrga in požre. 25

Po velikosti in zastavnosti je volk podoben mesarskemu psu; posebno ako sedi ali leži, premoti lahko človeka. Ako ga pa bolje pogledamo, vidimo kmalu, da je debelejšega tilnika in močnejšega vratú; sploh je v prednjem delu života bolj trden in zastaven kakor v zadnjem. Zadnja stran je slabša 30 in nekako skolčena, kakor bi bila mrtvoudna; tudi repa ne zavihuje po pasje, ampak ga poveša. Koničasta ušesa mu stojé po koncu, široko žrelo je nasajeno z jeklenimi ostrimi zobmi, največ ga pa izdaja hudi srepi pogled.

Neizrečeno je pogolten in požrešen, vedno bi žrl; ali nič 35 mu ne zaleže, zmeraj je lačen in suh kakor trta. Zraven je pa krepek in močen, dasi je videti ves trhel in medel. No, pri vsej svoji moči je vendarle potuhnjen in mevžast, poštenega boja s sovražnikom se ogiblje in zató si tudi navadno ne upa na človeka. Le dolg stradež ga ohrabri tako, da je 40 slep za vsako nevarnost, in takrat se loti tudi človeka. Ako je enkrat okusil človeško meso, postane neumno drzen in kolje ljudi, zlasti otroke, tudi o belem dnevi.

Dasi ljudje zatirajo in pobijajo grdogledo zver na vse kriplje, se vendar nahaja skoro po vsej Evropi; le na Nemškem 45 so ga večjidel že iztrebili. Tudi na Slovenskem jih je še zmeraj več ko preveč; vsako leto se jih nekoliko pobije. Največ volkov se potika po notranjem Kranjskem, kamor prehajajo s Hrvatskega; v notranjskih gozdih imajo dobra skrivališča in tudi mnogo ovác se pase ondukaj. Posebno odkar je odprav- 50

ljena strelščina na volkove, tožijo ljudje, da so se volkovi zelo pomnožili. Še več kakor pri nas je volkov na Hrvatskem, Ogrskem, Erdeljskem in v Galiciji, največ pa na Ruskem, kjer je prav navadna zver, tako da si po zimi nihče ne upa iti po 55 noči brez orožja iz hiše.

Po dnevi se skriva po hostah ali po trstovju, v ruskih stepah leži v globokih jamah, po noči pa gre na rop, navadno sam, največ po dva skupaj. S povešenim repom dirjasti nemirno in plaho, kakor brez pravega namena, od hoste do 60 hoste, voha po tleh in po zraku, gleda in posluša, kje bi se dobilo kaj za nenasitni želodec. Drugega mu ni mar nego žrtje, naj si že bo kaj živega ali kaj mrtvega; vse mu je všeč, naj si bo še tako smradno in gnusno. Na porobju preži na miši, po grmovju zalezuje zajce in jerebice, za silo so dobre 65 tudi žabe, martinčki in belouške, celó hrošči. Ako vzdigne kako večjo žival, na pr. srno, jelena ali losa, jo preganja tako dolgo, da upehana in utrujena ne more več dalje; tedaj ji skoči na vrat ter jo zakolje.

Na paši se tiho primuza po visoki travi, oblazuje nepo- 70 redno žrebe ali neskrbno telico, ki se je preveč udaljila od skrbne matere, se zakadi med svinje in, za gostim grmom skrit, streže na objestno kozo. Najrajši pa napada boječe ovce, bodisi na paši, ako spazi, da ni psa blizu, bodisi po noči v staji. Tedaj kolje neusmiljeno, mnogo več podavi, kakor 75 mu je potrebno. Z ovco v gobcu skoči črez plot in noseč jo drži tako visoko, da se mu ne vleče po tleh. Konjski ali goveji čredi si pa ne upa blizu, ker vé, da bi ga sprejela s težkimi kopiti in z ostrimi rogovi. Posameznega konja se pa tudi loti, ako je lačen, in če konj ni posebno spreten in uren, 80 ga obvlada mrhar.

Kakor je bilo že rečeno, jé volk tudi vsakoršno mrho; spazili so ga celó, da je vlekel in žrl mrtvece iz grobov.

Ob velikih vojnah hodijo volčja krdela za vojskami; na bojiščih najdejo povsod dosti živeža in čestokrat so grde po- 85 šasti napadale celó žive ranjene in oslabele vojake, ki so zastali za vojsko. Leta 1813. in 1814. so volkovi spremljali nesrečno francosko vojsko, ko se je umikala z Ruskega in Nemškega, ter jo sledili tja do reke Rena.

Po zimi je volk še bolj gladoven. Sestradan, da se skoro 90 vidi skozenj, tava po snegu; tedaj pogoltne stare črevlje, cunje

in drugo sodrgo, da si le s čim napolni želodec. Takrat se radi zbirajo v večje trope, tulijo in zavijajo, da obhaja človeka groza. Predrta lakota jih goni na polje, ob cestah kolovratijo, se priklatijo v vas in tedaj tudi človeka napadajo. Togotno planejo na pešpotnika, se zaganjajo v konjika in sledé vozove 95 na cesti. Več mirijametrov daleč brusi shujšana druhal za vozom s penečim gobcem ob tleh, in gorjé potnikom, ako niso dobro oboroženi ali jim opešajo konji, predno so prišli v varno zavetje. Ako ustreliš med nje in si enega zadel, takoj padejo grdobe nánj; naj si bo mrtev ali le ranjen, raztrgajo 100 ga in požró — a potém zopet uderó za vozom.

Od ubitega volka človek nima baš velike koristi. Meso nima nobene vrednosti, ker ga celó druge živali nočejo jesti, menda zaradi zoprnega duha; le mlade lisice sem videl, da so ga nekoliko dnij rade jedle, pa se ga kmalu preobjedle. 105 Kalmuki in Tunguzi v Aziji pa umejo volčino tako pripraviti, da ni neprijetna jed, sevéda samo za njihova usta. Le sem ter tja rabijo tudi pri nas volčje meso, še več pa mast za vsakoršna vražna zdravila, zlasti pri živini. Edini volkov kožuh je nekaj vreden. Največjo ceno imajo ruski in švedski volkovi, 110 njihove kože se cenijo na 16 do 24 kron.

Grdobno in škodljivo zver zatirajo in pobijajo povsod o vsakem času. Poprej so jim nastavljali zanke, jim kopali jame, ali pa se je po več vasij vzdignilo na volčjo gonjo; eni so gonili, drugi pa streljali, toda take gonje so prepodile volkove 115 večjidel le v drug kraj. Sedaj pa volkovom lovci najrajši zavdajo. Podvržejo jim namreč mesa, otrovanega s strašnim strupom strihninom. Zver jedva požrè meso, pa je že mrtva. — Pastirji na ruskih stepah preganjajo volka na hitrih konjih; volk beži, pastir na konju za njim, dokler ne začne volk pe- 120 šati. Truden se zvrne na zemljo; ko pa zagleda jezdeca, se vzdigne z zadnjimi močmi in švedra dalje, ali sedaj prileti vánj pastirjeva palica z železno ostjó, ki ga tako dobro zadene, da ga na mestu ubije, ali pa vsaj smrtno rani. — Laponci pa lové volkove po zimi, ko prvi sneg še ni pomrznil. 125 Privežejo si snežne črevlje na noge, vzemó sulico v roko in gredó iskat volkov. V globokem rahlem snegu volk kmalu obnemore in Laponec ga zabode s sulico.

Meseca malega travna skoti volčica v kaki skrivni jami 4—9 slepih mladičev, ki še le čez 10—14 dnij izpregledajo. 130

Kakor sploh vse mlade živali, so tudi volčki brhke živalce v sivkastorumenih volnastih kožuških. Mati volčica jih ima nezrečeno rada, kakor najboljša mati skrbi za nje; največ preglavice ji dela stari volk, pred katerim mora skrbno skrivati
135 svoje otroke; ako bi jih našel same, bi jih precej požrl. Mladi volk se hitro sprijazni s človekom, se priučí na pasji živež in včasí se sprijateljí tudi z domačim psom. Ali že v drugem letu se pokaže hudobna volčja čud in staremu volku ni nikdar zaupati. — Na zagrebški realki smo imeli prav krotkega volka,
140 ki je do sedmega meseca prost hodil po dvorišču. Posebno veselje je imel z učenci, ki so mu zjutraj in popoldne nosili kruha, sadja in drugih stvari. Svoje prijatelje je dobro poznal, se jim dobrikal, skakal pred njimi prav po pasje in rad iztikal po njihovih žepih. Pozneje smo ga priklenili. Enkrat
145 se je po noči odtrgal, ali z dvorišča ni pobegnil; čakal je zjutraj pri stopnicah svojih prijateljev, jim preiskal po navadi žepe in šel za njimi po stopnicah v šolo. Brez upora se je dal zopet prikleniti. V zimskih nočeh je močno tulil; s tem se je zameril sosedom, ki niso mogli spati, in zató smo ga
150 morali otrovati. Dali smo mu strihnina v jabolku. Jedva je pogoltnil jabolko, že sta se mu šibili zadnji nogi, jel se je tresti, sedel je, po udih ga je trgalo, hipoma ga je vrglo na tla, milo je pogledal na nas, zavilo ga je v križu in tilniku — pa je bil mrtev v dveh minutah.

Fr. Erjavec.

40. Kobila in volk.

1. Kobila z žrebetom se pase na polji;
priplazi se volk, ki je prežal v goščavi;
mladič bi bil požeruhu po volji,
približa se starki ter ji pravi:
2. „Ta lepi konjiček! Teta kobila,
pogajala se dolgo ne bova;
povejte céno, meni ni sila —
recíte, pa bo kupčija gotova.“
3. Kobila zarezgeta in reče:
„Tu pod kopitom zapisano nosim;
sem pridite, stric; privzdignem pleče,
če znate brati, beríte, prosim.“

4. „O to pa to!“ in hitro pristopi,
od lákomnosti se cedijo mu sline;
kobila, ne bodi lena, ga lopi
v obraz, da se zvrne in skoro pogine.

J. Stritar.

41. Volk in lisica.

Lisica sreča v gozdu volka, ki je ležal ves pobit in žalosten pod grmom in brž ko ne premišljajal o minljivosti vsega posvetnega.

„Dober dan! Kaj vam pa je, stric, da ste tako žalostni in se držite, kakor bi bila danes pepelnična sreda, saj je še 5 predpust.“

„O pri meni se je že davno začel štiridesetdanski post; stradam, da bi se kmalu lupil; saj sem že tako slab, da se mi ne ljubi iti na lov.“

„O če ni drugega kakor lakota, temu se lahko pomaga. 10 Pri gozdarju je danes ženitovanje in vse je že skoro napol pijano; le hitro na noge in pojdiva tja, plena nama ne bo nedostajalo.“

Volku so se jele sline cediti, up ga pokrepča in oba se napotita proti gozdarjevi hiši, iz katere se je že od daleč 15 slišalo ukanje in ples.

Ko prideta blizu hiše, ga ustavi lisica, rekoč:

„Stojte malo; morava se pomeniti, kako bi se dal ta naklep izvesti. Menim, da bi bilo takó-le najbolje: Jaz sem majhna in bom izkusila na kak način priti v hišo. Vam bi 20 pa ne dala tega sveta, ampak splazite se v hlev, ker tam bi utegnili najbolje opraviti.“

„Je že prav,“ reče volk in jo zavije za svislimi proti hlevu. Lisica pa se zmuza v kuhinjo, in ker je dekla ravno nesla pečenko v hišo, stopi za njo, skoči naglo na klop in 25 odtod za peč. Ker imajo po deželi navado, jedi postavljati na peč, je mislila, da najbolje opravi za pečjo, pa se je zmotila. Na peči ni bilo drugega kakor skleda godlje.

Lisica ni veliko marala za godljo, jedi na mizi so ji mnogo bolj dišale; torej se godlje ne dotakne, ampak pre- 30 mišlja, kako bi spravila goste izza miz. Na zadnje si jo izmislila.

Ravno ko stopi dekla zopet v hišo, zavpije lisica za pečjo:
„V hlevu je tat.“

Svatje so vsi mislili, da jim je povedala to dekla, planejo
35 izza miz in lisica ostane sama v hiši. Hitro je na mizi in pojé
naglo, kar ji je najbolj dišalo. Ko se najé, skoči zopet za peč,
potakne glavo v godljo in šine skoz okno.

Med tem pa zasačijo svatje tatú v hlevu in ga neusmi-
ljeno bijejo; naposled jim vendar uide in ves polomljen pri-
40 vleče jedva zadnji konec do gozda.

Tukaj ga že čaka lisica in popraša z milim glasom: „Kako
ste opravili, stric?“

„Opravil sem, da se Bogu smili; saj vidiš, da so mi ves
zadnji konec stolkli; stavim, da ni več cele koščice v njem.
45 Ravno sem jel dobro trgati ovce, kar me zasačijo.“

„O kaj ti! Ti si še dobro opravil proti meni, ali jaz, jaz!
Le poglej mojo glavo, kakšna je; tako so mi jo zbili, da mi
že povsod gledajo možgani iz nje.“

Volk pogleda lisico, in ko vidi, da je res hudo zdelana,
50 pozabi nekoliko svoje lastne bolečine. Nekaj časa gresta tiho
naprej, potem povzame zopet lisica besedo in reče volku: „Ne
morem več naprej, nesite me!“

„Kaj, da bi te jaz nosil, saj sam jedva grem! Iz tega ne
bo nič.“ Ali lisica mu ne dá mirú, in ker ga tolikanj lepo
55 prosi, se je naposled usmili in ji reče: „No, tako pa naj bo! Pa
le na vrat sedi, ker imam križ ves zbit.“ Lisica sede in volk
jo nese po gozdu naprej. Črez nekoliko časa začne lisica govo-
riti: „Bolnik zdravega nese, bolnik zdravega nese.“ — „Kaj
mi tu govoriš?“ zagrmí volk; „če si zdrava, pa le brž doli!“

60 „O dobrotljivi striček, saj sem le mislila reči: Zdravi
bolnika nese. Zdaj vsaj vidite, kako sem zdelana, da že ne
vem, kaj govorim, in da se mi je jelo bloditi po glavi.“ Volk
ji verjame in jo potrpežljivo nese dalje. Ko prideta do mlake,
začne lisico žejati; najedla se je bila namreč dobrih rečij.

65 „Stojte malo; tako me žeja, da se moram tu malo ohla-
diti.“ Ko se napije, reče volku: „Glejte, glejte, hleb sira leži
v mlaki. (Bila je namreč polna luna, ki se je videla v mlaki.)
Lahko ga dobiva, toda to vodo morava poprej izpiti.“

Volku je sir dišal; zatorej začne piti, pije in pije in to-
70 liko časa pije, da počí.

Lisica si pa izmije godljo z glave in se veseli, da je
speljala strica volka na led.

42. Srnica.

1. Srnica mlada, nedolžna se pase,
kjer v senci hladni travica rase.
2. Brez skrbi igra si, veselo skakljaje,
saj trava redi jo, rosica napaje.
3. Al' ona ozira okrog se premalo,
neskrbno srcé jo bode izdalo.
4. Približa se lovec, prepozno ga vglada,
srnica se dvigne, pobegne bleđa.
5. Srnica beži, za njo leti strela,
srnica je hitra, al' smrt jo je vjela.
6. Zadeta v srce na tleh omaguje
in lovca tik sebe solznà pogleduje.
7. Oh, kdo je mogel njo ustreliti?
Kdo mogel tak mlado, nedolžno raniti?
8. Al' lovcu je dana duša nemila,
kamnitega lovca ni srna ganila.
9. Veselo jo gleda, ko kvišku plane
in zopet omaga in mrtva ostane.

Fr. Levstik.

43. Kako je Libercún drvaril.

V Krkonoških gorah je nekđaj bival duh, katerega so se bali hudobneži, a dobri ljudje so ga ljubili. Imenoval se je Libercún.

Zgodi se, da si neki meščan iz Hrušice dá priversti iz gozda drv za kurjavo. Ubožni kmetiči, ki so mu jih spravili 5 domov, so zahtevali za storjeno delo, kar je pravica. A trdosrčni skopuh jih grdo ozmerja ter skopoma poplača. Vozniki niso mogli upati, da bi našli pri sodniku več pravice; zatorej odidó s potrđim srcem in srditi domov.

A meščanu, ki je hotel dati drva razcepiti, se ponudi v 10 to službo neki ves tuj mož. Za plačilo ni hotel drugega nego prgišče tresák. Naglo sta se dogovorila mož in Hrušavec, ki je bil jako vesel, da bo tako dober kup imel kurjave na vso zimo.

15 Zmenila sta se bila, da se prične delo takoj jutrodan zara-
rana, in tako je tudi bilo. Že predno se je danilo, je bil tujec
na mestu. Izdril si je iz kolka levo nogo ter z njo tako silno
udrihal po kladah, da so polena in treske letele daleč okrog.

Hruševskega meščana je prebudil ta silni ropot čudnega
20 drvarja. Naglo se obleče ter pohiti gledat, kako se vrši delo.
Videč moža ob eni nogi stoječega ter z drugo mlatečega po
panjih, se ustraši zeló. „Stoj,“ zavpije, „in brzo odidi, odkoder
si prišel!“

Tujec mu mirno odgovori: „Od srca rad, samo poprej
25 mi je dokončati to delo in dobiti plačilo.“ Delal je zopet
čvrsto in hitro, ne meneč se za preklinjanje meščanovo.

Razklal je zadnje poleno. Drvar vtakne nogo v kolk ter
potegne iz torbe veliko vrečo, kamor spravi vsa polena do
zadnje iveri. To vse zadene na ramo in hajdi z dvorišča.

30 Ves osupel gleda za njim hruševski meščan ter kliče na
vse grlo: „O moja drva, moja drva!“

Drv je bilo v vreči nad štiri seznje.

A drvar se še enkrat obrne ter mu zaničljivo zakliče
dobro jutro in potém odide svojim pôtém.

35 Ubogi kmetiči so prihodnje jutro našli cele kupe drobno
razcepljenih polen pred svojimi hišami. Ker nihče ni poprašal
po tem obilnem lesovju, so si ga osvojili v zameno, katero
jim je dal dobri gorski duh zató, ker jih je tako zeló drl trdi
meščan iz Hrušice.

Češka nár. — Fr. Levstik.

44. Lipa.

1. Lipa zelenela je tam v dišečem gaju, s cvetjem me posípala, djal sem, da sem v rajú.	4. Sédaj pa je revica skoro ovenela; cvetje, perje ljubljeno zima je odvzela.
2. Veje raztezavala k nebu je visoko, meni pa je do srcá segala globoko.	5. Spavaj, draga lipica! Večno ne boš spala, nova pómlad zélена novi cvet bo gnala.
3. Ptičice je miljena v senčico vabila; kadar ležal sem pod njo, me je ohladila.	6. Zopet bodo ptičice, ptičice presladke, pesmice prepevale, pesmice pregladke.

7. Pa boš zopet lipica
v senco nas vabila,
dragim svojim srčica
miljeno hladila.

8. Bratje naši se hladé
radi v tvoji senci,
prsi, čela in glavé
opletaje z venci.

Mirosl. Vilhar.

45. Pes, volk in lisica v pregovoru.

Dvoje psov na kost enó, koljeta se med seboj. — Na eni verigi imata dva psa med seboj mir, pri eni kosti pa vselej prepir. — Mnogo psov zajčja smrt. — Pes, ki le molči in nič ne laja, globoko zobe zasaja. — Pes boječ huje laja nego grize. — Za siromakom vsak pes laja. — Kadar greš volku naproti, pokliči psa s seboj! — Ovca cela, volk sit, vkup ne more bit'. — Volk dlako izpremeni, a nravi nikdar. — Kdor se z volkom druží, mora tudi z njim tuliti. — Volk malo hvale vé, ko ovco pojé. — Na volka kričé, lisico redé. — Če lisica črez led beži, tudi ljudi drži. — Kar lisica pusti v pastí, za to se ne lasti! — Lisica se dlake izlevi, zvijač se ne iznebi.

46. Zima.

1. Prikášljala je starka zima, naguban, suh ima obraz; ko z brado kljukasto pokima, sneg z néba prileti in mraz.
2. Po vrtu se senica klati, premalo hrane dá ji gozd; zdaj ímaš, zajec ti uhati, svoj štiridesetdanski post.
3. Mož starček se pri peči greje in kima truden, da zaspi; da bo dovolj za platno preje, kolovrat urno suče hči.
4. Po gladkem ledu se otroci drevé, ne vejo, kaj je mraz; nagajajo si s kepo v roci — kakó vesel je zimski čas!

J. Stritar.

47. Cesar Rudolf in berač.

Cesar Rudolf je bil še pod starost vedno veselega srca; zmeraj se je rad šalil in uganjal včasí jako kratkočasne burke. Nekega dne ga sreča berač in zaprosi: „Bratec Rudolf, daj, daj siromaku kaj vbogajme!“ — „Od kdaj sva si pa brata?“

- 5 ga popraša cesar, kateremu se ni pripetilo še nikoli kaj takega. „Hm,“ veli berač, „nismo si li po Adamu vsi bratje?“ — „Res je,“ odgovori cesar, „nisem se mogel precej spomniti.“ To rekši, seže cesar v žep in stisne siromaku vinar v pest. „Oj, le vinar! To je pa vendar premalo za cesarja,“ reče berač.
- 10 „Kaj,“ veli Rudolf, „premalo? Prijatelj, ako bi ti dali vsi bratje tvoji po Adamu toliko, kolikor jaz, bi bil kmalu najbogatejši v vsej deželi.“

---

48. Zlate resnice.

1. Kdor uboga rad in moli,
Bog ne zabi ga nikoli.
  2. Kdor ljudi rad obrekuje,
božja roka ga kaznuje.
  3. Najlepša cvetlica, kar svet jih ima,
je čista nedolžnost v sredini srcá.
  4. Kjer biva nesloga, je večer prepír,
sè slogo pa druží nebeški se mir.
  5. Kdor dela veselo in moli rad vmes,
dobi blagoslova obilo 'z nebes.
  6. Če vedno ohraniš nedolžno srcé,
ne boš pač nikoli znal, kaj je gorjé.
  7. Kdor vedno uboga in pridnih je rok,
življenje napolni z veseljem mu Bog.
  8. Ogibaj se vedno nesramnih ljudij,
pri njih hudobija in greh se godi.
-
9. Ne bodi ponosen na svoje teló
in njega čarobno lepoto;
le hip zadostuje in tvoje teló
te vrže v največjo sramoto.
  10. Le tam se naseli, kjer pesmi doné,
kjer rož'ce cvetéjo in ptički žgolé;
tam vedno boš našel najboljše ljudi,
hudobnim za petje in cvetje mar ni.

49. Strah v gradu.

Ze je bilo preteklo dobrega pol leta, kar so počivale kosti rajnega in zadnjega moškega posestnika neke grajščine v miru in pokoju. Le sama vdova, vsa v žalosti, je še prebivala v zapuščenem gradiču. Neko noč jo v sladkem spanju prebudi ropot, odpiranje in zapiranje ter treskanje z vrati. 5 „Kdo si more neki biti,“ reče žena, „saj imam vse ključe pri sebi.“ Kar hipoma pa se zasliši v stanici, kjer je bil njen mož v Gospodu zaspal, kakor da bi kdo prekucnil vse stole in mize. Žena ima vendar toliko poguma, da vstane in gre gledat, kaj je. Ali jedva odpre duri, že vidi pri drugih vratih izginiti 10 nekoga iz sobe, ki se ji zdi posebno po obleki podoben rajnemu možu. Strah in groza prevzame ženico in ona skoči urno v postelj pod odejo. Toda zmeraj vidi pred očmi rajnega moža, bledega in prepadlega. Vroč pot ji stoji na čelu in do belega dne ne more zatisniti očesa. Še le ko se jame zlato 15 solnce kazati izza gor, malo zaspí; ali le kratko je bilo njeno spanje. Vzburé jo dekle, ravno tako prestrašene kakor sama; od strahú jim nedostaje besedij, pripovedujočim, kaj so slišale po noči. Boječa, kakor vse ženske, se je dala vdova pregovoriti, ker je odslej več dnij zaporedoma strašilo po gradu, 20 da je šla v vas stanovat. Vsa vas je milovala ubogo ženo, da mora prestati toliko strahú. Vse govori o strahu in še blizu grada si nihče ne upa.

Pripetilo se je pa nekoliko tednov po tej dogodbi, da so prišli vojaki v to vas in imeli tam nekaj dnij počitka. Na 25 vprašanje, čigav je gradič, zvedó kmalu, da je zapuščen, in sicer zavoljo strahú, ki roji vsako noč po njem.

„Vedno sem slišal praviti,“ reče čvrst vojak z veliko črno brado in dolgimi brki, „da je strah na sredi votel, okoli kraja ga pa nič ni; rad bi vedel, kdo vam zbija take šale. Le po- 30 vejte mi, v kateri stanici uganja svoje burke; zvečer pojdem tja, vzamem s seboj nabito puško in ostro sabljico; kmalu bomo imeli strahú.“

Brž in radi mu vse povedó, in ko se mračí, jo maha vojak proti gradu. Ko pride v stanico, leže na postelj, puško 35 in sabljo pa nasloni zraven sebe. Ni bilo dolgo, že prične vojak smrčati. Proti polnoči ga vzbudi ropot. Naglo plane kvišku in z napetim petelinom čaka strahú. Ropotanje se po-

mika bliže, ravno pred sobo prekucne še sklednik, vrata se
40 odpró, v belem oblačilu se prikaže sivobradat mož — puf,
vojak ustrelí nánj. Ostro zarenčí strah in mu vrže svinčenko
nazaj. Vojak, kaj takega nikakor ne pričakujoč, se začne tresti
in prositi, naj ga pusti vsaj živega.

Strah pristopi k vojaku, ga obrije čisto po eni polovici
45 glave in mu na tisti strani obraza postríže tudi brado in brke.
Vojak se ni upal braniti. Ko strah delo dokonča, odide. Toda
vojak, omamljen, ni vedel, kaj se je zgodilo z njim, ter je kaj
težko čakal jutra. Na vse zgodaj v jutro pa je hodilo ob kraju
gradiča mnogo ljudij, ki so bili radovedni, kako sta se vojak
50 in strah gledala. Ko vidijo vojaka kakor zdívanega planiti
z gradú, po eni strani črnega in kosmatega, po drugi pa be-
lega, ne vedó, ali bi se mu smejali, ali bi ga pomilovali. Zdaj
jim začne pripovedovati, kakšen je strah. „Ali menite, da se
kaj boji?“ reče; „kaj pa da, še puška mu ni kos. Kaj mi
55 naredi! Kroglico mi vrže nazaj in nazadnje me še takó-le
spáči, kakoršnega me zdaj vidite.“

Kakor ogenj gre to po vseh hišah. Zdaj se še le vse boji
priti blizu grada. To zve tudi stotnik. Čuden in smešen se
mu zdi ta dogodek, ali vendar mu hoče priti do konca. Zvečer
60 si dá prinesti v ravno isto sobo dve puški, obé nabiti. Leže
tudi na postelj, ali ne zaspi, temveč nekaj čita in že méni, da
ga ne obišče strah. Ugasne luč, a zdajci prično vrata pokati.
Stotnik se pripravi in vzame puško v roke. Po strašnem ro-
potanju stopi strah v sobo, stotnik ustrelí in kroglica odbije
65 strahu pol ušesa. Ko zagrabi stotnik še drugo puško, pade
strah na kolena. Za božjo voljo ga prosi, naj mu pusti živ-
ljenje, obetajoč mu vse natanko razodeti. Stotnik ga precej
prime in zjutraj pokaže ljudem strahú, ki so ga vsi poznali.

Prikradla sta se bila dva poredneža po posestnikovi
70 smrti na grad. Mislila sta lahkoverno, boječo vdovo pregnati
z gradú, če bodeta prav strašila, ter sta si tako bila v svesti,
da bodeta lahko grad kupila za majhno ceno. Ponarediti sta
si dala ključe do nekaterih vrat. Da je pa bil strah vrgel
vojaku svinčenko nazaj, je bilo takó-le: Ko je vojak zaspal, se
75 je tiho priplazil slepar blizu postelje in mu potegnil kroglico
iz puške. Kaznovana sta bila oba malopridneža, kakor sta
zaslužila. Tak-le je strah: ali kak hudoben človek, ali pa
samo domišljanje.

50. Božje okó.

1. Naj stojim na zemlje lici, al' me skriva njena sreda, skriti se ne dá pravici: božje okó povsod me gleda. 2. Naj me jasno solnce obseva, naj brli v me luna bleđa, naj me črna noč odeva: božje okó povsod me gleda. 3. Vidi čine dobre, hude, skrita njemu ni beseda, tehta misli, želje, trude: božje okó me vedno gleda.	4. Naj le sam si priča bivam, al' z menoj tovar'šev čreda, naj že delam al' počivam: božje okó me vedno gleda. 5. Naj veselje me obdaja, al' me žalost, jeza vjeda, naj bolezen, smrt prihaja: božje okó me vedno gleda. 6. Človek, kon'c bo šale, smeħa, smrt povsod ti je soseda; noč in dan se varuj greħa: božje okó te vedno gleda.

L. Jeran.

51. Lakomni zajec.

1. V gozdu bil je zajček mlad, v zelnik je zahajal tat. Drugi zajci ga svaré, v kmetov zelnik naj ne gre. 2. Zajček misli si takó: „Kaj bi li učil me kdo!“ V kmetov zelnik spet hiti, tam se z glavami gosti.	3. Ali pameten ni bil, da je k zelniku zavil; kmet je v grmu tičal skrit, čakal zajca je srdit. 4. Puško sproži, ustrelí. Zajec milo zaječí, skočí, zvrne se na tla; kmet je pekel ga domá.

L. Pintar.

52. Svetloba.

Svetloba je nekaj, kar občutimo le z očmi in s česar pomočjó vidimo bližnje in daljne reči. Tema ni sama na sebi obstoječa snov, ona je le nedostatek svetlobe; vendar ni nikjer taka tema, da bi ne bilo še nekaj svetlobe. Mačke, čuki, sove itd. vidijo tudi v največji temi, imajo pa drugače ustvarjene 5 oči, ki se jim bolj odpirajo v temi.

Svetloba se od vsake reči neprenehoma razteza ali razširja na vse kraje; ona je črez vse človeške pojme tanka in netehtljiva; videl boš celó skoz luknjico, s šivanko na papirju storjeno, ob enem več ljudij, živine ali drugih rečij; svetlobni 10 žarki prihajajo tedaj neprenehoma in ob enem od vseh teh

rečij skoz luknjico v tvoje oči, da jih vidiš. Med vsemi znanimi rečmi je svetloba najhitrejša v svojem teku. Od zemlje do solnca je 15 milijonov mirijametrov; krogla iz topa bi potrebovala za to pot 26 let, ko bi letela vedno naprej z enako hitrostjo; svetloba pa pride od solnca do nas v osmih minutah; stori tedaj v eni sekundi, ki je šestdeseti del ene minute, 30.000 mirijametrov pota.

Neke reči svetijo same od sebe, kakor solnce, nekatere zvezde, goreče in žareče stvari, mnogi mrčesi, črviči, trohneči les, gnijoče ribe itd.; druge reči pa, ki jih zató imenujemo temne, morajo biti od drugod razsvetljene, da jih moremo videti. Prirodoslovci in kemiki menijo, da je svetloba obstojni del vseh pozemeljskih rečij. Pri mnogih kemijskih opravilih ločenja in druženja se prikaže svetloba; prikaže se pa velikokrat tudi brez gorkote, kakor pri trohljivem lesu. Če je svetloba sklenjena z gorkoto, ji pravimo ogenj.

Svetloba močno tekne človeku, živalim in vsem rastlinam; če bi človeka dalje časa redili v črni temi, bi hiral in hiral in morda še umrl. Svetloba pobarva vse rastlinsko perje z zeleno barvo. Nič bi prav ne rastlo in se ne pobarvalo brez svetlobe; to lahko vidiš spomladi v hramu pri korenu in pri drugi zelenjavi. Mnoge rastline se od jutra do večera vedno obračajo proti solncu, kakor na pr. solnčna roža; prav mikati jo mora po svetlobi.

M. Vrtovec.

53. Kam in kje?

1. „Kam drži na desno cesta, kam drži na levo pot?
Mož, povejte mi po skušnji:
Kje se laže ognem zmot?“
2. „„Pot, ki vidiš jo na pravo, te prinese v mesta kras, ki drži na levo steza, te pripelje v prosto vas.“
3. Če nameriš jo na mesto, kras zidovja najdeš hiš, če se pa na vas obrneš, tam nasprotno vse dobiš.““
4. „Kam tedaj se naj obrnem, al' se v mesto naj podam, ali naj na vas jo mahnem, srečo boljšo kje imam?“
5. „„Vidiš, to ti je vse eno; kakor se obnašal boš, lahko v mestu, lahko v vasi si, če hočeš, srečen mož.““

M. Valjavec.

54. Kitica pripovedek iz življenja cesarja Jožefa II.

Cesar Jožef II., sin cesarja Franca in Marije Terezije ter avstrijski vladar od leta 1765. do 1790., je bil ravno tako pri-
ljuden, kakor bistroumen mož. Rad je skrivši, da ga niso po-
znali, zahajal med ljudi in se pogovarjal z njimi. Tako je 5
marsikaj zvedel, česar sicer vladar ne zvé; pa vsak, če tudi
še tako preprost človek, je smel k njemu. Sprejemal je ljudi
na posebnem hodniku. Cela knjiga je napisana pogovorov, o
katerih se pripoveduje, da jih je imel z njimi. Náte kopico
takih zanimivih pomenkov!

I. Neka kmetica pripelje svoja dva sina pred cesarja in 10
reče: „Presvetli cesar ste dali oklicati, da so sami edini sini
vojaščine prosti. Jélite, potém sta moja fanta prosta, ker sta
moja edina sina?“ — „Ženica, vi ste modrejši kakor postava;
zató se naj zgodi, kar zahtevate,“ ji odgovori cesar.

II. Neki prosilec je prišel v obleki iz francoskega sukna 15
k cesarju. Jožef stopi k njemu, potiplje njegovo obleko z roko
in ga vpraša: „Kakšno je to sukno?“ — „Francosko.“ — „Kaj
bi nosili, če bi tega ne bilo?“ — „Pomagal bi si s tem, ki
bi se moglo dobiti domá.“ — „In vi hočete službo v mojih
deželah?“ ga vpraša Jožef mrzlo in se obrne od njega. 20

III. Uboga žena se je rila do cesarja, da bi mu podala
prošnje pismo. Stražnik jo nekoliko ostro zavrne, cesar pa
mu reče: „Ako ubogih ljudij ne poslušamo, kadar nam tožijo,
kako nas bo pa Bog poslušal, kadar njemu kaj potožimo!“

IV. Nekdo je prišel, kaj drago oblečen, s prošnjo k ce- 25
sarju na hodnik. Jožef ga vpraša, koliko ga stane ta obleka.
Odgovori mu: „Tisoč kron.“ — „Takó,“ reče cesar, „vzemite
si od obleke pokojnino! Jaz nisem tako bogat, da bi si mogel
obleko za tisoč kron kupiti.“

V. Meseca listopada l. 1787. sta se sešla generala Lascy 30
in Lavdon na hodniku pri cesarju. Jožef vpraša Lavdona: „Ko-
liko časa, mislite, bo treba, da premagate Beli grad?“ Lavdon
odgovori: „Presvetli cesar, ako je vse pripravljeno, česar je
za obsedanje potreba, si upam v desetih ali dvanajstih dneh
dobiti mesto v svojo oblast.“ Lascy je mislil, da je Lavdon 35

pač malo preveč govoril; toda cesar ga prime za roko ter mu reče: „Midva, dragi Lascy, mu že morava verjeti; zakaj nobeden naju še ni nikoli premagal nobene trdnjave.“

„Novice.“

55. Božični večer.

1. Na sredi gozda v led vkovane stojé zelene smrečice; na njih goré do ure rane božične jasne svečice.	3. In kot molila v tajnih glasih pogozdna bitja bi v nebó, takó zveni mi rahlo včasih iz noči jasne na uhó.
2. Z nebá so angeljci povili med nje premnogo svetlo vez, zlatá po njih so natrosili, kristalov dragocenih vmes.	4. In kakor petje bi zvenelo, igra po drevju glas stoter, da v svetem miru gozd veselo slavi božični svoj večer.

A. Funtek.

56. Kolednica.

Bog daj srečo, hišni oče, hišni oče, hišna mati! Naj sprostrè nad vašo hišo svoja krila angelj zlati, 5 mir, edinost in veselje iz višave v hišo trosi, drage vaše glave varje, dobra dela k Bogu nosi! Skrb, bolezen in nesreče 10 naj podi od praga hiše, z dobrotljivo svojo roko naj vam grenke solze briše, vaše upe, vaše nade v svoje bukve zapisuje	in s prgiščem polnim hrame 15 vsako jesen napolnjuje, hišno sleme ognja varje, polje toče in viharja! Naj vas spremlja na vseh potih, sije zarja vam njegova! 20 Dobri ljudje, dobri starši, veselite se z družino, naj gorijo vaša srca za Bogá in domovino, da razpel bo nad Slovenci 25 svoja krila angelj zlati. Bog daj srečo, hišni oče, hišni oče, hišna mati!

Fr. Cegnar.

57. Mladi Vukasovič.

Cesarica Marija Terezija je obiskala nekega dne mlade vojake v šoli in vprašala šolskega predstojnika: „Kateri mojih ljubih sinov je najpridnejši?“ Predstojnik odgovori: „Vaše Veličanstvo, vsi so pridni in vredni visoke milosti; pa naj-
5 pridnejši med vsemi je mladi Vukasovič.“ — „To je lepo,

mladi Dalmatinec,“ reče cesarica, „ali rada bi ga tudi videla, kako se bojuje.“

Mladenič, ki je stal doslej plašen pred cesarico, se srčno zravna, oči se mu bliskajo in ponosno iščejo nasprotnika. S komer se prime, vsakega premaga. Zató mu podari cesarica 10 dvanajst zlatov, rekoč: „Kupi si veselja po vročem boju!“

Teden preteče in cesarica se zopet pripelje. Pokličejo Vukasoviča in cesarica ga vpraša: „Ali si že zapravil denarje, ki sem ti jih bila dala? Kje so?“

„Poslal sem jih svojemu ubogemu očetu,“ odgovori mla- 15 denič z boječim glasom.

„Kdo je tvoj oče?“

„Bili so častnik in so služili Vašemu Veličanstvu; zdaj pa so brez službe in živé brez plače prav siromaško. Nisem vedel cesarskega darú boljše obrniti; poslal sem ga zató preljubemu 20 očetu.“

„Ti si priden mladenič. Vzemi črnilo in piši:

Preljubi oče!

To pisemce, katero Vam pišem, mi napoveduje cesarica. Moje zadržanje, moja pridnost in posebno moja ljubezen do 25 Vas takó ugaja cesarici, da boste Vi odslej naprej dobivali po štiri sto kron podpore na leto; meni pa je zopet podarila štiri in dvajset zlatov.“

Tako je bila dobremu sinu njegova ljubezen do starišev pri tej priči poplačana.

K. Robida. 30

58. Pot do kruha.

1. Oj kmet, al' veš do kruha pot?	3. Pomladni hlad, poletni znoj
Al' veš, kje poln dobi se sod?	po vrsti hodi naj s teboj;
Plug in motika vesta zánj;	na levo, desno ne poglej
le vprašaj ju, ko vstaneš 'z sanj.	in stopaj z njima zvest naprej!
2. Pa rano vstani; nezaspan	4. In ko se leto jeseni,
robotaj, dokler sije dan;	se ti na njivi hleb zori;
skrbno obdelaj si poljé,	in ko umrè jesenski grom,
okoplji v nógradu trtjé!	tekóč ti nógrad zajde v dom.

R. Ledinski.

59. Opeharjeni kmet.

Po zimi zakoljejo malo ne pri vsaki hiši na kmetih svinjo ter okončujejo ta veseli dan s furežem ali kolinami.

Kmet Močnik je imel mnogo prijateljev in znancev; zato je dobil od njih toliko klobas in mesá v darilo, da bi mu svinja, 5 katero je mislil zaklati, ne zadostovala, da bi povrnil vsem koline. V tej zadregi se napoti k prijatelju Klepcu in ga prosi sveta, kaj mu je storiti, da se izogne sitnemu povračilu. „Ne morem ti boljšega svetovati, Močnik moj dragi,“ mu reče Klepec po daljšem premišljanju, „kakor to, da rečeš jutri, 10 kadar vstaneš, vsakemu sosedu: Nekdo mi je svinjo ukradel.“ Kmetu Močniku se dopade ta nasvet in on obljubi tako storiti. Zviti Klepec pa porabi tisto noč záse in ukrade Močniku svinjo. Osuplost in strah soseda Močnika si je lažje misliti nego popisati, ko drugega jutra ne najde več svinje v svinjaku. Kakor 15 besen teče z dóma in prvi, katerega sreča, je njegov prijatelj Klepec, ki ga je bil baš tako grdo ukanil. Jedva ga zagleda, že mu kriči naproti: „Klepec, ali čuješ? Nekdo mi je ukradel svinjo, katero sem mislil zaklati to jutro.“ — „Takó je prav,“ mu odvrne zviti Klepec, „takó moraš povedati vsakemu, ko 20 garkoli srečaš.“ — „Dà, ali to ni izmišljeno; meni je svinja rés ukradena,“ vpije Močnik dalje. „Izvrstno, izvrstno delaš; le tako naprej vsakemu, kdorkoli ti pride naproti,“ reče hudobni Klepec; „če boš takó govoril, ti bo vsak verjel.“ Opeharjeni kmet se jezi, vpije in razsaja, da bi dokazal, da se 25 ne šali, ampak da mu je svinja rés ukradena, toda vse nič ne pomaga; bolj ko se jezi, bolj ga hvali Klepec, da se zna tako dobro izgovarjati, ter mu še reče napósled: „Dober pripomoček si si izmislil, da ti ni treba vračevati poslanih kolin.“

„Vrtec.“

60. Uganka.

K nam hodi deklica vesela,
ko bliža se, povsod zvoni;
ves dan pohaja, nič ne dela,
od bratcev in sestric živi.

5 Še drugim brani, da na polji
ne delajo in ne domá;
in vendar je po božji volji
in človek sam jo rad ima.

J. Stritar.

61. Pameten svèt.

Ko se je vračal neki tatarski vojvoda z lova, je nameril na človeka, ki je vpil iz vsega grla: „Kdor mi dá sto zlatov, temu dam pameten svet.“ Vojvoda je želel slišati o tem svetu in dal moža poklicati k sebi. Ali le-tá človek se ni hotel z vojvodo niti razgovarjati, dokler ni imel zahtevanih sto zlatov 5 v roki. Zdaj reče vojvodi: „Ne podvzemaj nikdar ničesar, o čemer nisi razmišljal poprej.“ To izgovorivši, gre svojim pôtem.

Ljudje, ki so bili v društvu z vojvodo, se začno temu smejati; vojvoda pa je govoril sam s seboj: „Glej, to ni smešno, 10 kakor mislijo moji ljudje. Ta svet je čisto pameten in kakšna sreča, da se ravna vsakdo po njem! Malokdo misli na to, zatorej pa mnogi živé kakor nerazsodna živina.“ Zdajci malo postoji, se domisli nečesa, obrne k svojim ljudem ter jim reče: „Zapovem vam, da se napiše ta svet, katerega ste tudi 15 vi slišali, na vsa mestna vrata, na vse javne trge in na vse stvari v moji palači.“ Zapoved se točno izvrši. Povsod si mogel potém čitati ta svet, zlasti v palači vojvodovi. Celó po skledicah je bil napisan.

S početka je ljudstvo govorilo o tem, ker je bila stvar 20 nova; ali kdo vé, je li si kdo ta svet tudi dobro zapomnil? Toliko je izvestno, da mestni župan ni mnogo razmišljal o tem, ker je vojvodovega zdravnika podkupil, da prebode bolnemu vojvodi žilo z otrovanim puščalom, češ, da postane potém sam vojvoda. Zdravnik se dá zarés pregovoriti, pride k 25 vojvodi, vzame že skledico, za kri pripravljeno, ter hoče vojvodi prebosti žilo. Ali v tem trenutku opazi na skledici napis: „Ne podvzemaj nikdar ničesar, o čemer nisi razmišljal poprej.“ To ga čisto zmede; vendar pa se hitro zbere, odstrani otrovano puščalo, pa vzame zdravo ter hoče izvršiti svoj posel. 30 Med tem pa je vojvoda opazil, da je zdravnik zamenil puščalo, in ga vprašal, zakaj je storil to. Zdravnik zmedeno odgovori: „Ker sem bil poprej vzel topo puščalo, sem ga moral zdaj zameniti z ostrim.“ — „Ne laži!“ zavpije vojvoda; „samo resnica te more rešiti.“ Zdravnik ves preplašen odgovori, da ga 35 je hotel otrovati; toda napis na skledici ga je odvrnil od tega čina. „Hvala Bogu,“ pravi vojvoda, „nisem predrago plačal onega sveta, ki me je sedaj rešil smrti.“

Vojvoda je prizanesel zdravniku, mestnega župana pa 40 dal usmrtiti; a tistega človeka, ki mu je bil dal ta svet, je sijajno nadaril.

I. Steklasa.

62. Pametnice.

1. Kakor na vodi pena hitro 'zgine,
tako mladost nam naša naglo mine.
2. Kdor brez potrebe govori,
njemu resnice na jeziku ni.
3. Nedolžnost bolj diči človeško srcé,
ko krona in biseri carske glavé.
4. Premisli prej dobro, kaj boš govoril,
da bližnjemu ne boš žalega storil.
5. Molitev je prva tolažba srcá,
brez nje blagoslova Bog nikdar ne dá.
6. Kaj hasne srebró ti, kaj hasne zlató,
če nosiš po koncu le prazno glavó.
7. Ko tare sila te in glad,
takrat nihče ni tebi brat;
ko pa bogastvo ti imel bi,
tedaj pač bratcev ne preštel bi.
8. Če si v nadlogah in skrbeh,
obup naj v glavo ti ne šine;
saj Bog pomagal ti bo rad
ter ti razjasnil srca tmine.
9. Trpljenja pri delu se nikdar ne boj,
če tekel bi tudi raz čelo ti znoj;
saj kadar vse delo si vestno končal,
gotovo brez skrbi sladkó boš zaspal.

A. Pin.

63. Rudolf Habsburški in pekarica.

Rudolf Habsburški je šatoril blizu Muguča (Mainz) in se prišel nekega dne izprehajati v to mesto. Ker je bil borno in preprosto oblečen, a zunaj hud mraz, stopi v odprto hišo nekega pekarija, da bi se malo pogrel pri gorki peči. A pekarica, 5 ki je sodila ljudi le po obleki in si mislila, da je to kak preprost vojak, ga začne pisano gledati, se rotiti in jeziti nad

njim ter godrnja črez vojake in njih ubožnega cesarja, češ, da nadleguje in tare ljudi s svojimi vojaki. Cesar vse to mirno poslušá in se posmehuje. To pekarico še bolj razjezi; jame ga poditi iz hiše, a ko se ji ustavlja in še bolj posmehuje, 10 popade jezna korec vode in ga izlije nánj. Molcé odide cesar v svoj šator, pa ne pové nikomur nič o tem, kar se mu je dogodilo pri pekarju.

Opoldne pa pošlje k ravno isti pekarici svojega služabnika z nekaterimi skledami, ki so bile polne dragih jedil, 15 rekoč: „To vam pošilja óni vojak, katerega ste bili danes zjutraj polili z vodo v svoji hiši.“ Ko pekarica to sliši, se zeló prestraši, misleč si, da je óni vojak morda cesar sam. Hitro teče v cesarjev šator, gre naravnost v cesarjevo obednico, kjer je bilo okoli mize mnogo gostov zbranih s cesarjem, 20 pade predenj na kolena in ga s solzami v očéh prosi odpuščenja. Nató se ji cesar kakor zjutraj prijazno nasmeje, ji ukaže vstati in reče, naj v kazen vse očitno in natančno pové, kar se je bilo zjutraj zgodilo. Žena to rada stori. Gostje se ji od srca smejejo, a pekarica, ki se je malo poprej še bala in 25 tresla strahú, ne vé veselja kaj početi, ko je prebila svojo kazen. Globoko se priklonivši, odide vesela domov. *I. Tomšič.*

64. Noč in dan.

1. Nékedaj prepír imela
noč in dan sta med sebó;
da en sam bi, sta hotela,
vladal čas nad vso zemljó.
2. Beli dan je temni noči
ostro bil také dejal:
„Noč, za vselej ti se loči,
da bom vedno jaz svetál.
3. Žezlo meni se spodobi,
sama vidiš in spoznaš;
da te srd moj ne vgonobi,
glej, da brž slovó mi daš.
4. Zlato solnce, óko moje,
gleda ves strmeči svet,
vse mi hvalne pesmi poje,
kadar pridem, ídem spet.
5. Usahnile bi rastline,
vse postalo bi mrtvó,
zemlje plod vesoljne mine,
če zatisnem jaz okó.
6. „Svitaj, beli dan!“ že glasno
rano mi okrog doni;
ko slovó jemljèm začasno,
pa vse krog se žalosti.“
7. Temna noč odgovorila
dnevú je besede te:
„Ni ga tvojih del števila,
čast in hvala tebi gre.
8. Prazna pa so dela tvoja,
ako dam slovó ti jaz,
svet ímel ne bo pokoja,
klel te jezen bo v obraz.

9. Kaj trpinu bo početi,
kdo mu bode brisal znoj,
ko zefir poneha veti,
ki je spremljevalec moj?
10. Kje popotnik bi se vstavljal,
da moči bi zbiral spet,
če me več ne bo pozdravljaj,
ker bo v svitu vednem svet?
11. Vse umrle bi rastline,
ko bi vzela jaz jim hlad;
z njimi vsa živad pogine,
cvet nehá, živót in sad.“
12. Čul besede beli dan je,
šle so mu do dna srcá,
obudi se v njem kesánje,
noči tak odgovor dá:
13. „Ljuba noč, nikar ne hodi
ti od mene, oj nikar;
z mano ti kraljica bodi,
s tabo jaz naj bom vladar!
14. Jaz brez tebe, ti brez mene,
to mogoče biti ni;
nič naj naju ne razžene,
dokler svet se krog vrti.“
15. Noč in dan sta se objela,
v zvezo dala si rokó;
noč je lahno odletela,
gledal dan je raz nebó.

Fr. Cimperman.

65. Črevljar in plemenitaš.

Živel je plemenitaš, ki je poleg vseh svojih zakladov bil vedno žalosten. V njegovi bližini pa je prebival črevljar, ki je bil v vsakem pogledu siromak, toda vesel in dobromiseln ter je popeval od ranega jutra do kasne noči pri svojem te-
5 žavnem delu. Temu se je čudil otožni plemenitaš in razmišljaj, kako je to, da on navzlic svojemu bogastvu ni tako vesel niti srečen kakor črevljar. Zatorej sklene, da poskusi, ne stori li denar človeka srečnega. Kaj stori tedaj? Napolni mošnjo z denarji, jo dá položiti še tisto noč v stanovanje črevljarjevo
10 ter pričakuje radovedno, kaj se drugo jutro zgodi.

Ko opazi črevljar drugo jutro mošnjo z denarji, se sprva preplaši, vendar pa jo vzdigne ter spravi v omaro. Ali tistega dne ni slišal plemenitaš črevljarja prepevati, zakaj mož je bil zamišljen v denar ter imel skrbi, da ga dobro shrani. Tako
15 je trajalo nekaj dnij. Tedaj se odpravi plemenitaš k sosedu in ga vpraša, ni li našel kake mošnje z denarji. „O dà,“ odgovori črevljar, „precej jo dobite.“ Nató jo potegne hitro iz omare, pa poprosi plemenitaša, naj vzame precej svoj denar; zakaj tri dni je imel zaradi njega le skrbi, težave in otožnost.
20 Od tega časa je črevljar zopet prepeval, plemenitaš pa vedel, da sta zadovoljnost in denar dve različni stvari. *I. Steklasa.*

66. Vesela prihodnjost.

1. Karkoli pogledam,
skrbno pričakuje,
prihodnjosti vsaka
se stvar zveseljuje;
pod plaščem prebelim
priroda še spi,
pa kmalu, oj kmalu
se spet prebudi.
2. Cvetlice pod snegom
skriva je cvetijo
in glavice milo
zdaj k sebi tiščijo;
pa kmalu ogreje
žar solnčni zemljó,
„Na kvišku, na kvišku!“
vzbudi jih lepó.
3. In daleč črez morje
so ptički zleteli,
ki pesmic po zimi
nam niso več peli;
pa zopet zaslišal
bo ptičkov se glas,
nazaj jih poklical
prihodnji bo čas.
4. Prihodnjosti deček
ne smeš pozabiti,
če hočeš veselo
srcé ohraniti.
Vzbudila je tebe
premila pomlad,
nabiraj, nabiraj
si mladosti sad!
5. Karkoli pogledam,
skrbno pričakuje,
prihodnjosti vsaka
se stvar zveseljuje;
pod plaščem zelenim
tud' človek zaspi,
al' enkrat, vsaj enkrat
se spet prebudi.

Hr. Pernè.

67. Janko Božé in njegova Pika.

I.

Pika je bila Jankova kavka; našel jo je v hosti, ko je bila padla iz gnezda, pa jo je pobral ter nesel domov in pridno pital. To ni bilo težko, ker je rada odpirala kljun in v jedi ni bila preveč izbirena. Ko je bila že malo odrastla, je jedla vedno z njim. Čudno je bilo videti, kako je prežala, on ji je pa podajal, kar je že bilo. Nikoli ji ni bilo dovolj; ko je bila že sita, pa je vendar še beračila in prežala. Kar je dobila, je nesla hitro kam skrivat, da bo za pozneje. Kakor ameriške papige, ki jih imajo gospoda po mestih za kratek čas, tako imajo tudi pri nas nekateri ptiči to posebno lastnost, da se navadijo izgovarjati nekaj besed: škorci, vrani, srake in zlasti kavke. Pa tudi te niso vse enake; nekatere so tako trde glave,

da se ne naučé najmanjše besede; v enomer gonijo svoj: krá
krá! Jankova Pika pa je bila posebno bistroglava, tako da
15 se je vse čudilo njeni zgovornosti. Privajena je bila tako, da
je prosto letala po vrtu in tudi po gozdu. Najrajši pa je bila v
Jankovi družbi, če je le mogla, tako da ga je bilo malo videti
brez nje. Posebno rada mu je čepela na rami, ali pa na roki.
Zakaj ji je dal ime Pika, pa res ne vem; menda zato, ker je rada
20 pikala. Še toliko in toliko bi vam vedel povedati o tej Piki,
kako je rada nagajala, kjer je mogla, kako je kradla, posebno,
kar je videla bleščečega, itd. Ali ne spodobi se toliko govoriti
o živali, ko imamo pred seboj žalujoča človeka, mater in sina.

Tisti večer sta šla zgodaj spat, brez večerje; kdo bi pa
25 mislil na jed v taki žalosti! Tudi spanja ni bilo pravega.
Mati se je spominjala svojega ubogega moža in molila za nje-
govo dušo, skoro vso noč. Tudi Janko, seveda, je mislil na
svojega očeta; tudi on je molil za njegov pokoj; potem pa je
začel premišljati in preudarjati, kako bi najbolje izvršil svoj
30 sklep. Prepričan je bil, da bo tudi očetu bolj po volji, če
skrbi za svojo mater, kakor ko bi žaloval in vzdihoval po
njem. Tri je bila že ura, ko je imel vse izdelano v glavi.
Nato je truden zaspal.

* * *

Teden dnij potem je naš Janko s Kožarjevim Jernejem
35 in še nekimi drugimi mladimi tovariši po železnici drdral
proti Dunaju. Nekako težko mu je bilo res s konca pri srcu,
ali vesela tovarišija, novi kraji, tuji popotni ljudje — vse to
mu je preganjalo žalostne misli. In pa, če je že hotel misliti,
bolje je bilo misliti naprej kakor nazaj; ne, kaj je bilo, ampak,
40 kaj bo. In to je pametno; kaj bi si človek glavo belil s tem,
kar se ne dá premeniti!

„Kaj pa kavka?“ bodo menda vprašali moji mladi
čitatelji. Pametno vprašanje, saj kavka tudi ni bila, kar si
bodi. S kavko pa je bilo tako. Dolgo je premišljal Janko,
45 kaj bi počel z njo. Domá pustiti jo, je bilo najpametnejše in
to bi bil menda storil vsak drugi na Jankovem mestu. Ali
Janko si je mislil: „Pika me je tako vajena, ves čas doslej je
živela v moji družini. Ko me bo pogrešala, pa me le ne bo,
kdo ve, ali ne zleti iskat me po svetu! Na Dunaju pa težko
50 da bi me našla pri vsej svoji bistrumnosti.“ In pa, recimo

naravnost, težko je bilo tudi njemu, ločiti se od svoje ljube Pike. Materi ni bilo toliko za njo; tudi se ni znala tako pečati z njo. Slednjič se mu je zdelo najboljše, da jo vzame s seboj na Dunaj. Za vožnjo ji ne bo treba nič plačati, stanovanje in hrano bo pa imela z njim skupaj. Hitro torej zgradi 55 in zbije nekako malo ptičnico, toliko, da se je mogla Pika obrniti v njej. In ko se je bil lepo poslovil od matere, je hitro vtaknil Piko v pripravljeno ptičnico, jo dejal pod pazduho ter naglo odšel. Kako se je poslavljal od matere, ne bom popisoval, saj si sami lahko mislite. To moram pa vendar reči, 60 kakor je bil možat, pojokal se je vendar malo, ali mati še desetkrat huje. To je bila dolga vožnja! Res je bilo mnogo novega videti, ali človek se sčasoma vsega naveliča. Utrujen je sedel Janko in čakal, da bo vožnje konec.

„Vidiš Dunaj?“ ga pokliče Jernej Kožar k oknu; „tám-le!“ 65

Janko ni videl v daljavi drugega kot nekako velikansko iglo, ki je štrlela kvišku.

„To je sv. Štefana zvonik,“ ga pouči starejši tovariš. Sv. Štefana cerkev je največja in najimennitnejša na Dunaju.

Črez nekaj časa še le so se začele videti posamezne hiše, 70 vedno več in več; naposled je imel ves Dunaj pred seboj; kakor daleč je segalo oko, same hiše, pa cerkve vmes, pa nad hišami vse polno dimnikov; in iz dimnikov se je valil črn dim in iz dima so se delali umazani oblaki, plavajoči nad poslopji. Nič kaj prijazen pogled! Kako se bo dihala pod 75 tem nebom in dihala pet dolgih let!

Drugo jutro so bili zgodaj po koncu, pa hitro po opravkih. Kožar je vse vedel, kje se dobi to in ono in kam se je obrniti za potrebno dovoljenje, da se sme peči in prodajati 80 kostanj. Nemščino je lomil za silo, tako da so ga umeli, včasi pa tudi samo uganili, kaj hoče. Janko je pa na uho vlekel, da bi si zapomnil, kako se pravi tej, pa oni stvari; saj Kožarja pozneje ne bo imel vedno na svoji strani. Pečico si je s pomočjo Kožarjevo kupil cenó pri nekem starinarju s staro železnino. Nato ga je Kožar peljal k tistemu prodajalcu, ki 85 kostanj kupuje na debelo, pa ga na drobno prodaja kostanjarjem.

Drugi dan je bil Janko že na svojem mestu, ki mu je bilo odkazano. Začetek je bil dober; z mestom, kamor so ga bili postavili, je bil lahko zadovoljen. To je videl že o prvem 90

pogledu. Bilo je na razpotju, kjer sta se križali dve dolgi in široki cesti, koder je ves dan mrgolelo vozov in ljudij. Za vozove mu seveda ni bilo tolikanj; ljudje, ki vozijo, ne bodo kupovali kostanja, pač pa se bo izmed pešcev ustavil zdaj
 95 ta, zdaj oni ter si kupil tako lepo daleč okrog dišečega kostanja. Posebno pa, kadar pride zima in mraz, ko človeku tako dobro dé kaj gorkega.

Tu torej je stal naš Janko od jutra do poznega večera s svojo pečico, ki jo je kuril z ogljem, ter pekel in pridno
 100 prevračal kostanj, da se mu ni sežgal. „Maroni, maroni!“ tako je klical in vabil mimogredoče. Kar je prodajal on, pa ni bil maroni, debeli laški kostanj, ampak navadni, kakoršen raste pri nas; vendar imajo naši kostanjarji na Dunaju navado, pod tem imenom ponujati svoje blago. In kakor drugi, tako tudi on.

105 Prve dni kupčija ni bila Bog vé kako imenitna, da bi se bil hvalil z njo. Vendar je bil zadovoljen in mirno čakal boljših časov. Bo žé, bo žé, tolažil se je po svoji stari navadi. Kaj pa Pika? Lahko si mislite, da je ni puščal same domá, ker bi se bila strašno dolgočasila in kričala, kakor otrok, ko so
 110 ga pustili samega domá. S seboj jo je nosil v tisti temni ječi, katere se je pa bila privadila precej hitro, da je bila le pri njem. To je bilo prve dni. Potém pa si je mislil: „Ej, kaj pa se more zgoditi, če jo izpustim?“ In tako je tudi storil. Glasno je kričala od veselja, ko se je čutila prosto, tako da so se
 115 ljudje zgledavali. Zletela je najprej na neko drevo, ki je stalo na kosčku vrta vzadi za Jankovim stališčem. Potém pa po stari navadi Janku na ramo. Zdaj so še le gledali ljudje. Posebno pa otroci! To jim je bilo kaj novega; privabilo je marsikakega kupca, ki bi se drugače ne bil zmenil ne za Janka,
 120 ne za njegov kostanj. Posebno veselje so imeli s Piko otroci, v šolo in iz šole gredé, ko se jih je sčasoma privadila in se jim dala z ročico gladiti po tisti debeli glavi in po hrbtu. Tudi to se jim ni zdela kaka posebna nesreča, če je včasi katerega kavsnila s svojim kljunom, trdim kakor jeklo. Ka-
 125 kor mi ljudje, tako je tudi Pika nekatere rada imela, drugih pa ni marala. Tudi to je delalo mnogo zabave otrokom in odrastlim ljudem. Če je koga vščipnila v roko ali v uho, da je zakričal, je bil vselej velik smeh. Janko je kmalu čutil, koliko dobička mu nese Pika. Zdaj ni več nosil zvečer napol
 130 polne vreče s surovim kostanjem domov. Navadno je bila

prazna, a tem bolj mu je bil žep poln drobiža. Otroku, ki gre v šolo, mati, če le količkaj more, stisne pri odhodu kaka dva krajcarja v roko, da si spotoma kupi žemljico, ali pa kaj sadja. Otroci, ki so hodili mimo Janka v šolo in iz šole, so mu zvesto nosili vsak dan svoje bogastvo. 135

II.

Lepo življenje je imela Pika na Dunaju. Njej ni bilo treba reči: „Kdor gre na Dunaj, naj pusti trebuh zunaj!“ Tako dobro se ji še domá ni godilo. Stradati ji ni bilo treba. S konca si je včasih tudi sama hotela vzeti kak pečen 140 kostanj; ali opekla se je vselej, tako da je glasno kričala od bolečine. Potém je mirno čakala, da ji je Janko podaril kate-rega; če tudi ni bil najlepši, ga je vzela hvaležno, stisnila med nožice ter ga lepo izkljuvala do zadnje mrvice. Tudi nekateri drugi ptiči so tako prebrisani, da si vedó tako pomagati, kakor šoja, senica in dr. Čudno, kokoš pa, ki je vedno blizu 145 človeka, se ni še toliko spametovala in Bog vé, ali se bo kdaj. Pri takem opravku so jo otroci posebno radi gledali in začeli so ji sami podajati kostanja, tako da ga je imela vedno dovolj in ji ni bilo treba prežati, da bi ga dobila od svojega gospodarja. Tako so bili vsi zadovoljni: Janko, ki je 150 prodal več kostanja, Pika, ki je imela hrane do ostanka, in otroci, ki so imeli svoje nedolžno veselje. Pa ne samo s kostanjem, pitali so jo tudi z raznimi slaščicami, ki so jih dobivali domá; slaščice pa je Pika posebno čislala. Ali to je bilo še le veselje, ko je čez nekaj časa Pika začela posnemati 155 Janka ter s svojim hripavim grlom vabiti: Marrroni, marrroni! Posebno male deklice so kar poskakovale in z rokami ploskale od veselja. Pa tudi odrastle ljudi je privabljal ta klic, da so prihajali in kupovali. Ščasoma je Janko razen kostanja začel peči tudi korun in jabolka, kar mu je tudi privabilo mnogo 160 kupcev. Posebno po zimi v hudem mrazu je kaj prijetno, imeti kaj gorkega najprej v rokah, potém pa v želodcu.

Tako je Janku in Piki mineval dan za dnevom. Od dne do dne je bolj videl, kako dobra pomagalka mu je ta ljuba kavka. Bližala se mu je tudi včasih izkušnjava: ponujali so mu lepega 165 denarja za Piko; ali vselej je smehljuje se odkimal, da ne.

Ali sreča je opotočna, pravimo; vedno ne sije solnce z jasnega neba in morebiti je tudi dobro takó. Ko bi človek

ne poznal bolezní, pa bi tudi ne vedel, kaj je zdravje; ne vedel
170 bi prav ceniti tega darú božjega. Po veselju malo žalosti
ne škodi.

Nekega dne se je Janku čudno zdelo, da mu ni toliko
časa Pike na ramo, kjer je sedela najrajši; tudi slišati je ni
bilo več časa. Ozira se po drevju, ki mu je stalo za hrbtom;
175 nič Pike. Gleda po strehah okoli, kliče; nič. Zdaj mu je pa
začelo plati in utripati srce. Čakal je in čakal, ali Pike le ni
bilo od nikoder. Ko so šli otroci na večer iz šole in so po-
praševali po Piki, jim je dajal Janko žalosten znamenje, da
ne vé, kje je. Ostal je tisti dan dalje časa na svojem mestu,
180 češ, morda pa vendar pride. Zastonj. Ves pobit je pobral
svoje reči ter šel počasi žalosten domov.

Tudi tovarišem Jankovim je bilo žal prijazne družice, ki
jih je tolikokrat kratkočasila s svojimi burkami. Tolažili so
ga, da že zopet pride, ali imeli so sami malo upanja. Malo
185 se je govorilo tisti večer; smeha pa celó ni bilo. Tako se
človek privadi prijazni živali. Nič nas ne bodi sram, saj je
žival tudi božja stvar.

Tudi drugi dan je Janko zastonj čakal svoje družice;
upanja ni bil še izgubil. Če je mimo letel kak golob, že je
190 mislil, da je njegova Pika. Ali mračilo se je že in Pike še ni
bilo. Tretji dan že ni imel več upanja. Ko bi se bila kam
zaletela, bi bila že našla nazaj. Gotovo se je kako ponesrečila,
ali jo je pa ujel kdo. Na sumu je imel nekega potuhnjenega
paglavca, ki je že več dnij kakor maček lazil okoli nje in
195 prežal na njo, kakor pajek na muho. Gotovo jo ima ta. Spo-
minjal se je tudi, da je tisti dan, ko jo je izgubil, slišal za hrb-
tom nekako plapolanje; ali mislil je tedaj, da jo samo kdo
draži, pa da se brani. Saj ni bilo težko, ujeti jo; samo kako
ruto je bilo treba vreči črez njo, pa zategniti, pa je bilo. Če
200 jo pa ima on, kakor vse kaže, potém pa srečno, Pika, ne bova
se videla več!

Kaj se hoče! Človek mora potrpeti še večjo nesrečo.
Komur je nemila smrt vzela ljubega očeta, on vé, kaj je ne-
sreča, kaj je žalost, pa bi ne mogel pozabiti ptiča? Žival je
205 vendar le žival, bodi še tako prijetna in prijazna, tega ne
smemo nikoli pozabiti. Greh bi bilo žalovati po njej, kakor
po kakem človeku. Tako je mislil tudi Janko; saj je bil pa-
meten. Ali malo hudo mu je bilo vendar, tako zapuščenega

se je čutil! Nič ga ni prav veselilo kakor prej. Materi pa vendar ni v prihodnjem pismu nič poročil, kaka nesreča ga 210 je zadela. Saj je bilo še vedno čas. In morda mu je na dnu srca tlela še iskrica upanja. Mogoče je vendar še, če tudi ne prav verjetno. To upanje seveda se je manjšalo od dne do dne. Nazadnje si jo je izbil popolnoma iz glave.

In vendar se ne sme nikdar obupati prehitro. Dokler 215 človek živi, se mu še vse lahko pripeti.

Minilo je bilo kakih štirinajst dnij. Janko je komaj še mislil na svojo Piko. Bil je neprijeten, poznojesenski večer. Burja je brila po ulicah in tulila po ogljih, pa mraz je bilo, da je človeka zeblo kar do kosti; ljudje so hitro hodili po 220 ulicah, vsakemu se je mudilo pod gorko streho. Tudi Janko se je pripravljajl malo prej, kakor po navadi, domov in pospravljajl svoje orodje. Kar začuje strašno kričanje nad sabo. In predno se je še prav zavedel, kaj je, že mu je sedela Pika na rami, pa od veselja kričala: „Krá krá! Bo žé, bo žé! Ma- 225 roni, maroni! Dolerl, dolerl!“ Tako namreč so jo klicali dunajski otroci — to pomeni: kavkica, kavkica. In toliko se je tudi naučila nemščine. Od samega veselja ni vedela, kam bi se dela, pa je znesla skupaj vse besede, kar si jih je bila nabrala sčasoma. 230

Lahko si mislite, kako vesel je bil Janko, ko je imel zopet svojo ljubo Piko. Tudi tovariši njegovi so se razveselili, ko so jo zagledali. Kako bi se ne bili? Imeli so jo vsi radi, še bolj radi pa so imeli svojega tovariša in iz vsega srca so mu privoščili to nepričakovano srečo. Tisti večer so bili vsi 235 štirje glasni in dobre volje, kakor že dolgo časa ne.

III.

Tako je našemu Janku poteklo prvo leto na Dunaju. Ne porečem, tudi sam bi ne bil tajil, da se mu je včasi tožilo po domu, po materi. Posebno o božiču mu je bilo hudo. Božič je poseben čas. Vsaka poštena krščanska duša si želi ta sveti 240 večer obhajati domá med svojimi ljudmi. Božični zvonovi nikjer ne pojó tako milo lepo, kakor z domačega zvonika. In vendar je imel Janko, če tudi tako daleč od doma, na božični večer neko posebno veselje. Gorko jopico in rokavice s kožuhovino je bil kupil ter poslal materi, tako da jih je do- 245 bila ravno za božični večer. Kako pa more otrok imeti večje

veselje, kakor če more kaj dobrega storiti, kako nepričakovano veselje napraviti svoji materi!

Kostanj se sevéda peče v zimskem času; po letu bi ga
250 ljudje ne marali, ko bi bil tudi dober. Navadno torej spomladi
naši kostanjarji gredó lastovkam naproti. Janko, kakor smo slišali, je bil sklenil ostati na Dunaju, dokler ne pridobi, kolikor se mu je zdelo potrebno za svoj namen. Saj se tudi čebela, dasi ji je včasih hudo, ne vrne domov, dokler ni nabrala medú in
255 cvetnega prahú, kolikor ga more nesti. Pridnost je pridnost pri človeku in pri živali. Ali kaj pa je Janko po letu počel na Dunaju? Lenobe gotovo ni pasel, kakor ga poznamo. Kaj torej? Da si je izmislil kaj čisto novega, ne morem reči. Vzel je košaro, jo napolnil s pomarančami, smokvami, rožiči
260 in enakim južnim sadjem, kakor sploh imenujejo take reči, ki rastó samo v gorkih južnih krajih, in s to košaro je šel od hiše do hiše, posebno pa je obiskoval zvečer gostilnice, kjer ljudje pri vinu dobre volje ne gledajo tako na krajcar. Sevéda ga je na takih potih spremljala Pika ter mu pomagala
265 prodajati. S svojim žlobudranjem in svojimi burkami je kratkočasila goste. Marsikateri bi bil sicer nevoljen pognal nadležnega ponujalca — posebno če je človek v pogovoru, ali pa zamišljen, se ne dá rad motiti — ali mladi pomarančar s kavko — takó so ga imenovali — to je bilo kaj posebnega.
270 Če se je pa kdo le predolgo igral s kavko, kupil pa malo, ali pa celó nič, pa se Janko tudi ni dal motiti; priporočil se je prijazno, pa šel dalje. Mislil si je: Časa nisem ukradel, čas je drag. Rekel pa sevéda ni nič. Tako mu je bila kavka pri tej poletni kupčiji krepka pomočnica. Izkupil je z njo najmanj
275 še enkrat toliko, kakor bi bil brez nje. Vendar bi ne bilo prav, ko bi hvalili in povzdigovali samo žival, njega pa ne. Tudi brez Pike bi bil gotovo prodal več, kakor kdor si bodi drug. S svojim lepim, spodobnim vedenjem, tistim poštenim obličjem in tistimi bistrimi očmi se je prikupil vsakemu človeku.
280 Znal je tudi že toliko nemščine, da je za silo odgovarjal, če ga je kdo kaj vprašal tudi o domačih stvareh. In da je bil v govoru še nekoliko okoren, da včasih ni prav izgovoril kake besede, ali napačno rabil katero, ravno to je še posebno ugajalo ljudem in vzbudilo mnogo smeha. Smejalo se je pa
285 tudi sam, in kdor ga je videl smejati se, ga je moral imeti rad; tako se more smejati samo poštena, dobra duša.

Posebno veselje pa je bilo, če je v gostilni zadel na kakkega Slovenca. Slovencev živi mnogo na Dunaju v različnih stanovih: uradniki, profesorji, trgovci; posebno mnogo pa je študentov, ki so prišli v to veliko, slavno mesto učiti se za 290 uradnike, jezične doktorje, profesorje in zdravnike. Študentje posebno radi zahajajo v gostilnico, če ni ravno pajčevin v njih mošnji. Glasni so in veseli; posebno kadar jih je zbranih več skupaj, radi katero uganejo in brez petja niso nikoli. Slovcu daj jesti in piti vsega, kar je dobro; ali nič se ti 295 ne bo prav dobro počutil, če ni petja. Ko pa zadoni lepa slovenska pesem, pa je kakor riba v vodi. Ali poje sam vmes, ali pa poslušaja; dobro mu dé eno kakor drugo. Nikjer pa se tako lepo ne glasi slovenska pesem kakor v tuji deželi.

Kako je gledal Janko, pa dobro mu je delo, ko je prišel 300 nekdanj nenadoma v tako družčino mladih slovenskih junakov. Dobre volje so bili, pa peli so, da je bilo veselje; tudi Dunajčanje so jih poslušali radi. Janko je kar stal, pa gledal in poslušal; na misel mu ni prišlo, da bi ponujal svoje pomaranče. Res je tudi po zimi včas, ko je stal pri svoji pečici, 305 ujel kako slovensko besedo; tudi ogovoril ga je včas, kdo po domače; ali vse to je bilo samo nekako mimogredé. Tu je pa imel toliko rojakov pred seboj, da se mu je zdelo kakor doma. Tudi Pika, ki je čepela na robu košare, je bila tiha, pa poslušala je petje; ali se ji je zdelo morda nekako znano, Bog vé. 310 Ko je bilo pa petje končano, se iztegne po koncu, pa zakriči: Bo žé, bo žé! Lahko si mislite, kakó so gledali mladi Slovenci, ko jih je tako pozdravila črna ptica. Potém pa smeh. Janko je moral sestiti za mizo med svoje rojake. Dali so mu prinesiti jesti in piti in silili so ga s táko prijaznostjo, da se ni mogel 315 braniti. Izpraševali so ga, odkod je, kako se mu godi na Dunaju, kako je kupčija, itd. Tudi Pika je dobila svoj delež; vse se je pečalo z njo, gladilo jo in pitalo. Pika je bila prijazna z njimi, pa ne preveč. Če je bil kdo malo presiten in nadležen, pa mu je dala s kljunom po roki. Videti je bilo, da 320 si je dobro v svesti svoje imenitosti; prilizovanja je bila že vajena, kakor berač mraza; zato se ni zmenila kaj zánje.

Bil je med njimi neki rjavček, malo pikast, ki se je učil na Dunaju za profesorja latinskih šol. Pošten človek, samo malo siten včas. Rad je že zdaj izpraševal, poučeval ter po- 325 pravljjal in grajal, kar se mu ni zdelo dobro. Pa latinščina

mu je šla vedno po glavi. Najrajši bi bil videl, ko bi bili vsi ljudje govorili latinsko. Ko je slišal, da se kavki pravi Pika, je stopil takoj k Janku s silno modrim obrazom ter ga začel izpraševati, zakaj ji je dal to ime. Janko mu ni vedel pravega odgovora. Tisto ime mu je prišlo kar tako, brez premišljanja, kakor je že navada pri otrocih. Zdaj mu je začel mladi učejak razlagati, da ime Pika kavki ne gre po pravici. „Pika, to je latinska beseda in pomeni srako. To pa ni sraka; to boš menda vendar vedel. Pikus je tudi latinska beseda, to je pa po naše žolna ali detel. Vidiš, tega nisi dobro pogodil; če si že hotel dati svoji kavki latinsko ime, kar je pametno in kaže, da nisi kar tako, pa bi jo imenoval Monedulo; monedula se pravi po latinsko kavki.“ Janko je zvesto poslušal pouk, vedel pa ni, kaj bi naj odgovoril. Prišli so mu tovariši na pomoč; začeli so se na vse grlo smejati, pa klicati kavko: Monedula, Monedula. Kavka je pa kričala, da bi si bil človek kar ušesa tiščal. Imela je namreč to navado, da je zakričala, ko je kaj počilo ali zaropotalo; od veselja ali jeze, ne vem.

Prijetno je bilo Janku v tej veseli družbi, ali ves čas vendar ni smel sedeti tako oblastno za mizo. Vstane torej, ko je menil, da je čas, ter se spodobno zahvali. Pa dati je hotel vsakemu pomarančo za spomin. Oni pa, da ne! Nazadnje so mu pokupili vse, kar je imel v košari, tako da je šel pred navadno uro prazen domov v svoje stanovanje, kjer je sam kraljeval zdaj po letu.

IV.

Zopet je bila prva slana pobelila polje in strehe; rumeno listje je padalo z drevja ter šumelo pod nogami človeku. Pozno je vstajalo in zgodaj je zahajalo solnce; kakor trudno in zaspansko je gledalo s sivega neba; nič ni bilo pravega veselja. Meščani, ki so po letu prebivali na kmetih, so se počasi vračali v mesto, kakor zvečer čreda s paše. Mesto, ki je bilo po letu nekako prazno in zapuščeno, se je zopet polnilo in zopet se je pričelo po ulicah veselo gibanje in šumenje kakor v panju. Zdaj se je začelo tudi za Janka in Piko drugo življenje. Pomarančar se je izpremenil zopet v kostanjarja. Na mestu, kjer je vse poletje samotarila železna pečica, je stala zdaj košara v kotu ter čakala, da pride zopet ona na vrsto. Janko je bil tako srečen, da so mu odkazali zopet poprejšnje mesto,

kakor je prosil. Pika je bila videti posebno vesela te izpre- 365
membe. Hitro se je naselila na svojem starem mestu in vabila
ljudi: Maroni, maroni! Vse je kazalo, da misli: Zdaj smo zopet
v pravem stanu, hvala Bogu!

Rekel sem že, da je Pika, kakor kavke sploh, posebno
rada pobirala bleščeče reči; pobirala, ali pa tudi ukradla, če 370
ni ravno nič ležalo na tleh. Neki dan jo vidi Janko, da skriva
nekaj kakor kaj zlatega v vrečo s kostanjem, ki je stala poleg
pečice. Poseže z roko ter ji potegne iz kljuna — zlat prstan.
Piki pa ta oblast ni bila po volji; kričala in zadirala se je
nad svojega gospodarja, kakor da bi se ji godila najhujša 375
krivica. Po vsej sili je hotela nazaj, kar ji je bil vzela. Janko
pa ni odjenjal. Začel je ogledovati prstan. Zlato je bilo, gotovo,
čisto zlato; ali to ni še kaj posebnega. Ali kaj posebnega in
Bog vé koliko vreden je bil dragi kamen, velik kakor lešnik,
na prstanu. Demant je to, gotovo; kaj pa more biti drugega? 380
Kako se sveti in izpreminja! Rdeče, višnjevo, rumeno, vsa
mavrica! In krog in krog demanta drobni rdeči kamenčki,
to morajo biti pa rubini. Saj je v šoli nekaj slišal o demantu
in rubinu. Pa spominjal se je, da je nekaj enakega videl pri
birmi na škofovi roki. To je bil torej prstan z demantom in 385
rubini. Taka sreča! Ali odkod? Kdo ga je izgubil? Vedel je
sicer, da njegova Pika včasih tudi malo krađe, ali sedaj je ni
dolžil tatvine. Ves čas ni bila odletela nikamor. Pobralla ga
je torej na potu in to ni nič napačnega; to bi bil storil tudi
on. Moralo je biti blizu njega. Kaj, ko bi bil prstan izgubil 390
kdo, ki je kupoval kostanja? In tu mu je prišlo na misel,
da je večkrat že proti večeru neki star gospod, mimogredé,
se ustavil pri njem; poigral se je malo s kavko, pogovarjal
se prijazno z njim, kupil več kostanja, ki ga je potém raz-
dajal otrokom po ulicah, ter odšel s prijaznim pozdravom. 395
Vse je kazalo, da je mož prav bogat; lahko bi se bil vozil,
pa se je rajši peš izprehajal zavoljo zdravja. Pa star je bil,
da so se mu že tresle roke. Imel je navado, ko je kupoval,
prejemal kostanj in plačeval, da si je vselej slekel rokavice.
Kaj, ko bi mu bil ob taki priliki zdrsnil prstan s suhega prsta? 400
Tako bo, pa nič drugače! Samo, ko bi se vedelo, kje stanuje
gospod. Precej bi tekkel k njemu, da bi mu okrajšal neprijetne
ure. Bodi še tako bogat, kaj takega človek ne izgubi rad.
Kako je bilo njemu hudo, ko je bil nekdanj izgubil nožič, ki

405 ni bil morda vreden dvajset krajcarjev! In kako vesel je bil, ko ga je zopet našel! Pa kaj bi si belil glavo? Če je res takó, kakor kaže vse, si je mislil Janko, pride mož gotovo jutri zopet na vse zgodaj, pa bo! Počakajmo torej do jutri; če ga ne bo, potém pa že vemo, kaj storiti.

410 Kako so gledali zvečer njegovi tovariši, ko jim je Janko pokazal, kaj je našel, ali prav za prav, kaj je našla Pika. Bila sta dva prejšnja tovariša, eden pa je bil nov; ta ni še prav dobro poznal našega mladega prijatelja.

„Veš kaj, Janko? Ko bi bil jaz ti, kar v žep bi vtaknil
415 prstanček, pa nikomur ne žugnil besedice. Veš, mi te tudi ne bomo izdali. Kakšna krivica pa bi bila to? Mož, ki ga je izgubil, si kupi lahko drugega, če hoče, še lepšega, živi pa tudi lahko brez njega. Tebi pa je to celo premoženje. Pameten bodi, Janko!“

420 Janko ga je hotel zavriniti takoj pri prvih besedah; vendar ga je pustil govoriti do konca; saj je bilo mogoče, da govori samo v šali, ali pa da ga izkuša. Ko je pa slednjič videl, da govori, kakor misli, mu reče ostro:

„Veš, Martinek, ko bi bil jaz ti, pa bi tudi storil tako;
425 ker pa nisem, hvala Bogu, pa že vem, kaj mi je storiti.“

Sram je bilo Martinka; izgovarjal se je, da se je le šalil, ali nobeden mu ni hotel tega prav verjeti. Vsi so bili nekako poparjeni in dobre volje je bilo konec. Kar jim pride Pika na pomoč. Ko je med pogovorom Janko v roki držal prstan,
430 kar prileti od vzadi iz svojega kota tiho, kakor sova po noči, pa mu ga odnese, veselo kričeč. Oni pa vsi za njo. Bali so se, posebno Janko, da bi ga kako ne poškodovala s kljunom, ker je tako rada kljuvala in pritrkavala kakor žolna na deblo. Janku se je posrečilo, da jo je hitro prestregel in ji vzel prstan,
435 ki ji potém ni več prišel pred oči. Janko ga je dobro spravil.

Zastonj je Janko čakal naslednjega dne; gospoda ni bilo. Drugi dan čakati, se mu ni zdelo prav. Šel je torej s prstanom, pa brez Pike, na redarstveni urad. Redarstvo ali policija je tista gosposka, ki po mestih skrbi za red in varnost. Kdor
440 torej kaj izgubi ali najde, se oglasi pri redarstvu; ono stori, kar more, da dobi vsak, kar mu gre. To je bilo Janku znano; vedel je torej, kam se mu je obrniti. Nekaj pa mu je vendar bilo neznano, kakor bomo slišali pozneje.

Po sreči je bil v tistem uradu, kjer se je oglasil Janko, neki slovenski gospod za uradnika. Ko je ta gospod zagledal 445 Janka, je vedel takoj, koga ima pred sabo. Nagovoril ga je po domače:

„Kaj pa ti, mladi kostanjar?“

To je kaj dobro delo Janku; res se je bil že naučil toliko nemščine, da so ga ljudje razumeli za silo; ali s takim 450 gospodom govoriti, pa o taki stvari, ki se človeku ne pripeti vsak dan, to je vendar malo sitno.

Janko je razložil vse, kako in kaj; nič se ni bal prijaznega gospoda; gladko mu je tekla beseda. Nato je bil gospod še prijaznejši. Zapisal je vse, kar mu je povedal Janko, vzel 455 prstan ter mu izročil potrdilo, da ga je res prejel od njega. Janko mu je moral povedati svoje ime in kje stanuje, kar je gospod zapisal. Slednjič mu reče:

„Zdaj pa pojdi mirno domov, pa pošten ostani, kakor si bil doslej; če ti bo kdaj česa treba, le k meni pridi! Vse 460 drugo, kar še pride, se ti bo poročilo pismeno. Z Bogom!“

In podal mu je roko. Vesel in z lahko vestjo je šel Janko. Z lahko vestjo, pravim; dokler je imel tuje blago pri sebi, ni našel pravega mirú. Ko bi ga izgubil! To bi bilo skoro hujše, kakor ko bi bil prstan njegov. Zdaj je zopet lahko mirno 465 spal; tudi kavke se mu ni bilo treba bati, ki ni mogla hitro pozabiti lepega prstana. Bila je silno trmasta, in kar si je enkrat vtepla v glavo, je mislila, da mora biti. Olajšanega torej se je čutil naš Janko, ali da je storil kaj posebno lepega in hvale vrednega, to mu ni prišlo na misel. Kako bi pa človek 470 mogel ravnati drugače?

Mislil je, da je že stvar pri kraju. Kar najde neki večer, ko pride domov, veliko pismo na mizi. Bilo je zanj, od redarstva. Poklican je bil, da naj pride drugi dan ob deveti uri v tisti urad, kjer je bil oddal najdeni prstan. Kaj bo pa to? 475

Nič hudega ni bilo. Gospod ga je sprejel še bolj prijazno kakor prej. Povedal mu je, da je izgubljeni prstan našel svojega lastnika; pokaže mu pismo potrdilo. Nato mu pa pové še nekaj, česar Janko prej ni vedel, vi morda tudi ne. Za najdeno in pošteno oddano stvar se dobi deset odstotkov 480 vrednosti najdenine. To je, če je najdena stvar vredna sto kron, gre njemu, ki jo je našel, po postavi deset kron. To je pravično in obema prav, njemu, ki je izgubljeno stvar našel,

in onemu, ki je zopet prejel najdeno blago, če ni kak poseben
 485 stisnjenec in skopuh. Prstan, kakor je rekel sam mož, ki ga
 je bil izgubil, je bil vreden tisoč kron, torej gre njemu, ki ga
 je našel, sto kron najdenine. Gospod uradnik je izročil Janku,
 ki je stal kakor v sanjah, lep nov kronski stotak. Janko je
 moral podpisati potrdilo, da je res prejel najdenino. Tako je
 490 bila stvar pri kraju. Ne še! Prijazni gospod mu izroči listič,
 na katerem je bilo zapisano ime tistega gospoda, čigar je bil
 prstan, in pa kje stanuje. Mož je bil tako vesel in zadovoljen,
 da je prosil uradnika, naj mu pošlje na dom tistega poštenega
 dečka, ki ga ni v pregreho zapeljal blesk zlata in dragega
 495 kamenja.

Prihodnjo nedeljo je šel Janko, kolikor moči lepo in
 snažno opravljen, k tistemu gospodu. Starček ga prijazno po-
 zdravi, ga posadi za mizo ter ukaže prinesiti mu jedi in pijače.
 Nato sede sam za mizo, svojemu mlademu gostu nasproti, ter
 500 se začne razgovarjati z njim: Odkod? Kako domá? Kako kup-
 čija? itd. Janko mu je odgovarjal, kakor je vedel in znal v
 okorni mu nemščini; vendar je gospod vse razumel. Nazadnje
 mu reče:

„Po postavi ti gre sto kron najdenine, ki si jih že prejel.
 505 Ali prstana, ki je cenjen na tisoč kron, jaz ne dam za dvakrat
 toliko, ker mi je drag spomin; toliko je meni vreden. Gre ti
 torej še sto kron in še več; toda za zdaj ti dam samo toliko,
 drugo ti ostanem dolžan, da boš imel tudi ti dolžnika. Pa še
 nekaj malega za spomin.“

510 Nato mu izroči najprej lično listnico s kronskim stota-
 kom in potém še srebrno uro z lepo drobno verižico. Nekaj
 časa je moral mož držati oboje; Janko je bil res v zadregi.
 Ali iz te zadrege mu je pomagal prijazni gospod. V žep mu
 vtakne na eno stran listnico, na drugo pa uro ter mu reče:

515 „Zdaj pa pojdi z Bogom; pozdravi mi mater, kadar ji
 pišeš. Ostani priden in pošten kakor doslej in Bog ti daj
 srečo! Ko bi kdaj kaj želel od mene, saj veš, kje stanujem.
 Želel, pravim; reči bi moral: terjal, saj sem tvoj dolžnik, kakor
 sem rekel. Torej le pridi; samo predolgo ne odlašaj, da ti ne
 520 odidem in odpotujem v deželo, kjer ni moči terjati ali tožiti
 dolžnika. Z Bogom!“

Janko se prikloni in se začne zahvaljevati; ali nič ni
 mogel prav najti prave besede. Premagovati se je moral, da

ga niso posilile solze, če tudi po pameti ni imel za kaj se jokati. Poljubiti mu je hotel roko, ali starček mu ni pustil. 525 Poslovil se je torej precej nerodno in šel. Z eno roko je pritiskal na prsi tistega ptiča, ki mu je bil priletel kakor v sanjah, da bi mu ne odletel zopet. Drugo pa je imel na uri, ki je tiktakala tako prijetno. Da jo je pogostoma potegnil iz žepa ter pogledal na njo, koliko je ura, vsak lahko ugane. 530 Samo škoda, da ga ni hotel noben otrok vprašati, koliko je ura, kakor je večkrat sam vprašal kakega gospoda, ki je kupoval kostanja, da bi vedel, kdaj iti domov. Zdaj pa tega ne bo več treba.

V.

Tako so Janku na Dunaju med kostanjem in pomaran- 535 čami brez kakih posebno imenitnih dogodkov pretekla štiri leta. Sreča mu je bila zvesta in premoženje njegovo je rastlo in vzhajalo kakor dober kvas. Z veseljem je vsako nedeljo ogledoval knjižico poštne hranilnice, v kateri je bilo čitati tako lepe, okrogle številke, da jih je bilo veselje. Kolikšno 540 pa je njegovo premoženje, tega ni povedal nikomur, še svoji materi ne.

Tudi domá je šlo vse po sreči. Dom je bil že prvo leto prodan, in še precej dobro; za to je skrbel varuh njegov, tako da je nekaj malega še ostalo, ko je bilo vse poplačano in po- 545 ravnano. Materi se je dobro godilo kakor nikdar poprej. Živela je brez skrbi in brez težkega dela; zato je bila tudi zopet zdrava in krepka in tudi dobre volje je bila. Seveda ko bi imela tudi še svojega Janka pri sebi! Ali upala je, da ji bode Bog dal doživeti tudi to srečo. Samo malo potrpljenja! 550 Saj se mu ne godi slabo na Dunaju. Pa kako lepo ji piše vsako nedeljo, da se mora kar jokati včas, ko čita pismo; zdi se ji, kakor da bi sam govoril z njo, samo da ga ne vidi. Pa za vsak božič ji pošlje kaj lepega in dobrega. Še eno leto, pa pride; to bo veselje! Tako se je tolažila in upala žena; 555 sin pa ji je tisti čas ležal hudo bolan v bolnišnici v daljnem mestu dunajskem. Mislila je uboga ženica, da je tako blizu svoje sreče, pa je bila tako daleč od nje kakor nikdar poprej.

Janko se je bil prehladil zadnjo zimo, ki je bila posebno huda. To ni nič čudnega; še čuditi se moramo, da si ni že 560 poprej nakopal kake bolezni. Moral je v posteljo. Gospodinja

njegova je poslala po zdravnika, da se bode vedelo, kako in kaj. Ležal je v hudih vročinah. Zdravnik ga ogleda, pa reče gospodinji: „V bolnišnico!“ In nato pristavi bolj potihoma, da bi ne slišal bolnik: „Pljuča vnela.“ — To je huda bolezen; 565 konča se lahko s smrtjo. Bolniku je treba zdravnika, pa skrbne strežbe. To je pa mogel imeti samo v bolnišnici. Janko je v svoji hudi vročini jedva prav vedel, kaj se godi z njim. Ena sama skrb mu je šla po glavi: mati. In pa tista knjižica, 570 deti so mu jo morali pod zglavje.

Ko je bila nevarnost že velika in se je bilo bati najhujšega, ko je čutil, da se mu bliža konec, je imel še edino željo: videti mater. Poročili so ji. Niti ene ure ni zamudila mati, pa je bila na Dunaju — sama ni prav vedela, kako je prišla 575 — pri svojem sinu. Jokala ni in javkala, ko ga je zagledala v postelji pred seboj. Poljubila mu je čelo, kakor more le mati poljubiti svojega otroka. On jo je pogledal, pa nasmehljaj se: „Mati!“ Od tistega časa mu je odleglo. Ves dan je bila pri njem ter mu stregla; po noči pa, ker ji ni bilo dovoljeno 580 ostati pri njem, je spala v njegovem stanovanju, ki je bilo zdaj prazno; Jankovi tovariši so bili že odrinili domov.

Materino oko, materina roka najboljše zdravilo za bolnega otroka. Čudovito hitro je Janko okreval. Črez nekaj časa že je smel zapustiti tisto veliko hišo, kjer leži in trpi leto in dan 585 toliko ljudij. Srečen, kdor jo zapusti, kakor on, živ in zdrav ter gleda zopet črez toliko časa modro nebo nad seboj! Koliko pa jih odnesó iz hiše, da ne vidijo nikdar več belega dne!

Z veselim kričanjem ga je pozdravila Pika, ko je prišel z materjo na svoje staro stanovanje. Uboga Pika je morala 590 toliko časa biti sama domá in to ji ni bilo po volji.

Zdaj mu pa mati ni dala mirú. Moral ji je obljubiti, da pojde, kakor hitro se pokrepča dovolj, z njo domov. Ko bi ji zopet zbolel in —! Ne, ne pusti ga in ne pusti. Tudi tega ne, da bi ostala nekaj časa pri njem na Dunaju. Brez truda 595 in dela mora biti več časa, da okreva do dobrega. To se pa dá najbolje v domačem kraju, tako sodijo tudi zdravniki.

Kdo se bo upiral materi? Pet let res ni še na Dunaju, kakor je bil sklenil; ali če pogleda v svojo ljubo knjižico, pa mora reči, da bi kaj takega ne bil upal v sanjah. Imel je, 600 kolikor je potreboval za svoj namen, in morda še malo več. Človek ne sme biti lakomen. Samo eno ga je skrbelo, kako

bo — domá? Pa tudi to skrb je izročil Bogu; bo žé! Prihodnje dni je porabil v to, da je v red spravil vse svoje reči. Pa ti-stega prijaznega gospoda s prstanom je moral tudi obiskati pred odhodom, pa mu pokazati svojo mater, če tudi ni kaka 605 bogata imenitna gospa; ali mati je njegova. To je še posebno dopadlo gospodu. Lepo ju je pogostil in pri slovesu je ženici stisnil nekaj v roko, da je bilo za vožnjo in še malo črez. Drugi dan potém pa sta po južni železnici med drugimi pot-niki drdrala dva srečna človeka, mati in sin, proti svojemu 610 domu.

* * *

Kaj pa Pika? Prej se je toliko govorilo o njej, zdaj pa ne besede več. Ali je bila morda zopet ukradena, ali se je kam zaletela, da je ni bilo več nazaj, ali pa še kaj hujšega? Nič takega; ali svoje domovine Pika res ni več videla; ostala 615 je na Dunaju, kjer se ji je dobro godilo in se ji še godi. — Prodal je pa menda vendar ni! To bi ne bilo lepo. — Ne, prodajal je tudi ni. To je pa bilo tako. Seznanil sem se bil tudi jaz z Jankom, ko sem šel mimo njega, pa si kupil ko-stanja. Deček mi je bil posebno všeč, ko sem se pogovarjal 620 z njim, pa Pika je bila z menoj nekako posebno prijazna. Povabil sem ga, naj me obišče kako nedeljo, s svojo kavko sevéda. Prišla sta in se tako prikupila nam vsem, da sta morala zopet priti. Posebno pa Pika je delala mnogo veselja mojim ljudem. Pred odhodom se je bil prišel poslovit tudi k 625 nam, s Piko sevéda. Videl je, kako težko je mojim ljudem, ločiti se od prijaznega ptiča, ki ga ne bodo videli več. Nekaj časa stoji in premišlja, potém pa reče: „Gospod, tako prijazni ste bili z menoj, vi in vaša družina; kako bi se vam zahvalil! Veste, kaj? Vzemite mojo kavko za spomin; jaz je tako zdaj 630 nič več ne potrebujem.“ Kaj sem hotel? Razžalil bi ga bil, ko bi se bil branil. In tako je zdaj Jankova Pika naša Pika. Nekaj časa je res kričala po Janku, potém se je pa kmalu privadila novega doma, novih ljudij, ki jo imajo tako radi in ji tudi marsikaj izpregledajo. Razvajena je zdaj še bolj kakor 635 prej ter poredna in nagajiva, pa krade in uzma, kjer more. Tu ne pomagajo ne dobri nauki, ne svarjenje, ne kazni. Pa ne samo domá, tudi pri sosedovih krade, kar je posebno neprijetno; zato je zadnje dni navadno v zaporu. Kaj se pa hoče s tatom? Pa nagaja, komur more, posebno kokošim na dvo- 640

rišču. Koplje se najrajši v njih posodi z vodo, potem jo pa prevrne. Psa, ko leži, vleče zdaj za rep, zdaj za uho, tako da ne more spati revež, kakor bi rad; pa ker je pameten, vse voljno potrpi. Meni je nekdej, ko sem pisal na vrtu, prevrnila 645 črnilo, tako da je bila vsa miza črna, potem je pa kričala od samega veselja. Ko sem potlej naredil tako, da ga ni mogla prevrniti, mi pa vzame pero iz roke, pa ga nese na sosedov vrt. Res velik križ je z njo, vendar imamo potrpljenje; morda se pa še poboljša sčasoma. Če pa tudi ne, radi jo bomo vendar 650 vedno imeli.

J. Stritar.

68. Kmet.

1. Ko pómlad se bliža, svoj vrtec gradim in orjem in sejem in trte sadim. 2. Po letu košévam planine, doli in srpe brušévam, ko žito zori. 3. V jeseni gozdarim, otavo kosim, pšenico omlatim, pa grozdje mestim. 4. Po zimi počivam, kmet truden je vsak, orodje popravljam in puham tobak.	5. Ves teden se trudim, si žulim roké, v nedeljo hladim si glavíco, srcé. 6. Če nimam le preveč na rami nadlog, vrtim se in vriskam, da ravno sem vbog. 7. Ak' peče srcé me, pa vendar molčim, ker vé m, da sem rojen, da največ trpim. 8. Če kdo zaničuje težavni moj stan, ta nima al' srca, al' nima možgan.

Mirosl. Vilhar.

69. Tri sestre.

1. Drava mirna in živahna Soča,
sestri bistre Save sta obé,
vse tri hčere krasne, imenitne,
drage nam slovenske so zemljé.
2. Razgovarjale nekdej se sestre
— luna plavala je vrh nebá —
ktera njih dospela bi najprva
jutri v širi naročaj morjá.

3. Savo so objemale in Sočo
skoro svetle sanje presladkó,
a potuhnjena začjenja v daljo
Drava teči tiho in skrivnó.
4. Prebudivši se, ugleda Sava
sestro proti morju se valeč,
vsa srdita dere črez skalovje
in se spušča v divji tek šumeč.
5. Kvišku plane še živahna Soča,
ki prekanili sta jo zaman,
ker z močjo zažene silovito
ona se takoj v nasprotno stran.
6. Skozi ozke struge tam bobneča
ter prodirajoč gorám srcé,
vzpenja v temnih se duplin soteske
in napaja prva vseh morjé.

Lujiza Pesjakoca.

70. Kakor pravo, tako zdravo.

Ko so svetniki hodili po zemlji, gredó enkrat Bog, sv. Peter in sv. Pavel skupaj in pridejo k nekemu siromaku, ki je imel majhen vinograd in v njem kočico, pa ga prosijo, naj bi jim nabral grozdja, da bi jedli. Siromak vzame precej košarico, pa gre k trsu, ki mu je rodil najboljše grozdje, in začne trgati; ali Bog zakliče iz kočice: „Nočem ondotnega, ampak natrgaj mi ga od sosedovega trsa!“ Toda siromak mu odgovori: „Kakor pravo, tako zdravo; tega ne morem storiti, dokler sem živ.“ Zopet mu reče Bog: „Ali pojdi na moj odgovor! Kdo te bo neki videl?“ Siromak zopet odgovori: „Ka- 10 kor pravo, tako zdravo. Ako ne vidijo ljudjé, vidi Bog. Tega za glavo ne morem storiti, ampak bodite z mojim grozdem zadovoljni!“

Svetniki nató umolknejo, sedejo z njim okoli mize, počivajo in jedó grozdje. Potém se dvignejo, da bi šli, in pro- 15 sijo siromaka, naj jih odvede na pot. Starček precej vstane in se obrne, da bi jih peljal; ali ko se obrne od kočice, vzame Bog goreč žarek, pa ga vtakne v streho. Starček jih odvede na pot. Ko se jamejo poslavljati, pogledajo na siromakovo kočico, a ta je bila vsa v plamenu. Starček hiti v svoj vinograd 20

in svetniki vprašajo Boga: „Kaj se je pregrešil ta siromak, Gospod, da si mu še to revno kočico požgal? Vidiš, da se še po tebi ni dal pregovoriti v greh.“ Bog jim odgovori: „Ravno zató sem mu zažgal kočó, ker je siromak in poštenega srcá, 25 ki prav dela in dobro misli. V oni koči so nekđaj prebivali hudobni ljudjé, pa so silo blaga zakopali pod njen prag. Ti hudobneži so pomrli in za blago nihče ne vé kakor jaz. Ta siromak je služil svojega gospodarja vso svojo mladost verno in z velikim trudom, dokler si ni prislúžil tega sela. Bil pa 30 je s tem, kar je imel, tako zadovoljen, da bi nikdar ne prekopal mesta, kjer stoji kočá; ali zdaj ga bó moral prekopati ter najde, kar je zaslužil pred Bogom.“

To začuvši, postojé svetniki, da bi videli, kaj bo. Siromak se vrne v svoj vinograd, in videč, da mu je zgorela kočá v 35 prah, vzdihne bridko in reče: „Hvala Bogu tudi za ta dar! Kakor pravo, tako zdravo.“ Nató vzame motiko, da bi razgrebel pepel. Kakor pa mahne z motiko, zadene na sodec, ga izvali vèn in najde v njem silo blaga. Videč to blagó, se vzradosti, vzdihne in reče: „Hvala Bogu za njegov dar! Kakor 40 pravo, tako zdravo.“ S tem blagom pozida na tistem mestu veliko poslopje in postane glava onih, katerim je zvesto služil v mladosti.

Srbska nár. — *L. Svetec.*

71. Sava.

1. Tri glave kipijo pod sinje nebó: slovenskega hriba vrhovi so to.	4. V dolinah pa druge šumijo vodé in materi Savi v naročje hité.
2. Temnijo mu lice meglice gosté, bleščeči pa žarki mu teme zlaté.	5. In Sava, kraljica slovenskih vodá, nam moči planjave, zaliva poljá.
3. S podnožja mu bistra Savica kipi, črez stene, črez skale v dolino bobni.	6. Skoz mesta in trge valove vali in brate Slovence pozdravlja, budi.

J. Bilec.

72. Delitev.

V nekdanje vreme je gospod Bog razglasil po širokem belem svetu, da hoče ljudem deliti vsakojake darove, naj ga le pridejo prosit. Prvi pride gospod. Bog ga pita: „Kaj hočeš?“ Gospod reče: „Bože, daj mi dobro in lahko!“ Bog mu reče: „Naj ti bo!“ — Drugi pride pustinjač. Bog ga pita: „Kaj hočeš ti, moj pustinjače?“ On reče: „Bože moj, daj mi dobro in lahko!“ Bog mu reče: „Tega ni več, to si je vzel gospod.“ Pustinjač reče: „Veljá potrpeti.“ Bog mu reče: „Naj ti bo!“ — Tretji pride kmet. Bog ga pita: „Kmete moj, kaj želiš ti?“ Ta reče: „Bože moj, daj mi dobro in lahko!“ Bog mu reče: „Tega ni več, to je vzel gospod.“ Kmet reče: „A veljá potrpeti.“ Bog reče: „Niti tega ni več, to je vzel pustinjač.“ Kmet odgovori nató: „Joj meni!“ Bog mu reče: „Naj ti bo!“ In od onega časa ima gospod lahko in dobro, pustinjač potrpljenje, kmet pa jok in nevoljo.

Nár. — *Jak. Volčič.* 15

73. Uganka.

Kaj čudna moja je navada:
 če mlada sem, ostanem mlada,
 če stara, pa ostanem tudi;
 in vendar se nihče ne čudi,
 5 da se nič ne izpremenim.
 Oči imam, ne vidim nič;
 ušesa, pa ne slišim nič,
 in usta, pa ne govorim.

J. Stritar.

74. Zveličar in plevica.

Nekega dne prideta zveličar in sv. Peter do žensk, ki so plele prosó. Solnce je vsak dan takó pripekalo, da je bila zemlja že vsa razpokala od prevelike vročine. Težko je bilo delati na polju. Ko prideta do njih, jih poprašata, kakó jim gre delo od rok. „Slabo,“ odgovori prva plevica, „ker je preveč suho.“ Temu pritrdijo vse druge plevice. „Mislimo pa, da bo 5 žejna zemlja skoro dobila potrebne mokrote, saj nam že žabe in lisice obetajo dežja.“ — „Takó,“ reče zveličar in gre dalje,

„naj vam ga le dadó žabe in lisice!“ Žareče solnce je pa od-
10 slej še bolj pripekalo in dežja ni bilo tako dolgo, dokler niso
ljudje Bogá, ki poji zemljo, prosili zánj. Nár. — *Fr. Krušič.*

75. Tri kaplje Jezusove.

1. Stóji, stóji hišica, hiša Jezusova, mala hiša kočica, mala kočá nova.	4. Prva kane na poljé, na poljé na žitno ; blagor božji vánje gre, prec je rodovitno.
2. V hiši stóji mizica, mizica je zlata, na njej stóji kupica, kupica iz zlata.	5. Druga kane na poljé, na poljé na ravno ; blagor božji vánje gre, precej je vse travno.
3. V kup'ci so tri kapljice, kapljice krvave, kapljice Jezusove rešnje krvi prave.	6. Tretja kane na goré, na vinske gorice ; blagor božji nánje gre, da rodé trtice.

Nár. — *M. Valjavec.*

76. Cesar Jožef II. in uradnik njegov.

Ob veliki draginji na Češkem je ukazal cesar Jožef II. svojim uradnikom, naj razdelé brezplačno ubogim prebivalcem potrebnega živeža po vsej deželi. On sam je potoval potém na Česko, da bi se prepričal na svoje oči, kako se izpolnjuje
5 njegova zapoved. Na tem potovanju je ugledal v nekem neznatnem mestecu pred hišo višjega uradnika mnogo vozov, obloženih s potrebnim živežem, ki bi se naj razdelil med stradajoče prebivalce. Kmetje, ki so pripeljali živež in čakali svojih vozov, so godrnjali, da čakajo že več ur in da imajo še celih
10 osem ur nazaj do doma, ali dotični uradnik vendar ne pride, da bi jim odvzel pripeljano blago. Uradniški pisar, katerega je cesar poprašal o tej pritožbi, je potrdil izjavo čakajočih voznikov in še pristavil, da so tudi ubožni prebivalci tega kraja v veliki potrebi zaradi nemarnosti višjega uradnika,
15 ker čakajo na razdelitev hrane. Na ta odgovor je stopil cesar Jožef, oblečen v preprosto častniško obleko, v sobo višjega uradnika. Dotični uradnik je ravno imel veliko družbo svojih

prijatelj pri sebi, vendar pa je stopil k prišlecu in sledeči razgovor se je začel med njima.

Uradnik: Kdo ste?

20

Cesar: Častnik v cesarski službi.

Uradnik: S čim vam naj postrežem?

Cesar: S tem, da bi odpravili uboge ljudi spodaj pred hišo, ker že dolgo čakajo, in jim odvzeli blago, katero so pripeljali.

25

Uradnik: Kmetje naj čakajo; blago odvezamem, kadar se bo meni ljubilo.

Cesar: Ali kmetje morajo še danes domov, a do doma imajo nekateri po celih osem ur, čakali so pa tudi že dovolj.

Uradnik: Kaj vas to briga, kako daleč imajo kmetje do svojega doma!

Cesar: Treba je človeški ravnati z ljudmi in jih ne po nepotrebem trpinčiti.

Uradnik: Vaši pouki tukaj niso na pravem mestu; jaz že vem, kaj je moja dolžnost in kaj mi je storiti.

35

Ljudomili cesar ni mogel dalje prenašati surovosti in trdosrčnosti tega človeka. „No,“ mu reče cesar, „tedaj vam pa moram jaz povedati, gospod cesarski uradnik, da se vam ni od te ure nič več brigati niti za pripeljano žito, niti za to, kdo ga razdeli. Poslušajte me, dobri prijatelj (pri teh besedah se obrne cesar k pisarju)! Idite doli pred hišo in odvezmite voznikom blagó, ker odslej ste vi moj višji uradnik; a vi (obrnivši se k poprejšnjemu uradniku) spoznajte v meni cesarja, ki vas s tem oprostí službe.“

I. Tomšič.

77. Najhujše v človeškem življenju.

Perzijski kralj je vprašal nekaj tri modrijane, kaj je najhujše v človeškem življenju. Prvi pravi: „Starost, združena s slabostjo, revščino in boleznijo.“ Drugi méni: „Bolnemu in vrh tega nepotrpežljivemu biti.“ Tretji pa: „Najhujše v človeškem življenju je, ako vidiš smrt pred seboj z zavestjo, da nisi nič dobrega storil na svetu.“ Zadnjemu je kralj prisodil darilo.

5

78. Postiljonska.

1. Ni lepš'ga življenja,
ko bit' postiljon,
veselšega najti
se trudiš zastonj:
trara!

2. Po hribih, dolinah
s konjiči drdram
in zraven si trobim
najlepše, kar znam:
trara!

3. Povsod me poznajo,
domá sem na cest',
posebno pa krčme —
si tega sem svest:
trara!

4. Ko svet še počiva,
vse tiho še spi,
v trobento zatrobim
že jutrn'co si:
trara!

5. Po noči pa kaže
mi lunica pot,
zagodem ji v plačo
prelepo brez zmot:
trara!

6. Če skrije se solnce
in tuli vihar,
zatrobim veselo,
da zánj mi ni mar:
trara!

7. Takó se brez mira
okoli drevim,
povedat' ne morem,
kam neki hitim:
trara!

8. Ko pridem v deželo,
kjer potnikov ni,
še enkrat k slovesu
naj rog se glasi:
trara!

J. Parapat.

79. Ruski car Aleksander v Ljubljani.

Meseca prosinca leta 1821. so se zbrali visoki vladarji v beli Ljubljani. Med njimi sta bila tudi avstrijski cesar Franc in ruski car Aleksander. Kaj dobro še pomnijo Ljubljančanje visokih gostov, posebno pa ruskega carja Aleksandra, ki je 5 hodil okoli večjidel sam, v meščanski obleki, brez vsakega znamenja svojega visokega stanú. Skrbno je opazoval obrtnika in rokodelca pri svojem delu, kmeta na polju, nagovoril tega ali drugega in se priljudno pogovarjal z njim, poprašujoč po tem ali onem. Vse to pa le tedaj, če ga niso poznali ali mu 10 vsaj ne kazali, da ga poznajo; če ga je pa kdo nagovoril pri pravem imenu, se je brž poslovil in odšel.

Veliko, veliko vedó še sedaj ljudje okoli mesta o njem: kako je temu ali onemu pomagal iz stiske, nadloge in revščine, obiskal to ali ono hišo, se pomenkoval s tem ali onim. Od vseh 15 teh pripovedek podamo tu le malo kopico, ki pa že zadostno kaže priljudnost, pa blago in dobrotno srce Aleksandrovo.

I.

Ljubljanska okolica se je bila carju kmalu tako prikupila, da je vedno, zdaj peš, zdaj na konju, zdaj v kočiji, obiskoval bližnje in daljne njene kraje, če so mu le dopuščala opravila in vreme. Nekega popoldne ga ujame v Štefanji vasi 20 dež; vrne se torej v kočiji proti mestu. Ko pride do hiš, ki so Golovcu na podnožje sezidane, zagleda na strmem griču nad hišami starčka, ki je kopal šture posekanih dreves iz zemlje. Ravno je starček zamahnil z vso močjo, ko mu zdrči od dežja premočeni pesek izpod nog, in sivoglavček se za- 25 trklja daleč doli po strmem bregu med goščavo. Ko car to vidi, migne kočijažu, da postane, ter gleda, kaj bo z možem. Stari revež kobaca po gostem grmovju, pa le ne more kvišku. Car pa skoči iz kočije, hiti pod breg — ne dolgo, in ruski car izvleče lastnoročno starčka iz grmovja in mu potisne 30 nekaj v roko. Možiček se zahvaljuje, kakor vé in zna, imenitni dobrotnik pa oddrda. Ko starček pogleda v roko, se mu zaleskečejo trije zlati naproti.

Pozneje je še le mož zvedel, kdo je bil njegov dobrotnik in rešitelj.

35

II.

Nekega dne jo maha car kar sam v meščanski obleki po tržaški cesti; kar mu pride naproti stara sključena ženica in ga poprosi milodara. Car se ustavi, seže v žep, pa nič ne najde; tiplje in tiplje — vse prazno. „Počakajte,“ jo nagovori in stopi v hišo, pred katero je ravno stal. Bila je to velika 40 krčma, kakor je še dandanes. Mati krčmarica prihiti urno v vežo, da bi postregla gospodu; ta pa jo poprosi, da mu posodi nekaj vinarjev. Žena je imenitnega gosta menda že poznala, zakaj urno je izvlekla iz žepa pest drobiža. Car migne beračici in veli, naj nastavi predpasnik, krčmarica pa ji vsuje 45 drobiža vánj. „Še!“ pravi gospod in zopet prinese krčmarica pest denarja na dan. Beračica ogleduje neizrečeno spoštljivo gospoda, kar menda ta zapazi, zakaj smehlja se zopet veli: „Še, še!“ Mati krčmarica je že nekoliko v zadregi, a da pokaže gospodu svojo dobro voljo, obrne vse žepe, tako da za- 50 zvenčé zadnji vinarji starki v predpasnik. Beračica veselja ne vé, kaj bi počela; kaj takega se ji še ni primerilo vse žive dni. Krčmarica se zvito smehlja in menda tudi pričakuje

prgišča zlatov, toda imenitni gospod se meni nič, tebi nič
55 obrne in odide.

Drugi dan pa prinese bogato opravljeni cesarjev strežaj
krčmarici posojeni denar, sevéda z bogatimi obrestmi vred.

III.

Ne daleč od Ljubljane je pri Gradaščici mlin. Vroče je
pripekalo solnce, ko se bližata mlinu gori ob vodi dva gospoda.
60 Pod hladno senco košate hruške sedé okoli mize tri deklet in
hité druga bolj od druge zajemati iz mogočne zelene skledé.
Smeh in šale jim jed sladé. Ko se gospoda približata, stopi
eden (bil je car) k mizi in nagovori deklet v umljivi besedi:
„Vam se ne godi slabo; kaj pa imate tu tako dobrega?“
65 Naglo se oglasi najbolj jezična med njimi: „Gospod, naj pa
pokusijo, pa bodo videli, kakšno je kislo mleko!“

Gospod se nasmeje in réš seže po žlici in pokusi. „To
je dobro,“ odgovori in se začne smejé s spremljevalcem nekaj
meniti. Oba stopita v vežo, ko se ravno prikaže oče gospodar
70 v belem slamniku in z malo pipico v ustih. Poprosita ga
kislega mleka. Gospodar ju pelje v izbo in jima kmalu po-
streže z zaželeno jedjó in s črnim kruhom. Kaj dobro je dišalo
gospodoma kislo mleko; končno se zahvalita in odideta.

Ko pa seže mati mlinarica po skledi, najde pod njo velik
75 tolar. Pozneje zvedó, kdo sta bila gosta, in še dandanes mli-
narjevi kaj radi pripovedujejo, kako je jedel pri njih ruski
cesar kislo mleko.

A. Zupančič.

80. Laž v pregovoru.

Laž ima kratke noge. — Kdor rad laže, tudi krade. —
Kdor se ne sramuje lagati, tega tudi krasti ni sram. — Kdor
veliko govori, mora veliko znati, ali pa veliko lagati. — Laž
in zvijača pogine, samo resnica in pravica ostaneta. — Kdor
5 se enkrat zlagá, se mu vera več ne dá. — Laži je plitko dno.
— Kjer ima laž kosilo, tam nima večerje. — Laž nima rok,
vendar človeku zaupanje razdere. — Tat in lažnik sta rojena
brata. — Laž hodi ob eni nogi. — Resnica se ne more nikoli
z lažjó poljubiti. — Kdor laž govori, vso vero izgubi. — Z
10 lažjó pridobljeno, ni blagoslovljeno.

81. Peklenščak in mlinar.

- Po gladki stezi ob potoci
mlad človek stopa s knjigo v roci.
Zdaj v knjigo nekaj ti čečka,
zdaj zopet sam s seboj mrmra.
- 5 Postane zopet — trdo piše,
a nič ni prav — glej, zopet zbríše.
Kdo pač je mladi ta писаč?
Pisač peklenški je rogač;
krčmarske piše si slabosti,
10 več listov že, a ni še dosti.
Pač! „Kaj pa bom, krčmar, s teboj,
če vzamem te v pekel s seboj?
Le dobro piti, jesti znadeš,
ljudem denar, čas, čistost kradeš;
15 razvajen si in teh ljudje
na svetu že se sploh bojé;
in kdor na svetu je uporen,
je tudi v peklu nepokoren.“
- Pa glej, pomlinarji gredó,
20 hudujejo se med sebó,
da mlinar grabi lepo žito,
več ko mu gre — seveda skrito.
„Res, kdor okrog hoditi sme,“
škrat misli si, „ta dosti zve.“
25 Tja grem in mlinarja povabim,
če ne bi šel, pa ga pograbim.“
Če le še kdo je za pekel,
ta mlinar mu ne bo ušel;
ubogi kmet se mu ne smili,
30 da žito grabi mu po sili.
„Sleparski mlinar, dober dan!
Znaš li, zakaj sem sèm poslan?
Grešil si, mlinar, brezštevilno,
ker jemlješ mero preobilno.
35 Povabim v pekel te s seboj,
tako j odpravi se z menoj!“
- „Menda se, zlodej, ti ne sanja,
da bila to bi zla dejanja!
Takó je oče, ded počel,
40 pa vendar zlodej ni ju vzel;
zastonj pri nas se nič ne melje,
ko bob z zobmi in kislo zelje.
- Sicer pa tudi to ne gre,
kot bi zapalil pest slamé;
dasi je grešna moja duša, 45
takó brž mlinar pač ne sluša.
Poprej s teboj se skusil bom,
da ti peté nabrusil bom.
Pa vendar slušal bom te vruga,
če roka tvoja me premaga; 50
a če nasprotno se zgodi,
potém pa brž glej, da te ni!
Glej, škratelj, tam so dolgi koli,
le brzo enega izvoli!
In v senci kraj bo za tepež 55
tam pod orehom, ki ga zreš.“
- Hudir najdaljši kol poišče
in gre pod oreh na bojišče.
Pripravljen mlinar tam stoji,
zamahnjen že količ drži. 60
Rad škratelj jezo bi ohladil
in gorke mlinarju nasadil:
„Če me prevaril je krčmar,
ne bo me mlinarski slepar.“
In šteje škrat, na tri zamahne; 65
pritisne mlinar, škrat pa vzdahne;
zaplel se škratu kol je, glej,
ne dá se vzeti izmed vej;
a mlinar ga nemilo mlati,
od boli skače škrat po trati. 70
In predno vrag si reši kol,
čuj, že kriči: „Dovolj, dovolj!
Ne tepi mlinar me sirote,
nikdar več me ne bode póte;
le delaj, kakor veš in znaš, 75
da le prostost sedaj mi daš!“
Še dvakrat mahne mož na vruga,
da čutil dobro je — nesnaga,
in tipal si hrbèt nizzdol,
kjer bridko ga je mazal kol . . . 80
Ko po pretepu bil je mir,
pobrisal zbit jo je hudir,
a mlinar dnes še grabi žito,
kar sodnji dan bo vsem očito.
- Nár. — A. Hribar.

82. O zdravem zraku.

Kakor riba ne potrebuje popolnoma čiste vode, tako tudi človek ne takega zraka. Če je v navadnem podnebnem zraku nekoliko vode in zelo malo drugih rečij raztopljenih, tedaj mu sploh pravimo čist in zdrav zrak; če je pa v njem 5 preveč vode, ali če je navdan z mnogimi, v njem raztopljenimi ali plavajočimi rečmi, rekamo, da je nečist in nezdrav. Čistega in zdravega zraka smo si pod milim nebom povsod v svesti, če ga ne izpridi kak očiten vzrok; tako je zrak nezdrav blizu kake smrdljive luže ali kakega močvirja, v katerem 10 gnijó mnoge reči, nezdrav na pokopališčih, kjer leži veliko mrličev preplitvo zakopanih itd. Škodljiv zrak smrdi, težko dé in tišči na prsi.

Največ izkaženega zraka se nahaja v človeških in živalskih prebivališčih. V dalje časa zaprtih hišah se zrak izpridi 15 kakor stoječa voda; v nizkih in mokrotnih stanicah, v novo sezidanih ali pobeljenih in ne dovolj posušenih hišah je zrak vselej škodljiv; tako tudi po shrambah, v katerih se hranijo puhteče reči; po vseh majhnih, tikoma zaprtih ali z mnogo navlako zašarjenih ali založenih stanicah, kjer stanuje preveč 20 ljudij ali še celó bolniki z zdravimi vred: v takih stanicah se mora zrak kar hitro in močno izpriditi.

Nikar ne misli, da popraviš izkaženi zrak s kajenjem; s tem moreš kako v njem plavajočo škodljivo reč potlačiti na tla in se prikupiti nosu, zraka pa ne boš popravil, škod- 25 ljivega ne namestil z zdravim. Če hočeš to storiti, moraš po letu in po zimi vrata in okna pogostoma odpirati, da takó izbeži izprijeni zrak in se stanica napolni z novim in zdravim. Ti ne boš nikjer laže dihal in se boljše počutil kakor v čistem in zdravem zraku; tega ti bodi vedno mar, ako si hočeš ohra- 30 niti ljubo zdravje in doživeti visoke starosti. *M. Vrtovec.*

83. Kakó je v Korotanu.

Kadar jelša dozori,
nese gožo in cepí
slokobedri moj župan,
česen mlatit v Korotan.

* * *

Korotan je čuden svet: 5
smreka íma lipov cvet;
raste v lozi bukov gozd;
smokve daje brezov grozd;
grah je v klasju, bob v latéh;

10	riba drsa na smučéh;	krava rahta, gos mekeče;	
	kaže vidra sedem nog;	medved ruče, volk rezgeče;	20
	maček nosi kozji rog;	v ognju zebe, da je led;	
	žolna laja v žitni slami;	dan imajo v meh ujet,	
	kavka pere sode v hrami;	da temó bi z njim podili,	
15	kura bobna, vrana gode;	ker možje so pozabili,	
	rak muhótež vozi hlode;	če kedaj so res umeli,	25
	z repkom zajčjim je oslič;	kam bi okna v hišo deli.	
	jelen žvižga kakor ptič;		

Fr. Levstik.

84. Knjige naši najzvestejši prijatelji.

Čul sem že marsikaterega učenjaka, pa tudi kakega drugega pridnega čitatelja, da je rekel: „Knjige so mi najljubši prijatelji, ki jih imam.“ In rés te besede niso prazne, ampak so skoz in skoz gola resnica. Komu bi tudi mogli knjige boljše primerjati kakor prijateljem, od katerih vse to, kar od 5 pravega prijatelja pričakujemo, želimo in zahtevamo.

Knjige nas poučujejo, tolažijo in kratkočasijo; one storé, da se solzimo ali pa radujemo; knjige nas krepé za delo, pa nas tudi večkrat zazibljejo v sladko spanje.

Knjige govore, kadar želimo, molče, kadar hočemo, pri- 10 dejo, kadar jih pokličemo, gredó, kadar se jih naveličamo. Knjige prenašajo voljno vse, naj jih grajamo ali hvalimo; oblačijo se po naši volji, ne ganejo se z mesta, dokler se nam ne poljubi, imajo jezik za zobmi, ni jim mar niti za čast, niti za stan, ampak ostanejo po več stoletij ravno take, kakoršne 15 so bile.

Ako v svoji sivi starosti nimajo več zmožnosti, da bi se krepko ustavljale neprizanesljivemu zobu časa, imajo pa vendar še vedno dostojnih močij, iz katerih si motamo in ustvarjamo zopet druge — enake prijatelje.

I. Tomšič. 20

85. Zaklad.

1. „Le hitro na delo roké!
Pod sivo to skalo ležé
veliki, neznani zakladi,
rumenega kupi zlatá
in belega čudo srebrá
v globoko zakópani kadi.
2. Marija, ki srenja te ta
dobrótnico milo pozna,
nam bodi nocoj pomočnica!
Če dvignemo srečno zaklad,
pa kakor je koli bogat,
od vsega ti bo polovica.“

3. Tak' prosi in kliče druhal,
poprime kopaje se tal,
z lopatami, s krampi pritiska.
„Že nekaj zvenči pod zemljó,
le zdaj še udarim krepkó.“
In suho zlató se zabliska.
4. „Okoli železne kadi
vrzimo debele vrvi,
da v zemlji posoda se gane;
na desno, na levo še stran
kopljimo, da zdajci na dan
bogati dobiček nam vstane.
5. Kopáli na vsako smo plat,
otvézena silna je kad;
zdaj vprimo, tiščimo, vlecimo!
Če sleherni počil bi ud,
obilo poplačan bo trud,
saj vemo, zakaj se potimo.“
6. Močnejše vsakteri se vprè,
da kad se zaziblje, zmajè
ter dviga se, dvigne, ustavi;
pa sila pomnožena vsa
potegne na ravna jo tla,
natrato jo varno postavi.
7. „Al' kaj, ko pa naše vse ni!
Bedaki, neumneži mi,
storiti enako obljubo!
Čemú bo Mariji zlató,
devici prečisti srebró?
Molitev le jemlje za ljubo.
8. Zatorej bolj pametno bo,
med nami bogato blagó
pravično naj bi se delilo!“
Pa groza, odprè se prepad
in kad jim požre in zaklad,
delitve več treba ni bilo.

S. Jenko.

86. Osem dobrih svetov.

1. Tri reči imej vedno pred očmi: okó božje, ki vse vidi, uhó božje, ki vse sliši, in pa tisto knjigo, v katero piše Bog vse tvoje dejanje. Samo enkrat na dan te tri reči prav premisli in grešil ne boš.

2. Dveh rečij na jutri ne odlagaj: poboljšanja in pa dobrega dejanja. Odlog je dobremu najhujši sovražnik. Za danes vemo, da ga imamo; ali še jutra doživimo, tega ne vemo.

3. Vsak dan je hlapec od Boga poslan, ki te brez usmiljenja tira bliže smrti, bliže sodbe, bliže večnosti, srečne ali nesrečne. Vsak dan torej tako živi, kakor bi ti bilo danes umreti, in srečen boš.

4. Če hočeš po svetu srečno hoditi, bodi pohleven in dober vsem, pa le redkim zaupaj! Pobožen bodi vpričo Boga, sramežljiv do sebe, pravičen vsakemu! Ljubi prijatelje, trpi sovražnike, stori dobrega, kolikor premoreš, in vse te bo rado imelo.

5. Naj te zadene hudo ali dobro, lahko si to obrneš v srečo, ako se ponižaš v nesreči, v sreči pa ne povišaš in hvališ Boga za vse, kar ti dá.

6. Pokorno bodi truplo duši, duša Bogu, vse bodi po 20 volji božji! Kjer te dvojne pokorščine ni, tam je vse narobe in naopak.

7. Na oni svet ne pojde z nami posvetna čast, ne oblast, ne bogastvo, ne dobrota tega sveta; le dobra in pa hudobna dela nas bodo spremljala v večnost, da nam bo blagor ali 25 pa gorjé.

8. Žal ti bodi le za tri reči preteklih dnij: za hudo storjeno, za dobro zamujeno in pa za izgubljeni čas. Blagor mu, kdor se varuje tega trojnega! *A. Slomšek.*

87. Luna.

1. Prijazno luna sveti, nam lahko noč želi, med zvezdami se maja, skoz megle se smeji. 2. Pohlevno se zakriva, odkrije spet obraz, popotnika tolaži, da mu je kračji čas. 5. Le sveti, sveti, luna, poganjaj temno noč, da solnčece prisije, prinese novo moč.	3. Težaka luna ziblje, mu sladko spanje dá in tudi za bolnika mazilo hladno 'ma. 4. Vsa mila in prijazna nam k srcu govori, o rajnih časih pravi, odvzame nam skrbi.

A. Slomšek.

88. Solnce in zemlja kot izvora toplote.

I.

Vse, kar živi, ljubi toploto; najmanjši rastlinici je toplota ravno tako potrebna kakor največjemu drevesu; nobena žival ne more biti brez toplote in tudi človeka hud mraz umori. Brez toplote ni življenja.

Najznamenitejši darovatelj toplote nam je solnce, tista 5 prekrasna zvezda, ki nam jo je predobrotljivi stvarnik posadil na sinje nebo, da greje in razsvetljuje zemljo po dnevi. Veliko važnost solnca so že slutili stari narodi; to je pač menda vzrok, zakaj so izkazovali nekateri teh narodov solncu božjo čast, ko so še živeli v temi poganstva.

10

Zemlja dobiva od solnca neizmerno množino toplote. Izračunili so, da bi toplota, ki jo dobi zemlja v enem letu, ako bi jo enakomerno razdelili na vso zemljo, stalila 31 metrov debelo ledeno skorjo, ki bi pokrivala vso zemljo. In vsa ta
15 toplota je le neskončno majhen del toplote, ki jo solnce neprenehoma izžariva v vesoljni svet. Odkod pa solnce dobiva toliko toplote, da mu še ni pošla, če tudi jo že odpošilja več tisoč let, tega ne znamo.

Zemljo obdaja kakih 7—9 mirijametrov na visoko ozračje
20 ali atmosfera. Od solnca prihajajoča toplota zadeva tedaj na ozračje, predno pride do trdne zemlje. Zatorej bi mogli misliti, da se segreje najprej zrak in privaja potem toploto na zemljo. Toda temu ni tako, ampak toplota gre skoz zrak, ne da bi ga kaj segrela, ali pa vsaj ne mnogo. Zrak se ima
25 proti toploti tako, kakor steklo proti svetlobi; on propušča toploto. O tem se prepričamo, ako zapazimo, da je pod razpetim solnčnikom, v senci, ali sploh kadar nas solnčni traki ne zadevajo neposredno, hladnejše kakor na solncu. Ako bi se najprej segrel zrak, tako da bi dobivali toploto od zraka,
30 bi bilo v senci ravno tako toplo kakor na solncu.

Kaj se pa zgodi, kadar pride solnčna toplota na zemljo? O tem se poučimo, ako potipamo z roko kamen, ki je ležal dalje časa na solncu. Isti se je močno segrel, t. j. solnčna toplota se je vrinila vanj. Pesek ali kamenite plošče se
35 grejejo včasih na solncu tako, da bi ne mogli bosonogi hoditi po njih. Različna telesa niso enako sposobna, sprejemati toploto. Črna in hrapava telesa se segrevajo najmočneje. Zategadelj nosimo po letu rajši obleko svetle barve, da se premočno ne segreje. Pesek in hrapava zemlja se segrejeta
40 hitreje kakor gladko pečevje itd.

Če se postavimo na vroč poletni dan tik navpik stoječega zidú, ki ga je dalje časa obsevalo solnce, čutimo toploto, kakor po zimi blizu dobro zakurjene peči. Ta izkušnja nas uči, da zemeljska telesa svojo toploto zopet izpuščajo, ko so
45 se segrela, ali kakor pravijo, ona toploto izžarivajo. Nekaj solnčne toplote pa niti ne vhaja v zemeljska telesa, ampak se vrača takoj nazaj v zrak, zadevši ob tla. O poslednji toploti pravimo, da jo telesa odbijajo. Toplota, ki jo izžarivajo in odbijajo navpični zidovi, je vzrok, da dozoreva ob brajdah

vzgojeno sadje prej kakor na planem in da trta rodi ob brajdah 50
v nekaterih krajih, kjer na planem po zimi rada pozebe.

Pri odbijanju in izžarivanju se toplota kaj čudno izpre-
minja. Izgubi namreč lastnost, prohajati skoz vlažni zrak.
Sedaj še le more zrak sprejemati toploto in se segreva torej
neposredno ob zemlji. Nekaj sličnega opazujemo v svojih 55
stanovališčih. Svetli solnčni žarki gredó lahko skoz steklene
šipe naših oken in prihajajo tako v sobo. Tukaj pa so zašli
takorekoč v past; v sobi se izpremené namreč toplotni traki
tako, da ne morejo zopet skoz steklene plošče vèn in so
tedaj ujeti v sobi. Ako se je po poletnem dežju ohladil zrak 60
zunaj prijetno, ostane v sobah neznosno toplo in soparno;
treba je odpreti okna in vrata, da se izpodi toplota iz sta-
novališč.

Solnce segreva torej zemljo, zrak pa dobiva svojo toploto
od zemlje. Solnce segreva vselej samo pol zemlje, in sicer 65
tisto polovico, ki je baš obrnjena proti solncu. Ker se pa
zemlja vrti okrog svoje osi, se menjavajo v enomer deli ze-
meljskega površja in tako dobiva v 24 urah vsak kraj (iz-
vzemši samo kraje blizu tečajev) v poletju več, po zimi manj
ur solnčno toploto. Tisti kraji na zemlji, ki so ravno od solnca 70
obrnjeni, izžarivajo toploto in se tedaj ohlajajo. To nam de-
loma razjasnjuje znano prikazen, da je za jutra, ko je solnce
jedva pričelo segrevati zemljo, hladnejše kakor opoldne. A
popolnoma ne izhajamo s tem razjasnilom. Lahko se namreč
prepričamo, da imajo solnčni traki, ki so za jutra prispeli 75
izza gor, najslabšo moč. Predpoldnem narašča njih jakost,
najhuje pripeka solnce opoldne, popoldne pa solnčna toplota
pojema in je zopet najslabša ob zatonu. Še bolj, kakor v
teku enega dne, se izpreminja zračna toplina v enem letu.
Kdo pa ne vé, da najdemo v poletju jedva dovolj gosto senco, 80
da bi se poskrili pred žarečimi solnčnimi traki, dočim morata
po zimi dobro zakurjena peč ali pa kožuh priti preslabim
solnčnim trakom na pomoč? Odkod ta velika razlika, ako-
ravno dobrotljivo solnce neprenehoma pošilja enakomerno
svoje darove?

85

Na to vprašanje najdemo odgovor, ako opazujemo solnce
v teku enega dne in večkrat v enem letu. Pri tem se pre-
pričamo, da je moč solnčnih trakov tem večja, čim više stoji
solnce nad nami, čim strmeje torej vpadajo solnčni traki na

90 zemljo. Solnce izpreminja svoje stanje proti zemlji, ne le vsak dan, dvigajoč se više in više od vzhoda do poldne ter zopet padajoč od poldne pa do zatona, ampak tudi opoldne ne stoji solnce vsak dan enako visoko. Najviše nad nami stoji solnce o kresu, najnižje o božiču. O kresu imajo solnčni traki pri
 95 nas največjo moč, tedaj pa so tudi dnevi najdaljši, t. j. solnce segreva med 24 urami po največ ur zemljo. Ravno nasprotno so razmere o božiču. Iz različnega stanja solnčnega izvirajo torej tiste čudovite izpremembe tekom leta, ki jim pravimo štirje letni časi, namreč pomlad, poletje, jesen in zima.

100 Pravilno menjavanje letnih časov se ne godi povsod na zemlji kakor pri nas. Ob ravniku pa do povratnikov ležé na severni in južni poluti kraji, kamor solnčni traki pravokotno vpadajo po dvakrat na leto, ostali čas pa ni mér solnčnih trakov od pravokotne nikoli mnogo različna. Ondi ima tedaj
 105 solnce neprenehoma veliko moč. Zime tam ne poznajo, ampak namesto zime vlada ondi takozvani deževni čas. Sicer pa muči huda vročina največji del leta ljudi in živali. Temu delu zemeljskega površja pravimo vroči pas.

Kraji, kjer redoma menjavajo štirje letni časi, ležé v
 110 zmernem pasu. Na zemeljskem površju se nahajata dva zmerna pasa: severni, med rakovim povratnikom in severnim tečajnikom, in južni, med kozorogovim povratnikom in južnim tečajnikom.

Okoli tečajev ležita mrzla pasa, severni in južni
 115 mrzli pas. V mrzlem pasu vpadajo solčni traki vselej kolikor toliko ostrokotno. Njih moč je tedaj ondi vselej jako slaba. Zatorej je pa tam rastlinsko in živalsko življenje silno borno in v nekaterih krajih vlada večna zima, tako da vse leto ne skopnita sneg in led. Ljudje ne morejo ondi prebivati. Velika
 120 sreča za mnoge kraje mrzlega pasa je to, da v poletju solnce več tednov ne zatone, na nekaterih krajih celó 6 mesecev ne. Na ta način je vendar mogoče, da še tu ali tam dozori kak boren ječmen, kjer bi sicer nobeno žito ne moglo rasti. Za tako dolgim dnevom pride sevéda ravno tako dolga ali
 125 pa še daljša noč.

II.

Povedali smo, da dobiva zemlja toploto od solnca. Toda solnčna toplota ne vhaja globoko v zemljo. O tem se lahko

prepričamo v globokih jamah, v kletéh, v rudnikih itd. Na takih krajih so opazovali, da se razlika med nočno in dnevno toplino ne zapazuje dalje kakor 1 meter globoko. Razloček 130 med letno in zimsko toplino se opazuje do 20—30 metrov globoko, t. j. 20—30 metrov pod zemeljskim površjem ni nobenega razločka med letno in zimsko toplino; ondi vlada tedaj v enomer taista neizpremenljiva toplina. V kleti pariške zvezdarne je postavljen 28 metrov pod zemljo toplomer, ki 135 kaže že blizu sto let neprenehoma taisto toplino (11.8° C.). V globokih kletéh se nam zdi po letu hladno, po zimi pa toplo; ako bi v takšnih kletéh s toplomerom izmerili toploto, bi se prepričali, da je ondi leto in zimo taista ali le malo različna toplina, ki pa je nižja od zračne topline na planem 140 v poletju, in zatorej jo čutimo hladno; po zimi pa je zračna toplina na planem navadno nižja od topline v kleti in mi čutimo, da je v kleti toplo. To je vzrok, zakaj shranjujejo po zimi repo, korun in različna zelišča v kleti, ali pa jih zakopavajo v globoke jame. V mrzlem pasu prezimujejo véasi 145 ljudje v podzemeljskih stanovališčih, da laže prenašajo prehudo zimo. Na taisti način iščejo marsikatere živali zavetje pred hudo zimo pod zemljo, kakor medved, krt, jazbec, kače in dr.

Kako toplino pa bi našli, ko bi prišli še globlje v zemljo kakor 28—30 metrov? Tudi to se je že zgodilo. V přibram- 150 skih rudnikih na Češkem so prerili že več kakor 1000 metrov globoko v zemljo. Pri takšnih prilikah so opazovali, da od tiste globine počenši, kjer se toplina nič ne izpreminja, narašča toplota dalje na globoko, in sicer tako, da poskoči vsakih 30 metrov globlje za 1° C. Ali narašča toplina v taisti 155 razmeri tudi v globinah, kamor še ni noben človek dospel, tega pa ne vemo povedati. Mogoče pa je vsekako. Mislimo si torej, da je res takó. Kaj pa sledi iz tega? Prirodoslovje nas uči, da se v toplini od $2000—3000^{\circ}$ C. raztopi vsaka tvarina, ako poprej ne zgori. A izračuni se pa prav lahko, da bi 160 po tem zakonu v globini od 8 mirijametrov poprek morala vladati tolika toplota, da bi se ondi raztopila vsaka tvarina, t. j. jedro naše zemlje je ognjeno-tekoča tvarina. Trdna zemlja, na kateri prebivamo, obdaja ognjeno jedro, kakor skorja, ki je pa v razmeri k velikosti zemlje prav tanka. Izračunili so, 165 da trdna skorja zemeljska v razmeri k vsej zemlji ni močnejša, kakor jabolkova lupina v razmeri k jabolku.

Misel, da zemlja kakor skorja obdaja ognjeno jedro, podpirajo marsikatero prikazni. Sèm spadajo toplice ali gorki
170 vreleci, ki proizvajajo vodo na dan, ki je včasi mnogo toplejša, kakor toplina zemlje, iz katere izhajajo, na pr. slovenske in hrvatske toplice, Karlovi vari na Češkem in dr. V Izlandiji se nahaja vrec, ki meče vrelo vodo v določenih prestankih mnogo metrov visoko.

175 K najzanimivejšim, sèm spadajočim prikaznim štejejo ognjenike ali vulkane. Tako namreč imenujemo gore z žrelom na vrhu, iz katerega mečejo včasi različne pline, pesek, pepel, večje kamenje, in iz katerih kipi naposled ognjeno-tekoča tvarina, takozvana lava, ki teče potém po gorski rebri, vse po-
180 končujejoč, ob kar zadene. V Evropi se nahajata še sedaj dva večja takšna ognjenika, Vezuv in Etna v Italiji; nekdam pa je bilo njih število obilnejše. Več ognjenikov se nahaja v Ameriki, v Aziji in na otokih Velikega morja.

Ako je resnično, da ima zemlja v sebi ognjeno jedro,
185 tedaj ima tudi sama svojo toploto in se mora prištevati izvorom toplote. Toda na rastlinsko in živalsko življenje na zemlji nima ta toplota nikakoršnega vpliva. *H. Schreiner.*

89. Limbarska gora.*

Je lepa gora Limbarska,
pod njo zelena tratica,
stoji na trati hišica,
je v hiši mlada vdovica.

5 Ženica 'ma le hčerko še
in toči drago vinčee.

Je solnce že za goro šlo,
po cesti potva še nekdo;
sta brata dva, svet Valentin
10 in drug njegov, svet Peregrin.

Na pragu mat' ozira se,
ima pri pasu ključe vse.
Svet Valentin spregovori:

„Bi naju prenočili vi?

Za božji dar storite to, 15
da vaša sreča večja bo!“

Se mat' ošabno oglasi:

„Mi večje sreče treba ni;
je v hlevu trop živinice

in v kleti dobro vinčee; 20
je v skrinji več denarcev še

* Limbarska gora stoji na južni strani državne ceste, ki pelje od Ljubljane proti Štajerski; vrh lepega hriba stoji cerkev sv. Valentina († 306), močno obiskovana. Mesto imenovane nesrečne hiše hoče ljudska pravljica še poznati. Na brdu pri Podpeči je v cerkvi matere božje tudi oltar sv. Peregrina († 165), ki je bil nekdam med ljudstvom tudi bolj znan. V legendi sta oba svetnika brata, dasiravno sta živela daleč narazen.

- in v hiši pivcev polno vse. „Pomagaj Bog, svet Valentin 45
Kdor bo za sladko vince dal, in brat njegov, svet Peregrin!“
ta bo pod mojo streho spal.“ Ednajst še ura bila ni,
za mrtvo hčerka obleži;
in žena vsa omamljena
25 Svetnik od hiše se spusti in ženi s prstom zapreti: je s silnim vekom klicala: 50
in ženi s prstom zapreti: „Jaz nisem dal, ne bom še dal, „Pomagaj Bog, svet Valentin
ne bom pod tvojo streho spal; in brat njegov, svet Peregrin!“
nocoj pa boš, prevzetnica, Dvanajst še ura bila ni,
30 me še na pomoč klicala. do zemlje hiša pogori;
Glej, polnoči ne bo še preč, in žena vsa ponižana 55
ne bo vse tvoje sreče več.“ je vzdihovala, klicala:
„Pomagaj Bog, svet Valentin
in brat njegov, svet Peregrin!“
Stori se kmalu črna noč, Ni bilo polnoči še preč,
se čudno skaže božja moč. vse sreče žena nima več. 60
35 Devet še ura bila ni, goved se v hlevu poduši;
in žena je vsa žalostna Glej, človek, od napuha gnan,
do neba glasno klicala: sam záse slab je ves tvoj stan;
„Pomagaj Bog, svet Valentin ves up postavi le v Bogá,
40 in brat njegov, svet Peregrin!“ on sam ti srečo trdno dá.
Deset še ura bila ni, Izvoljenih ne zaničuj 65
iz sodov vino izkipi; in za pomoč v nebó vzdihuj:
in žena bolj prestrašena „Pomagaj Bog, svet Valentin
je še glasneje klicala: in brat njegov, svet Peregrin!“

Nár. — P. Hicinger.

90. Severni jelen ali sedlón.

Neizmerne so koristi, katere dobiva človek od živalij, zlasti od domače živine. Le mislimo si našega kmeta: če bi mu Bog ne bil dal govedi, kaj bi počel revež? Zvesta žival mu pomaga vlačiti plug in lajšati druge težave, ko je živa, in pa še z mlekom, maslom in sirom ga redi; ko jo pa po- 5
bije, ni je skoro stvarce na njenem truplu, ki bi se ne dala v dobro porabiti: meso, loj, koža, dlaka, kri, čreva itd., vsako za svojo stvar. Za vse to pa ne terja žival drugega, nego kak kotiček, kjer si odpočije od vročine in truda, pa šopek posu-
šene hrane po zimi, po letu si pa še sama poišče krme v 10
logu, če ni drugače. Zeló koristen nam je tudi konj, ki nas bolj naglo pritira iz kraja v kraj; toda treba je z njim več opravka in tudi bolj izbirčen je v jedi.

Ali kaj, ker niso vsi kraji taki kakor naši, da bi človek pri sebi redil razne koristne živali s pridelki, ki mu jih rodi 15

zemlja, ali pa da bi jih izpuščal na pašo. So kraji, katerih tla so le za malo mesecev ali celó za število tednov kopna in nosijo nekaj borne zelenjadi, pa mahú in šumja; ves drugi čas leta pokrivata sneg in led zemljo, da je, kakor daleč oči 20 nesó, vse belo, črez in črez ledena puščava, iz katere se ne vzdigujejo zeleni gozdje, ampak tu pa tam gola vrsta pečevja, okoli katerega brijejo mrzli vetrovi, ali pa buči šumeče kak potok po skalah, potém se pa zarije in izgubi pod snegom in ledom.

25 Taki kraji so tudi ob severnem robu Evrope. V severno-zahodnem koncu, kjer se dotikajo severna Ruska, pa Norveška in Švedska, je veliko takih prostorov; imenujejo jih Lapónija. Po letu je skoro črez in črez jezero ali pa močvirje, prerastlo z rjavim mahom, in sem ter tja po deželi kipé v nebo gole 30 vrste skalnatih gričev; ves drugi čas leta je pa tukaj tako, kakor smo že prej omenili. — Kaj pravite, ali bi bilo mogoče ljudém v taki deželi prebivati, kjer ni ne potov, ne host, ne polja in njiv, kjer je skoro večna zima? Mi, zlasti naših krajev navajeni, bi takoj odgovorili: „Ni mogoče ne.“ In rés 35 bi ne bilo mogoče, ko bi dobrotljivi stvarnik ne bil ustvaril neke živali kakor skoro nalašč za to, da tudi ti kraji niso brez ljudij. Ta žival je severni jelen ali sedlón, ki nadomešča Laponcu vse naše domače živali ter ga preživlja in oblači; k vsemu temu si pa še sama išče krme in prenočišča.

40 Sedlón je jelenovega rodú in tudi zeló podoben našemu jelenu; šibek, živ, uren in skočen je kakor ta, samo ne tako tankega života, in pa večje, močnejše rogovile ima. Čvrstejše telo pa krije sedlónu bolj kodrast, njegovi mrzli domovini bolj primeren kožuh, kakor pa našega jelena. Eden sam go- 45 spodar ima po več sto teh živalij, ki so edino njegovo premoženje, pa mu zadostujejo tudi za vse. Laponcu ni treba skrbeti, kako jih bo preživil, v kateri hlev spravil — hrane si iščejo sami; in ta obstoji večjidel v rjavem, takozvanem severnem ali laponskem mahu, ki si ga kopljejo po zimi izpod 50 globokega snega; edina streha jim je pa milo nebó. Zató pa tudi niso tako domači in privajeni kakor naša goved.

Po dvakrat na dan sežene Laponec sedlóne skupaj k šatoru, navadno v kako ogrado, da pomolze košute, zakaj mastno in kaj tečno mleko teh živalij je Laponcu zlasti po

letu skoro edini živež. Tudi si napravlja iz njega nekako 55
maslo in sir, ki pa ni tako dober in slasten kakor mleko.
Po zimi postavlja Laponec mleko tudi na mraz, da zmrzne;
potém ga zreže na plošče in jemlje s seboj na pot, ker
zmrzlo nič ne izgubi od svoje redilnosti in dobrote. — Pot-
niki pripovedujejo, kako lepo je videti, kadar Laponci s po- 60
močjo svojih psov vkup gonijo jelene. Dolgih, lahkkih skokov
se pridrevé jeleni od vseh strani in se gnetejo po ogradi
drug pri drugem, da je pogled visokih lopatastih rogovil,
kakor bi gledal po kaki suhi hosti. Mladiči skakljajo okoli
svojih mater; tu in tam se pa spoprimesta dva čvrsta jelena 65
z mogočnimi rogovilami, da vse poka in škriplje. Jelenicam
vržejo iz beke zvito vrv na glavo, da stojé mirno pri molži.

Kaj pa po zimi, ko pregrne sneg deželo črez in črez,
ali tiči Laponec vedno sredi snega v svojem šatoru? Kdo
mu kaže pot po neizmerni sneženi puščavi, če bi tudi še z 70
lastnimi močmi mogel zmagati težavno pot po snegu, kar pa
ni mogoče? Zopet mu pomaga severni jelen iz težave. Če se
hoče Laponec preseliti iz kraja v kraj, kar se večkrat zgodi,
ker nima trdnega sedeža, naloži sedlónu svoj borni imetek
na hrbet — pa veliko ne nese ena žival — in tanki nos 75
jelenov mu kaže varno pot po snegu, da ne pade med pe-
čevje in ne zaide v vodene prepade. In kakor jo krene prvi
jelen, kateremu obesijo navadno zvonec okrog vratú, tako
gredó v lepem redu vsi drugi za njim in naj si izvoli prva
žival še tako križem pot. Tako se jih pomiče včasih dolga, 80
dolga vrsta, po več sto, varnih korakov po beli planjavi. In
tujca, če hoče potovati v teh krajih, in pa Laponca, ki hoče
na kak oddaljen trg, tudi ta dva spravi sedlón na odločeno
mesto; vprežen v lahke sani, na katerih sedi po en človek,
kobaca in dere brzonogi jelen po snegu, da se vse kadi 85
okrog njega. Na kratko, kakor Arabcu puščava brez vel-
bloda, tako bi ostala Laponcu dežela brez sedlóna zaprta
v snegu.

Po zimi zakolje Laponec toliko jelenov, kolikor jih ravno
potrebuje, ker mu nedostaje druge hrane. Meso, pečeno ali 90
posušeno in kuhano, mu je najboljša jed; kri mu je skoro
edino zdravilo, ki ga pozna v boleznih; rogovile in koža pa
edino, kar ima voziti v daljna mesta na trg, da si za izkupiček

nakupi solí in drugih za dom potrebnih malenkostij. Tudi
95 oblači ga sedlónova kosmata koža.

To je severni jelen ali sedlón, največji dar božji ledenim
gornjim deželam.

„Besednik.“

91. Uganka.

Štiri sestre vsako leto se kažó,
nam darove mnogolične prinesó.

Prva mlada, lahkonoga skače v svet,
ponujaje v vencih rož dišečih cvet.

5 Druga z delom poljskim lice si poti,
koso v travi kleplje, krivi srp ostri.

Tretja drva seka, sadje spravlja v kot,
grozdje sladko trga, vinski polni sod.

A četrta v kožuh je ogrnjena,

10 rokavice íma, v peč obrnjena.

Vsem je znano štirih sester teh imé,
kdor ne vé ga, ta prebistre ni glavé.

„Vrtec.“

92. Popotnika in medved.

Dva prijatelja sta se posebno rada imela, neizrečena lju-
bezen je bila med njima, vse sta si zaupala. Prigodi se pa,
da jima pride, skoz puščavo gredočima, strašno velik medved
naproti. Ko ga zagledata, zbeži eden naglo na drevo, drugemu

5 pa pride na misel, predno ga zgrabi medved, da ta zver
mrliču nič žalega ne stori; na tla torej leže in sapo na se
drži. Medved stopa okoli njega, ga voha, mu pritika gobec
k obrazu in k ušesom, a ker ne čuti nič živega pri njem,
ga pusti in odide. Ko ju mine strah in nevarnost, gresta
10 dalje po namenjenem potu; tisti pa, ki je bil na drevesu,
vpraša tovariša: „Ljubi moj, povej mi, kaj ti je medved tako
tiho pravil na ušesa.“ — „Marsikaj,“ mu odgovori ta, „po-
sebnost pa to: Ne zaupaj prijatelju, dokler ga nisi izkusil v
nesreči.“

15 Kakor zlato v ognju, tako se izkušajo pravi prijatelji v
nesreči.

Fr. Metelko.

93. Medved.

„Močán je kakor medved“, ali „z medvedóm bi se metal“, pravimo, ako hočemo zaznamovati korenjaka zastavnega života in krepkih rok. Medved je naša največja in najmočnejša zver, ali pri vsej tej moči in velikosti je vendar le smešen in neumen bedak; zató je tudi povsod na boljšem glasu od požrešnega volka. Živalska basen nam predstavlja medveda kot mogočnega in imenitnega velikaša, katerega pa imajo vendar vsi za bebca. Posebno strina lisica ga opehari, kadar se ji zdi. Bedak ji veruje na pošteno besedo, misleč, da je vsak tako pošten kako on. Pozneje se pa huduje, ko vidi, da ga je zvita tatica speljala na led. Tako na primer prigo-varja v neki basni lisica spomladi lačnemu medvedu, naj sede pod dren in čaka sadú, češ, ondi najprej zori, kjer najprej cveti. Medved se zahvali za dober svét in leže pod dren, čaka in čaka, sad pa le noče zoreti. Naposled izprevidi zasmehovan od drugih živalij, da ga je lisica vodila za nos, se razsrđi in zviije v hudi jezi vse veje nedolžnemu drenu.

V tej basni je medved prav dobro opisan. V njem se strinja le surova telesna moč brez velike umne zmožnosti. Zaletel je, nikdar mnogo ne premišlja; zanašajoč se na svojo moč, se loti vsega, kar mu buti v glavo; zviijače in hinavstva ne pozna. Nikoli ne preži na svojega sovražnika, lovca ne zasleduje in ne prekanja, ampak mu gre naproti ter se bije pošteno z njim. Res je kosmatinec malo neotesan in zarobljen, ali z druge strani je pa vendar precej dobročuden. Človeka ne napade zlepa, ako ga ta pusti na miru, še s pota mu pojde; mrtvega človeka se ne dotakne, le povoha ga in gre dalje. Marsikdo si je že rešil življenje, da se je pred medvedom pritajil in potegnill sapo v se. V nekaterih navadah je prav smešen; sedeč si rad liže šape glasno cmokaje, prevrača kozolce, pleza na kvišku, odonod pa se prekucuje na zemljo; tudi ga smeši capljajoči in mencajoči hod po širokih podplatih. Dasi je hrust včasí nagle jeze, vendar ni žejen krvi, v nekaterih krajih je celó dobrosrčen.

Star medved je nad poldrugi meter dolg in črez meter visok in tehta včasí tri metrske stote; toda taki medvedje so vsaj pri nas že redki, ali pa jih celó več ni; ako ima poldrugi metrski stot, je že velik. Medved je neokretnega telesa, krat-

kega repa, močnega kratkega vratú, zbočenega čela, majhnih
40 očij in kratkih ušes. Močne šape z jakimi kremplji imajo
gole podplate, ki so zlasti na zadnjih nogah podobni člove-
škemu stopalu. Kocasta dlaka se izpreminja iz sivkaste v
rjavo in črnkasto.

Medved ni v svojem kretanju in gibanju tako neroden
45 in okoren, kakor bi mislil človek na prvi pogled. Kadar se
mu ne mudi, res počasno hlačá; ako je pa sila, pobira pod-
plate neznansko hitro, na ravnem prehití vsakega človeka.
Tudi vkreber se hitro pomika, navzdol je pa bolj neroden.
Posebno spretno zna plezati; kakor bi mignil, je vrh drevesa.
50 Smešno je gledati medveda, plezajočega z drevesa; boječe se
spušča ritenski od veje do veje, s prednjima nogama se čvrsto
oklene drevesa, z zadnjima pa išče veje ali kake razpoke,
kamor se dá zastaviti noga. Mladi medvedje radi plezajo za
kratek čas, stari in težki ne marajo za tako zabavo. Medved
55 se ne boji vode, posebno po letu se hodi rad hladit; dopad-
ljivo ploska in brodi po njej, in če se mu posreči, si ulovi
tudi kako ribico. V sili pa plava naravnost črez široko in
deročo reko.

Medved ima neizrečeno dober nos; ako gre človek od
60 vetra, ga kosmatin zavoha na več sto korakov daleč; tudi
sluh ima dober, samo vid ni posebno bister.

Medvedov je bilo nekdam dosti po vseh gozdih. O starih
Nemcih čitamo, da so radi pobijali medvede, še rajši pa, na
medvedjih kožah ležeč, pasli lenobo. Ko se je pa pozneje raz-
65 množilo ljudstvo, jelo sekati gozde in obdelovati zemljo, so
se umaknili medvedje v večje samote in dandanes jih naha-
jamo le še v goratih gozdih, kjer med pečinami in skalami,
v podmolih in jamah najdejo dosti zavetja. Pri nas na Slo-
venskem se nahaja tacar še sem ter tja po planinah, zlasti
70 v kamniških, solčavskih in bohinjskih, planina Možaklja na
Gorenjskem pa menda nikoli ni brez njega. Več medvedov
imajo vzhodne in severne dežele, na pr. Švedska, Ruska,
Erdeljska, posebno pa Sibirija. V španskih Pirenejih, v švi-
carskih planinah, v italijanskih Abrucih je medved še stalna
75 zver, ravno tako tudi na Balkanu. Na Angleškem in Nemškem
so ga pa popolnoma zatrli.

Medved nima tako ostrih zob, kakor druge mesojedne zveri iz mačjega, pasjega ali kunjega plemena, ter se v zobovju približuje jazbecu. Mladi medved živi več ob rastlinah kakor ob mesu; muli travo, išče gobe, lesnike, jagode, korenine, grozdje, razkopava rad mravljišča, še rajši pa satovje. Méd mu je največja slaščica in zaradi tega mu tudi pravimo medved, t. j. medujed. Ako v duplu ali skalovju zasledi divje čebele, ne neha, dokler ne pohrusta vseh čebel z medom vred, naj ga še tako pikajo, saj ima debelo kožo. Toda tudi domače čebele niso varne pred njim; ako le more, vzame panj iz uljnjaka, ga razbije in izprazni. Ko je pa okusil slast krvi in mesa, streže na večje živali in postane prav škodljiva zver. Na planini pograbi pasočo se kravo, ki se je oddaljila od črede; iznenada ji skoči od vzadi na hrbet, ji zasadi kremplje globoko v meso, pregrize žile na vratu in odvede mrtvo v goščavo, kjer se loti najpoprej vimena, potem pa drobovja in mesa. Ako mu je kaj ostalo, še pride drugi dan jest. Včasih preganja vso čredo na paši sem ter tja, dokler se ne prevali katera žival v brezdno, kjer se ubije. Krave ne napada spredaj, ker se boji rogov; tudi konjskih kopit se ogiblje, a pri slabih boječih ovcah sevéda se mu ni bati ničesar. Zató pa tudi najrajši zahaja k ovčjim čredam; celó po noči jih obiskuje, ko so zaprte v staji, razbija po vratih, in ako ga planšar za časa ne odpodi, ima drugo jutro eno ovco manj. Dogodilo se je celó, da je medved, videč, da nič ne opravi pri vratih, zlezal na nizko stajo, razkril streho, se spustil v hlev ter zaklal in odtrgal privezано kravo. Potém jo je vzel pod pazduho, z drugo šapo se prijel bruna ter se je tako vzel, s težkim ropom obložen, na streho, skočil na tla in srečno odnesel kravo po ozki brvi črez globok prepad. Tudi na njivah, posebno v ovsu dela medved veliko škodo. Sedeč smučé latovje s prednjima šapama in z gobcem in pri tem delu še več ovsu pomendra in potepta, kakor ga pojé.

Med tem se približuje zima, medved si poišče v zatišju brlog, nastelje si ga in ko pritisne huda zima, gre spat. Ako zima popušča, se prebudi, včasih se vzdigne celó s postelje in gre malo v svet pogledat; ako se mraz ponovi, švedra v brlog nazaj. Medved tedaj ne spi tako trdno kakor na pr. polh, tudi ne otrpne in se hitro vzdrami, ako ga kdo vznemirja. Bosa je pravljica, da sesa mast iz šap in da se tako preživi

po zimi. Ko spomladi zapusti brlog, je ves medel in mršav; jesensko salo je vzelo in potrosilo zimsko spanje; tudi je ta čas neizrečeno mehkonog, da skoro hoditi ne more; lušči se
120 mu namreč koža s podplatov.

V zimskem brlogu skoti medvedka sredi zime meseca prosinca dva, k večjemu tri majhne in slepe medvedčke, s katerimi prav lepo ravna; prve tedne jih nikdar ne zapusti, v nevarnosti pa jih brani srdito in pogumno, dokler more
125 gibati. Črez dva meseca še le začnó mladiči laziti okoli, pozneje pa igrati. Medvedčke pri igri gledati, je prav prijetno in kratkočasno; kakor neporedni dečki se lové, prekucujejo, plezajo, tepó in uganjajo vsakoršne burke. Kadar se ne igrajo, si ližejo šape za premembo. Do zime ostanejo mladiči pri
130 materi, včasi pa prezimijo z njo tudi še drugo zimo. Ljudje so celó zapazili, da še nekateri drugo leto ostanejo z materjo, če tudi ne prav radi, ker morajo čudno službo opravljati. Svoje mlajše brate morajo namreč pestovati, čistiti in prenašati črez vodo; ako se obotavljajo, jih uči starka s šapo po-
135 korščine. Zaradi tega imenujejo Rusi enoletnega medveda naravnost pestúna.

* * *

Ujeti mladi medvedje so sicer neumni in telebasti, ali v svojem ponašanju prav šegavi in ljubeznivi. Sprijaznijo se s človekom in tudi z drugimi domačimi živalmi tako, da celó s
140 psi mirno jedó iz iste sklede; le ko se začne skleda prazniti, godrnjajo in odganjajo s tem druge goste. Ako psi odstopijo, pa je zopet mir. Kakor hitro pa starejši medved čuti svojo moč, pokaže kmalu svojo pravo čud. Nagle jeze je, momljá in renči, grize in popada vsakega, kdor hitro smukne mimo
145 njega, celó svojega gospodarja.

Ujete medvede so posebno v prejšnjih časih učili plesati in jih potém kazali za denar. Toda za kosmatina je bila to huda šola; le neusmiljeni ljudje, katerim se ne smili žival, so se mogli s tem ukvarjati. Zaprli so namreč učenca v kletko
150 z železnim dnom, katero so razgrelí od spodaj. Medveda je jelo v podpate peči, postavil se je na zadnji nogi in je sedaj eno, sedaj drugo privzdigoval, vedno hitreje in hitreje, a človek mu je zraven piskal in bobnal. To se je ponavljalo tako dolgo, da je jel medved tudi zunaj kletke poskakovati, ko je začul

znano godbo. Da bi ga pa laže krotil, mu je vtaknil skoz 155
nosni hripelj železen kolobarček in ga potezal zánj, ako ni
bil voljen, poslušati piščalke. Medvedar je hodil z medvedom
od mesta do mesta, iz vasi v vas in povsod se je zbirala
radovedna mladina okoli plešočega medveda. Nekateri med-
vedje so bili tudi naučeni, da so se metali s svojim gospo- 160
darjem. Sedaj je medvedarija precej ponehala; samo z Balkana
še pripelje včasí k nam kak siromašen turški kristjan plešo-
čega medveda.

Svoje dni je prišel zvečer v vas medvedar z medvedom
in prosil krčmarja, naj prenoči njega in žival. Krčmar se 165
brani, rekoč, da nima prostora za medveda. Mož pa prosi in
prosi in res preprosi krčmarja, da ga vzame pod streho. Iz
svinjaka izvleče gospodar debelo svinjo, katero je hotel za-
klati drugi dan, in zapre medveda vánj. Po noči pa prideta
dva tata, eden zleze v svinjak, drugi pa čaka zunaj, da bi mu 170
pomagal izvleči svinjo. Medved momlja, toda tat, misleč, da
je svinja, srčno zgrabi za bedro. Zdajci plane medved nánj,
zunaj stoječi tat čuje v svinjaku kobacanje in stokanje,
potém pa vse utihne. Ne vedoč, kaj to pomeni, pobegne
drugi tat strahú, prvega so pa našli zjutraj mrtvega zraven 175
medveda.

Lov na medvede je vselej nevarna stvar, kajti nastreljeni
medved je strahovita zver. Lovec gre s psi iskat medveda,
ki ga kmalu zasledé in vzdignejo, ali pa ga počaka zjutraj ob
zori, ko se po navadnem potu vrača v goščavo. Ako ga lovec 180
ne zadene, se prestraši medved poka in pobegne, ne oziraje
se, odkod je prišel strel; ravno tako hitro odnese pete, ako
je smrtno ranjen, se skrije v prvo goščo ter si liže rano.
Ako medved na begu kašlja, je to lovцу znamenje, da je v
drob zadet in da ne pojde daleč. Lovec ga ne poišče precej, 185
temveč počaka eno ali dve uri, da se razboli medvedu rana,
potém ga pa pes vodi do ležišča. Včasí je medved že mrtev;
ako še ni, se takoj vzpne na zadnji nogi in lovec ga usmrti
z drugo kroglo popolnoma.

No, vselej se pa ne izteče tako po sreči. Obstreljeni 190
medved se tudi vzdigne in koraka proti lovцу, ki ga mora
mirno pričakovati z drugim strelom, da pride prav blizu njega.
Beg mu ne pomaga nič, ker bi ga medved dotekel kmalu.

Ako ni tudi druga krogla zvrnila zveri po zemlji, se mora
 195 strelec pripraviti na hud boj. Togoten prirohni medved nánj
 in ga hoče objeti s prednjima šapama, lovec se brani z lov-
 skim nožem, ako ga ima, ali obrne puško in ga udrihne z
 batom po buči, ali pa mu med bojevanjem porine bodalce
 med rebra. Gorjé lovcu, ako ga je medved objel; stiska ga
 200 k sebi, pobije s težko šapo na tla, s kremplji mu seka globoke
 rane in zraven ga še grize z zobmi. Ko se mu zdi, da je človek
 mrtev, ga pusti in gre dalje.

Drugače lové medvede v Sibiriji. Na močno vrv privežejo
 težko klado, na drugem koncu pa naredé zanko in jo nast-
 205 vijo medvedu na pot, po katerem navadno hodi. Ko ima zanko
 na vratu, čuti, da ga zadržuje klada; jezen skoči nazaj, po-
 grabi klado in jo zažene z vso močjo po hribu navzdol. Težka
 klada pa potegne tudi medveda za seboj in oba se kotaljata
 v dolino. Ako je medved ostal živ, srdito pobere zopet klado,
 210 jo neso na hrib in jo drugič zavali po bregu in z njo sevéda
 tudi samega sebe, ker si je pozabil sneti zanko z vratú. To
 počenja tako dolgo, da se ubije.

Kamčadalci zabijejo v desko prikrivljene železne žreblje
 in trnke in to desko položé medvedu na pot. Ako se je ujel
 215 s šapo, bi se rad iznebil sitnega mačka, pleše in menca
 nerodno sem ter tja tako dolgo, da stoji z vsemi štirimi ša-
 pami pribit na deski. To se mu mora pa jako dolgočasno
 zdeti, zakaj kmalu leže na hrbet, šape z desko pa moli kvišku,
 dokler ne pride Kamčadalec, ki ga reši vražje deske, toda za
 220 plačilo mu vzame življenje.

Ubiti medved daje človeku dosti dobička. Kocasta koža
 je vredna 30—60 kron, meso ima dobro slast, ako je ležalo
 nekoliko dnij v vodi; posebno pa so šape draga slaščica, ki
 polzi le bogatašem po goltu. Medvedova mast izgubi zverski
 225 duh, ako se razcvre s čebulo, in se drži leta in leta, ker ne
 postane žaltava. Medved bi gotovo živel dolgo, ko bi imel
 mirú. Redkokateri učaka sive starosti; prej ali pozneje ga
 izdadó njegova hudodelstva, zaradi katerih se mu potegne
 koža črez ušesa. Zna se pa za ujetega in zaprtega medveda,
 230 da je živel 50 let.

Fr. Erjavec.

94. Oba junaka.

1. „Kakó si spehan, bled in plah!
Kaj ti je, Tonče?“ — „„Oče, strah!““
„Kje pa si bil, otrok, govóri!“
„„Tam, veste, v Hudem bregu gori.““
2. Rudeče jagode sem bral,
kar se prikaže mi žival,
rujava zgoraj, spodaj bela,
pa kakor človek je sedela.““
3. „Ušesa dolga?“ — „„Dà, takó!““
„Oči debele!“ — „„Pa kakó!
Jaz gledam, kar pokima z glavo,
pa skoči.““ — „Nád te?“ — „„Ne, v goščavo.““
4. „Obá junaka; hajd' nazaj!“
„„Jaz pravim, medved bil je, kaj?““
„Dà, dolgouhi in rujavi,
ki se mu tudi — zajec pravi.““

J. Stritar.

95. Vinar opisuje svoje življenje.

Jedva sem zagledal na Dunaju luč svetá, že so me poslali v svet in v 13 urah sem se pripeljal s hitrim vlakom, v žepu nekega trgovca, na obalo Jadranskega morja, v Trst. Bil sem še takrat lep, svetel in nepokvarjen. Trgovec je imel mladega sina, in da bi mu napravil malo veselja, me je podaril otroku, ki izvestno ni znal, da imam tudi jaz svojo vrednost, da brez mene ni krone. Cvilil sem v žepu, kakor ljudjé pravijo, in težko je čakal deček ugodnega trenutka, da steče z menoj k branjevki ter me dá starikavi ženici za kopo rdečih črešenj. Naposled se mu to posreči in bil sem zopet v veliki družbi bratov vinarjev. Ali v njihovi družbi sem že izgubil nekaj svoje prvotne svetlobe in lepote. Še tistega dne na večer nas razpostavi žena v svojem zaduhlem stanovanju v dolgih vrstah po mizi, in ko nas prešteje, nas pomete v mošnjček in zaveže. Več dnij nisem z drugimi tovariši vred videl belega dne; zatorej ne vem, kje smo bili spravljeni ta čas. Za nekaj dnij sem bil zopet rešen te sužnosti; žena, naša gospodarica, nas je dala, menda v zameno, na milost in nemilost v roke velikemu možu. Kakor sem takoj slutil, je

20 bil to trgovec in nisem se varal. Z njim sem potoval v daljne kraje, na Laško, kjer se mi pa ni godilo kaj dobro. Ko smo dospeli v Milan, je hitel mož z nami — bilo nas je že prav malo v žepu — v menjalnico in nas je zamenjal za druge nam podobne, bakrene brate, ki pa so bili vendar dokaj različnejši
25 od nas. Dolgo smo ležali v blagajnici, prestali mnogo vročine, dolgega časa in Bog zna, kaj še drugega. Končno nas pošljejo v Trst, kjer se je začela nova doba mojemu življenju.

Moj gospodar je bil neki gospod, ki je šel na Velikega Zvonarja, najvišjo goro na Koroškem. Ne vem, po kakem
30 naključju sem mu padel iz žepa ter obležal gotovo nad 3000 metrov visoko nad morjem, na stezi, ki pelje na vrh gore. Moj gospodar me ni veliko pogrešal, a druga je bila za mene. Strah in groza sta me preletavala in misel, da obležim za vse veke, me je tirala do skrajnega obupa. Dan je mineval
35 za dnevom, a pomoči ni bilo od nikoder. Sneg je že začel naletavati in me zakril očem rešiteljev. Hvala mojemu bakrenemu zdravju in moji bakreni naravi, prestal in preživel sem dolgo zimo pod težko sneženo odejo. Tudi vodeni curek kopnečega pomladanskega snega me ni mogel utopiti, dasi je
40 dolgo drl nad menoj. Na te nezgode je prišel dan rešitve. Po stezi prisopiha s počasnim korakom ubog črednik, ki je nabiral planinskih cvetic. Drug drugega se razveseliva, ko se ugledava. Pobere me in vtakne v žep. Sedaj sem še le videl, kako hudo me je oškodovala dolga zima. Zelenec me
45 je bil precej objedel in moja prvotna lepota je izginila popolnoma. Ali hvaležen, da sem bil rešen gotove smrti, sem rad stopil v službo. Z drugimi tovariši sem romal v dolino k pekarju, ki je utešil našega lačnega gospodarja s hlebom kruha.

Dasi sem že prestal mnogo doslej, vendar me ni nobeden
50 mojih gospodarjev poškodoval telesno. Druga se mi je pa godila pri mojem novem, jedva desetletnem gospodarju, ki me je dobil iz pekarjevih rok. Tekom enega dne me je tako pokvaril, da sem bil vedno v zasmeh svojim čvrstim, nepokvarjenim tovarišem. V moje bakreno meso je zavrtil luknjo,
55 me privezal na dolgo nit in sukal po zraku, da sem odletaval na vse strani. Naposled mi je zarezal na zadnjo stran z nožem križ, ki mi ni zarastel nikdar več. Tako razmesarjenega me je nesel v prodajalnico ter si kupil záme sladkih rožičev. Koder sem pa hodil odsihdob, povsod so me ogledovali nezaupno.

Kakor znano, dajejo nas vbogajme starim, bolehnim 60 ljudem, ki si ne morejo z delom služiti kruha. Tudi mene je to doletelo. Dobil me je neki starček, ki je izmolil za zdravje onega, ki me je dal njemu v last, mnogo očenašev ter me je bolj negoval, kakor bogatini moje, po vrednosti višje brate 65 in sestre. Mož je živel po največ od milostinj, ki jih je dobival po hišah. Tudi oblačil si ni kupoval za svoj denar. Spravljal nas je za óne čase, ko mu ne bo več mogoče, hoditi po hišah. Zavezal nas je v stopalo stare nogavice in ondi smo životarili odslej. Skrival nas je skrbno tujim očem, posebno ónim, ki ne vedó razločevati, kaj je moje ali tvoje. Usoda je hotela, 70 da sem prišel tudi tatu v roke. Neki mlad postopač je izmaknil starcu skriti mošnjiček in okoristil z njim sebe in svoje tovariše. Postopači so se spravili k igri in v kratkem času sem obšel igralno mizo sto- in stokrat. Plačevali so z menoj izgubljeno igro. Po končani igri odidejo v gostilno, da 75 dobé za nas jedi in pijače. Krčmar je bil zdaj moj novi gospodar, pri katerem se pa nisem dolgo mudil. Še tistega dne me vrže za milodar v cerkveno pušico, kjer sem ležal dolgo časa. Po tem dolgem odmoru me pošljejo gospod župnik z mnogimi drugimi tovariši k svečarju za cerkvene sveče. Svečar 80 me vtakne z drugimi vred v žep za svoje vsakdanje potrebe. Ko pa se je nekega dne izprehajal ob železni cesti, si izmislil šalo, za kratek čas položiti na železnocestni tir vinar, da ga parni stroj malo pretare. Nesrečna njegova roka prime mene, ker sem bil med vsemi najgrji in najslabši. Položi me na tir, 85 po katerem je v nekoliko trenutkih prisopihal dolg tovorni vlak. Težki stroj in dolga vrsta voz mi je pretisnila in razdrobila moja bakrena rebra do dobrega; a neusmiljeni svečar se je smejal moji strašni podobi. Nič več nisem bil za rabo. Vrgel me je med staro železnino, kjer zdaj zapuščen čakam 90 svojega konca.

H. Podkrajšek.

96. Pomlad.

1. Mladó je nebó se razpelo in jasno ko ribje oko; ščink, ščinkavec ščinka veselo, ko grm zeleni in drevo.	2. Trobentice, zvončke, zlatice čebela obira brenčé; igrajo se v solncu mušice, metulj spreletava se že.

3. Pastirček pri čredi prepeva in uka, pomladi vesel;
pred hišo se starček ogreva,
kožušek je solncu odpel.
4. Kakó je lepó zdaj na sveti!
Čast pojmo in hvalo Bogú,
ki dal nam je spet doživeti
to rajsko lepoto — juhú!

J. Stritar.

97. Pesmi sladki glas.

Slajše reči na svetu ni, kakor je lepa pesem. Milo mati poje, kadar ziblje dete svoje; med pesmijo dete sladko zaspi. S petjem si otroci delajo kratek čas; dobre volje si kmetič žvižga in poje, orač na polju, kosec na travniku; v pesmih 5 ne čuti težavnega dela. Prepeva si rokodelec med svojim orodjem in delo mu teče izpod rok gladko, kakor vesela pesem iz srca.

Pevaje gredó srčni vojaki na sovražnika v boj; v pesmih jim raste srce. Pevce in pevke ima imenitna gospoda, da ji 10 ubirajo složne pesmi. V samoti si poje popotnik, da ga ni strah, poje v vózi jetnik, bolnik na postelji svoje dolge noči ter si žalosten sirotej vedri kalno srce. V svetih pesmih se vali molitev pobožnih kristjanov k nebesom; zdaj kipi srce v veži božji, zdaj v lepem obhodu pobožnega petja. Ni gostije, ni 15 poštene družčine, kjer bi čedne pesmi ne bilo. In tako je prav; saj tudi ptičica poje, a zakaj bi človek ne pel? Pesmi le tam slišati ni, kjer ni poštenih ljudi.

Ni jih pa tudi na svetu ljudi, ki bi rajši peli kakor Slovenci, in lepšega darú ne vém, kakor če jim podaš čedno 20 pesmico. Rečem, da je vreden sto stotov zlatá, ki nam lepo, novo pesem dá, naj bo zdravička ali pa sveta, da je le vneta brez vsega greha. Kdor kako lepo pesem zna in jo zapoje, ta se bolj čisla pri poštenih ljudeh, kakor oni, ki kupuje pi-jače. Lepa pesem je zlata, draga reč.

A. Slomšek.

98. Majnikova pesem.

1. Kamorkoli zre oko,
vse je oživljeno,
vse je lepo in mladó
kakor prerojeno;
zlata majnik vse budi,
rajskih nam prinaša dnij.
2. Kaže se do cveta cvet,
rožice nam mlade
v krog potresene so spet
na goré, livade;
duh iz njih puhti sladák,
napolnjuje čisti zrak.

3. Gozd, košat že in hladán,   4. V gozdu skače bistri vir,
vabi prilizljivo,   vije se igraje,
v njem pa ptičji zbor glasán   pastirica in pastir
poje ljubeznivo;   plešeta vriskaje;
kdo bi tú ne bil vesel   oh, kakó sta srečna zdaj,
in iz srca ne zapel?   zemeljski imata raj.

5. Vse naj vriska, poje zdaj,
majnik vence vije;
več ne pride mu nazaj,
kdor ga zdaj ne vžije;
zdaj je majnik, zdaj je čas,
vse ga zdaj praznuj na glas!

Fr. Cimperman.

99. Konj.

Konj, iz Azije domá, se je razplodil s človekom po vsem širokem svetu; pod mrzlim severnim nebom in pod pekočim južnim solncem, povsod mu služi in opravlja najtežja opravila. Kmetu orje njive in spravlja pridelke, trgovcu prevaža blago iz kraja v kraj, v urnem teku predirja z gospodo mesta in dežele; celó smrt ga ne straši, kadar nese svojega gospoda v boj z ljutim sovražnikom. Iz hvaležnosti ga je povzdignil človek nad vse druge živali.

Poglejmo najprej iskrenega konja po njegovi brhki podobi! Kakor iz jekla izklesana je vsa njegova postava. Tanek in skočen je ves, kakor lahkonoga srna na planini. Ponosno ziblje gosposko glavo na dolgem labodjem vratu, ki ga zaljša lahkokodrasta griva. Čelo je visoko in ploščato; veliko živo oko igra v prečudnem lesku; ušesa mu pa ponosno migajo po koncu. Široke, lepo obokane prsi in močna pleča so priča prečudne moči in ognjenega poguma. Noge so visoke in tanke, a pri vsem tem močne in skočne; s kopitom bije zemljo, da kuje podkev iskre ob trdnem kremenu. Hrbet je raven in lepo zalit, obokani križ proti dolgemu repu otočen. Gladko kožo pokriva gosta, kratka in svetla dlaka; ako se ga takneš le s prstom, trenje z vsem truplom, kakor bi ga prešinila električna iskra.

Konj pa ni samo koristna in brhka, ampak tudi jako razumna žival, da je malo takih. Posebno imenitna je njegova pomnjivost. Pot, ki ga je hodil kdaj, pozna čestokrat bolje

od svojega gospodarja; trdovratno se ustavlja, ko bi ga silil voznik po nepravem potu. Ako bi tudi prespal vso noč na vozu, konj te gotovo srečno pripelje na dom. Svojega gospodarja pozna po obleki in po glasu; veselo mu rezgeče naproti, ako ga le začuti od daleč. Nov hlapec, nove jasli, nova staja, vse ga zanima, vse mora natanko ogledati. Njegov pogled pa je ves drugačen kakor od vola ali krave pred novimi vrati.

Konj je jako navzeten in se marsičemu priuči s prijazno besedo in z lepim ravnanjem. Na vprašanje odgovarja, rešuje zastavice, prireka in odreka z glavo, šteje z ного in uganja še druge umetnosti. Na migljaj se stori mrtvega; vlačí ga za rep, pokaj mu z bičem nad glavo, raztezaj mu noge — kar ne gane se; beseda „mrhar“ pa ti ga vzbudi; kakor bi trenil, skoči na noge, živ in vesel kakor poprej.

Tudi zna konj dobro ločiti čas. Kako stopa, skače in pleše po udarcih! On vé, kdaj je jutro, kdaj poldne in večer; tudi za godbo ni brez čuta. Mil je junaškemu konju trombe glas; nemirno koplje z ного, ko zadoni klic za vojsko. Osramotil je konj že marsikaterega jezdeca novaka, ki ni vedel kam, ko je zapela tromba.

Konj ljubi in sovraži, je poln ponosa in častilakomnosti. Kako mogočno prestopa, kako ponosno otresa z glavo, kadar nosi v leskečem sedlu kralja ali kraljico. Kako moško predstavlja ного pred bogato kočijo in ziblje glavo, kakor bi hotel vsakega mimogredočega opominjati, naj postoji in si ogleda prekrasno njegovo opravo! Kako ponižno pa krevsa pred umazaním vozom preprostega kmeta; ves žalosten obeša glavo, ne upa si skoro pogledati kvišku, kakor bi ga bilo sram gole preproščine in uboštva. Kdo navdušuje konja mogočnega vojaškega poveljnika, da se tako odurno in ošabno nosi proti konjem poslužnih prostakov? Kdo ga izpodbada v tekališču, kadar konji brez jezdeca tekajo za stavo, da hoče biti vsak prvi na mestu in si steči pohvalo zbranega ljudstva? Kolika razumnost! Tudi veselje in tuga je znana njegovemu srcu; z gospodarjem se veseli in tuguje. Ahilejevi konji so oplakovali smrt svojega gospodarja pred Trojo in s povešeno glavo je spremljala verna Babieča mrtvega Cida do groba.

V narodnih pesmih junaških Srbov se slavi posebno junak vseh junakov, kraljevič Marko, in z njim tudi njegov glasoviti konj Šarec, ki je silnega junaka spremljal pri vseh veselih in

žalostnih dogodkih. Narodna pesem pripisuje temu konju v čezmerni gorečnosti skoro človeško razumnost in pripoveduje o njem, da se je jel jokati in spotikati, ko ga je zajahal Marko na svoje smrti dan. To se je Marku čudno zdelo; slutil je, da to ne pomeni nič dobrega. Gorska vila mu razodene, zakaj preлива Šarec solze, da mora namreč Marko umreti. Nató se poslovi junak s Šarcem in mu odseka glavo, da ne bi prišel Turkom v roke in moral služiti sovražnikom in nositi vode. To bi bila presramotna služba za konja kraljeviča Marka. 70 75

Dasiravno najmanjša reč lahko ustraši konja, da izgubi skoro vso zavednost in se spusti v dir, vendar mu v nevarnosti naraste srce, da se ne boji nobenega sovražnika. Priča so nam njegovi boji z levom, jaguvarjem in drugimi roparskimi zvermi; to nam izpričuje tudi njegov junaški pogum, kadar nese vojaka v krvavo bitko. Oba navdaja enoista misel; konj in jezdec, oba sta junaka. Kakor vihra drevi črez plan, toliko da se kopito dotika zemlje; nič ga ne plaši, ne hrup in vpitje bojevalcev, ne prasketanje pušek in grmenje topov, ne vrisk in stok ranjenih in umirajočih. In če mu je krogla podrla gospoda raz sedlo, kakor v obupu plane z ostalimi tovariši v najgostejšo trumo, grize in razbija, dokler tudi njemu smrtonosna krogla ne prodere junaškega srca. Smrtno ranjen, umira mirno in pokojno; ni čuti ne glasú, ne stoka; junak ti ostane do poslednjega dihajaja. 80 85 90

Zavoljo teh in še mnogih drugih lepih lastnostij se je konj močno prikupil človeku že v starodavnih časih. Že nekdanji Perzi in Grki so ga imeli v visoki časti in ga kot prorokovalno žival častili po božje. Za njimi so mu izkazovali tudi malikovalni Germani in Slovani visoko čast. V svetišču slovanskega malika Svetovita v Retri so redili, kakor pripoveduje letopisec Sakson Gramatik, tri sto plemenitih konj, katerim so sami svečeniki pokladali žito. V kaki časti pa imajo to žival še dandanes zlasti kočujoči narodi, na primer Arabci! 95 100

Tako je človek vedno visoko čislal to lepo in koristno žival in jo bo imel v čisljih, dokler bo služila človeku in mu lajšala težavno življenje. V. Janežič.

100. V gozdu.

1. Tja v gozdič, tja v gozdič srcé si želi, posvetnega vrišča tam v gozdiču ni.	3. Prelepo tam v gozdu mi ptič'ce pojó in srnice mlade skakljajo prostó.
2. Potoček pohlevno po gozdu šumi in pisane cvetke z vodico poji.	4. Če vroče je, vležem se v senco dreves ter hvalim peváje očeta z nebes.

J. Leban.

101. Peter Klepec.

Peter Klepec je bil domá v Čubru. Ker je bil šibkega in slabotnega telesa, so mu nagajali njegovi neporedni tovariši pogostoma. To mu je dejalo zeló težko in želel je, da bi bil močnejši od njih, in sicer tako močen, da bi bil kos vsakemu.

5 Nekega dne, ko je pasel ovce na zeleni grivi, povzdigne oči k nebu ter moli in prosi Boga, da bi mu dal moči zoper hudobne tovariše. Še predno odmoli, sliši glas: „Peter, moč ti je dana; primi za grm in izderi ga!“ In Peter prime za grm ter ga izdere s korenino vred. In zopet se čuje glas: „Peter, primi
10 za brezo in izderi jo!“ Peter, ves vesel, zgrabi brezo in breza gre iz tal kakor izpodgrizeno žito. In tretjič se čuje glas: „Peter, izderi hojo!“ Peter stori to in stara debela hoja leži pred njim kakor slamnata bilka.

Peter je bil Bogu zeló hvaležen za pridobljeno moč. Nje-
15 gov tovariši, ki so ga zaničevali poprej, so se ga bali zdaj in mu niso več nagajali. Zdaj bi se bil lahko maščeval nad njimi, ali ker je bil usmiljenega srca, jim je odpustil vse razžalitve in ni storil nikomur nič žalega.

Peter je doraščal in z njim je rastla tudi njegova čudna moč.
20 Prihajali so hudi časi. Ošabni Turek je gnal svoje čete nad kristjane. Cesar mu gre naproti in bi ga rad pregovoril ter odvrnil hudo vojsko. Ali zaman, ošabni Turek se ne vdá lepim besedam; vendar pa toliko odneha, ako cesar noče velike vojske, da bi se naj posamezno udarila dva, en Turek in en
25 cesarski podložnik. Imel pa je turški sultan grozovitega orjaka

v vojski, na katerega se je zanašal. Po vseh svojih deželah pošilja cesar pisma in išče človeka, ki bi se šel merit s Turkom. Pride že zadnji predvečer za boj napovedanega dneva. Cesar je bil v veliki zadregi; zamišljen je v svoji sobi in ne vé, kako bi si pomagal. Kar stopi v zlato sobo mladenič, ki je 30 bil borno oblečen, in se nekako boječ bliža cesarju in mu reče: „Dovolite, svetli cesar, da govorim z vami. Peter Klepec sem iz Čubra in sem prišel semkaj, da se poskusim s turškim orjakom; ako Bog dá in sreča junaška, oprostim vas in svojo lepo domovino.“ Blagi cesar se bridko nasmeje in zmaje z 35 glavo, misleč, tako mlad in tako šibek mladenič, kakor je bil Klepec na videz, kako bi ta premagal orjaškega Turčina! Poprašuje ga dalje in vrli junak mu dobro odgovarja. Pové mu tudi, da je močen in kako je prejel to čudno moč. Cesar ga je vesel in ga povabi k večerji. Pri večerji se cesarjevi 40 služabniki posmehujejo bornemu mladeniču in ne morejo verjeti, da bi bil kaj močen, a še manj, da bi šel nad turškega zmaja. Prinesó mu konjsko podkev in mu rečejo, naj jo zlomi, ako je res tako močen, da si upa nad Turka. Klepec pa jim veli, naj prinesó sedem novih podkev, in ko jih prime, zdrobi 45 vse v eni roki kakor kos kruha. Vsi se mu čudijo, tudi cesar sam.

Ko so zvedeli zjutraj zarana v turškem taboru, da je cesar dobil bojevalca, gre brž turški borilec svojemu nasprotniku naproti. Snideta se na planjavi blizu turškega tabora. 50 Ko Turek ugleda mladega Klepca, se mu zeló smeje in ga zaničuje. „Dobro jutro, oče,“ mu pravi Klepec ter mu ponudi roko in Turek tudi rahlo seže Klepcu v roko. Klepec prime za Turkovo roko in mu jo odtrga. Turek zatuli in udari po Klepcu z drugo roko. Toda urni Klepec se mu umakne in 55 počí prvi Turka. Turek se zvrne, pa ne vstane več. Sultan, videč, da je zmagan, ukaže vojakom, naj potolčejo Klepca. A Klepec izdere prvo bližnje drevo, pa opleta in treska po Turkih ter jih pometa kakor smeti po planjavi. Pobil je vse, kar mu jih ni zbežalo. Tako je močni Klepec naklepal Turke 60 na tešče zjutraj zarana. In Turki niso od tistega časa več prišli na zemljo cesarsko.

Nár. — „Novice.“

102. Ob gozdnem križu.

1. Vselej, ko stojim pred tabo,
gozdni križ ob senčni poti,
kakor tiha, mehka tožba
diha mi naproti.
2. Poleg tebe raste grmič,
oh, noseč bodeče trne,
ali s trnjem tudi cvete
nosi grm srebrne.
3. In to cvetje v lahkem dihu
dviga se in zopet niža
in cvetočo krono plete
v zrak okoli križa.
4. Sam stojiš v tihoti senčni,
gozdni križ, in nihče záte
skrbi nima — pómlad sama,
ta še misli náte.

A. Funtek.

103. Rupnikov hrast.

Stari Rupnik je bil prave korenine mož. Hiša mu je stala sredi vasi prav blizu cerkve; bila je sicer lesena, a lična in lepo pobeljena. Redil je precej živine in prideloval toliko zlatega klasja, da je poravnaval vse potrebe. Zato pa so mu stali v gozdu debeli bori, visoke smreke in sivkaste bukve nenavadne velikosti; ondi pa, kjer se je svet znižal do potoka, so rastle jelše, vrbe in v kotu hrast, ki so mu sploh rekali Rupnikov hrast. To vam je bilo mogočno drevo, pravi očak, kakoršnega ni bilo nikjer v bližnji in daljši okolici. Njegovo silno deblo je bilo razdeljeno na razkrečene, košate veje, ki so delale kar temno senco, da ni moglo solnce skoro nikdar do njega.

Dasi tudi je bil Rupnikov hrast znan daleč na okoli, vendar ga niso hodili gledat kakor kako čudo; zlasti otroci so se ga ogibali in sami niso prišli nikdár do njega. Česa so se bali? Zakaj so hodili s pota veličastnemu drevesu? — Približno ob sredi svoje visokosti je imel v deblo precejšnjo luknjo, ki je držala v prostoren žlambor. Pred tem vhodom so videli posamezniki včasih čudnega možička, ki je bil po svoji velikosti sicer še otrok, po svojem obrazu pa že postaren mož. Na glavi mu je čepela rdeča kapica, ostali život pa je krila zelena suknjica prav do pet in njegova sivkasta brada mu je segala do kolen. To je bil gozdni mož, ki je znal zažvižgati, da so te kar ušesa bolela. V varstvo so mu bile izročene duše onih nesrečnikov, ki so se pokorili zavoljo gozdnih zločinov, zlasti duše takih, ki niso v življenju delali

natančnega razločka med tem, kar je moje in kar je tvoje; prestavljali so torej mejnike na sosedovo last in posekali včasih kako drevo, ki ni stalo na njihovi zemlji. Zaradi tega ne najdejo njih duše po smrti pokoja, dokler ne operó storjenih 30 krivic. Verjetno je torej, da se je mladina bala tega prostora in videla drevo le tedaj, ako je šla z očetom v gozd. Zdaj Rupnikovega hrasta ni več in kmalu bodo pozabili tudi nekdanjo vražo. Ko je namreč stari Rupnik legel v hladno zemljo, so posekali drevo in hrast peljali v Trst, kjer so ga stesali 35 in razžagali za veliko ladjo. Njegovo mesto izpodrašča zdaj grmovje in sedanja mladina niti ne vé, kje je stal.

M. Cilenšek.

104. Odvažnost ruskega kmeta.

Ko se je Napoleon I. leta 1812. približeval Moskvi, so mu privedli nekega dne v njegov glavni stan ruskega kmeta, ki so ga ujeli nekje na polju. Hoteli so namreč, da jim pové kaj natančnega o potih po oni okolici. Kmet je čisto mirno in resnično odgovarjal na vsa vprašanja ter ni niti pomislil, da 5 bi njegovo pripovedovanje moglo biti njegovim zemljakom na škodo. Prisotni francoski častniki so se začeli šaliti z njim. Med drugim mu je napisal eden od njih na levo roko veliki N, česar kmet v prvem trenutku niti zapazil ni. Ko je pa kasneje opazil na svoji roki črko N, se začne na vse strani 10 ogledovati, kakor bi hotel prisotne vprašati, kaj pomeni ta napis na roki njegovi. Častniki se mu še bolj smejejo in eden izmed njih mu reče: „Ta veliki N na tvoji levi roki pomenja, da odslej nisi več rob dosedanjega svojega cesarja, nego podložnik francoskemu cesarju Napoleonu.“ Ko zasliši kmet 15 te besede, se mu zmračí čelo in strese se na vsem životu. Kmet ne izpregovori besedice, temveč potegne izza pasa malo rusko sekirico, položi levo, s črko N zaznamovano roko na mizo bližnjega pisarja — en mahljaj in roka pade odsekana z mize. Zdajci se spogledajo Francozi in začno resno razmiš- 20 ljati, s kakó odvažnim sovražnikom se bodo morali boriti.

I. Steklasa.

105. Mlaj.

Na gori ponosna mi jelka stoji,
mladeničev trop pa na goro hiti.

„Kam stopate, čvrsti mladeniči, kam?“
Pri ravni se jelki ustavijo tam.

5 V visoki vršiček se vpró jim oči
in eden iz družbe takó govori:

„Že davno zapomnil sem tá-le si kraj,
kjer letošnji bomo posekali mlaj.“

A jelka zastoče in prosi le-tó:

10 „Pustíte mi moje življenje mladó!“

„Popeljemo s sabo v prijazni te trg,
kjer vsak si ogleda visoki tvoj vrh.““

„Ne morem vdomačiti tam se nikdar,
od bratov, sestrá me ločiti nikar!“

15 „„Ovijemo čelo ti z vencem lepó,
na vrhu vihrala trobojnica bo.““

„Ne maram usiljenih, tujih krasil,
ne slačíte mojih nikar oblačil!“

„„Ne brigaš za čast se, ki čaka te zdaj?“
20 Oj, pusti vesela puščobni ta kraj!““

„Kaj meni je mar, če mi požete čast,
če moram pa dati življenje in rast?“

Sedaj pa sekire ji smrt zapojó,
oh, kmalu k pogrebu mi jelko nesó.

25 Ko v materno pade naročje zemljé,
za njo se priklanjajo tužne sestré.

Fr. Krek.

106. Sreča in Nesreča.

Bil je siromak kmet, ki ni imel niti orodja za obdelovanje zemlje, niti živine, a otrok je imel celo kopo v hiši. Prišla je pomlad in siromak ni znal, s čim bi oral. Njegovi sosedje so šli z oralom in živino na polje, on pa je šel z motiko. Tako idoč, je srečal dve ženi. Ena je bila Sreča, a druga 5 Nesreča. Vprašata ga: „Kam greš, prijatelj?“ Siromak jima

odgovori: „Ženi moji dragi, nesreča me vedno preganja; moji sosedje gredó na polje orat z oralom in živino, jaz pa z motiko na rami. Ne vem, kako naj prehranim sebe in otroke.“ Ženi sta si nekaj tiho zašepetali na uho in rekli: „Darujva mu 10 nekaj!“ Nató reče Sreča: „Mož je tvoj, daruj mu ti!“ In Nesreča mu podari deset rubljev in reče: „Pojdi domov in si kupi tele!“

Siromak pride domov in skrije denar v lonec, ki je bil napolnjen s pepelom. Drugega dne pride v hišo sosedova zeló 15 bogata kuma in reče: „Ali nimate malo pepela? Imam zeló umazano perilo.“

„Glejte, ondi v kotu je lonec s pepelom, vzemite si ga!“ odvrne siromakova žena. Ko pride siromak kmetič domov, se ogleda po hiši in videč, da ni lonca nikjer, vpraša ženo, kam 20 je spravila lonec z denarji. Žena se jame izgovarjati, da ni vedela, da so denarji v loncu, in reče: „Prišla je sosedka in vzela lonec s pepelom vred.“

Siromak kmet gre takoj k sosedi in jo prosi, naj mu dá denarje nazaj. Sosedka pa mu reče: „Verujte mi, da nisem 25 videla nobenih denarjev.“ Kmet je šel k sodniku, ali ta mu ni dal pravice. Rekel je: „Ti nisi imel denarjev, a rad bi jih imel po krivici.“ Siromak se je jokal, vzel motiko in šel vnovič na delo. Tako idoč, je srečal zopet oni dve ženi. Toda ni ju spoznal, ženi pa sta ga spoznali. Vprašata ga kakor prvič in 30 on jima takisto odgovori. Nesreča mu podari dvajset rubljev. Kmetič gre domov in skrije denarje v pleve na skednju.

Drugega dne pride zopet sosedka in prosi plev za teliče. Siromakova žena ji dá pleve, ker ni vedela, da so denarji skriti 35 v njih. Ko pride kmetič domov, gre na skedenj po denarje, a ne najde jih nikjer. Stopivši v hišo, se začne prepirati z ženo, češ, kam je dejala pleve z denarji. Žena odgovori, da je prišla kuma prosit plev za teliče in jih je vzela. Kmet siromak je šel kakor prvič najprej k sosedi, potém k sodniku, a nikjer mu ni bilo pravice. Povsod so ga zavrnil, ker ni 40 imel nikoli denarjev. Bridko se je razjokal siromak, vzel motiko in šel na delo. Na potu je srečal zopet oni dve ženi. Vprašata ga, kako in kaj, in on jima vse pové, kako se mu je godilo. „Ali vidiš,“ je rekla Nesreča sestri, „moji darovi nimajo zánj nobene koristi; daj, usmili se ga ti in ga obdaruj!“ 45 Sreča mu podari dve petici in mu reče: „Pojdi k reki; ondi

najdeš ribiče, ki ves dan lové ribe, a ne ujamejo ničesar. Prosi jih, naj na tvojo srečo še enkrat vržejo mreže.“

Kmet siromak je storil tako; šel je k reki in prosil ribiče, da bi na njegovo srečo še enkrat vrgli mreže. Ribiči storé, in glej, zajelo se je toliko rib, da niso znali kam z njimi. Vprašajo kmeta: „Kaj želiš, da ti damo za plačilo?“ Kmet odgovori: „Prodajte mi rib za dve petici!“ Ribiči mu prodadó eno ribo za dve petici, a drugo mu dadó za nameček.

55 Kmetič gre domov in dá ženi ribi, da bi ji skuhala. Žena in otroci pa so imeli veliko veselje z ribama in zatorej ju žena ni hotela skuhati. Ob istem času se je peljal skoz vas imeniten, a jako žalosten gospod. Kmet siromak stopi iz hiše, da vidi žalostnega gospoda, in se začne na ves glas smejati. „Čemú se smeješ?“ ga vpraša gospod. Kmet mu odgovori: „Imam v

60 hiši tako ribo, da se ji mora vsak smejati, kdor jo pogleda.“ Žalostnega gospoda pa se je polastila taka želja po tej ribi, da je dal kmetu konja ter volov in žita toliko, kolikor je hotel.

Tako je kmet siromak našel svojo srečo z dvema pe-

65 ticama.

Ruska nár. — „Vrtec.“

107. Oslova senca.

Kupec najme osla na kmetih, da mu nese blagó v bližnje mesto; bilo je pa po letu o veliki vročini in suši. Oslu naloži tedaj blagó in za njim gresta kupec in oslov gospodar. Ker je pa peljala cesta po planem in skoz njive, ustavi kupec

5 malo osla in leže v njegovo senco, da bi se ohladil in počil. Gospodar mu pa tega ne privošči; vstáti mu reče in gnati osla, kamor je z njim namenjen. „Najeto živinče,“ pravi kupec, „smem goniti ali ga stati pustiti, kakor hočem.“ Gospodar pa mu odgovori, da nima nobene pravice do oslove sence,

10 ker je najel le osla, ne pa sence njegove. In takó se prepirata in pričkata; vrh vsega tega se začneta pravdati zavoljo oslove sence in ta pravda še dandanašnji ni dognana.

Za kar se ljudje prepirajo in pravdajo, ni velikokrat dosti več vredno kakor oslova senca.

Fr. Metelko.

108. Tožeča ptica.

1. „Zakaj pač žalostna si, ptica,
da več ne poješ kakor prej?
Morda ostala si samica,
zgubivši družeta, povej!
2. Morda ne veš, da v naše kraje
vrnila se je pómlad spet,
ki krog stvarem življenje daje,
zelenje siplje krog in cvet.“
3. „„Oj, vé m, da tu je pómlad zala,
ki vsem je ljuba tak' srčno;
tud' jaz bi se je radovala,
a srečo vzel mi je nekdó.
4. Ko šla iskat okrog sem hrane,
da mlade bi napitala,
prišel nekdó je iz poljane
ter vropal jih iz gnezdeca.
5. Zató sem v žalost zatopljena,
ko sestre krog se veselé,
ker reva zdaj sem zapuščena
in moji mladi, kdo ve kje.
6. Pri njih veselje sem imela,
ki nikdar več ne vrne se,
po dnevi sem jim sladko pela,
po noči krila gnezdece.
7. Zdaj moram ločena pač biti
od mladih svojih za vse dni;
kakó se čem še veseliti,
videč nevsmiljenost ljudi!“

Fr. Cimperman.

109. Kralj in njegovi trije sinovi.

Živel je kralj, ki se je bil že zeló postaral. Nekega dne pokliče svoje tri sinove k sebi in jim reče: „Sinovi moji, prestar sem že, da bi mogel še dalje kraljevati; pa tudi čutim, da mi ne bo več dolgo živeti. Vse tri ljubim z enako ljubeznijo, a vendar bo samo eden naslednik na mojem prestolu. Težko mi je soditi, kateri bi bil najvrednejši. Idite torej po svetu in vsak poskusi svojo srečo! Tisti bodi naslednik kralju, svojemu očetu, kateri mi prinese najdražje darilo.“

Sinovi se razidó. Vsak se nadeje poiskati najdražjega darila ter postati naslednik očetu in kralj mogočne kraljevine.

Najstarejši sin si ne pomišlja dolgo. Vedel je, da so njegovemu očetu zeló povšeči dragi kameni. Zatorej gre k dragotinarju, kupi najdražji demant in ga prinese očetu. Oče sprejme z veseljem dragoceni dar in ga spravi v zakladnico.

Drugi sin si misli: „Krona mojega očeta je že zastarela; če postanem jaz naslednik na kraljevskem prestolu, se bo premalo svetila na moji glavi. K zlatarju grem ter naročim krono, lepšo od vsake druge krone kraljevske.“ Kakor mislil, tako storil.

Zlatar mu je izdelal krono od čistega zlata; najlepši in naj-
20 dražji kameni so se blesteli v njej.

Tudi tega sinú darilo je kralj sprejel z veseljem in ga
shranil med drugimi svojimi zakladi.

Najmlajši sin pa je dolgo hodil po svetu, iskaje primer-
nega darila kralju, očetu svojemu. Vse, karkoli je našel, se
25 mu je zdelo preslabo za dobrega očeta. Mislil si je: „Moj oče
ima vsega tega, kar vidim po svetu, več negoli dosti. Tudi
ne marajo stari ljudje za take posvetne stvari. Vidim, da ne
najdem ničesar, kar bi razveselilo srce mojega dobrega očeta.
S praznimi rokami se mi je vrniti domov ter prepustiti kra-
30 ljevski prestol enemu svojih bratov. Bodi jima, saj ga ne za-
vidam nobenemu, a jaz lahko mirno in zadovoljno živim ob
tem, kar mi bo dala ljubezen očetova.“

Tako misleč, stopi v kraljevski dvorec pred kralja, svo-
jega očeta. Oče ga vpraša: „Kakšen dar si mi prinesel ti,
35 sin moj dragi?“ Plaho odgovori ta: „Oče moj, iskal sem na
dolgo in široko darila, ki bi bilo vredno vaše ljubezni do
mene. Ali zaman, na vsem svetu nisem našel takega darila.
Prinesel sem vam torej svoje srcé, ki vas iskreno ljubi. Vze-
mite ga s tako ljubeznijo, s kakoršno vas ljubim jaz, ter iz-
40 ročite kraljestvo enemu mojih bratov, meni pa dovolite samo
to, da vam strežem z otročjo ljubeznijo do tistega trenutka,
ko vas pokliče ljubi Bog k sebi.“

Ko kralj zasliši te besede, objame, veselja jokajoč, naj-
mlajšega sina in mu reče: „Ne takó, sin moj dragi! Nihče
45 drug kakor ti bodi vladar mojemu kraljestvu; zakaj razen
božje milosti je tvoja sinovska ljubezen najdražji dar meni,
tvojemu staremu očetu. In ker vidim, da imaš tako gorečo
ljubezen do mene, sem uverjen, da jo boš imel tudi do svojih
bratov in podložnikov. Tebi izročim kraljestvo.“

Nár. — P. Gros.

110. Deček in metulj.

1. „Moj bodeš, moj, prelepi
Metulj frčeči ti!“
In svojega se lova
že lovec veseli.

2. „Ne!“ tiho odgovarja
metulj in vstane v zrak,
„ne dam se ti ujeti,
zapirati ne v mrak.“

3. Ter kvišku do vršičev
drevesnih sfrfoli,
a deček si otira
solzice iz očij.
4. „Oj, beži, ti presrečni,
po bliskovo frčiš
in z dihom mladoletnim
med cvetjičem živiš.
5. Za tabo jaz bi hitel,
a nimam jih perut ;
oh, ni mi ga veselja —
usoda mi je trud.“
6. „„Kaj nisem morda mučil
se tudi jaz zaprt,
ko nisem izleteti
še mogel v pisan vrt?
7. Ne veš li, da napiral
črvič se je hudó,
ko bilo se mu v ječo
zapresti se tesnó?
8. Prebival je v temnici
pokojen dan na dan,
nikoli se uporen
usodi stavil v bran.
9. Saj znal je vrlo dobro,
da mu napoči zor
In da krilat razdere
si temni svoj zapor ;
10. Da pómlad mu trosila
do cveta bode cvet,
da svoboda ga čaka,
vesoljni čaka svet.
11. In čuj, takó se tudi
še tebi dogodi,
če bodeš verno služil
dolžnostim svojih dnij.
12. Človeka v učenosti
krilata čaka moč,
z njo bodeš osvečaval
nevednosti si noč.

13. Potém na vek svobóden
mi bodeš, dragi moj ;
svobóda biva v znanstvu
in v njej ves svet je tvoj.““

Lujiza Pesjakova.

111. Kako je znal soditi Rudolf Habsburški.

Kralj Rudolf Habsburški je zbral v Norimbergu kneze in poklical pred se vse óne, ki so imeli kako pravdo, da bi jim sodil.

Med drugimi je stopil pred kralja imovit trgovec in se pritožil, da je dal v usnjati torbici spraviti gostilničarju dve sto kron denarja. Ali ko je hotel novce nazaj, je tajil krčmar, da bi bil kdaj dobil kake novce od svojega gosta. Prič ni bilo nobenih, a vendar je znal trgovec navesti takih znamenj, da Rudolf ni dvomil o resnici njegove pritožbe. Krčmar je bil imovit, vse ga je spoštovalo, težko bi mu bilo dokazati krivdo. 10

Ko tožnik odide, pridejo poslanci norimberški pozdravljat kralja. Med njimi je bil tudi obtoženi gostilničar.

Rudolf se začne prijazno pogovarjati s poslanci in reče
črez nekaj časa krčmarju: „Lep klobuk imate; dajte mi ga,
15 svojega vam dam zánj.“

Krčmarju je bilo to po volji in menjala sta klobuka.
Ker pa je bilo med tem prišlo obilo druge gospode, poprosi
Rudolf poslance, naj nekoliko počakajo, gre iz dvorane in reče
nekemu meščanu: „Pojdite k ženi krčmarjevi; pokažite ji
20 klobuk njenega moža v dokaz in ji recite v imenu moževem,
naj takoj semkaj pošlje usnjato torbico, táko in táko z de-
narjem v njej!“

Meščan odide, pokaže ženi možev klobuk in ji izporeči
zapoved kraljevo. Žena mu verjame in izroči torbico.

25 Ko je imel Rudolf torbico v rokah, pošlje hitro po trgovca,
naj pride tožit krčmarju v zobé. Poslance pa odpravi in reče
gostilničarju, naj počaka.

Kmalu pride trgovec in toži krčmarja, da mu noče vrniti
hranjenih novcev. Ali ta taji in se roti, da mu tožnik ni dal
30 shraniti ničesar. Med tem ko se pričkata trgovec in gostilničar,
pa vrže Rudolf torbico na mizo. Krčmar ostrmi, sapo mu
zaprè slaba vest in kmalu izpové svojo krivdo.

Trgovec je dobil svoj denar, a krčmar je moral plačati
globo.

Fr. Hubad.

112. Jutrnó solnce.

1. Jutránje solnce sije
z zarjó ogrnjeno,
rumeno, zlato solnce,
oj káko je lepó!
3. Veselo gre na delo
poštena vsaka stvar,
nam vtrinja v hladní rosi
se svetli božji žar.
3. Pozdravljeno nam bodi
v lepoti jutrní,
le sveti in ogrevaj,
oživljaj vse stvari!
4. Bog, ki je tebe vstvaril,
preljubo solnčee,
za toliko dobroto
vse hvale vreden je.
5. Oj sijaj, sijaj, solnce,
pomnoži zemlji rast;
ogrevaj naše srce
za večjo božjo čast!

A. Slomšek.

113. Bodimo usmiljeni in odkritosrčni!

Ko sta naš božji zveličar in sveti Peter potovala po svetu, sta prišla do nekega sela. Kreneta v gostilno ter prosita prenočišča. Neusmiljena gospodinja pa jima reče: „Pri nas že ne moreta ostati; v tej sobi bomo imeli veselico, a po drugod imamo polne shrambe različnega blagá. Popotni ljudje pa 5 imajo tudi dostikrat smolaste roke in le prerado se jih kaj prime.“ To izgovorivši, jima pokaže na bližnjem gričku ubožno kočó, rekoč: „Tja gori pojdiva; pri óni hiši prenočujejo radi prosjake.“

Zveličar in sv. Peter se obrneta in gresta naravnost proti 10 ubožni kočó. Ko prideta tja, poprosita stana, katerega jima usmiljeni ljudje takoj dadó. Siromašni kočarji pa bi tudi radi postregli popotnikoma ter začnó zbirati drobiž po hramih, da bi poslali po merico dobrega vina v poprej omenjeno gostilno. Ali zveličar jim reče: Čemú bi pošiljali v krčmo po vina, ko 15 ga imate sami domá?“ Ubožni gospodar gre v klet in glej, v kleti so polni sodi najboljšega vina, a na policah je vse polno suhega mesá in drugih stvari za prigrizek, v kašči in skrinjah pa je polno žita in drugega blagá. Skratka, pravi blagoslov božji se je razlil nad ubožno hišo, kjer je bila po- 20 prej le revščina in beda.

Ošabni gospodinji pa je še tisti večer zbolel mož in vsa živina je poginila tisto noč. Vino iz polnih sodov je izteklo do zadnje kapljice po kleti. Takó kaznuje pravični Bog čestokrat skopuhe in neusmiljene ljudi že na tem svetu. — 25

Pri ubožni hiši pa je ostal še dalje blagoslov božji. V sadovnjaku je bilo vse polno lepo rdečih in dišečih jabolk. Zaželel si jih je bližnji grajščak. Da bi ustregli njegovi želji, mu jih pošljejo poln košek. Ali deček, ki je nesel jabolka v grajščino, je bil hudoben. Srečal je na poti dva popotna 30 moža, ki sta ga vprašala: „Deček, kaj neseš v košku? — „Nič,“ odgovori deček, smeje se, popotnikoma in gre dalje svojim pôtem. Ko pride v grajščino, vidi, da je rés prinesel prazen košek. Grajščak se razsrđi nad njim in ga kaznuje, ker si je mislil, da se hoče deček šaliti z njim. Ves osra- 35 močen se vrne domov.

Drugič pošljejo stariši drugega dečka z jabolki v grajščino. Ta je bil prijazen in odkritosrčen. Tudi ta sreča na

poti dva popotnika, ki ga takisto vprašata kakor prejšnjega.
 40 Deček jima pokaže jabolka, rekoč: „Vidita, prijatelja, lepa dišeča jabolka imamo pri nas. Vzemita si jih nekoliko! Nesem jih našemu dobremu gospodu grajščaku.“ Popotnika ga zahvalita za ponudbo in mu obljubita blagoslov božji. Deček pride vesel v grajščino ter oddá grajščaku poln košek lepó
 45 dišečih jabolk. Grajščaku se deček dopade in ta ga vzame za svojega, ker niso imeli lastnih otrok pri grajščini. Ko pa se je grajščak postaral, je izročil posinovljenemu dečku grajščino, zemljišče in vse drugo blagó, kar ga je imel. Tako deli Bog usmiljenim in odkritosrčnim ljudem svoj blagoslov.

Nár. — *G. Križnik.*

114. Pastir.

Tak' je bila stara mati,
 ni imela žive duše
 razen sinčeka edinca.
 Ta je pasel kravo dimko
 5 po gozdéh in občnih pašah,
 zraven bral je suho šibje
 ter na prodaj nosil v mesto.
 In kar za suhljad je skupil,
 dal za kruh je vse denarje,
 10 da živil je s tem zaslužkom
 sebe in pa staro mater.

Dogodi se, da je nesel,
 ko navadno, šibje v mesto,
 ga prodal in kruha kupil
 15 in domov ga starki nesel.
 Pa prišel je do pastircev,
 ki so tolkli mlado ščene.
 V srce se mu pes zasmili,
 gre k pastirjem, pa jim reče:
 20 „Čujte, ne morite psička,
 psička rajši meni dajte!“
 Tako mu rekó pastirci:
 „Koliko pa daš za njega?“
 On jim reče: „Kaj čem dati?
 25 Saj nič nimam ko ta kruhek.“
 „Daj nam kruh,“ rekó, „za kužka!“
 Kup je gótov, dá jim hlebček,
 oni pa mu dajo psička.
 Vzame ga in nese s sabo;

in ko k domu pride, vpraša 30
 po navadi stara mati:
 „Ali si prinesel kruha?“
 „Nisem, ali psa sem kupil,
 moral zanj sem ves kruh dati.“
 35 Posvari ga stara mati:
 „Tega nama je še treba!
 Jedva midva jest' imava,
 s čim še bova psa redila?“
 „No, bo že kak,“ sinček reče;
 40 „pa le pojdem brat suhljadi
 in ponesem jo na prodaj,
 spet dobil bom zánjo kruha,
 spet imeli bomo jesti
 vi in jaz in tudi psiček.“

In nabral je spet šibovja, 45
 nesel v mesto ga na prodaj,
 za denarje kruha kupil,
 materi domov ga nesel.
 Ali spet se mu nameri,
 da jo pride do pastircev, 50
 ki so tolkli malo mačko.
 Tudi mucek se mu smili,
 gre k pastirjem ter jim reče:
 „Čujte, ne morite muce,
 55 muco rajši meni dajte!“
 „Koliko pa daš za muco?“
 „Ta le kruhek, če bo dosti.“
 „Naj pa bo,“ rekó pastirci

- In za kruh mu dajo mačka.
 60 In ko k domu pride, vpraša
 po navadi stara mati:
 „Ali si prodal šibovje?
 In si kaj prinesel kruha?“
 „Nisem; kupil sem to mucu,
 65 moral zánjo kruh sem dati.“
 Posvari ga stara mati:
 „Tega spet je bilo treba!
 Jedva midva jest' imava,
 s čim še bova to živíla?“
 70 „Bo že Bog dal,“ sinček reče;
 „pa le pojdem v les po drva
 in poneseš jih na prodaj,
 pak imeli bomo jesti
 vi in jaz in pes in mucek.“
 75 Pa je le nabral suhljadi,
 nesel v mesto jo na prodaj,
 za denarje kruha kupil,
 materi domov ga nesel.
 Ali spet se mu nameri,
 80 da jo pride do pastirev,
 ki so tolkli malo kačo.
 Tudi kača se mu smíli,
 gre k pastirjem in jim pravi:
 „Ne morite reve kače,
 85 revo rajši meni dajte!“
 In pastirci mu rečejo:
 „Koliko pa daš za kačo?“
 On odgovori pastirjem:
 „Kaj vam morem zánjo dati,
 90 i kaj neki? Saj nič nimam.“
 Al' odgovoré pastirji:
 „Mi zastonj nič ne dajémo;
 al' ne veš, da so Zastónja
 Bog ve kdaj že pokopali?“
 95 Daj nam tisti hlebec kruha,
 potlej ti pa damo kačo.“
 Dá jim kruh, a kačo vzame,
 pa jo nese proti domu.
 Al' ogovori ga kača
 100 in mu reče po človeško:
 „Ljubi dečec, Bog ti plati,
 da si rešil me pogube
 in otel pastirjem hudim.
 Kar te prosim, še mi stóri:
 105 k materi me moji nesi,
- v našo hišo, v skalni dular!
 Moja mati bo vesela
 in te dobro nadarila,
 da si ljubo hčer ji rešil.
 Ponujála ti srebrá bo, 110
 ponujála ti bo zlata,
 al' ne jemlji nič od tega,
 ne od srebra, ne od zlata,
 prósi le za tisti prstan,
 ki leži tam na zapečku. 115
 Prstan ta je čuden prstan:
 S členom óbenj boš potrkal,
 pa ti pride to minuto
 dvanajst junošev pokornih
 vprašat, kaj boš zapovedal. 120
 In ta hipec, prej ko veja
 k veji vdari, za gotovo
 spolni se povelje vsako.“
- In na dom on kačo nese
 k materi v čerovni dular: 125
 „Tu sem vam prinesel hčerko;
 kupil sem jo od pastirjev,
 ki so jo pobiti hteli.
 Ona pa me je prosila,
 da na dom bi k vam jo nesel.“ 130
 In vesela kačja mati
 reče: „Bog ti stokrat vrni,
 s čim te pač bi nadarila?“
 Pa srebrá, zlatá mu kaže
 kupe kakor kope mrve: 135
 „Tu si vzemi, kar si hočeš,
 al' pa drugega kaj reci,
 kar ti všeč je v naši hiši,
 vse bom dala, kar izvoliš.“
 Ali on srebrá ne voli, 140
 tudi si ne voli zlata,
 sem in tja po hiši hodi
 in z očmi stvari prebira,
 pa poprosi jo za prstan,
 ki ga spazi na zapečku: 145
 „Tá-le prstan bi si volil.“
 Mati kača odgovarja:
 „Kaj boš to malenkost volil?
 Vóli rajši srebra, zlata!“
 Al' on noče, pa le noče 150
 ino reče: „Mati kača,
 Ako čete, prstan dajte,

- ako ne, pa kakor čete.“
 Kaj si hoče mati kača?
 155 „Kar sem rekla, to sem rekla,
 mož-beseda, ná ga prstan!“
 „Bog vam plati, mati kača!“
 Deček reče in odteče.
 Ino kadar pride k domu,
 160 vpraša brž ga stara mati:
 „Kje si hodil tako dolgo?
 Jaz sem že neznano lačna.
 Ali si prinesel kruha?“
 „Nisem vam prinesel kruha,
 165 ali nekaj, kar je bolje.“
 Vzame prstan, óbenj trkne,
 in ko trkne, precej pride
 dvanajst junošev pokornih:
 „Vaša gnada, kaj bi rada?“
 170 „Jesti, piti vsake vrste,
 kakor mi jedó gospoda,
 župniki in pa grajščaki
 na največji letni praznik.“
 Kar je rekel, prec je bilo,
 175 jesti, piti več ko dosti.
 In gostili so se skupaj
 mati, on in pes in maček,
 kakor žive dni nikoli.
-
- Zdaj ni pasel nič več dimke,
 180 več ni hodil zdaj po šibje,
 več ni nosil drv na prodaj,
 saj mu več ni bilo treba,
 saj imel je vsega dosti.
 Al' to dosti, ta obilnost
 185 vsakoršne vzbudi mu misli.
 On domisli se nečesa,
 česar mislil prej ni nikdar.
 Vidi lepo cesarično,
 pa se precej mu omili
 190 in k cesarju pošlje mater,
 al' bi dal mu hčerko v zakon.
 Svetli cesar odgovarja:
 „Pojdite vi, mati, k sinu,
 pa mu poročite tó-le:
 195 Tako pravi svetli cesar:
 Če mi skrčiš to lesovje,
 ki sprostita se pred nami,
 da se preobrne v polje,
- ki rodilo bo pšenico,
 da bo zrela jutri zjutraj, 200
 in iz nje kolače vmesiš,
 da jih jedel bom za zajtrk,
 pa ti hčerko dam za ženo.
 Če pa tega ne napraviš,
 dal te bom ob glavo djati 205
 za predrznost, da si upal
 dvigniti po koncu glavo
 in vzbuditi tako misel,
 črv, ki viješ se po prahu.“
- Stara mati k domu pride 210
 in pové odgovor sinu.
 Sin pa reče: „Ljuba mati,
 ne jokajte, vse bo dobro.“
 Pa potrka na svoj prstan.
 Ko bi mignil, prédenj stopi 215
 dvanajst junošev pokornih:
 „Vaša gnada, kaj bi rada?“
 „Skrčite mi to lesovje,
 ki ga vidite pred nami,
 pa ga prebrnite v polje; 220
 tam kalí naj koj pšenica
 in zori do jutri zjutraj!“
- Drugo jutro vstane cesar,
 vidi, da so gozdi polje,
 ki zibljá se od pšenice 225
 ko na jezercu valovje,
 in na pragu starka čaka
 že s pečenimi kolači.
- Ali cesar noče dati
 le še hčerke v zakon sinu 230
 ino pošlje mater k njemu:
 „Pojdite le, mati, k sinu,
 pa mu naročite tó-le:
 Tako pravi svetli cesar:
 Če razmečeš mi do jutri 235
 te bregove, ki jih vidiš,
 da postanejo gorice,
 kjer rodi naj precej trta
 in zori do jutri grozdje,
 da bom pil iz njega vino, 240
 rad ti dal bom hčer za ženo.
 Al' če tega ne napraviš,
 krokarjem te za kosilo

na viselnice obesim
245 za predrzne tvoje misli.“

Stara mati k domu pride,
Solze toči, milo joka
in pové odgovor sinu.
Sin pa reče: „Ljuba mati,
250 ne jokajte, vse bo dobro.“
Pa potrka na svoj prstan,
Junošem veli poslušnim,
naj razmečejo bregove,
Spremené jih v vinske gore,
255 zasadijo vinsko trto,
ki rodi prežlahтно vince.

Drugo jutro vstane cesar,
pregleduje te gorice
in okuša sladko grozdje
260 in še slajši mošt iz grozdja,
ki prinesla ga je starka
in z njim čakala na pragu.

Ali cesar noče dati
le še hčerke sinu v zakon,
265 ampak pošlje mater k njemu:
„Pojdite le, mati, k sinu
ter mu poročite tó-le:
Tako pravi svetli cesar:
Če napraviš na tej planji,
270 ki jo vidimo pred sabo,
tak grad, kakor jaz ga imam,
in krog grada lepe vrte,
nasajene z žlahtnim drevjem,
nekaj v cvetu, nekaj v sadu,
275 in po drevju lepe ptice,
ki pojó najslajše pesmi,
in pa pot odtod do grada,
vse do jutri, predno vstanem,
rad bom dal ti hčer za ženo.
280 Al' če tega ne napraviš,
glej, kak dolgo še boš živel!“

Stara mati k domu pride,
solze toči, milo joka
in pové mu vse natanko,
285 kar je rekel svetli cesar.
On pa reče: „Ljuba mati,
ne jokajte, vse bo dobro.“

Gre in trkne na svoj prstan.
Kakor trkne, precej pride
dvanajst junošev postrežnih, 290
Pa mu zvršijo povelje,
da, ko vstane zjutraj cesar,
vidi lepši grad od svoj'ga
in krog grada lepe vrte
in na vrtih lepo drevje, 295
nekaj v cvetu, nekaj v sadu,
in po drevju lepe ptice,
ki so pele miloglasno,
in od svoj'ga grada stezo,
vso potlakano s cekini, 300
in kraj steze živo mejo,
nasajeno z grmjem zlatim.
Pa veleva, naj priprave
se omišljajo za svate.

Tisti čas pa se pripelje 305
v gostje sam zamorski cesar
in na čast mu gostarije
dan za dnem so se vrstile.
Med tem pa zamorski cesar
polakomni se za prstan 310
zavolj dobrih mu lastnostij,
ki jih spaziti je vedel
modra glava, ki so bile
samemu cesarju skrite,
ker ni zet, kaj íma, níkdar 315
živi duši nič povedal.
Pa mu nekaj' prstan zmakne
in potrka s prstom óbenj.
Pridejo postrežni slugé:
„Vaša gnada, kaj bi rada?“ 320
„Da prenesete prek morja
cesarično, grad in mene.“
Kakor reče, tak se steče.
Precej bil je grad prek morja
ino z njim zamorski cesar 325
in s cesarjem cesarična.

Cesar jezen zove zeta
in veleva mu, da precej
mu postavi grad na mesto
in nazaj pripelje hčerko. 330

Revež išče, ali najti
prstana mu ni mogoče.

- Kako djal bo grad na mesto!
 Kako vrnil hčer cesarju!
- 335 Jezni cesar dé ga v ječo.
- Temna ječa je brez luči,
 božje solnce v njo ne zajde,
 noč in dan sta tam enaka.
 Milo vzdíše, ali vzdíše
- 340 le zidovom trdosrčnim,
 stenam gluhim, nedoglasnim.
 Živa duša ga ne sliši,
 živi duši se ne smili;
- 345 smili se le psu in mačku,
 al' ne vesta, kje ga najti.
 Iščeta ga vse po mestu,
 dokler pes ga ne izvoha.
 Ali kak bo v ječo priti?
 Ječa nima vrat, ne oken.
- 350 Maček spleza gor na streho
 in iztika po razpokah,
 pa se splazi h gospodarju,
 ki je ravno jedel kruhek,
 vsahel kruhek, trdo skorjo.
- 355 Milo mu zamavče maček.
 „Reva moja,“ reče mačku,
 „kak bom dal še tebi kruha,
 ker ga imam sam le malo,
 kar ukral zamorski cesar,
- 360 tat tatinski, mi je prstan
 in odnesel vse črez morje.
 Ah, ko mogel ti bi, mucek,
 mi nazaj dobiti prstan,
 vse bi zopet dobro bilo.“
- 365 Maček sliši te besede,
 zmota se nazaj na streho
 in ko pride na tla srečno,
 psu, kar zvedel je, naznani.
 Pa se dvigneta na tuje
- 370 ino prideta do morja.
 Tukaj sta si premišljala,
 kako bi črez morje prišla,
 kar na suho riba pljusne,
 ker se je preveč pognala
- 375 za muščo nad vodico.
 Hitro maček k njej poskoči,
 pa ji hoče vrat zaviti,
 ker je lačen bil od hoje.
- Ali psu se riba smili,
 pa poprosi zánjo mačka, 380
 naj nikar je ne zadavi,
 in nazaj jo v vodo dene,
 da vesela splava v morje.
 Spet začneta premišljati,
 kako bi prek morja prišla, 385
 in domislita si dobro.
 Maček sede psu na hrbet
 in tak' plavata črez morje
 do cesarjevega grada.
 Pes ostane zunaj hiše, 390
 maček pa se splazi v hišo,
 mili se okrog kraljične,
 da ga ona rada sprejme;
 mili se okrog cesarja,
 da ga tudi on rad sprejme, 395
 pa se skrije v sobo spalno.
 In ko sen cesarja zmaga,
 splazi tiho se do njega,
 pa mu prstan s prsta zmakne
 tako rahlo, da ne čuti, 400
 ino smuk! skoz okno plane.
 In poišče psa pod zidom
 in greštà naravnost k morju.
 Zdaj pes pravi: „Veš kaj, mucek?
 Daj ti meni v gobec prstan, 405
 jaz sem vajen nošnje v gobcu,
 da ne pade tebi v vodo,
 ker ti nisi nošnje vajen.“
- Ali maček noče dati,
 iznebiti se te slave, 410
 da je on pridobil prstan.
 Ino sede psu na hrbet
 in tak' plavata črez morje.
 Al' ni prstan mehka miška,
 zmuzne mačku se iz gobca, 415
 pade mu v globoko morje.
 In dokler na suhem nista,
 razodeti si ne upa
 maček psu nesreče take,
 ker bi precej bil ga zgrabil. 420
 Al' ko prideta na suho,
 ko pové mu vso nesrečo,
 ko začnè pes jezen biti
 in zobé kazati mačku:
 glej, priplava riba h kraju, 425

ki je padla prej na suho
in sta djala spet jo v morje,
da poginila ni v pesku.
Ona je požrla prstan,
430 pa ga zdaj na prod izriga
in pomiri psa in mačka.

Zdaj pa pes pobere prstan
in ponaša ga do ječe.
Al' pri ječi dá ga mačku,
435 da ga brž jetniku nese.
Maček spleza brž na streho,
zmuza s prstanom se v ječo.
Cvenk! zacvenkne ga pred njega.
On vesel poboža mačka
440 in pogladi ga po dlaki;
maček pa zobloči hrbet
in repič zavije kvišku,
ker mu je to dobro délo.
Brž na prstan s členom trkne,
445 ino to minuto pride
dvanajst junošev pokornih:
„Vaša gnada, kaj bi rada?“
„Záme in za mačka jesti
in za psa, ki zdolaj čaka,

in da bom takoj odzidan, 450
pa da moj se grad postavi
precej na poprejšnje mesto
ino z gradom cesarična
ino z njo zamorski cesar.“

Kar je rekel, koj je bilo. 455
Precej bil je sam odzidan,
precej stal je grad na mestu
ino v gradu cesarična
ino z njo zamorski cesar.
Pak on lepo v grad pristopa. 460
Cesarična, ko ga vidi,
gre vesela precej k njemu,
vije se mu okrog vrata
in objemata se srčno.
A zamorskega cesarja 465
dá napičiti na raženj
in ga vreči v sredo morja
ribam na povoljno gostje.
In napravili so svate,
da ni bilo nikdar takih; 470
pa so jedli ino pili,
da je bilo vsem zadosti.

Po národní. — *M. Valjavec.*

115. Ne povej vsega, kar veš.

Govoriti je v mnogih slučajih lažje nego molčati. A kdor
si želi mnogo jeze in sovraštva prihraniti, mora vselej tako
pazno govoriti, kakor bi delal najtežavnejše račune. Manj ko
je besed, manj bo povoda k prepíru. Koliko prepíra, žalosti in
sovraštva je že nastalo zaradi kakih nepremišljeno izgovorjenih 5
besed! Navadite se torej imeti svoj jezik za zobmi ter govoriti
samo tedaj, kadar vas kdo vpraša, ali če vam je treba v kaki
važni stvari povedati svoje mnenje. Kdor mnogo govori in
vse pové, kar vé, prazno slamo mlati. Ljudje takega človeka
kmalu spoznajo, koliko veljá, ter dobro vedó, da ima — prazno 10
glavo. Star pregovor pravi: „Prazen sod ima velik glas.“ V
molčanju je večkrat modrost skrita; marsikdo je bil moder
pri ljudeh, dokler ni — zinil. Govoriti je srebro, molčati
pa zlató.

A. Žagar.

116. Uganka.

- Tovarišev dvajset prišlo je v deželo;
vsak drugo obličje imel je in čelo,
bil sleherni je omikan in čeden,
a govoriti ni znal nobeden.
- 5 Le eden kaj malega zinil je včasi,
a bili so trdi, hripavi glasi.
Da bi jih ljudje po svetu umeli,
tolmačev so pet pri sebi imeli.
Prvi zijá, ko govori,
- 10 Drugi kakor otrok kriči,
tretji cvili kakor prasiček,
večkrat četrtega sliši voliček,
peti kakor sova tuli;
po vsem svetu so zasluli.
- 15 Čast in pohvalo doboš,
Če mi uganeš imena teh mož.

J. Stritar.

117. Voda.

Brez vode bi bila naša zemlja žalostna pustinja, v kateri ne bi rastle nobena rastlina, pa tudi ljudje in živali ne bi mogli živeti. In ker je voda tako potrebna, jo je ljubi Bog ustvaril v veliki množini. V potokih in rekah se pretaka v neizmerno
5 morje; v podobi sopare se vzdiga v zrak, v podobi rose kropi rastline in večkrat se kot dež razlije po suhi zemlji, da jo okrepi k novemu življenju. Voda se nabira v gorah ter dela studence, ki se zbirajo v potoke, potoki pa se zbirajo v reke in veletoke, ki se potém večinoma izlivájo v morje ali vsaj
10 v kako morju podobno jezero. Kakor kri po človeškem telesu, tako se pretaka voda po vsej zemlji in morje bi lahko imenovali studenec vseh studencev, veliko vodno shrambo, t. j. shrambo potokov, rek in veletokov.

Malo ne tri četrtnine površja naše zemlje pokriva morje,
15 in veletoki, jezera in močvirja se nahajajo po vseh delih sveta, bodisi že v večjem ali manjšem številu. In ta dobrodejni dar božji, po katerem koprne ljudje in živali, nam ne dohaja kakor zrak, ki ga sopemo váse, dasi nam je čista, hladna voda tako potrebna kakor zrak. Ljudje si morajo vodo napeljevati v
20 vodnjake, ako hočejo, da jim ne poide dobra pijača, ki je

za človeško zdravje mnogo boljša negoli vino, pivo in druge take stvari. Živali si morajo vode večkrat poiskati v kaki daljavi z velikim trudom, ako hočejo, da ne poginejo žeje; zató pa je dal Bog pticam peroti, a drugim živalim, ki hodijo po suhi zemlji, močne noge, da si poiščejo vsega, česar jim 25 je potreba v življenje.

Vse drugače je to pri rastlinah, ki ne morejo z mesta, da bi si poiskale vode; čakati morajo, dokler jim ne pride sama v obliki dežja. In rastlinam je voda še potrebnejša kakor živalim. Živali dobivajo že v hrani nekoliko soka, ki jim ugaša 30 žejo, kakor na pr. ptice ujede v svežem mesu in v krvi ugrabljenih živalij; goveda in druga domača živina v sočnatih rastlinah, ki so jim v živež ali krmo. Rastlinam pa voda ni samo dodatek k živežu, temveč voda jim je poglavitni del živeža, ker brez vode bi ne mogle rasti. Zató pa je ljubi Bog na 35 pravil tako, da rastline dobivajo potrebne vode ne samo po koreninah iz mokrotne zemlje, temveč tudi po listju iz zraka. Kjerkoli vidite lepe zelene gozde in bujno zeleno travo, ondi je izvestno mnogo studencev in potokov, ondi tudi po večkrat dežuje. 40

Rastline, ki si svojega živeža ne morejo poiskati ter ga dobivajo le po koreninah iz zemlje, nam pričajo, kako modro je ljubi Bog ustvaril ves svet in kako po očetovsko skrbi za vse svoje stvari.

I. Tomšič.

118. Ptica.

1. Oj deček hudobni, zakaj me loviš ter v kletko me tesno zapreti želiš?	3. Na prostem mi perje lepó je svetló in petje mileje ko v kletki bi b'lo.
2. Če perje in petje ti moje je všeč, na prostem me pusti, ne lovi me več!	4. Tud' ti si na prostem najrajši vesel, zaprt bi pa v ječi gotovo ne pel.
5. Če sebi le dobro
in srečo želiš,
glej tudi, da drugim
nič zla ne storiš.

P. Gros.

119. Cerkniško jezero.

Pol ure od Cerknice, majhnega trga na Notranjskem, leži proti vzhodu sloveče Cerkniško jezero, kateremu ga ni enakega na svetu. To jezero je zaradi svoje izpreminjave tako znamenito, da ga malo ne vsak pride pogledat, kdorkoli potuje po lepi kranjski deželi. Na istem kraju, kjer stoji voda in plavajo čolni z ribiči, reže čez nekaj časa že kmetič z oralom brazde, kosec kosi travo in ženjice žanjejo zrelo žito; in vse to se vrši tekom enega leta. Jezero je poltretjo uro dolgo in poldrugo uro široko. Od vseh strani ga obdajajo velikanske skale, kakor bi ga hotele prikrivati svetu ter pot do njega zadelati radovednim ljudem. Z brega se vidijo strme pečine ali skale v vodi. Nahajajo se tu skrivne podzemeljske votline, po katerih navadno voda priteka in zopet odteka. Kadar nastane čas, da začne voda odtekati, se sliši iz teh votlin temno bobnenje, podobno daljnemu gromu. Ko se njene skrivne moči odvežejo, začne voda zopet pritekati od vseh krajev; neizrečeno veliko je pridere iz podzemeljskih votlin v kakih 48 urah. Kadar te ure pretekó, neha na enkrat voda pritekati.

Voda odteka po 18 večjih ali manjših razpoklinah, ki se nahajajo na dnu jezera. V te razpokline zbobni voda z velikim šumom po skrivnih votlinah in jezero postane zopet suho. Po letu in po zimi je jezero suho, spomladi in jeseni se pa napolni z vodo, da ga je lepo gledati.

Kadar voda odteče, je ves veliki prostor podoben velikemu ribnjaku, v katerem je vse polno ljudij, ki se bavijo z lovom rib in drugih povodnih živalij. Ko se je dno v jezeru osušilo, začne takoj rasti trava in zelenjad. Tam, kjer smo še pred malo dnevi videli ljudi se voziti v čolnih, se pasó zdaj že krave in teleta. Jedva se je zemlja nekoliko osušila, že vsa zeleni, kakor bi hotela s tem prositi kmeta, naj jo reši izpod vode, kar mu bo povrnila z dobrim plačilom. Drugi prostori se priredé za njive; tedaj vidiš po njih tudi vole, ki polagoma vlečejo oralo ondod, koder so še pred dvema mesecema poganjali ribiči svoje čolniče. Na izorane njive navadno sejejo prosó ali ječmen, ki hitro raste in večkrat tudi prav dobro obrodi. Dasi to kmeta zeló veseli, vendar mu jezero nareja tudi dosti strahú in skrbi; zakaj večkrat se pri-

godi, predno je žito dozorelo, da nastane voda in vse poplavi, tako da nima kmetič kaj žeti, in vse njegovo upanje na bogati pridelek je splavalo po — vodi. Kadar je pa žito dozorelo, ga žanjejo noč in dan, da se odtegne vodi in spravi še o pravem času domov.

Prvi veter, ki potegne potém črez strnišče, prinese tudi burjo; nebo se zatemni z gostimi oblaki, sliši se votlo grmenje in vidijo se bliski. Vodeni potoki deró s hribov, kažejo se dolge ognjevite proge, ki prečudno razsvetlujejo črne oblake, a vse to je ena najlepših prirodnih prikaznij. Voda, ki je bila izginila v zemljo, bobni zopet iz vseh votlin in napolnjuje jezero, ki se kaže iz začetka jako nemirno; a kmalu se poleže, kadar je polno in burja poneha. Prve, ki se zopet vračajo, so povodne ptice, ki so baje čule bobnenje vodá, ter si iščejo svojih starih bivališč, iz katerih so bile žalostno pregnane.

J. Božič.

120. Hladnokrvnost.

V neki bitki je opominjal francoski vojvoda Cherin svoje vojake k srčnosti in pogumu. Bilo jim je iti prek velikega, zeló močvirnega barja. „Lahko je govoriti, ako se sedi na konju,“ zagodrnja truden vojak. Vojvoda ga čuje, stopi nemo raz konja in mu podá vajeti, rekoč: „Tú imaš, jahaj, da vidimo, kdo ima boljše!“ Vojak je moral slušati. Ali jedva zasede konja, že prižvižga sovražna krogla in smrtno zadene jezdeca, da se zvrne na tla. „Zdaj vidite, tovariši, kakó se sedi na konju,“ reče vojvoda svojim vojakom ter hladnokrvno zopet zasede konja.

„Vrtec.“ 10

121. Lesena riba.

1. Tam, kjer valovje rensko med gorami šumi, da Švici, zemlji prosti, do dna srcá doni, 2. Tam hišica je stala, oj hišica 'z lesá, pokrita z revnim bičjem, na breg postavljena.	3. V tej hišici leseni stanuje siromak; otroke, njega, ženo hranjeva ribji vlak. 4. V tej hišici leseni ni srebra, ni zlatá, pa biva v njej družina pobožnega srcá.

5. Odhajalo že solnce
za strme je goré,
oblaki črnosivi
nad hišico visé.
6. In pogubljive strele
v oblakih švigajo,
v brloge izpod neba
zveri se vmikajo.
7. Za mizo svojo ribič
z družinico sedi;
od zunaj dež uliva,
on v hiši kruh deli.
8. Ta čas nekdo na vrata
trdó potrka kar,
od mize naglo vstane,
odpirat gre ribar.
9. Črez prag duhovnik stopi
in v roki križ drži,
pa brada se mu bela
ko čisti sneg blešči.
10. „Oj hvaljen bodi Jezus!“
popotni mož je djal.
„Na večne čase, amen!“
Ribar odgovor dal.
11. „Preljubi moji, prosim,
naj tu se posušim;
pri vas do zore bele
pod streho naj zaspim.“
12. Pošteni ribič pravi:
„Častiti moj gospod,
nocoj hudó je vreme
zadelo vašo pot.“
13. Postreči vam ne morem;
pa kolikor imam,
to vam z rokó veselo,
z veselo dušo dam.
14. Vlomite kruha z mize,
ak' vam je z nami všeč;
potém se z nami grejte,
na gorko pojte leč!“ — —
15. Že vstaja zora zlata
in sije nad goró,
popotni mož pa jemlje
od rib'čevih slovó.
16. In gospodar še spremi
do ceste ga vesel;
tam sede trudni starec,
ker hod ga je prevzel.
17. Rezilo v roke prime,
odreže palico,
iz palice pa dolbe
leseno ribico.
18. Nad ribo čudno moli,
nareja sveti križ,
potém veli ribarju:
„Glej, da je ne zgubiš!“
19. Privezana ti v mrežo
bo srečo klicala,
veliko rib in ribic
iz reke dvigala.
20. Al' kadar več ne bo je,
tud' več loví ne bo;
vsa tvoja sreča pojde,
ves blagoslov za njo.“
21. In ribič je hvaležen
leseno ribo vzal;
domov se je povrnil,
za vado jo pripel.
22. Nalovil z njo je blaga,
nalovil dobrih dnij;
ko tolstemu županu
obraz mu zablešči.
23. Že nekaj let ni rezal
več kruha črnega;
naložil v svoje hrame
srebrá je in zlatá.
24. Sosedje so poznali
ribarja nekedaj;
al' s čim si je pomogel,
s čim obogatel zdaj?

25. Skriváj za njim so vedno
obračali oči;
pa kaj se jim pokaže?
Da mnogo rib lovi.
26. Natočijo mu vinca,
srcé se mu odpré;
za ribico leseno
povedal jim je vse.
27. Sosedje preveseli
hité od njega preč;
al' drugi dan že v mreži
ni bilo ribe več.
28. Zastonj je solze točil,
zastonj se je kesal;
z družino je ubožen
v prezgodnjo jamo pal.

Mirosl. Vilhar.

122. Sekire in drevje.

Peljali so svoje dni iz neke kovačnice poln voz sekir skoz dobrovo na semenj. Solnce je sijalo in drvnice, lepo nabrušene, so se toliko lesketale od solnca, da je bilo drevje strah tega smrtnega orožja. „Kdo nas bo rešil? Te sekire nas bodo vse posekale,“ je dejalo drevje in milo vzdihovalo, 5
majaje se po vetru. Nató se star hrast oglasi in pravi: „Ne bojte se; dokler nobeno nas tem sekiram ne dá toporišča, dotlej nam ne morejo škodovati, naj si bodo še tako nabrušene.“

Sovražnik nam ne more škodovati, naj si bo še tako mogočen, ako mu sami ne damo priložnosti. *A. Slomšek.* 10

123. Pravljica o rojenicah.

Imela je mati sina. Po noči, ko je bilo dete rojeno, je slišala babica zunaj pod oknom pogovor treh belih žen, kaj bo dete. Ena je rekla: „Mašnik bo,“ druga: „Ubil ga bo sovražnik v vojski,“ tretja pa je rekla najglasneje: „Ubila ga bo strela, ko dopolni osemnajsto leto.“ 5

Ko so prinesli dete od svetega krsta, so bili pri botrinji vsi veseli; samo babica, sicer silno zgovorna, je bila proti navadi otožna; govorila je le, kar je morala. „Kaj vam je, Maruša,“ vpraša oče babico, „da se držite tako žalostno?“ — „E, kaj ne bi bila žalostna,“ odgovori natihoma, da ni slišala 10
mati; „dete, katero so danes krstili, bo ubila strela, ko dopolni osemnajsto leto. Tako sem slišala nocojšnjo noč se pogovarjati rojenice pod oknom.“

Vsi so ostrmeli ob tej novici in se žalostno razšli. Oče je kmalu potém hudo zbolel. Ko čuti, da mu gre bolezen na 15

smrt, razodene svoji ženi, kar mu je povedala babica pri bo-trinji. Umrli je in žena si je to dobro vtisnila v glavo. Lepo je redila in učila edino dete, ki je rastle, da so bili vsi veseli.

Rajni oče je zapustil vdovi veliko premoženje. Ko je
20 imel sin sedemnajst let ter postal brhek mladenič, je dala
mati velik hram zidati. Globoko in globoko so kopali delavci
v zemljo, in ko so položili temelj, so začeli zidati obok nad
obokom, tako da so naredili devet obokov.

Ko je videl sin tako silno zidovje, vpraša mater: „Čemú
25 zidate tako trden in globok hram?“ Mati se ne more pre-
magati in s težkim srcem pové sinu, da zida to njemu. Sin
je bil pobožen. Delal in pomagal je svoji materi, kolikor je
mogel, pa tudi molil je rad. Ne daleč od hiše je dala mati
postaviti znamenje v spomin svojemu rajnemu možu. K temu
30 znamenju je hodil sin vsak večer molit za svojega očeta in
svojo ljubo mater.

Čim bolj se je bližal osemnajstemu letu svoje starosti,
tem bolj se je žalostila njegova mati. Izpolniti je imel osem-
najsto leto. Zidarji so dovršili hram z deveterimi oboki. Rekla
35 je tedaj mati sinu: „Preljubi sin, težko, silno težko me stane.
zapreti te živega v ječo; saj si mi moje vse. Pa kar so pro-
rokovale rojenice, se bo zdaj zgodilo, ko dopolniš osemnajsto
leto. Pojdiva še k znamenju se Bogu priporočat, potem pa
greš v hram, kjer sem ti pripravila vsega, česar ti bo treba.“

40 „Le pojdiva, mati, k znamenju molit, pa reči vam moram,
preživo vero imam v Boga, kakor da bi mogel misliti, da mu
morem uiti. Le pojdiva, silno soparno je, in — izidi se božja
volja!“

Gresta k znamenju, mati s težkim, sin pa z mirnim in
45 veselim srcem in z živo vero v Boga. Ne molita še dolgo,
kar potemné črni oblaki obnebje, hud vihar pribuči, zabliska
se in v tem hipu tudi zagrmí, da se zmaje zemlja in — oj
čudo, v hram z deveterimi oboki je treščilo in ga razdejalo
da ga ni bilo drugega kakor sip in razvaline.

50 „O mati, božja mogočnost je neizmerna,“ reče sin materi,
„v mojo smrt bi mi bili zidali hram; strela ga je raznesla.
Bodi Bogu čast in hvala, njegova dela so velika!“

Tako sta hvalila modrega stvarnika in še mnogo let srečno
živela v pobožnosti in živi veri v Boga. Nár. — Fr. Malavašič.

124. Črviček.

Nikar črvičku delat' zla, ker Bog ga tudi rad ima. Čeravno v prahu zvija se, življenje vendar ljubo je 5 črvičku tud' ubogemu, nič žalega ne stori mu! Glej, solnce gorko od nebá obseva tudi črviča	in božje gleda nánj okó, kakor na tebe, prav takó. 10 Obleko, hrano dobri Bog deli iz svojih milih rok črvičku, majhni stvarici, ki tud' po svoje ga časti. Zatorej mučiti nikar 15 črvička, ki je božja stvar!
---	--

I. Tomšič.

125. Jáblana.

Ni ga na sadnem vrtu drevesa, ki bi se bilo človeku bolj prikupilo kakor jablana. Posebno spomladi, ko se je osula s krasnim cvetjem, in jeseni, ko se ji veje šibé od preobilnega sadja, ne moreš mimo nje, da ne bi obstal in je občudoval. Po naših vrtilih je kraljica, katere slava sega daleč prek de- 5 želnih mej. Zato se ustavimo tudi mi v njeni dobrodejni senci in si jo oglejmo od nog do glave!

V zemlji ima jablana močne korenine, ki navadno ne segajo globoko. Na njih stoji lepo zaokroženo, kakih 12 metrov visoko, vejnato deblo z luskasto, raskavo skorjo. Veje so raz- 10 tresene, gredó rade od debla in delajo drevo košato. Starejše in debelejše so podobne deblu, mlajše so gladke, rjavkaste in z belkastimi pičicami posute, najmlajše pa zelnate in z volnastim puhom zaodete. Lesnika je polna ostrih trnov, požlahtnjeno drevo je brez njih. Listi stojijo premenjema po 15 mladikah; recljati so, jajčasti ali jajčasto-podolgasti, nekoliko priostreni, napiljeni in goli, ali pa na spodnji strani s puhom prevlečeni. Z listi se prikažejo lepi, veliki cveti v kobulastem razcvetju. Vsi so pravilni in popolni; njihova čašica je v spodnjem delu jajčasta, v zgornjem pa razdeljena na pet priostrenih 20 rogljev. Kjer mejita omenjena čašna dela, je pritrjenih pet narobe-jajčastih, kratko žebičastih, uglobljenih, znotraj belih, zunaj pa rožno-rdeče nadahnjenih venčevih lističev, ki pozneje odpadejo. Ravno ondi, toda nekoliko navznotraj so nameščeni mnogobrojni (navadno 20), večjidel neenaki prašniki, ki držé 25 svoje prašnice navzven. Sredi cveta, v čašici skrita, tiči plodnica, iznad katere moli pet vratov, ki so v spodnji polovici združeni v stebriček in dlakavi, na koncu pa razširjeni v

poševno brazdo. Plod, jabolko, je sicer pri raznih vrstah različen,
 30 vedno pa lepo zaokrožen ter spredaj in spodaj nekoliko vdrt. Spredaj vidiš posušene čašne roglje (muho) in dostikrat tudi prašnike, kar jasno izpričuje, da je to poseben plod, ki nastane iz plodnice v zvezi s čašico. Pečkišče je trdno, žilavo in pregrajeno na pet predelčkov, ki imajo po dve narobe-jajčasti,
 35 nekoliko stisnjeni, rjavi semeni (pečki).

Jablana cvete velikega travna in otovre vidimo mnogo različnih žuželk, glasno brenčečih, nabirati medú in cvetnega prahú. Toda ti pritlikavci izvršujejo nevedé še neko drugo, posebno imenitno delo, ki bi ga človek nikdar ne vzmogel,
 40 Raznašajo namreč cvetni prah iz cveta v cvet in omogočijo na ta način oprášenje, vsled katerega se jame razvijati iz plodnice sad. Pri nekaterih jabolčnih vrstah pa pade iz prašnic cvetni prah tudi neposredno na brazdo, kar je tem lažje, ker so cveti ponajveč postavljeni v stran.

45 Domovina jablane nam ni znana. Po naših gozdih rastejo sicer raznovrstne lesnike z drobnim, kislim in neužitnim sadom, a to niso divje, temveč podivjane jablane. Jablana ljubi mehko podnebje, ki nagiblje bolj na hladno kakor na toplo stran. Ako ji je podnebje protivno, nima sad onega okusa, kakoršnega
 50 smo vajeni od njega. Ker gojimo jablano že dolgo, dolgo časa, je nastalo ogromno število raznih vrst, katerim ugajajo tudi različni kraji. Iz semena nam zrastó divjaki, ki jih moramo požlahtniti, ako hočemo dobrega sadú. V prejšnjih časih so presajali in požlahtnjevali gozdne divjake; zato je pa po starih
 55 sadovnjakih malo lepih debel. Dandanašnji si vzgajamo divjakov na posebni gredi iz semena in jih cepimo potém na razne načine. Z umnim ravnanjem se pomnožuje v sadu sladkor, razne kisline in neraztopne snovi pa se zmanjšujejo. Jabolka moraš previdno in o pravem času potrgati, in sicer o suhem
 60 vremenu, dokler sije solnce. Poletne vrste obiraj, kadar začno padati posamezni plodovi z drevesa, jesenske v drugi polovici meseca kimavca, zimske pa, ko je odpadlo listje.

Jablana ima veliko neprijateljev, ki se želé okoristiti s človekovim trudom. Ta ji prigrizuje in gloda korenine, drugi
 65 vrta po deblu in vejah, tretji po cvetu in sadu, še drugi pa klestijo in ščipljejo po cvetju, listju in mladikah. Tem se pridružujejo še zajedavke iz rastlinstva, ki tudi hočejo imeti svoj delež. Drevo se ne more braniti, ampak hira in hira,

ako mu nisi prišel o pravem času na pomoč. Vreme in zemlja povzročujeta razne bolezni, katerim se včasih tudi izkušeni 70 sadjar ne more ustavljati.

Vrednost jabolk za hrano je precej neznatna, zakaj „sad je les, če ni kruha vmes“. Vendar nam je znano, da je jabolko najzdravejši sad, ki pomaga želodcu prebavljati; zato ga uživamo navadno kot krepilo. Dá se pripravljati na raz- 75 novrstne načine in zaleže mnogo v gospodarstvu; celó v zdravilstvu ga rabijo. Nezrelo sadje je škodljivo, pa tudi celó zrelo ti more nahuditi, ako nisi izrezal vsega, kar je gnilo, črvivo ali plesnivo. Že nos ti ovaja in jezik ti pravi, da se tu razseda in pretvarja ináče okusno meso v škodljivo 80 tvarino, kjer gomazi mičkenih bitij, ki so tudi tvojemu telesu nevarna.

M. Cilenšek.

126. Prevarljivo jabolko.

Svetega Mihela bil je dan, ko s seboj je oče vzel Janezka bil na domači vrt, kjer bi kazal mu dreves in trt, 5 ki jih je sadil še mlad in doživel zdaj njih sad. Sinek umni pa vesel skače zdaj na to, zdaj ono stran in pobira sadje zrelo, 10 ki ležalo je po tleh. Sladek se mu dela smeh, ker na drevju je viselo zraven ga še vse polnó. Kar zagleda jabolko lepó, 15 dà, najlepše to je bilo, pisano rumeno in rudeče, kar nabral jih je v torilo. „To očetu nesem,“ pošepče. In k očetu priskakljá, 20 govoreč mu ga podá: „Oče ljubi, tú imate jabolko najlepše; glejte, boljšega pač ne poznate, le pokusite in jejte!“ 25 Oče vzemši ga prekolje, pógled studen se odkrije: znotraj vse je gnilo že. „Oče, oj to ni najbolje,	to še jesti se ne sme, naj nevredno le segnije!“ 30 z glavo sin majaje dé. Oče pa mu resen pravi: „Janezek, to jabolko pogledi, náuk lep ti v njem tiči, pámetuj ga svoje dni: 35 Kot je gnilo to po sredi, dasi zunaj je vabljivo, človek, glej, hinavski je enak, zunaj dober ves je in kroták, govoreč na dušo živo; 40 ali v srcu je drugačen, zavidljiv, sebičen, spačen, dobremu človeku studen, naj bo še takó priljuden. Váruj se mi tak postati, 45 studnejšega nima svet; nikdar ondi se ne brati, kjer hinavcev najdeš sled. Kakor si, takó se kaži in nikoli se ne laži!“ 50 Janezek zapomni si vodilo, ki ga daje jabolko mu gnilo svetega Mihela dne; vtisne si globoko ga v srcé.

Fr. Cimperman.

127. Jurij Japelj kot mladinoljub.

Slavni pisatelj slovenski, Jurij Japelj, se je porodil dne 11. malega travna leta 1744. v Kamniku. Po dovršenih srednjih šolah je stopil v bogoslovje in postal duhovnik. Dvanajst let je služil za kaplana v Trstu. Potém ga je po-
5 klical ljubljanski knezoškof Žiga Herberstein za svojega tajnika v Ljubljano. Leta 1787. je bil imenovan za župnika na Ježici za Savo, kjer je bila ravno tedaj župnija na novo ustanovljena.

Ta njegova nova služba ni bila nikakor prijetna in lahka,
10 zakaj moral je v vsem orati ledino. Prišedši v to vas, ni našel niti lastne župnijske hiše. Moral je dalje časa stanovati v preprosti kmetški hišici. Vztrajnemu možu pa navzlic tolikim zaprekam ni upadlo srce; bil je tu bolj zadovoljen, kakor poprej v škofovi palači. Največje njegovo veselje je
15 bilo, občevati s preprostim ljudstvom, ga učiti in osrečevati; a vse to mu je bilo ravno na tem mestu mogoče. Neumorno delaven na slovstvenem polju, je spisal na Ježici poleg prestave sv. pisma mnogo drugih knjig, ki so jako dobro došle Slovincem.

Neutruden za srečo in blaginjo svojih ovčic, je napravil v svojem stanovanju učilnico, kjer je brez vsake nagrade prostovoljno poučeval otroke. Sčasoma se mu je delo nekoliko olajšalo. Sezidal je tik cerkve sv. Kancijana župnijsko hišo, ki je bila hkratu tudi učilnica. Poleg nje je napravil
25 lep sadovnjak, kamor je zasadil vsakovrstnega sadnega drevja. S tem je dal vaščanom vzgled, kako se z majhnim trudom in majhnimi stroški lahko doseže veliko dobrega.

Neizmerno ljubezen je imel Japelj do mladine. Omenilo se je že, da je začel takoj po svojem dohodu prostovoljno
30 poučevati vaške otroke. Vabil jih je k sebi in prosil stariše, naj jim ne branijo hoditi v učilnico. Kako bi mogel kdo lepše posnemati božjega sina, kličočega: „Pustite otročiče k meni!“ Samo ob sebi se umeje, da so otroci ljubili svojega učitelja kakor lastnega očeta.

V učilnici je učil otroke najprej čitati na knjigo. A to ni bilo pred sto leti tako lahko kakor dandanes. Tedaj še niso imeli Slovenci niti pravega abecednika, niti računice. Kako težavno je bilo torej začetno učenje ne samo učencem,

temveč tudi učitelju! Po mnogem naporu je privadil otroke na posamične črke in potlej je čital z njimi na razne knjige. 40 Da je bil pri takem trudapolnem učenju sploh kak napredek mogoč, to je znal doseči le plemeniti Japelj. A njegovi učenci tudi niso bili tako nemarni, da bi jih ne bilo možno kaj naučiti. Dasi so bili še v zorni mladosti ter niso mogli raz-
umeti, kako koristno je, če zna človek čitati in pisati, vendar 45 niso obnemogli v učenju, marveč so se pridno učili samo zaradi tega, ker jim je to priporočal njihov ljubljani učitelj. Ko so že znali čitati, so se začeli učiti pisati in računati.

Spomladi in po letu se je preselila Japljeva učilnica na prosto. Otroci z učiteljem so ostavili sobo in se šli izprehajati 50 na pisane travnike in v zelene gozde; med pôtem so se učili. Gospod župnik je popraševal zdaj tega, zdaj onega, kako se imenuje to ali ono drevo, kako se zapiše ta ali ona črka, itd. Otroci so mu veselo odgovarjali in sem ter tja začrtali kako črko v prah. 55

Tudi v računanju so se učili takó. Zlasti pa je gospod župnik učil učence in učenke, izprehajajoč se po polju, krščanskega nauka. Sedli so pod košato drevo, župnik nekoliko više, otroci pa k njegovim nogam. Ko je izprašal vse po vrsti, jim je povedal kako povest, ali pa dal temu ali onemu kako 60 knjigo, rekoč, naj čita glasno iz nje.

Ako se je pripetilo, da niso stariši pustili tega ali onega zavoljo domačih opravil v učilnico, so šli učenci in učenke z gospodom župnikom na dotični dom; in če so našli otroka pri delu, takoj so pristopili in mu pomagali, da je bilo delo 65 poprej izvršeno, ter so ga potlej vzeli s seboj. Japelj sam je stal poleg njih in jih zabavljaj z mičnimi pripovedkami. Večkrat se je tudi sam poprijel dela in delal z učenci vred. Prav pogostoma je peljal otroke na kako kamenito njivo in jim ukazal pobirati kamenje. Mladim delavcem je bilo to igrača; takoj 70 so se razkropili po ravnini in nosili kamenje na kup, da je bila njiva kmalu očiščena.

Bolj odrastle dečke je poučeval Japelj tudi v sadjarstvu, kmetijstvu, gospodarstvu in sploh v vsem, kar je treba vedeti dobremu kmetu; zakaj on ni bil samo učen in pobožen 75 duhovnik, večč jezikoslovec in izvrsten pisatelj, nego tudi dober in previden gospodar, ki je znal svoje mnogovrstne znanosti uporabljati ne samo sebi, marveč tudi drugim v

korist. Kaj pomagata učenost in znanost, ako ji ima kak človek
80 sam, a njegov bližnjik nima od tega nobene koristi? Tako
znanje ni pravo. Samo ona učenost je prava, katera ne osre-
čuje posamičnega človeka, marveč mnogo ljudij.

Človeški duh ne sme biti vedno napet in delaven, zlasti
v mladosti ne, ker oslabi. Zmernost mora biti povsod. To je
85 vedel tudi Jurij Japelj. Zató je vselej po učenju dovolil otrokom
razne igre, katerih se je udeleževal tudi sam. Navadni prostor
za igre so imeli ob Savi blizu sedanjega mostú pri Črnučah.
Tu je bil nekoliko vzvišen, z drevjem zasajen kraj, kjer so
navadno počivali.

90 Kakor je ljubil Jurij Japelj mladino, takó je gorel tudi
za srečo svojih vaščanov. Ubožne je podpiral, žalostne tolažil,
nesrečne osrečeval; sploh je izvrševal krščanska dela usmi-
ljenja v polni meri. „Vrtec.“

128. Zastavica.

Med zemljo in nebom
se dete kojím,
od hriba do hriba
veselo frlim.

Oblake in megle 5
priganjam na ples,
pometam in pišem
brez metel, peres.

Mirosl. Vilhar.

129. Zavednost duhá.

Ko je kralj Friderik Veliki ogledoval po pridobljeni zmagi
vrste svojih vojakov, ki so čakali daljnjih povelj, je stopil
neki vojak iz vrste ter se približal kralju, rekoč: „Veličanstvo,
dovolite mi eno besedo!“ To rekši, pomoli kralju prošnjo za
5 službo častnika. Kralj ga pogleda in šaljiv, kakor je bil, reče:
„Dobro, eno besedo že dovolim, če pa bodeta dve, te ukažem
ustreliti.“ Trenutek samo si pomišlja vojak, potém se ojunaci
in pravi: „Podpišite!“ Izenaden nad tem, se obrne kralj h
generalom, rekoč: „Ta si bo znal pomagati tudi v trenutku
10 največje nevarnosti,“ ter usliši prošnjo vojaku. „Vrtec.“

130. Kmet in sinovi.

Oče je videl med svojimi sinovi velik prepir; zastonj jih je opominjal k miru in ljubezni. Nekaj drugega si tedaj izmisli; sestí jim reče in ukaže prinesiti veliko šib. Vse šibe zveže v butaro ter jim jih daje zaporedoma, naj jih vsakateri izkusi prelomiti. Ali vsak se je zastonj upiral, nobenemu jih ni bilo moči prelomiti. Zdaj oče butaro razveže in jim reče jih posamez lomiti, in ko bi trenil, so bile vse zlomljene. Nató jim pravi oče: „Glejte, ljubi sinovi, to sem vam dal v vzgled; dokler boste v ljubezni združeni med seboj, ne bodo vaši sovražniki nič opravili nad vami; ako boste pa v razprtiji, gotovo vam povém, zaporedoma vas bodo pokončali.“

Edinost slabim stvarem veliko moč dá, razprtija pa mogočne v nič pripravi.

Fr. Metelko.

131. Domače in druge živali v pregovoru.

Brzemu konju ni treba ostroge. — Darovanemu konju ne glej na zobe! — Kdor konja lovi, mu mrve moli. — Konja ne hvali radi dlake, ampak radi brzote! — Pijančev konj dobro za krémo vé. — Žejen konj motne vode ne gleda. — Vol je vol, če mu tudi roge odbiješ. — Bodljivi kravi Bog ne dá rogov. — Če krava veliko véka, ima malo mleka. — Kdor bo kravo vračal, ta bo oves plačal. — Ako koza laže, rog ne laže. — Bog že vé, kateri kozi rog odbije. — Ena garjeva ovca vso čredo oskruni. — Lažje je varovati ovce kakor novce. — Kdor se meša med otrobe, ga svinje snedó. — Osel je vodo nosil, pa je žeje poginil. — Varuj se tistih maček, ki spredaj ližejo, vzadi pa praskajo. — Ako levja koža ni dovolj, še lisičje poišči! — Ne prodajaj kože, dokler medved v brlogu tiči. — Polž roge pokaže, kadar ga nihče ne vidi. — Radi ene same muhe si ne veže pajek mreže. — Sitna muha nikoli dolgo ne živi. — Sršeni, ose in čebele bodo vedno prepir imele.

132. Orač.

1. Pómlad potrka, hajd' na nogé, nam bo ogrela moško srcé. Plug izpod strehe, brano na dan, jarme na vole, kdor ni zaspan!	2. Zemlja se taja, svet' Valentin vabi na delo, dela sem sin. Zjutraj naprežem, plug svoj držim, v desno in levo brazde drobim.	3. Žito posejem tukaj in tam, marno povlečem, potlej pa dam'. Sprežem voliče, s plugom pa v kraj, jésen klicála bo ga nazaj.

Mirosl. Vilhar.

133. Zrno.

Vsako zrno, bodisi še tako majhno, je pravo čudo božje modrosti in mogočnosti. Belo moknato jedrce obdaja trda luščina, da ga varuje mraza. Pa to še ni dosti; modri stvarnik je oblekel jedro še v drugo, bolj voljno in tanko lupino, da ga ne tišči trda luščina. Glejte, tako zavija skrbna mati milo dete v tanke plenice, da ga obvaruje mraza in drugih nezgod. Pa žalibog, nahaja se dosti starišev na svetu, ki ne skrbé tako za svoje otroke, kakor dobri stvarnik za drobno zrno.

10 Tudi sredina našega zrna je prečudna; mala pičica je notri, ki se imenuje srce. To srce pa je kal prihodnje rastlike, začetek ponižne bilke ali mogočnega hrasta. Moknato jedro je torej le obleka kalí ali klice; služi ji pa kakor materino mleko v živež, dokler ne more uživati bolj čvrste
15 hrane. Ko pa spomladi solnčni žarki ogrejejo zemljo, oživi dobro okovarjena klica in se napne, lupina počí in kal prodere luščino.

Moč slabotne kalí je prečudno velika; deni osemdeset kilogramov teže na grah, klica se bo ganila in prodrla, če si
20 ga bil prej malo namočil. Odkod ta silna moč? Kako more biti klica, ki jo lahko razdere dete, tako jaka? Bistroumni umetnik in mogočni vladar, ali moreš ti narediti kaj takega?

J. Bílec.

134. Cesar Jožef II. pri plugu.

Cesar Jožef II. je bil velik prijatelj preprostemu ljudstvu, posebno pa kmetskemu. Za njegovega vladanja je bil kmetski stan podložen grajščakom, ki so večkrat prav neusmiljeno ravnali z ubogim kmetom. Cesar Jožef II. je začel odpravljati to služnost in dal postavbe, po katerih je mogel kmet po- 5 stati svoboden na svojem zemljišču. Ko je gospoda trdila, da je zemlja, katero obdeluje kmet, njih svojina, je rekel plemeniti cesar: „Rad bi znal, kaj je bilo prej, ali kmet ali grajščak.“

Bilo je dne 19. velikega srpana leta 1769., da se je cesar 10 Jožef II. na svojem potovanju po Moravskem peljal v kočiji skoz občino Slavikovec. Na njivi ob veliki cesti ugleda kmeta, ki je oral s svojimi konjiči. Cesar ukaže kočijo ustaviti, stopi h kmetu ter ga prosi, da bi smel potegniti brazdo. Kmet debelo pogleda neznanega mu gospoda, a vendar dovoli v 15 njegovo prošnjo. Cesar prime za ročici ter gre za plugom. Kmetič, videč, da gospod ni vajen tega dela, reče, smeje se: „Kakor vidim, ste vi sicer zelo imeniten gospod, a orati vendarle ne znate.“

„I kaj pak da ne zna,“ se oglasi nekdo iz cesarjevega 20 spremstva, „zakaj znano je, da cesar ne orje, ker to ni njegovo vsakdanje opravilo.“ Ko je kmetič to slišal, se je zelo ustrašil, ker je spoznal, da je cesar sam vodil oralo po njegovi njivi.

Odsihdob nihče ni več rabil omenjenega pluga. Hranili 25 so ga kakor kako svetinjo najprej v hiši dotičnega kmeta, pozneje pa so ga prenesli v mesto Brno na Moravskem.

I. Tomšič.

135. Pluga.

1. Pred hišo ležal
je plug pri plugi;
rujav je prvi,
svetál je drugi.

2. Kakó da rja
obeh ni snela?
Branila menda
so pridna dela.

Mirosl. Vilhar.

136. Popotnika in lipo.

Trudna popotnika ob poldanski vročini jedva zevata, kar zagledata zraven ceste lipo, katera dela s svojimi košatimi vejami daleč okoli sebe senco po trati, in gresta v njeno senco na travo počivat. Zdaj se pogovarjata, na lipo se ozreta
5 in pravita: „Lepo je rés to drevo; ali vendar je škoda zemlje, ki je toliko obsega, ker ljudem nobenega užitka ne daje.“ — „O nehvaležna človeka,“ reče lipo, „pač nista vredna, da ži-
vita. Ravno zdaj uživata mojo dobroto, pa mi še zemlje ne privoščita, na kateri stojim, in mi še očitata, kar mi ni
10 danega.“

Marsikdo graja in opravlja svojega dobrotnika, ker méni, da mu je izkazal premalo dobrot.

Fr. Metelko.

137. Mavrica.

Biserna lestva se vzpenja v oblak,
spušča se onkraj na zemeljski tlak,
mavrica pisana, božji prestol.
Angelji hodijo gor in pa dol,
5 zlate kropilnice v rokah držé,
zemljo prežejno hladé in pojé.
Gori na stolu pa večni sedi,
kapljici vsaki on srečo deli:
pade na polje — rodi zelenjád,
10 kane na drevje — obilen dá sad,
kaplja na njivi — dá žito zlató,
kaplja na trti pa — vince sladkó.
Sreča se spušča na slehernó stvar,
kadar zaliva nebeški vrtnar.

S. Gregorčič.

138. Spužva ali morska goba.

Mnogo stvari je, katerih gotovo vsak dan potrebujemo, a vendar ne vemo, odkod nam prihajajo, in večkrat še celó tega ne, kaj so. Taka stvar je tudi spužva ali morska goba, katero izvestno vsak izmed vas dobro pozna; zakaj z njo
5 brišete na šolski deski, kar ste zapisali.

Spužva se napije hitro in postane težja, kadar jo namočimo v vodo; ako jo stisnemo, izpusti vodo. Sestavljena je namreč iz mnogo tankih, pregibnih cevč, katere se takoj napolnijo z vodo. Ker so pa te cevke zeló mehke in pregibne, izteče voda iz njih, ako spužvo le nekoliko stisneš. 10

Dolgo so prirodopisci ugibali, ali je spužva rastlina ali žival; naposled so prišli do tega, da je žival, katero štejejo v najnižjo vrsto živalstva. Sestavljena je iz samih majhnih sluzavih morskih živalic. Po spužvi se neprenehoma pretaka voda; skoz male luknjice namreč vteka voda in z njo hrana, 15 skoz večje luknje pa zopet odteka. Ta vodni tok delajo in ravnajo posebne migetalke, to so jako majhne, neprestano se gibajoče dlačice v živalci. Te morske živalce visé ob skalah, globoko pod vodo; naberó se v večjih in manjših, največ okroglih gručah in z velikim trudom jih vlačijo iz morske 20 globine in prodajajo. Največ se jih nahaja na takih krajih, ki so bolj mirni, kjer nimajo morski toki velike sile in kamor ne bijó močni valovi. V ladjah se odpravijo nabiralci na morje in izkušeno, bistro oko takoj zapazi skoz vodo, kje jih je mnogo. Na vrveh, na katerih je težek kamen privezan, se 25 spusté v globino morja; tu ločijo z nožem spužve od pečine, ali jih pa od daleč trgajo z železnimi ostmi. Večje gobe se le težko ločijo od skal in pečin; zatorej morajo večkrat po trije ali štirje nabiralci po eno samo lepo spužvo skočiti v morje, ali pa eden po večkrat zaporedoma. 30

Sveža spužva še ni za rabo. Treba jo je poprej izprati z gorko vodo, da se očisti od mulja. Tako pripravljena spužva se prodaja v prodajalnicah. Predno jo rabimo, se mora zopet čisto izprati, ker je še med posameznimi cevčkami ostalo peska in druge drobljadi. 35

Spužve, ki se prodajajo v našem cesarstvu, živé v Srednjem in Rdečem morju, prirastle na skalnato morsko dno. Mnogo se jih nahaja tudi ob našem primorju, namreč na vzhodni obali istrskega polotoka. Tu jih trgajo ribiči, izpirajo, sušé in potém prodajajo. Trgovske ladje jih vsako leto pripeljejo neizmerno množino v tržaško luko, odkoder se razpošiljajo z drugim blagom vred na vse strani našega cesarstva.

139. Očetova roka.

1. Da zvezde na nebu igrajo
in luna se milo smeji,
po stropu nebeškem migljajo,
očetova roka stori.
2. Da orel v nebesa gor šine,
ogledati solnce želi
in zopet spusti se v nižine,
očetova roka stori.
3. Na vejah se ptičji rod ziblje,
da tol'ko lepó žvrgoli,
da v prahu črviček se giblje,
očetova roka stori.
4. Da dežek nam zemljo namaka
in tratico spet omladi,
da jagnje po pašniku skaka,
očetova roka stori.
5. Če sever sovražni pripiha,
da drévo zelenje 'zgubi,
in rožici glavo zaviha,
očetova roka stori.
6. Če strašno grmi in se bliska,
da zemlja pod nebom drhti,
če toča po polju peliska,
očetova roka stori.
7. Če jokam in solze prelivam
in če se mi hudo godi,
pa tud' če dobrote uživam,
očetova roka stori.
8. O človek, očeta se drži,
prelepo za te on skrbi;
nja roke nikdar ne zavrzi,
ker modro vse ona stori.

V. Orožen.

140. Prevzetnost se sama kaznuje.

Bil je gospodar, ki je imel jako prevzetnega in izbirčnega hlapca. Nobena jed mu ni bila po volji. Zlasti boba ni mogel videti. Kadarkoli je prišla skleda z bobom na mizo, je vselej obrnil žlico in rekel: „Ako se bob prime žlice, ga bom jedel, 5 ako ne, ga ne bom.“

Minilo je nekaj let. Hlapec ni več služil; imel je svojo kmetijo, a ni baš dobro gospodaril. Tudi je bil premalo varčen in zató si ni ničesar prihranil v boljših letih. Slabe letine pridejo ter ga tako pritisnejo, da je bil primoran iti k svojemu 10 nekdanjemu gospodarju prosit boba. Ta mu reče, naj gre z njim v žitnico. Ondi vzame velnico, jo obrne in pravi: „Ako se bob prime velnice, ti ga dam, ako ne, ti ga ne dam.“

Hlapec se spomni svoje nekdanje prevzetnosti ter prosi gospodarja odpuščenja. A on, ki je bil mož dobrega srca, od- 15 pusti hlapcu, mu nasuje boba in reče: „Pomni, da kaznuje Bog vsako prevzetnost o svojem času.“

Nár. — Fr. Praprotnik.

141. Vesela žetev.

1. O ti vesele žetve čas, radosten te pozdravljam jaz, saj po pomladi si zeleni pogrnil s klasjem polje meni.	3. Mlatičev živi pika, pok rad sliši starec in otrok. Ko žitnice napolnim, zima naj, kadar hoče, le prikima.
2. Vrtite, žnjice, se urnó, če prav vam čelo je potnó; bogate snope zrnovite mi v stoge, skednje naložite!	4. V resnici žetev čas si zlat, ko trud donaša tolik sad; srcé naj moje se raduje, saj zdaj plačilni dan praznuje.

Fr. Krek.

142. Izpremembe na zemlji.

Kakor se je preobrazil človek, tako se je tudi zemlja tekom dolgih stoletij mnogo izpremenila in prenaradila, da je obraz sedanjega sveta brez dvombe le malo podoben obrazu, ki ga je kazala zemlja v začetku svojega obstanka. Izpremenile in prestvarile so jo nekoliko prirodne moči, nekoliko pa ljudje sami. Najbolj so jo predrugačile velike povodnji in potresi, mnogo pa tudi ognjeniške moči. 5

Hude povodnji izpodkopavajo najtrdnjéša poslopja, odnašajo hiše in pokončavajo polja in gozde. Kjer je bila nekdanjé rodovitna planjava, tam je zdaj jezero ali močvirje; naj- 10
koristnejše rastline so zamrle, drevja in grmovja ni več in najpotrebnejše živali so poginile.

Prestrašne so moči zemeljskih potresov. Ne razdenó ti samo posameznih poslopij, ampak dostikrat pogreznejo po cele vasi in mesta na različnih krajih zemlje, da ni sledú več 15
o njih. Kjer so bili poprej hribi in velikanske gore, nahajamo po potresu prostrane doline. Mogočne reke izginejo popolnoma, ali pa si naredé drugo pot, jezera se posušé in druga se prikažejo; nezdrava močvirja so najti ondi, kjer je bila poprej rodovitna zemlja. Ognjenik zasuje vso okolico z nerodovitim 20
peskom ali pepelom, z žveplom ali smolo; on razdene vse prirodne lepotine in vse umotvore človeškega duha; daleč na okoli se izpremeni zemlja v nerodovitno dolgočasno puščavo.

Tako se je nabrala voda ondi, kjer je bilo nekdanjé rodovitno polje, in iz vode se je prikazala suha zemlja. Otoki so 25
se pogreznil, drugje so se prikazali novi iz vode. Hribi stojé

zdaj tam, kjer so bile prej planjave, in doline se razprostirajo po krajih, kjer so bile prej visoke gore. Marsikje je morje ali kaka reka pretrgala suho zemljo in kraji, poprej naseljeni, so zdaj vsi zapuščeni. Z zemljo se je izpremenilo tudi podnebjje; prikazale so se vse drugačne živali, kakor so živele prej po onih krajih.

Zeló je pa tudi človek s svojimi rokami izpremenil zemlji obraz. Pridni in delavni ljudje so najstrašnejše divjote in pustinja preobrazili v prijetne krajine. Znižali so hribe, naredili ravne ceste, omejili struge mogočnim rekam ali jim odkazali drugo pot, izruvali cele gozde, posušili široka močvirja in jih izpremenili v rodovitno zemljo. Kjer so prej moča in nezdravi sopari odganjali človeka, tja ga je vabil po tej izpremenitvi čist in zdrav zrak.

Puščave so se oživile, divje zveri so se pogubile; namesto njih so nastopile druge koristne živali; osat in divje grmovje so izpodrinila sadna drevesa in druge koristne rastline; celó, gole skale je pokrila neutrudna roka človeška z rodovitno zemljo in na njih so zrastle sadna drevesa, vinska trta in za življenje potrebna zelišča. Delavnost človeška veliko premore.

Kjer pa so stanovali leni in zdvijani ljudje, tam so razpadli človeški umotvori in tudi zemlja se je predrugačila. Zarastli so se gozdi in polja, reke so prestopile svoje meje in pustile močvirja in mlake za seboj. Zrak je postal vlažen, zdravju škodljiv, prebivalcev je bilo čim dalje manj in cele vasi in mesta so razpadla. Tako so postali kraji, kjer so bila nekdanj bogata mesta, prebivališča divjih zverij in dežele, katerim so se sosednja ljudstva čudila zavoljo velike rodovitnosti, neprijazne puščobe.

Fr. Marn.

143. Veseli pastir.

1. Zakrivljeno palico v roki, za trakom pa šopek cvetlic, ko kralj po planini visoki pohajam za tropom ovčic.	2. Saj tukaj na solnčni višavi le sam sem, le sam gospodar, živejem po pameti zdravi, za muhe mi ljudske ni mar.

3. Nikomur tu nisem na poti,   5. Naj drugi okoli po sveti
 na poti ni meni nikdó;   si iščejo slave, blagá,
 kdo čisto veselje mi moti,   jaz hočem na gori živeti,
 kdo moti življenje mirnó?   tu sreča, tu mir je domá.
4. Nikdar ne zmrači se mi čelo,   6. Za čredico krotko popeval
 nikdar ne stemné se oči,   bom pesmice svoje sladké,
 in pojem in ukam veselo,   dolincem glasnó razodeval,
 da z gore v goró se glasi.   kar polni mi srečno srcé.

7. Ne, palice svoje ovčarske
 za žezlo kraljevo ne dam
 in rajši ko krone cesarske
 cvetlice na glavi imam.

S. Gregorčič.

144. Človeško truplo.

Udje človeškega trupla se naveličajo služiti želodcu in se mu upró. „Zakaj bi mi težko delali,“ pravijo, „in njemu pripravljali, on pa sladko užival brez dela!“ Noge niso hotele več nositi, roke ne delati, zobjé ne žvečiti; tudi nos ni hotel vohati. „Saj smo vsi enaki, vsi hočemo uživati, vsi enako ve- 5
 selo živeti.“

Prvi dan so bili vsi udje veseli in dobre volje. Drugi dan že začnó slabeti, tretji dan omagovati, četrty dan pa so bilí že tako slabi, da jim je bilo umreti. Vse truplo je oslabe-
 belo, oči so upadle, noge so omahovale, roke so se tresle, 10
 jezik se ni mogel več gibati v ustih.

Zdaj se oglasi glava: „Dragi bratje in sestre! Sedaj vi-
 dite, kam ste prišli. Želodcu niste hoteli služiti, sedaj vam pa
 tudi on ne more pomagati.“ — „Res je to,“ pravijo udje,
 „prav imá želodec, da nas priganja na delo, ker nas z vsem 15
 oskrbuje, česar nam je potreba za življenje.“ In noge so zopet
 nosile, roke zopet delale, zobjé zopet žvečili: vsi udje so z
 veseljem služili želodcu, od katerega jim dohaja moč in življenje.

A. Janežič.

145. Sraka in mlade.

1. Sraka mlade je svarila: 2. Kadar človek se pripogne
 „Preveč blizu hiš grestè,
 vas bo nagla smrt pobila,
 niste dovolj pametne.   ali sega dol na tla,
    vsaka naj se hitro ogne,
    on pobira kámena.“

3. „Če je taka,“ reko mlade,
„kaj pa bo začeti nam,
ak' se človek tih prikrade,
nese kamen za hrbtam?“

4. Starka pravi: „To je zmeta,
vse po svet' narobe gre;
doživela kaj sem s'rota?
Jajce več ko puta vé.“

V. Vodnik.

146. Cesar Jožef II. in kmetica iz Šumave.

Ko je enkrat rajnki cesar Jožef II. potoval po Šumavi na bavarski meji, je prišel tudi do vasi Lužnice in stopil naravnost v prvo kmetško stanovanje. Kmetica je ravno sedela pri peči in vsajala kruh. Ko ga zagleda, ga ima po njegovi
5 potniški obleki za potnika in mu reče: „Ravno prav ste mi prišli; nimam nobenega človeka domá; idite, idite in mi podajte te hlebe, saj nič ne zamudite. Potém vam prinesem skledico mleka in kos kruha.“ Cesar si ne dá dvakrat reči; loti se hitro dela in podaja hlebe kmetici. Ko je bila kmetica
10 vsadila, je vstala ter prinesla cesarju mleka in kruha, zraven pa še pristavila, da bi dala lepšega, ko bi ga imela.

„Ali povejte mi, mati,“ povzame cesar, kos kruha odlo-
mivši, „zakaj pa imate ta božji dar takó črn; ali se vam tako
huda godi?“

15 „Oj, huda, huda, gospod. Kar le ima človek, vse mu požrè gosposka; ona pojé belo moko, nam pa ostaja črna; ona pošname smetano, mi pa moramo biti s samim mlekom zadovoljni.“

„Jaz bi se pa pri cesarju pritožil, da vas gospodje tako
20 deró in objedajo; on bi gotovo ne pripustil, da bi se vam delala krivica.“

„Cesarju? Bog pomagaj, že vidim, da nič ne veste, kako
se na svetu godi. Cesar sam nam največ pobere. Vsak trenutek se spraska ali stepe s kom zastran stvarij, ki niso vredne
25 črnega za nohtom, in mi mu moramo dajati svoje može in sinove, da jih pobijajo; moramo dajati peneze in ga tako živiti v potu svojega obraza. Ó da bi le mogla priti do njega, vse bi mu povedala, kar mu gre; saj slišim, da rad posluša tudi bornega kmeta.“

30 „No, mati, vedite, jaz sam sem cesar Jožef,“ reče ljudo-
mili vladar prijazno in razkopčá svojo vrhnjo suknjo. Ko kmetica zagleda svetle zvezde na njegovih prsih, pade vsa pre-

strašena pred njega na kolena ter ga prosi odpuščenja. Ali cesar jo vzdigne, ji veli sestiti k sebi in zaukaže, naj mu pové in razodene vse težave in bridkosti kmetskega stanú.

35

Ko je potém odhajal, je še bogato obdaril kmetico, ki mu je povedala marsikatero gorko; kosček črnega kruha pa je vzel s seboj in za trdno sklenil, da noče mirovati, dokler ne izboljša revnega stanú svojim podložnikom. „Novice.“

147. Znamenja dežja.

1. Gospod in sveti Peter sta na pot o hudi suši šla, sijálo solnce zlo je vroče, ker dolgo ni biló že moče.
2. Močno pripeka solnčni žar, da kar sopiha živa stvar, ljudem pot s čela s curkom teče in vse se od sparine peče.
3. Prileten mož ju sreča zdaj. „Li vroče, oče, vam je kaj?“ mu Peter dé, a starček pravi: „O vroče, vroče!“ ter pristavi:
4. „Zarés vročina huda je, pa menim, kmalu dež pojde, ker davi zgodaj videl lesti sem polža črnega na cesti.“
5. Gospod pa mu nato veli: „Mož, vaša vera prava ni; ni polža Bog proroka storil, dežju ne bo zapor otvoril.“
6. Naprej grestà in drugi dan jo kreneta na drugo stran; sijálo solnce je pekoče, biló je grozno, grozno vroče.
7. Pa v govorici tej in tej koračita počas' naprej, kar jima mož, gredé po poti, prileten, star že pride proti.
8. Ga vpraša sveti Peter zdaj: „Li vroče, oče, vam je kaj?“ „Sevéda,“ starček urno pravi in te besede še pristavi:
9. „Zarés vročina huda je, pa menim, kmalu dež pojde; pod streho mojo se viseča zaprla neža je bodeča.“
10. Gospod pa mu odgovori: „Mož, vaša vera prava ni, nebó zavoljo tega dalo ne bode vam dežja še kmalo.“
11. Naprej grestà in drugi dan popotvata na drugo stran; pekoče solnce je sijalo, ker dolgo časa ni dež'valo.
12. In v govorici tej in tej koračita počas' naprej, kar jima mož, gredé po poti, prileten, star že pride proti.
13. Ga vpraša sveti Peter zdaj: „Al' vroče, oče, vam je kaj?“ „Sevéda,“ starček urno pravi in te besede še pristavi:
14. „Zarés vročina huda je, pa menim, da že dež pojde; že v kadi zjutraj je brbljalo, ko prvo solnce je pris'jalo.“

15. Gospod pa mu odgovori:
 „Mož, vaša vera prava ni,
 nebó zavoljo tega dalo
 ne bode vam dežja še kmalo.“
16. Naprej grestà in drugi dan
 popotvata na drugo stran;
 pekoče solnce je sijalo,
 ker dolgo časa ni dežvalo.
17. Pa v govorici tej in tej
 počas' koračita naprej,
 kar jima mož, gredé po poti,
 priletén, star že pride proti.
18. Ga vpraša sveti Peter zdaj:
 „Al' vroče, oče, vam je kaj?“
 „Sevéda,“ starček urno pravi
 in te besede še pristavi:
19. „Zarés vročina huda je,
 po polju vene skoro vse,
 pa saj nam Bog pomaga v sili,
 dež kmalu dal nam bode mili.“
20. Gospod pa mu odgovori:
 „Mož, pravo vero 'mate vi,
 še danes dež na polje pride,
 ki v tej okolici se snide.“
21. Naprej grestà na drugo pot,
 zgodi se, kar je djál Gospod;
 meglà nebó in solnce skrije,
 'z oblakov kmalu dež se vlije.
22. Učiš se človek iz tegá,
 da vér'vati gre le v Bogá
 in da verjeti v prazne vraže
 nam poti prave pač ne kaže.

M. Valjavec.

148. Mravlja.

I.

Pomladansko solnce pripeka in pregreva mravljišče na kraju smrekovega gozda, s katerega je sneg večjidel že zbežal pred solnčnimi žarki; in vendar je mravljišče še mrtvo, kakor bi bila kuga pomorila njegove prebivalce. Niti ene mravlje ni videti, vse še spé v gorkem stanu, kjer se skrčene tiščé druga druge. Kakor silna vojska kralja Matjaža v votlem hribu, tako čakajo tudi one povelja od zgoraj.

Pa solnce pripeka bolj in bolj in en zaspanec se prebudi. Vzdigne glavo iz črne trume in pogleduje z zaspanim očesom okrog sebe — vse še spi. Ali se je zmotil? Ali še ni čas, se vzdigniti z ležišča? Pa saj vendar čuti, kako puhti gorkota od zgoraj. Stegne torej nožice, pomane si oči, in še napol zaspan, se napravi iti gledat, ali je že čas, zapustiti gorko posteljo, v kateri je tičal štiri mesece. Gre po veliki cesti, pa ne more dalje; trdne pregraje, katere je pomagal sam jeseni napravljati, mu jezijo zdaj pot. Nekaj časa hodi okoli male trdnjave in išče kake špranje, da bi se splazil skoz njo, pa ni je dobiti. Jezen zgrabi bruno in si je prizadeva

izdreti, vleče in vleče, pa nič ne opravi; popade drugo, tretje, pa vse njegovo prizadevanje je zastonj. Vse je umno in trdno 20 sezidano.

Nevoljen gre tedaj nazaj in zgrabi s čeljustmi prvega zaspaneta, na katerega po sreči naleti, za vrat in ga strese. Zaspanec se prebudi in gleda debelo, kakor bi hotel reči: „Da 25 bi te! Kaj mi hočeš?“

Ta ga pa začne s tipalnicami tipati in božati in zaspane je predramljen in vé v trenutku, kaj mu je početi. Oba gresta drugih budit. Kmalu jih je deset na nogah in vsi gredó nad pregraje, katere se ne morejo več ustavljati združeni moči desetih korenjakov. Pridejo ven, solnce jih iz konca blešči, 30 pa se ga kmalu privadijo, in želodec, ki je črez in črez preprežen z debelimi pajčevinami, se oglaša tudi močno. Da bi ga utolažile, poiščejo kake sladkarije in zraven se veselja postavljajo na glavo, se cukajo in uganjajo druge burke. Potém gredó domov in tu je kmalu vse na nogah; kakor hudournik 35 vró ven pri vseh vratih in na mravljišču se vse giblje in mrgoli, kakor voda, ki vre in kipi v kotlu.

Ko so se vsi prepričali, da se je pomlad že vrnila, in ko so se popolnoma ogreli na solncu, gre jih nekoliko na dno stanišča. Tu leži v dobro zavarovanem kraju kupček drobnih 40 belih zrnec, drobnejših od prosa. To so jajčeca, katera so izlegle babice preteklo jesen. Matere so kmalu pomrle, delavci so pa spravili jajčeca na varen kraj in zdaj o gorkem vremenu hité z njimi na mravljišče, da jih gorko solnce ogreje in obudi k življenju. 45

Po letu nahajamo v vsakem mravljišču po troje živalic. Prve so moške mravlje, ki se le po perotnicah ločijo od navadnih mravelj; potém najdemo babice, ki so večje kakor moški in tudi krilate; zadnjič so navadne mravlje, ki nikoli nimajo perotnic. Teh je največ in te tudi navadno le mravlje 50 imenujemo; zakaj moški in babice sploh ne hodijo iz mravljišča, ampak so le domá in navadne mravlje jim strežejo, donašajo jed, zidajo tudi pohišta itd., skratka, one skrbé za vso naselbino. To so delavci, ki nimajo nobenega spola.

Navadno meseca velikega srpana zleté moški in babice 55 iz mravljišča in se dvignejo v zrak, kjer se sem ter tja

švigaje ženijo. Ko so nekoliko časa, veselja pijani, letali okoli, padajo na tla. Moški, ki niso zdaj za nobeno rabo, kmalu pogineje, babice pa že čakajo delavci; brž ko katero zagledajo, jo zgrabijo, ji polomijo perotnice in jo tirajo slovesno v stan. Nekateri delavci ostanejo za stražo vedno pri babicah, jih pridno pitajo in jim strežejo na vso moč, zakaj one so zdaj upanje vse naselbine, brez njih bi rod pomrl.

Ko začnó babice leči jajčeca, so že delavci pripravljeni, ki nosijo jajčeca v nalašč za to odmenjen kraj in jih lepo uredijo. Babica potém tudi kmalu umrje, le malokatera dočaka zime ali celó pomladi.

Spomladi je prva skrb delavcev, nositi jajčeca na solnce; če je solnce prevroče, hité z njimi v mravljišče v prvo nadstropje, potém v drugo itd.; proti večeru pa, ko že medli solnce, jih nosijo zopet kvišku, in nazadnje, ko se je solnce že skrilo, jih nesejo v dno na odmenjeno mesto, zapahnejo vse duri, postavijo k vsakim vratom stražo in trudna družina gre k pokoju.

Noč je minila, zlato solnce je že izšlo. Tudi v mravljišču se je jelo gibati, straža odpahne duri in pokuka ven, pa gosta megla pokriva zemljo, vreme je neprijazno in kmalu začne deževati. Straža zapahne zopet duri, zadela vse špranje in gre v stan. S tipalnicami ošvrka vsakega, kogar sreča; ta se precej obrne in obá gresta naznanjat vremena. Tipalnice švigajo od kraja do kraja in kmalu vé vsa družina, da dežuje in da bo treba ostati domá.

Pa pridna mravlja nikoli rok križem ne drži. Čeravno dež ovira zunanja dela, vendar je treba domá to ali drugo reč popraviti. Tú se je podrl steber, ki je doslej podpiral strop, treba ga je na novo postaviti; pot, ki pelje do malih vrat v drugem nadstropju, ta se je tu in tam zasula po zimi, treba bi jo bilo otrebiti; in v gornjem nadstropju bi bilo tudi še druge nove poprave potreba. Vse to mora biti še ta dan storjeno.

Pridno se lotijo dela, postopača ni videti med njimi; v tem kotu koplje eden s čeljustmi in rahljá zemljo, drugi jo odnaša, tam postavlja zopet tretji trden zid in včasi pride tudi polir pogledat, kako gre delo od rok. Če kaj ni dosti trdno, morajo stavbo podreti in jo znova začeti.

Pa po trdem delu je tudi dobro počivati, to vsak dobro 95
vé in nihče ne bo mravlji zameril, če si malo oddahne od
dela in svojemu želodcu privošči kaj boljšega.

Vsako mravljišče ima nekaj tujih majhnih živalic v svojem
stanu. Imenujemo jih zeliščne uši, ker so res podobne ušém,
in vsakdo jih je že videl laziti po bezgu ali po kaki vrbi. 100
Tem živalcam so mravlje posebno dobre; nosijo jih na solnce,
negujejo jih in jim strežejo, kakor le morejo; tudi hrane jim
donašajo in rajši same stradajo, da le njih živinica ne trpi
gladú. Te uši so res domača živina vsega mravljišča, od ka-
tere dobivajo sladek užitek. Te živalce imajo namreč na 105
hrbtu dvojne cevi in v teh se nabira neka sladčica, po kateri
mravlje posebno hrepené. Ko pride mravlja do uši, se ji
začne prilizovati, jo boža in gladi s tipalnicami toliko časa,
da izpusti uš po vsaki cevi kapljico one sladčice, katero
mravlja željno posrka. Tako gre mravlja od uši do uši, da 110
ima dosti. Uši so pa tudi rade pri mravljah, saj se jim nič
hudega ne zgodi; mravlje lepo zánje skrbe, kakor kmet za
svojo molzno živino, in rés, kar je kmetu krava ali ovca, to
so mravlji te uši.

Topli pomladanski dnevi, ki se zdaj vrsté, so vzbudili 115
življenje v jajčecih, ki so doslej ležala pri miru na mestu, na
katero so jih spravili delavci. Začnó se gibati in iz vsakega
jajčeca zleze črvič ali gosenica. Pridnim in skrbnim mravljam
daje to posebno veliko opraviti, ker se je družina hudo po-
množila, in novorojenci imajo vedno lačne trebuhe in le gle- 120
dajo, kje bo kaj ugrizniti. Ker si sami še ne morejo poiskati
potrebneга vsakdanjega kruhka, jim ga pridno donošajo mravlje
od jutra do hladnega večera. Domá je vedno sto in sto ust
odprtih, ki željno pričakujejo svojih strežnic. Mravlja pri-
nese hrano v čeljustih in črvič odpre usta na široko in zija, 125
kakor lačni srakoper v gnezdu. Mravlja ga pita po malem s
prinesenim jedilom, katero bliskoma izgine po požrešnem
žrelu. Ko bi trpelo to dolgo, bi moralo vseh mravelj biti
konec. To je še njih sreča, da trpi to pitanje le nekoliko dnij;
zakaj poté se leni trebušniki zapredejo v tanko kožico in 130
iz gosenic postanejo bube, kakor se zapredejo svilodi v
kokone.

Te bube imenujejo ljudje navadno mravljinja jajca in jih nabirajo za ptiče, katerim posebno tekne ta hrana. Bube se morajo pa poprej zadušiti v soparu, sicer bi nabiralcu čez 135 nekoliko dnij upihale kašo.

Mravljam je kaj zelo povšeči, da so ti požeruhi upokojeni, ker se morejo zdaj oddahniti in tudi bolj záse poskrbeti; posebno pogostoma hodijo zdaj k ušém v vas, vse je zopet veselo 140 in zadovoljno.

Pa to prijetno življenje trpi le nekoliko dnij, ker potém se začnó bube zopet premikati in iz tanke kožice prikobacajo mlade mravlje. Torej se zdaj mravlje držé zopet bolj doma in pazijo na bube. Ko mislijo, da je prišel čas, pretrgajo lahko 145 s čeljustmi tanko kožico na onem koncu, kjer ima mlada mravlja glavo. S pomočjo strežnic se izmotajo mlade mravlje iz tesnih stanic, pa so še slabe in neokretne. Po vsem životu se jih drži ozka srajčica iz tanke bele mrenice in starejše mravlje jim slačijo to srajčico počasi in skrbno, da bi ne ranile 150 mehkih udov. Ko so te zadnje vezi odpravljene, jim dadó precej kaj dobrega jesti, in potém ko so se okrepčale, jih vodijo po mravljišču in jim razkazujejo vse kote in pota, ker zdaj bodo morale same záse in tudi za druge skrbeti. Iz jajčec namreč so se izvalile razen navadnih mravelj tudi moške 155 mravlje in babice, katere nikoli ne gredó iz mravljišča, torej jim morajo delavci donašati potrebnega jedila. Novinci so kmalu spoznali svoje dolžnosti in se privadili službe in vsa družina živi veselo in srečno.

II.

Ali komu se vedno smehljá sreča? Velikokrat pride ne- 160 sreča, ko se je ni nadejal nobeden. Neko jutro, ko so mravlje jedva vstale in so še napol zaspane lazile po mravljišču, pri- lomasti ena, ki je zgodaj vstala in že bila na ogledih, na mravljišče; veselje se ji bere na obrazu, hitro ošvrka nekoliko sester in kmalu je vse na nogah. Več kakor tretjina družine 165 se urno odpravi proti kolovozu, ki pelja skoz gozdič. Mravlja, ki je prinesla prijetno novico, jim kaže pot. Zdaj pridejo na pot in hitro obsujejo poljsko miš, ki je ležala mrtva sredi pota. To je bil obed, kakoršnega še ni bilo, kar so slekle belo srajčico.

Ali kjer je sreča, tam je tudi nesreča. Nesreča je prišla 170
za mravlje zdaj v podobi kolesa na samotežnem vozičku, ki
ga je, s plevelom naloženega, peljal star mož pred seboj. Levo
kolo gre ravno črez miš, in kjer je bilo pred trenutkom še
vse živo, tam je zdaj ostudno mrtvišče. Skoro vse mravlje je
potrlo kolo, katero je nemila usoda pripeljala ravno zdaj mimo. 175
Le malo jih je odneslo pete in te beže zdaj od nesrečnega
kraja; v sredi peljejo tudi kakega ranjenca, katerega je kolo
po sreči zgrabilo le za kako bedro in mu vsaj še glavo
pustilo celo.

To je bila velika izguba za našo družino. Kdo bo zdaj 180
stregel babicam in redil moške, ker je premajhna peščica
srečnih, ki so splošni uimi ušle, da bi mogla vsa dela oprav-
ljati! Del in opravil je na kupe, delavcev pa malo.

Preplašene pribeže na vso sapo ostale domov in naznanijo 185
sestram strašno prigodbo. Velika žalost obide družice; pobi-
tega srca obžalujejo svoje sestrice, katere jim je tako zgodaj
vzela nemila usoda. Pa mravlja tudi v žalosti ne izgubi po-
guma in si vé iz vsake stiske pomagati.

Ko drugo jutro zarja prepnè nebo, so že naše mravlje vse
na nogah; nekaj posebnega snujejo danes, ker tekajo tako 190
nemirno sem ter tja in se pogostoma ližejo s tipalnicami.
Ena, ki je tudi nekoliko večja mimo drugih, ima posebno ve-
liko opraviti; vedno šviga od mravlje do mravlje in jih pre-
gleduje kakor poveljnik svoje vojake, predno jih pelje v ogenj.

Zdaj se vzdigne črna truma, straže odpró vrata na široko 195
in kakor hudournik se usuje četa po mravljišču. Le malo, kar
jih je pri babicah za postrežbo in pri vratih za stražo neob-
hodno potrebno, jih je ostalo domá, druge so se vse vzdignile.
Zunaj zleze ona velika mravlja na neko bilko in od ondod
pregleda še enkrat svojo vojno, a potém jo pelje navzdol v 200
gozdič.

V tem gozdiču, ne daleč od našega mravljišča, je sta-
novala druga manjša družina mravelj, ki so se od naših črnih
ločile le po barvi; bile so namreč rjave. Mirno je živel rod
za rodom že mnoga leta; bile so ravno tako pridne in de- 205
lavne kakor črne; takisto so skrbele za svoje potomstvo.
Ker so se pa naselile v bolj senčnem kraju gozda pod košato
jelko, jih je solnce manj obsevalo kakor druge; torej so se

njih mladiči izlegli tudi navadno nekaj dnij pozneje kakor
210 pri naših črnih mravljah.

Solnce je že poprej visoko stalo in pregrevalo tudi skrito mravljišče. Skrbno nosijo rjave mravlje svoje bube iz dna proti vrhu in se že naprej veselé časa, kadar se izleže mladina. Ali kdo vé, kaj pride jutri?

215 Črne mravlje, ki so šle hitro zjutraj od doma, so prišle zdaj blizu omenjenega mravljišča. Nekatero gredó bliže in bliže, pridejo na mravljišče, ogledajo vse in potém se vrnejo hitro k svoji vojni. Precej nató se zakadi vsa vojna na mravljišče, obležejo vsa vrata, pokoljejo vratarje in planejo z zdru-
220 ženo močjo v stan. Rjave mravlje se precej ne zavedó in ne razumejo, kaj to pomeni; osuple gledajo, kaj se godi z njimi. Roparji pa, ker tako smemo črne mravlje imenovati, udarijo na bube, vsak zgrabi eno in pobegne z njo. Ko domače mravlje vidijo, kaj se godi, da jim hočejo roparji vzeti njih mladino,
225 se vržejo srdito na sovražnika, ali ne morejo se ustavljati sili. Med tem ko se rujejo z enimi, so že drugi odnesli bube.

Črni roparji hité s svojim plenom domov, kjer jih že željno pričakujejo tovariši. Ko pridejo premagalci, jih obsujejo straže in domá ostali delavci, vzamejo jim bube in jih spravi-
230 vijo v varen kraj. Kakor da bi bila to domača zalega, jo negujejo črne mravlje, in ko začnó drugi dan lesti iz bub, jim pomagajo tudi belo srajčico sleči ravno tako, kakor bi bile njih rodú. Rjave mravlje dobijo precej jesti in se kmalu sprijaznijo s črnimi. Reve ne vedó, da so sužnje. Roparjem v čast pa
235 moramo reči, da usmiljeno ravnaajo s svojimi sužnji in si prizadevajo njih usodo kolikor moči zljajšati. Delati morajo kakor druge, pa tudi pri jedi niso ločene; le ko gredó ven kako delo opravljat, gre ena črnih kot birič z njimi, in če se obotavljajo, jih priganja k delu, česar pa večjidel ni treba.

240 Dan preide za dnevom, sužnji so zadovoljni, ker ne poznajo boljšega prostega življenja, in pridno opravljajo dela svoji gospodi.

Neki dan prinese črna mravlja novico, da pojema rejen hrošč v gozdu, ne daleč od hiše. Pod vodstvom treh črnih
245 biričev se odpravi oddelek rjavih mravelj, da mastnega hrošča pritira v hišo. Ko pridejo do plena, se prestrašijo biriči, ker je krdelo rjavih mravelj obleglo hrošča. Hitro se mislijo umakniti, pa je že prepozno; že so jih obsule rjave mravlje

in strastno objemajo svoje rejence, ki so jim bili vzeti, predno so zagledali luč belega dneva. Sužnji tudi kmalu spoznajo 250 svoje rojake in združeni se vržejo zdaj na črne trinoge; eden jim jedva uide, ostala dva pa raztrgajo na drobne kosce, zakaj tudi mirna mravlja divjá, kadar brani svoj rod divjih napadov.

V stanišču rjavih mravelj je vse dobre volje. Naglo napravijo veliko gostovanje, pri mastnih hroščevih kračah obha- 255 jajo rešitev svojih ljubih iz sužnosti. Veselje se vidi na vsakem obrazu, zdaj jim ničesar ne manjka, le spomin na nesrečne sestrice, ki še stokajo pod tujim jarmom, jim teži srce in greni sleherni grižljaj. Enoglasno sklenejo drugi dan rešiti še druge sužnje, naj velja, kar hoče. 260

Pri črnih mravljah je pa vse drugače. Neka pobitost in žalost se je polastila vseh; na sužnje še bolj pazijo in jih ne pusté iz mravljišča. Med seboj se vedno posvetujejo, kaj bi bilo početi.

To je gotovo, da zdaj ne moreta več oba roda sosedno 265 skupaj živeti, preveč sta se že spoznala; drug je drugemu na poti, sovraštva in bojev bi ne bilo nikoli konec. Drugi dan bo razsodil, kateri rod obvelja.

V obeh taboriščih se pripravljajo na boj. Črnici so tirali svoje rjave sužnje v najgloblji stan in postavili straže, da 270 jim nihče ne uide. Potém se vzdignejo vsi delavci; vse, kar se le more gibati, gre v vojsko, strašljivca ni med njimi.

Na majhni trati v gozdu se srečata krdeli. Kakor bi trenil, se zakadita drugo proti drugemu in boj se prične. Navadno se jih sprime več od obeh strank; grizejo in koljejo 275 se nekoliko časa, in ko se nató razmota klopčič, jih leži od obeh strank nekoliko mrtvih na tleh. Tudi po dve mravlji se sprijemata in izkušata, katera bo zmagala. S čeljustmi izkuša vsaka svojega sovražnika raniti, in ko mu je vsekala rano, izpusti vánjo kapljico neke skeleče kisline, ki umori ranje- 280 nega sovražnika. Ta strup si napravlja mravlja v posebni žlezi, imenujemo ga mravsko kislino. Ko je zmagala enega sovražnika, se vrže na drugega in tako gre naprej toliko časa, da je ali sama zmagana, ali pa da je sovražnik popolnoma uničen. 285

Čeravno je že sama ranjena, vendar ne odjenja, dokler je moč popolnoma ne zapusti, in še potem, ko leži predrtih prsij na tleh in se že več gibati ne more, zgrabi sovražnika, katerega more doseči; celó ko je že mrtva, se ne odpró čeljusti, katere je v smrtni borbi zasadila v sovražnika. V svoji gorečnosti napade celó kakega prijatelja, pa kmalu spozna svojo zmoto, ga poboža s tipalnicami, kakor bi ga hotela prositi odpuščenja, in potem se toliko bolj srdito vrže na svoje sovražnike.

Tako so se borile naše mravlje: kolikor bojevalcev, toliko junakov. Bojišče se je kadilo od strupene kisline. Tu neseta dva vojaka ranjenega tovariša v varen kraj, da si odpočije; tam hité drugi še neutrujeni na bojišče: nov boj, nova junaštva, pa zmaga se še ni nagnila na nobeno stran, akoravno je bojišče že pokrito padlih junakov. Le majhna tropa se še bori, pa utrujena po dolgem boju omaguje, kar privrši iz zatišja četa čvrstih, izpočitih rjavih vojakov, in zopet se vname „strašen boj, ne boj, mesarsko klanje“.

Kar jih je bilo črnega rodú, vsi so padli pod čeljustmi neusmiljenih zmagalcev. Ves junaški rod je poginil, boreč se za svoje domovje.

Ošabni in veselja pijani zmagalci deró zdaj na dom zmaganih sovražnikov, kjer so bili še zaprti rjavi sužnji. Kakor bi trenil, ležé črne straže na tleh; oproščeni sužnji se zedinijo s svojim oprostiteljem, razderó poslopje in potem se vrnejo v prosti dom.

Večerna zarja rumeni gozdna drevesa in obseva razvaline mravljišča, v katerem je prebival hrabri rod v sreči in blagostanju. Pa kdo se bliža mravljišču? Črna mravlja, s krvavimi ranami pokrita, se plazi po strtih nogah do razdejanega doma. Rjavi razuzdani sovražniki so jo izgrešili, in akoravno že napol mrtva, vendar se še plazi do kraja, kjer je gospodoval njen rod. Zadnja svojega rodú premišlja pretekle čase in solza se ji utrne in moči domača tla, katera so ji oskrnili tujei.

Fr. Erjavec.

149. Čebelar.

1. Čebelice, rojíte,
iz ula izletíte!
Po pisani livadi
se ziblje dih pomladi;
razpníte perotnice,
preljube sirotice!
2. Skopneli so snegovi,
potihnili vetrovi,
že rožice cvetijo
in kronice dišijo;
čebelice, rojíte,
na pašo izletíte!
3. Po nebu solnce plava,
vesela je narava,
metulj po polju leta
od cveta pa do cveta;
čebelice, rojíte,
na cvetje poletíte!
4. Le pójdite po polji
po cvétlicah okoli,
medú mi naberite,
na dom ga nanosite,
da boste svoje cele
za zimo preskrbele.
5. Naložite nožice
za bóžične potice,
si napolnajte stene
za svečnike cerkvene;
čebelice, rojíte,
iz ulja izletíte!

Fr. Cegnar.

150. O smrti Ivana Stojkoviča.

Ivan Stojkovič, dalmatinskega pomorščaka sin, se je vozil od prve mladosti po morju z Nenadom Stojkovičem, svojim očetom, ki je bil najboljši pomorščak dalmatinske dežele. Pa tudi sin Ivan se ni nikogar ustrašil, dasi je bil zdaj še le v trinajstem letu, a proti svoji dobi že velik in krepek, vljuden, 5 vesel in hraber. Ljubili so ga vsi, kolikor jih je bilo na ladji. Med potniki te ladje se je nahajal tudi neki trgovec, bogat Francoz, kateremu je bila nedavno umrla žena v Novem Orleanu; vračal se je zdaj v svojo staro domovino, da bi sorodnikom izročil dete, ki mu je ostalo od pokojne žene. To je 10 bila deklica kakih petih let, bistra in živa, in videlo se je o prvem pogledu, da teče francoska kri po njenih žilah. Neko jutro se ukrade dete na tihem svoji pestunji, priteče na krov in hoče poiskati Nenada Stojkoviča, s katerim se je rado igralo. Ker ga deklica ne najde ondukaj, stopi z otročjo pre- 15 drznostjo ladji na rob, kjer se ji zavrti v glavi, in pade v morje. Pestunja je otroka naglo pogrešila in pritekla na krov,

ko je devče baš padalo v morje. Ker je jela ženska strahú vpiti in klicati na pomoč, priteče Nenad Stojkovič, plane v
20 morje, ujame otroka z levico, a z desnico zaplava nazaj k ladji, na kateri je stalo polno ljudij, ki so jedva pričakovali čvrstega plavača. Med gledalci je bil tudi Francoz, preplašeni oče te deklice, katera se je zdaj trdno oklepala Nenada Stojkoviča, ki je plaval, kolikor je najhitreje mogel.

25 A ko je bil že jako blizu ladje, je zavpil z mogočnim glasom, da so zatrepetali vsi gledalci. Iz početka ni nihče uganil, zakaj vpije, a skoro so zapazili, kam pogleduje Stojkovič, in videli so grozno ribo, morskega volka, brzo plavajočega za Nenadom; le še nekaj hipov in dohiti ga. Vse je na ladji
30 začelo tekati sem ter tja in kričati, da bi se morska zver ustrašila; tudi streljali so s puškami in topiči. A bilo je zaman. Zver je plavala svojim pôtem, le toliko, da ni zgrabila Nenada Stojkoviča. Zdaj prihiti Ivan dragemu roditelju na pomoč. Z dolgim nožem, meču podobnim, ki ga je našel v po-
35 veljnikovi sobici, skoči na krov in plane v morje in se začne boriti z grozno zverjo, kateri mahoma zapreči pot. V tem so vrgli Nenadu s krova vrv, katero so mu pa dvakrat odnesli valovi, predno so ga potegnili ljudje na krov. A mladi Stojkovič Ivan se je med tem bojeval, da je redko videti tak boj.
40 Ribi je že iz mnogih ran tekla kri, a vendar še ni hotela opešati. Ivanu je naposled jelo nedostajati moči in segel je po vrv, ki je visela s krova, da bi se dvignil kvišku in otel. A v tem trenutku se zver, vsa krvava, ljuto zažene, da ji ne uide plen, skoči po koncu, zagrabi Ivana Stojkoviča po sredi
45 telesa, ga potegne v morje in požre pred očmi vseh strmečih gledalcev, ki bi mu bili radi priskočili na pomoč, samo da so mogli.

Nenad je bil oteto deklico tedaj že oddal njenemu očetu v naročaj, ko je zaslišal strašno vpitje in razumel, kaj se godi
50 doli v morskih valovih. Otrpnil je ter stal kakor mrtev in potém se onesvėščen zgrudil na tla. Jedva so ga oživili. Skoro potém je vprašal: „Kje je Ivan?“ A zdelo se je, kakor bi se vendar zopet spomnil vsega, kajti začel je žalovati in jokati, da ga je bilo milo slišati. Francoski trgovec je vedno stal
55 poleg njega, in kadar se je Nenad malo utešil, mu je začel govoriti o plačilu, ker mu je ljubo dete rešil iz morja. A Dalmatinec ga je pogledal od strani ter vzdihnil: „Hvala vam

lepa, gospod moj blagi, o plačilu mi ne govorite! Rad sem, da je vaš otrok otet, a Ivan, veselje moje na zemlji, ta je izgubljen za vselej. Nikoli ga ne bom zopet videl in zategadelj 60 mi ni nič do vsega blaga, kolikor ga ima zemlja.“ Med tem je bila strašna riba trikrat oplavala trgovsko ladjo, kakor bi se rogala človeški nemoči, in nató je odšla v debelo morje.

„Vrtec.“

151. Mornarska.

1. Ladija meni domovje,
polje neskončno morjé,
klasi rumeni valovje,
kadar ga žarki zlaté.
2. Ladijo veter poriva,
Mokri odpira se tir,
jasno nebó se odkriva,
Lučij nešteti izvir.
3. Mnoga mi znana dežela
zemlje široke okrog,
znana na nebu krdela,
ves neizkončni obok.
4. Boj silovito mi geslo,
sredi nemirnih vetrov
roka obrača mi veslo,
gledam grob temnih valov.
5. Ladija hipoma plava,
vstaja — odhaja vihar,
čvrsta je moja postava,
zdrav in vesel je mornar.

A. Umek.

152. Komu je pel?

Nekega dne sta se dva Turka izprehajala po polju in, sedla naposled vsa trudna pod visoko drevo, kar začne ptiček ugleдавši ju, peti na vejici. Pri tej priči zavpije eden izmed počivajočih potnikov ter reče: „Glej, to je meni pel!“ — „Nikoli tebi,“ ga zavrne tovariš. Iz tega nastane med njima 5 tako hud prepir, da se oba napotita k sodniku in mu povesta svojo pravdo. Stopivši v sodišče, jame prvi izmed njiju govoriti, rekoč: „Kadij, rzsodi, da je meni pel,“ ter mu hkratu stisne dvajset pijastrov skrivaj v roko, da si ga nakloni. Nató se približa drugi ter reče kadiju: „Gospod, prosim vas, da bi bil meni pel,“ in mu skrivaj pritakne štirideset pijastrov. Oba odideta v velikem nepokoju, kako se izteče njiju pravda. Sodnik, videč, da sta odšla, pomigne biriču in ga pošlje za njima, da ju pokliče nazaj. Sluga stori to ter ju privede nazaj

15 pred kadija. „Razloži mi pričino vajinega prepíra,“ reče sodnik prvemu. On mu odgovori, rekoč: „Gospod, hodila sva skupaj; ptiček na vejici pa je, ugledavši naju, začel peti in sedaj ne véva, komu od naju je pel.“ To izgovorivši, se prikloni spodobno. Kadij vzdigne glavo in izreče s trdnim glasom te
20 besede: „Moža, ptiček ni nobenemu od vaju pel, ampak meni.“ To sodbo izrekši, odpravi tožnika ter vtakne svojih šestdeset pijastrov mirno v žep.

„Novice.“

153. Divja rožica.

Na snežni gori pisana se roža žlahtna svetila. Vrtnar mlad prišel na goró, je rožo videl, djal takó: 5 „Oj rožica, lepó cveteš, pa komu tu dopasti češ? Sem fantje ne zahajajo, dekleta tod ne šetajo. Otrebil bodem te snega, 10 izkopal iz sneženih tla,	na grajski vrt te bom vsadil, zalival pridno, ti gnojil; tam se gospoda zbirajo, na te naj se ozirajo!“ Izkoplje rožo vrtnar mlad, 15 s seboj ponese jo na grad, na gredo črno jo vsadi, zaliva pridno, ji gnoji; pa solnce žarko prisveti in gorska rožica — zveni. 20
---	--

S. Jenko.

154. Kaj je bolje? v pregovoru.

Bolja pamet nego žamet. — Bolja prva zamera od druge.
 — Bolja bobova slama nego prazne jasli. — Bolji črn kos kruha negoli prazna torba — Bolji danes kos nego jutri gos.
 — Bolje dati volno nego živo ovco. — Bolji dober beg od boja
 5 slabega. — Bolji dober glas ko srebrn pas. — Bolje drži ga, ko lovi ga. — Bolje prihranjeno jajce ko sneden vol. — Bolje je biti pobožen, pa ubožen, kakor hudoben, pa premožen. — Bolje je lačen biti, kakor raztrgan hoditi. — Bolje je lačnemu zaspati, kakor dolžnemu ostati. — Bolje poštenje nego sramotno življenje. — Bolji tanek mir kakor tolst prepír. —
 10 Bolji je vinar pravičen kakor zlat krivičen. — Bolje pošteno umreti nego sramotno živeti. — Bolja je žlica soka v miru kakor polna miza jedij v prepíru. — Bolja je kratka sprava kakor dolga pravda. — Bolje je s pametnim jokati, kakor z
 15 bedakom peti.

155. Na goro.

1. Na goro, na goro, na strme vrhé, tja kliče in miče in vabi srcé. 2. Na gori cvetlice najzaljše cvetó in ptice preljube najslajše pojó. 3. Nad mano na gori je svobodni dom, iskal ga in našel bliz' neba le bom.	4. Na gori pod mano oblaki visé, nad mano višave bleščíjo vedré. 5. Na svobodni gori ni zemskih nadlog; nad mano, pod mano, krog mene je Bog. 6. Tedaj le na goro, na strme vrhé, tja kliče in miče in vabi srcé.

Mirosl. Vilhar.

156. Prerodba rastlin.

Vsaka rastlina je navezana na gotov kraj in gotovo vreme, t. j. zemlja, na kateri raste ta ali ona rastlina, mora imeti gotove lastnosti, in vremenstvo onega kraja, kjer se je rastlini razvijati, ne sme prestopiti gotove meje toplote in mraza. Dokler se to dvoje ne zmenja, dotlej se tudi rastlina ne izpremeni. Če pa preneseš rastlino iz plitve zemlje v debelo, iz gorkega kraja v mrzlejši, iz suhe zemlje v vlažno, se izpremeni tudi njena notranja sestava in vnanja podoba; toda ne pri vseh enako, ampak pri raznih različno. Pri nekaterih se kažejo izpremembe zlasti na koreninah, pri drugih 10 na stebelu in listju, pri tretjih pa je zopet cvet in sad najbolj občutljiv.

Izpremembe, ki se godé na rastlinah, so kaj čudovite, še bolj pa važne, zató ker so človeku tako koristne. Tako na pr. so podzemeljska jabolka divjega koruna, kakoršen raste 15 po gorkih krajih v Ameriki, drobna in neokusna, da jih je prav težko jesti; a pri nas v Evropi se gledé na obliko, velikost, barvo, okusnost nahajajo v tisočerihih plemenih in so v premnogih krajih poleg kruha najvažnejši živež človeški. Repa, poprej samo okrogla ali obla, je jela od začetka sedanjega 20 stoletja postajati bolj dolgljata. Tudi barva se izpreminja mnogovrstno; iz bele in rumene je prešla tudi v višnjevo in rdečo (pesa). Poprej kvečjemu četrť kilograma težka, se nahaja zdaj neredkoma taka, da tehta po več kilogramov.

25 Stebla in debla so bolj stanovitna; vendar nahajamo tudi pri teh izpremembe zeló zanimive in važne. Vsak človek vé na primer, da se drevó, ki raste navadno le po gorah, hitreje razvija, če ga presadiš v nižavo, in da postane njegov les mečji; in ako prestaviš grm iz doline na goro, ti raste ondi še bolj
30 počasi, daje pa zató trši in bolj trpežen les.

Posebno izpremenljivo je listje. Zadosti je, če pogledamo na naše navadno zelje. Kdo bi ga spoznal v divjem stanu? Tam ob morskih bregovih je steblo tanko in leseno, in modro-
rjavu perje je redko, kratko in ozko. In zdaj poglejte na naše
35 zelnike! Kako debelo in mesnato je steblo, kako široko in bujno je perje, kako gosto in kako hitro se razvija, da dela drugo drugemu napoto in se tako združi v velike debele glave, na katere kmet pogleduje z veseljem!

Najbolj očitna pa je čudovita prerodba rastlin na cvetju.
40 Vse te cvetlice, ki po vrtilih s tako raznovrstnimi in krasnimi bojami razveseljujejo naše oči, vse so se že nekolikokrat prerodile. Naša navadna vrtnica, ki tako ošabno povzdiguje šop lepo rdečih in pisanih peresec, nima v divjem stanu tega krasa, kakor je vsakemu znano. Na vsakem vrtu najdemo več
45 po cvetju zeló različnih plemen iste rastline; posebno navadne in mnogovrstne so izpremembe boj. Dadó se nekoliko primerjati izpreminjanju barve na ptičjem perju in na dlaki naših domačih živalij. Te prikazni še sicer niso dosti pojasnjene, vendar se dadó postaviti nekatera gotova pravila, po katerih
50 se izpreminja boja. Opazovalo se je na pr., da se višnjeva barva lahko izpremeni v belo in rdečo, ne pa v živo rumeno, in ta zopet lahko preide v belo, nikdar pa v višnjevo.

Enako čudne, kakor važne za človeka so izpremembe semena in sadú. Kje najdeš prvotno zrno, ki bi bilo enako
55 naši pšenici, in kateri divji sad je enak našemu, okusnemu jabolku? Semena naših žit so v divjem stanu tanka in drobna; le marljivo obdelovanje jih je izpremenilo v večja, težja, bolj jeklena in močnata, tako da so najvažnejši živež človeški. Drobna, okrogla in kakor vrisk kislá lesnika, ki raste po le-
60 dinah, je mati vseh, po barvi, velikosti in okusu tako različnih, neštevilnih jabolčnih plemen. Koliko različnih trtnih plemen se goji po naših vinogradih, ki izhajajo vsa iz divje trte s tako kislím grozđjem, da ga še lisica ne okusi! Z razumno gojitvijo izpreminjamo ne le velikost, barvo in vnanjo podobo

sploh, večkrat izpremenimo tudi grenke, kisle in škodljive 65 sadeže v dobre, koristne in okusne. Tako skrbi dobrotljivi stvarnik po različnih potih za blaginjo človeško. *Fr. Mar.*

157. Oj planine!

1. Oj planine, oj planine,
rožnate planine ve,
kras slovenske domovine,
in pa sinje ve goré,
ki ste žive skalovite
straže našega svetá,
o pozdravljene bodíte!
kličem tožnega srcá.
2. Kolikrat se v meni glási
radostno na vas spomin,
pred menoj vrsté se časi,
ki sem vžil jih vrh planin,
ko presrečen na višavah,
srčnega veselja vnet,
po ravninah in nižavah
pisani sem gledal svet.
3. Vsako jutro zlato zoro
sem pozdravljal prevesel
in črez dan v zeleno goro
glasno žvižgal, glasno pel;
mislil sem, da rože krasne
meni se razcvetajo
in da ptiči pesmi glasne
meni le prepevajo.
4. Toda moral zapustiti
tebe sem, planinski raj,
in med druge ljudi iti
po poklicu v drugi kraj.
Rés, povsod se dá živeti,
kdor poguma kaj ima,
pa samó v domači sveti
zemlji sreča je domá.
5. Torej moje srčne želje
ve zelene ste goré,
kjer otročje kdaj veselje
vživalo mi je srcé.
Na višinah domovine,
kjer živi ves moj spomin,
oj planine, oj planine,
srečen bil bi gorski sin!

Fr. Levce.

158. Narodne pripovedke o kralju Matjažu.

I.

V narodnih pripovedkah živi kralj Matjaž še dandanes. Otroci govoré, kadar se igrajo :

„Križ kraž,
kralj Matjaž,
daj mi groš,
bom si kupil nož,
luknjo vrtal — poč!“

5

Preprosto ljudstvo misli, da kralj Matjaž spi v neki gori, ki je najvišja na zemlji, a njen vrh je počen. V votlini leži
 10 vsa vojska Matjaževa in spi. Iz votline pelje pot, ki je zavarovan z durmi. Nihče ne more iz votline, a noter gre lahko vsak, kdor najde duri.

Sredi vojakov stoji miza iz slonove kosti. Za mizo sedi kralj Matjaž in spi. Njegove brke so že zrastle skoz mizo in
 15 se ovijajo okoli miznih nog. Kadar bodo ovite vse štiri noge, se prebudi kralj Matjaž. Poslal bo na svet svoje poslance, palčke ali kraljičke. Kadar se poslanci vrnejo, začne buditi svoje vojake, in kadar bo vsa vojska na nogah, pride na svetlo ono leto, v katerem bo velika noč na dan sv. Jurija.
 20 Tedaj se bo začela strahovita vojska. Kralj Matjaž bo izgubil vse vojake, samo sedem mu jih bo ostalo. Teh sedem bo gnal pod lipo, kjer bodo odpočili ter z njimi premagali ves svet.

Nár. — *M. Heric.*

II.

Živela je mati, ki je imela enoletnega otroka. Bila je siromašna in ljudje so jo zaničevali. Zatorej se napoti in gre
 25 z otrokom po svetu. Hodila je že dva dni okoli, a nikjer ni dobila prenočišča. Zdajci pride v velik gozd. Zašla je ter ni mogla najti pravega pota. Tavajoč po gozdu, najde več miz, obloženih z najdražjimi jedmi.

Mati sede z otrokom za mizo in oba se najesta do si-
 30 tega. Potém se začne otrok igrati z igračami, ki so ležale po tleh. Radovedna je bila žena, kaj pomenijo mize; gleda sèm, gleda tja, a povsod vidi pripravljene mize. Naprej idoč, pride do visoke gore. Tu zagleda železna vrata, ki so peljala v goro. Vojak je stal pri njih na straži.

Žena prosi vojaka, naj bi ji odprl. Vojak odpre in žena
 stopi v goro. A glej, zdajci zaloputnejo vrata tako trdo za njo, da se strese zemlja. Žena ide dalje. Na desni in levi ob potu so ležali vojaki in spali. Eden izmed njih se vzbudi in pelje ženo do mramornate mize. Za mizo je sedel kralj Matjaž.
 40 Njegove brke so bile zrastle tolike, da so bile tri mizne noge z njimi popolnoma ovite, a četrta je bila tudi že nekoliko obrastla.

Matjaž se prebudi, vzdigne glavo in vpraša ženo, kdo zapoveduje zdaj na svetu. Žena mu pové ime tedanjega vladarja, a Matjaž povesi glavo ter zopet zaspi.

Žena se je vrnila po istem potu, po katerem je prišla, 45
ter je pripovedovala ljudem, kaj je videla in slišala.

Nár. — *M. Heric.*

III.

Bil je kralj Matjaž dober kralj. Dal je same zlate kovati. Drugega denarja niso poznali. Zató so bili takrat v resnici zlati časi. Pod košatimi lipami so se naši očaki vsak dan veselili in v svetle kozarce natakali rujno vince. Bil je kralj 50 Matjaž slovenski kralj, naše gore list. Zbralo si ga je ljudstvo na celovškem polju in v starem Krnu je imel svoj prestol. Noč in dan so bila odprta grajska vrata, vsak siromak si je lahko izprosil milosti in pravice. Ker je pa kralj Matjaž bil zeló imovit kralj, so mu bili drugi kralji zavidni, in številen, 55 kakor gosenice na repišču, je prišel enkrat iz onega kraja, kjer zahaja solnce, sovražnik na Matjaža in pokončal v krvavem boju njegovo vojsko do sto zvestih junakov. Vendar kralj ni bil ubit, ker je bil pravičen. Ko ga je na begu sovražnik že mislil zajeti, se je odprla skala v Pečicah (na Koroškem), 60 do katerih je bil pobegnil, in ga skrila pred bridkim mečem sovražnikovim. Ondi počiva zdaj s svojimi junaki, in kadar mu brada zraste devetkrat okoli mize, ga bo dala gora nazaj, da bo srečno vladal rod slovenski.

Izvoljenim se večkrat posreči, da pridejo do njega. Bil 65 je pri Pečicah kovač. Ko je nekoč iskal po gori glogovega ročnika za kladivo, je našel duplo, skoz katero je prišel v hipu v prečuden svet. Videl je kralja Matjaža pri okrogli kameniti mizi sedeti in dremati, a njegovi junaki so ležali podolgoma po tleh. Na mizi je bila debela mošnja samih zlatov. 70 Kovač jo je vzel in bil odslej bogat mož.

Nár. — *D. Trstenjak.*

159. Moj dom.

1. V dolin'ci prijetni je ljubi moj dom,
nikoli od njega podal se ne bom ;
pod lipo domačo najrajši sedim,
v domačem veselju dovoljno živim.

2. Le išči si sreče, prijatelj, drugje!
Al' misliš dobiti na tujem je kde ?
Veliko mars'kteri je hodil po svet',
nazadnje prot' domu obrnil se spet.

3. Glej, rož'ce domače najlepše cvetó
in ptički domači najslajše pojó;
prijat'li domači so mil'ga srcá,
ljubezen, zvestoba sta pač le domá.
4. Domá preživeti si dneve želim,
umreti se tudi domá ne bojim;
v domači gomili se spava sladkó,
mi bratci, sestrice rahljajo zemljó.

Andr. Praprotnik.

160. Gostoljubnost pri Slovanih.

Običaji starih Slovanov so morali biti po vsem lepi, ker se skoro vsi stari pisatelji pohvalno izražajo o njih. Posebno se hvali staroslovanska gostoljubnost, ki se je še do današnjega dne ohranila pri nekaterih slovanskih narodih. Vsak
5 tujec je bil z veseljem sprejet pod streho naših starih pradedov, ki so mu postregli z najboljšimi jedmi, ki so jih imeli pri hiši. Odtod prihaja, da Slovenci še dandanes spoštujemo tujega človeka ter mu postrežemo, kolikor moremo in znamo.

Gost, to je najljubša oseba pri Slovanih. Kadarkoli se
10 kdo oglasi na pragu preproste hiše slovanskega kmeta, nazivajoč ime božje, ali pa hvaleč ime Jezusovo, takoj postane lahko gost óne hiše, ako mu je ljubo in drago. Če je tudi gost na brzem potu, ga pridržita gospodar in gospodinja na vsak način nekoliko časa pri sebi v hiši, da si malo odpočije, založi kosec
15 kruha in izpije kupico vina. In če je živina z njim, voli ali konji, mu nahranijo tudi živino in jo napojé. Ako je gostu treba prenočišča, takoj poskrbé, da se izpočije on in njegova živina. Gospodar se sprjazni z njim in najprej vprašata drug drugega po zdravju. Ako je gost še neznan, pripoveduje svo-
20 jemu gostoljubnemu domačinu, kdo in kaj je, kam in kod potuje, in kmalu sta si največja prijatelja. Naši ljudje se sploh držé one lepe narodne prislovice, ki pravi: Zidaj si hišo v vsaki vasi, t. j. gledaj, da si pridobiš dobrega prijatelja ali znanca v vsakem kraju, kamorkoli te utegne kdaj zanesti pot,
25 in našel boš v vsaki nezgodi pomoč in zavetišče pod streho dobrega znanca in zvestega prijatelja. Gospodinja streže gostu z jedjo in pijačo in vsi v hiši so mu postrežni in prijazni; a gost navadno obdari otroke z drobnimi novci ali s sadjem.

Slovanski narod ima gostoljubnost za veliko krepost in še celó za neko posebno zaslugo pri Bogu. Ako kdo potnika 30 ali gosta odbije od svoje hiše, tedaj pravijo, da v taki hiši kmalu ne bo več ognja na ognjišču.

V vsaki boljši hiši je za gosta vedno pripravljeno suho meso, slanina, mast, pšenična moka, sir, maslo itd., a za živino seno in oves. Naši seljani pravijo: Za gosta se ne zna, kdaj 35 in odkod pride, a kadar pride, ne zagóri nam lice pred njim od sramote, nego postrezimo mu z jedjo in pijačo, kakor in kolikor moremo in znamo.

Večkrat se dogodi, da zakolje gospodar, kadar mu pride ljub gost v hišo, po kako živinče: kozo, jagnje, purana ali 40 kapuna; a gospodinja vzame takoj pšenične moke, masla in jajec ter speče potico, hlebec belega kruha, ali pa kolač; gost je Slovanom jako imenitna in važna oseba. Slaba in siromašna óna hiša, v katero po vse leto noben gost ne pride; taka hiša nima nobenega spoštovanja med sosedi in seljaki. 45

I. Tomšič.

161. Kosec.

1. Sklepal, nabrusil sem te, o kosa,
zvóni zeleni travi k pogrebu,
dokler se bliska biserna rosa,
dokler ne peče solnce na nebu.
2. Zrela za košnjo, zrela si, trava,
kaj bi se bala kose jeklene?
Kar je rodila mati narava,
v krilo globoko smrt ji zaklene.
3. Taka postava na svetu je dana,
taka usoda njega oklepa:
seme zabranja časova brana,
časova roka zrnje otepa.
4. Žena mogočna dirja po svetu,
nizko, visoko s koso podira,
maha po pleši, maha po cvetu,
večnosti, grobu vrata odpira.

5. V grobu teló razdeva trohnoba,
v večnost neskončno duša se dviga ;
novo življenje klije iz groba,
novo življenje večnost užiga.
6. Sklepal, nabrusil sem te, o kosa,
zvóni k pogrebu travi zeleni !
Ko bo oblila mrzla me rosa,
tedaj zvonila boš tudi meni.

Fr. Cegnar.

162. Kako je spravil zajec lisico na led.

Bil je lep jesenski dan. Žito je bilo obrodilo, sadje dozorelo, vse se je veselilo dobrote božje. Živali so skakale in tekale sem ter tja po polju. Uživale so svoj zlati čas. Zajec je strigel z ušesi v zelniku, lisica je hodila potuhnjeno po turščici, vse je šlo za svojim živežem. Zdajci zapazi lisica deklico, ki je nesla v jerbasu grozdja in kruha delavcem na polje za predpoldanko. Hitro se sprijatelji z zajcem ter mu takó-le izpregovori prav tiho : „Dragi zajec, veš li, kaj bova storila, da dobiva kruha in grozdja? Videla sem deklico, ki je nesla poln jerbas kruha in grozdja, in vse to lahko midva dobiva, če me le slušaš in storiš, kar ti porečem. Veš kaj? Teci tu okoli deklici v prestale, in približivši se ji, se naredi kruljavega! Počasi hodi, dokler ne odloži jerbasa in ne poleti za teboj. Jaz pa pojdem in vzamem jerbas ; potlej si razdeliva, kar je notri.“

Zajec je slušal lisico ter je storil vse natanko, kar mu je rekla zvita teta. Deklica zapazi kruljavéga zajca, položi jerbas na tla in hajdi za zajcem. Toda zastonj. Kadar sta bila že blizu, jo potegne zajec, kar so ga nesle pete. Med tem pa je vzela lisica jerbas in z njim pobrisala na dogovorjeni kraj. Ko pride zajec tja, kjer sta rekla, da bodeta delila, je devala lisica iz jerbasa jedi, kruh in grozdje. Pa lisica je zvita buča. Rekala je, devajoč iz jerbasa grozdje: „To je záme, to za mojega očeta, ta grozd je za mojo mater, ta za teto, ta pa za strica, in ti, dragi zajec, imaš tukaj — prazni jerbas.“ Nató se razstaneta, lisica vesela in smeje se, zajec pa žalosten in jezen. „Le počakaj, prideva še vkup,“ zamrmra v brke zajec. In tako je tudi bilo.

Za lepo jesenjo je prišla huda, huda zima. Snega je padlo veliko in bil je mraz, da je vse škripalo in drevje po- 30
kalo. Živad je trpela hud glad, ker ni bilo zelja in pa kurje
pečenke kakor po letu. In kaj se pripeti? Srečata se po dolgem
času naša znanca, zajec in lisica. Zajec je bil dobro rejen,
debel, da se je kar zibal in svetil, lisica pa mršava, suha in
lačna. Lisica se začudi in hitro vpraša zajca, od česa je tako 35
debel v tako hudi zimi. „Kako ne bi bil debel,“ odgovori zajec,
„ker imam vsak dan mastno pečenko. Vsak dan grem na ribe.
Tam-le je ribnik; ribiči delajo na ledu luknje, da lové ribe.
Jaz čakam in gledam iz grma. Kadar odidejo ribiči domov,
smuknem tja, vtaknem repec v luknjo in takoj se nanj obesi 40
rib, da jih težko izvlečem. O, ko bi jaz imel takšno omelo
kakor ti, tedaj še le bi ribe lovil!“

Nató poprosi lisica zajca, naj ji pokaže tisti ribnik. Zajec
ji rad ustreže. Povede jo k ribniku na led in ji pokaže vse,
kar je bilo treba. Lisica ga sluša. Sede na luknjo in vtakne 45
v vodo svoj rep. Nató čaka in čaka; zajec pa na bregu z
z ušesi striže in gleda, da ne bi kdo prišel. Toda lisice se
noče prijeti nobena riba. Mrzlo pa je bilo, da je vse zmrzovalo.
Zajec tolaži lisico, da bo že, češ, ribe še niso navajene nje-
nega rjavega velikega repa. Po tej tolažbi odide po svojih 50
potih. Črez nekaj ur pride zopet k ribniku, a lisica je še
vedno sedela in čakala. Saj pa tudi ni mogla nikamor, zakaj
rep ji je bil zamrznil v ledu, da se ni mogla ganiti. Tedaj pa
ji je govoril zajec, kakor ona jeseni njemu: „To je záme, to
za mojega očeta, to za mojo mater, to pa za mojo teto.“ Ko 55
to izreče, pridejo ribiči. Zajec jo pobriše, lisico pa pobijejo s
krepelji.

Nár. — S. Lekše.

163. Kmetško znamenje.

1. Leži, leži ravnó poljé, po ravnem polju cesta gre ter s ceste vidi se okrog snežnik in brdo, gozd in log.	3. Napisati je vánje dal od stropa vse do samih tal, na desno plat, na levo plat, podobe znotraj, zunaj vrat.
2. A kaj stoji tam slavnega pri cesti polja ravnega? Tam kmet je zložil kámenje, sezidal belo znamenje.	4. Ko strop še ni bil dobro suh, prišel je gori sveti Duh; golobček bel, z nebes leteč, v nogé rudeč je, v kljun rudeč.

5. Na srednjem zidu sveti Vid,
ne more lepše delan bit',
k molitvi roke v sklep drži,
pod kotlom plamen hud gori.
6. A sveti Peter više tam
nebeške ključe kaže nam;
do njega sveti Nikolaj,
otročjih jabolk raznošaj.
7. Na desno íma sveti Rok
prepasan plašč, klobuk širok;
na stegnu v ranah prst drži,
pesek mu hlebček v dar moli.
8. V gorenjskih škornjih Izidor
kleči, zamaknjen v rajski dvor;
dva angeljca orjóta zánj,
ozirata se lepo nánj.
9. Na levo sveti Boštijan,
brezbožnikom je v roke dan,
privezan k deblu, ostreljen,
puščic krvavih nasajen.
10. Pod njim je sveti Valentin
ter bratec njega, Peregrin;
ljudem dobrote nosita,
živini zdravja prosita.
11. O človek, vzdigni zdaj oko!
Nad vrati zunaj — kdo je to?
Gorečo streho pri nogah
gasi s keblíco sam v rokah.
12. A vzadi polno je dušic
v plamenu, mokrih od solzic,
ječé premilo noč in dan:
„Priteci v pómoč, o kristjan!“
13. Vse to nam priča, govori,
da dom človeški tukaj ni;
človeški dom je sveti raj,
ki Bog vsem skupaj nam ga daj!

Fr. Levstik.

164. Človek.

Po svojem telesu je človek podoben živalim; v kaki posebnosti pa prekosé človeka celó nekatere živali. Tako na primer so mnoge živali večje in močnejše od človeka, nekatere bistreje vidijo, nekatere tanje slišijo, a nekatere zopet bolje vohajo. Tudi učakajo neke živali večjo starost kakor človek.

Ali vendar ima človek nekaj, kar ga visoko povzdiguje nad vse živali ter ga posaja na prvo mesto med vsemi stvarmi, karkoli jih je ustvarila vsemogočna roka božja. To nekaj je njegova neumrljiva duša in njene prečudne zmožnosti. Edini človek more misliti, on edini si more zidati zlate gradove v oblake in si v mislih snovati nov svet okoli sebe. Le edini človek se zaveda samega sebe in more premišljati o sebi in o svetu. Samo človek more biti pobožen, ker edini on spoznava svojega stvarnika.

In če tudi ne gledamo na človekovo dušo, že zunanja podoba ga loči od živali. Človekovo telo že samo oznanja, da stanuje v njem duh božji. Dasi tudi je človekovo telo iz

prsti, vendar ga zemlja ne vleče toliko k sebi, kolikor druge živali, ki hodijo po vseh štirih s pripognjeno glavo in srepo gledajo v zemljo. Človek hodi samo po dveh nogah in 20 vendar je njegov hod lahek in varen. Na njem je vse v pravi meri, nič ni preveliko, nič premajhno, ali krona vsemu telesu je glava. Človek edini nosi glavo po koncu in gleda proti nebu z lepim, jasnim obrazom.

Izpod las se sveti široko, čisto čelo, kakoršnega ne na- 25 hajamo pri nobeni živali. Lepo rezan nos stoji sam záse, ker se ni zrastel z zgornjo ustnico kakor pri živalskem gobcu. Usta zapirata rdeči mehki ustnici, ki se odpirata na prijazen posmeh ali na razumno govorico. V ustih stoji zob pri zobu, noben kračji, noben daljši. Lice pa pokriva mehka čutiljiva 30 koža, ki pri nas niti ni rdeča, niti bela, ali vendar včasih zardi kakor kri, včasih pobledi kakor zid. Nobeni živali se ne more na licu tako dobro videti žalost in veselje, up in strah, blagost in osornost, zdravje in bolezen; skratka, vsaka čut, vsaka strast, ki nam polje v srcu, v duši, vsaka se nam razodeva 35 tudi na licu.

Pa kaj bi bilo lice brez očesa! Iz očij govori duša. Ta govorica se ne dá pripovedati s pustimi besedami, tudi se ne dá napisati s slabim peresom, človek jo mora videti. Kdo bi 40 znal opisati milino materinega očesa, ko se ozira na svoje ljubljeno dete? Kak razloček med njenim pogledom in med pogledom pogumnega možaka, kateremu se je v jezi napelo oko in uprlo v sovražnika! In če zamiglja solza v očesu, kako razumljivo nam govori solzno oko! Drugače se sveti solza bridke žalosti, drugače solza srčne radosti. To so skrivnosti 45 človečje duše. Tega nima nobena žival.

Ali kakor je oko lep in neprecenljiv dar božji, vendar še ni največji. Še je nekaj, ki še bolj povzdiguje človeka. To je jezik, to je govor. Brez govora bi bil človek le napol človek in v nekaterem oziru na slabšem od živali. V tem je naša 50 največja prednost, da si moremo, drug drugemu razodevati svoje misli, svoje izkušnje, da moremo to vse obdržati v spominu in da se o priložnosti ravnamo po tem. Drug se uči od drugega. Kar se je eden naučil, ali kar je izkusil, to pove drugim in ti to vedó in znajo, kakor bi bili to vse izkusili 55 sami. In zató je človek bolj premeten od lisice, hitrejši od konja in močnejši od slona.

Rés je, da imajo tudi živali med seboj neke glasove, s katerimi se vabijo in kličejo, ali pa svaré pred nevarnostjo ;
 60 toda ti glasovi se ne morejo primerjati človeški govoricí. Sam človek zna govoriti, ker more samo on misliti. In kako moč imá ta govoricá ne samo nad živalmi, temveč tudi nad nami! Kake čute budi v nas blebetanje nedolžnega deteta, kako nas pretresa gromovita beseda navdušenega govornika
 65 in kako nam sega v dušo ono tiho šepetanje, ko se razgovarja duša z dušo! Pod dihom rahle besede se taja led okoli srca, zapah odleti za zapahom in v blaženem pogovoru se odpró srcu tajna vrata, da mu vidiš do dna. O, beseda je neznana moč, katere ne bo človek nikdar izmodroval.

70 Človek je slika in prilika božja.

Fr. Erjavec.

165. Cesarska pesem.

1. Bog ohrani, Bog obvari nam cesarja, Avstrijo, modro da nam gospodari s svete vere pomočjo! Branimo mu krono dedno zoper vse sovražnike: Shabsburškim bo tronom vedno Sreča trdna Avstrije.	3. Meč vojščaka naj varuje, kar si pridnost zadobi, bistri duh pak premaguje z umetnijo, znanostmi! Slava naj deželi klije, blagor bod' pri nas domá: Vsa, kar solnce je obsije, cveti mirna Avstrija!
2. Za dolžnost in za pravico vsak pošteno, zvesto stoj; če bo treba, pa desnico s srčnim upom dvigni v boj! Naša vojska iz viharja prišla še brez slave ni: Vse za dom in za cesarja, za cesarja blago, kri!	4. Trdno dajmo se skleniti: sloga pravo moč rodi; vse lahkó nam bo storiti, ako združimo moči. Brate vodi vez edina nas do cilja enega: Živi cesar, domovina, večna bode Avstrija!
5. In s cesarjem zaročnica,
 ene misli in krvi,
 vlada milo cesarica,
 polna dušne žlahtnosti.
 Kar se more v srečo šteti,
 večni Bog naj podeli
 Franc' Jožefu, Lizabeti,
 celi hiši habsburški!

„Novice“ 1855.*)

*) Prvotno besedilo cesarske pesmi je zložil avstrijski pesnik Lovrenc Haschka, sedanje pa Janez Gabrijel Seidl. Uglasbil jo je Josip Haydn.

K a z a l o.

	Stran
1. Modrost. A. Slomšek	3
2. Salomonova sestra. I. Skuhala	3
3. Naočnike kupuje, da bi znal čitati. Po Vuku Vrčeviću	4
4. Bog je moj ščit. Jak. Gomilšak	5
5. Dragotin in njegov oče. Andr. Likar	5
6. Siromak. J. Stritar	7
7. Materino srce. D. Trstenjak	7
8. Srčni deček. Fr. Levstik	7
9. Sin in mati. A. Zupančič	8
10. Živi, svetli cesar naš! Andr. Praprotnik	10
11. Mladostna leta cesarja Franca Jožefa I. Fr. Hubad	10
12. Jesen. J. Stritar	16
13. Mož-beseda veljá. I. Skuhala	16
14. Na moje rojake. V. Vodnik	18
15. Materina beseda. A. Slomšek	18
16. Odlikovanje. S. Gregorčič	19
17. Ranjeni vojak in njegova oporoča. Lj. Tomšič	20
18. Najlepši nasmehljaj. V. Mandelc	23
19. Jež in lisica. A. Slomšek	24
20. Lisica. Fr. Erjavec	24
21. Lisica in kozel. P. Gros	30
22. Lisica in petelin. Národná. — Jan. Barle	30
23. Nespametna sramežljivost. I. Navratil	31
24. Ljubezen do domovine. B. Potočnik	33
25. Draga kamena. Jan. Cigler	33
26. Brodnik. A. Aškerc	34
27. Pridnost in lenoba v pregovoru	34
28. Lastovki v slovo. V. Orožen	35
29. Lev in opica. A. Slomšek	35
30. Lev in zajec. J. Stritar	36
31. O mraku. A. Funtek	36
32. Prijatelji življenja. S. Šubic	37
33. Pregnani kralj. A. Funtek	38
34. Kovač skopuh. Nár. — Fr. Levstik	38
35. Sreče dom. J. Virk	39
36. Sv. Miklavž. J. Stritar	40
37. Potovanje na mesec in solnce. R. Čuček	41
38. Solnce vse vé. A. Umek	46

39. Volk. Fr. Erjavec	46
40. Kobilica in volk. J. Stritar	50
41. Volk in lisica. Fr. Erjavec	51
42. Srnica. Fr. Levstik	53
43. Kakó je Libercún drvaril. Češka nár. — Fr. Levstik.	53
44. Lipa. Mirosl. Vilhar	54
45. Pes, volk in lisica v pregovoru	55
46. Zima. J. Stritar	55
47. Cesar Rudolf in berač	55
48. Zlate resnice. A. Pin	56
49. Strah v gradu. Ognjesl. Dolinar	57
50. Božje okó. L. Jeran	59
51. Lakomni zajec. L. Pintar	59
52. Svetloba. M. Vrtovec	59
53. Kam in kje? M. Valjavec	60
54. Kitica pripovedek iz življenja cesarja Jožefa II. Iz „Novic“	61
55. Božični večer. A. Funtek	62
56. Kolednica. Fr. Cegnar	62
57. Mladi Vukasovič. K. Robida	62
58. Pot do kruha. R. Ledinski	63
59. Opeharjeni kmet. Iz „Vrtca“	64
60. Uganka (Nedelja). J. Stritar	64
61. Pameten svèt. I. Steklasa	65
62. Pametnice. A. Pin	66
63. Rudolf Habsburški in pekarica. I. Tomšič	66
64. Noč in dan. Fr. Cimperman	67
65. Črevljar in plemenitaš. I. Steklasa	68
66. Vesela prihodnjost. Hr. Pernè	69
67. Janko Božé in njegova Pika. J. Stritar	69
68. Kmet. Mirosl. Vilhar	86
69. Tri sestre. Lujiza Pesjakova	86
70. Kakor pravo, tako zdravo. Srbska národna. — L. Svetec	87
71. Sava. J. Bilec	88
72. Delitev. Nár. — Jak. Volčič	89
73. Uganka (Podoba). J. Stritar	89
74. Zveličar in plevice. Nár. — Fr. Krušič	89
75. Tri kaplje Jezusove. Nár. — M. Valjavec	90
76. Cesar Jožef II. in uradnik njegov. I. Tomšič	90
77. Najhujše v človeškem življenju	91
78. Postiljonska. J. Parapat	92
79. Ruski car Aleksander v Ljubljani. A. Zupančič	92
80. Laž v pregovoru	94
81. Peklenščak in mlinar. Nár. — A. Hribar	95
82. O zdravem zraku. M. Vrtovec	96
83. Kakó je v Korotanu. Fr. Levstik	96
84. Knjige naši najzvestejši prijatelji. I. Tomšič	97
85. Zaklad. S. Jenko	97

	Stran
86. Osem dobrih svetov. A. Slomšek	98
87. Luna. A. Slomšek	99
88. Solnce in zemlja kot izvora toplote. H. Schreiner	99
89. Limbarska gora. Nár. — P. Hicinger	104
90. Severni jelen ali sedlón. Iz „Besednika“	105
91. Uganka (Štirje letni časi). Iz „Vrtca“	108
92. Popotnika in medved. Fr. Metelko	108
93. Medved. Fr. Erjavec	109
94. Obá junaka. J. Stritar	115
95. Vinar opisuje svoje življenje. H. Podkrajšek	115
96. Pomlad. J. Stritar	117
97. Pesmi sladki glas. A. Slomšek	118
98. Majnikova pesem. Fr. Cimperman	118
99. Konj. V. Janežič	119
100. V gozdu. J. Leban	122
101. Peter Klepec. Národna iz „Novic“	122
102. Ob gozdnem križu. A. Funtek	124
103. Rupnikov hrast. M. Cilenšek	124
104. Odvažnost ruskega kmeta. I. Steklasa	125
105. Mlaj. Fr. Krek	126
106. Sreča in Nesreča. Ruska národna iz „Vrtca“	126
107. Oslova senca. Fr. Metelko	128
108. Tožeča ptica. Fr. Cimperman	129
109. Kralj in njegovi trije sinovi. Nár. — P. Gros	129
110. Deček in metulj. Lujiza Pesjakova	130
111. Kako je znal soditi Rudolf Habsburški. Fr. Hubad	131
112. Jutrno solnce. A. Slomšek	132
113. Bodimo usmiljeni in odkritosrčni! Nár. — G. Križnik	133
114. Pastir. Po nár. M. Valjavec	134
115. Ne povej vsega, kar veš. A. Žagar	139
116. Uganka (So- in samoglasniki). J. Stritar	140
117. Voda. I. Tomšič	140
118. Ptica. P. Gros	141
119. Cerkniško jezero. J. Božič	142
120. Hladnokrvnost. Iz „Vrtca“	143
121. Lesena riba. Mirosl. Vilhar	143
122. Sekire in drevje. A. Slomšek	145
123. Pravljica o rojenicah. Nár. — Fr. Malavašič	145
124. Črviček. I. Tomšič	147
125. Jáblana. M. Cilenšek	147
126. Prevarljivo jabolko. Fr. Cimperman	149
127. Jurij Japelj kot mladinoľjub. Iz „Vrtca“	150
128. Zastavica (Veter). Mirosl. Vilhar	152
129. Zavednost duhá. Iz „Vrtca“	152
130. Kmet in sinovi. Fr. Metelko	153
131. Domače in druge živali v pregovoru	153
132. Orač. Mirosl. Vilhar	154

133. Zrno. J. Bilec	154
134. Cesar Jožef II. pri plugu. I. Tomšič	155
135. Plug a. Mirosl. Vilhar	155
136. Popotnika in lipa. Fr. Metelko	156
137. Mavrica. S. Gregorčič	156
138. Spužva ali morska goba. I. Tomšič	156
139. Očetova roka. V. Orožen	158
140. Prevzetnost se sama kaznuje. Nár. — Fr. Praprotnik	158
141. Vesela žetev. Fr. Krek	159
142. Izpremembe na zemlji. Fr. Marn	159
143. Veseli pastir. S. Gregorčič	160
144. Človeško truplo. A. Janežič	161
145. Sraka in mlade. V. Vodnik	161
146. Cesar Jožef II. in kmetica iz Šumave. Iz „Novic“	162
147. Znamenja dežja. M. Valjavec	163
148. Mravlja. Fr. Erjavec	164
149. Čebelar. Fr. Cegnar	173
150. O smrti Ivana Stojkoviča. Iz „Vrtca“	173
151. Mornarska. A. Umek	175
152. Komu je pel? Iz „Novic“	175
153. Divja rožica. S. Jenko	176
154. Kaj je bolje? v pregovoru	176
155. Na goro. Mirosl. Vilhar	177
156. Prerodba rastlin. Fr. Marn	177
157. Oj planine! Fr. Levec	179
158. Narodne pripovedke o kralju Matjažu. Zapis. M. Heric in D. Trstenjak	179
159. Moj dom. Andr. Praprotnik	181
160. Gostoljubnost pri Slovanih. I. Tomšič	182
161. Kosec. Fr. Cegnar	183
162. Kako je spravil zajec lisico na led. Nár. — S. Lekše	184
163. Kmetško znamenje. Fr. Levstik	185
164. Človek. Fr. Erjavec	186
165. Cesarska pesem. „Novice“ 1855	188

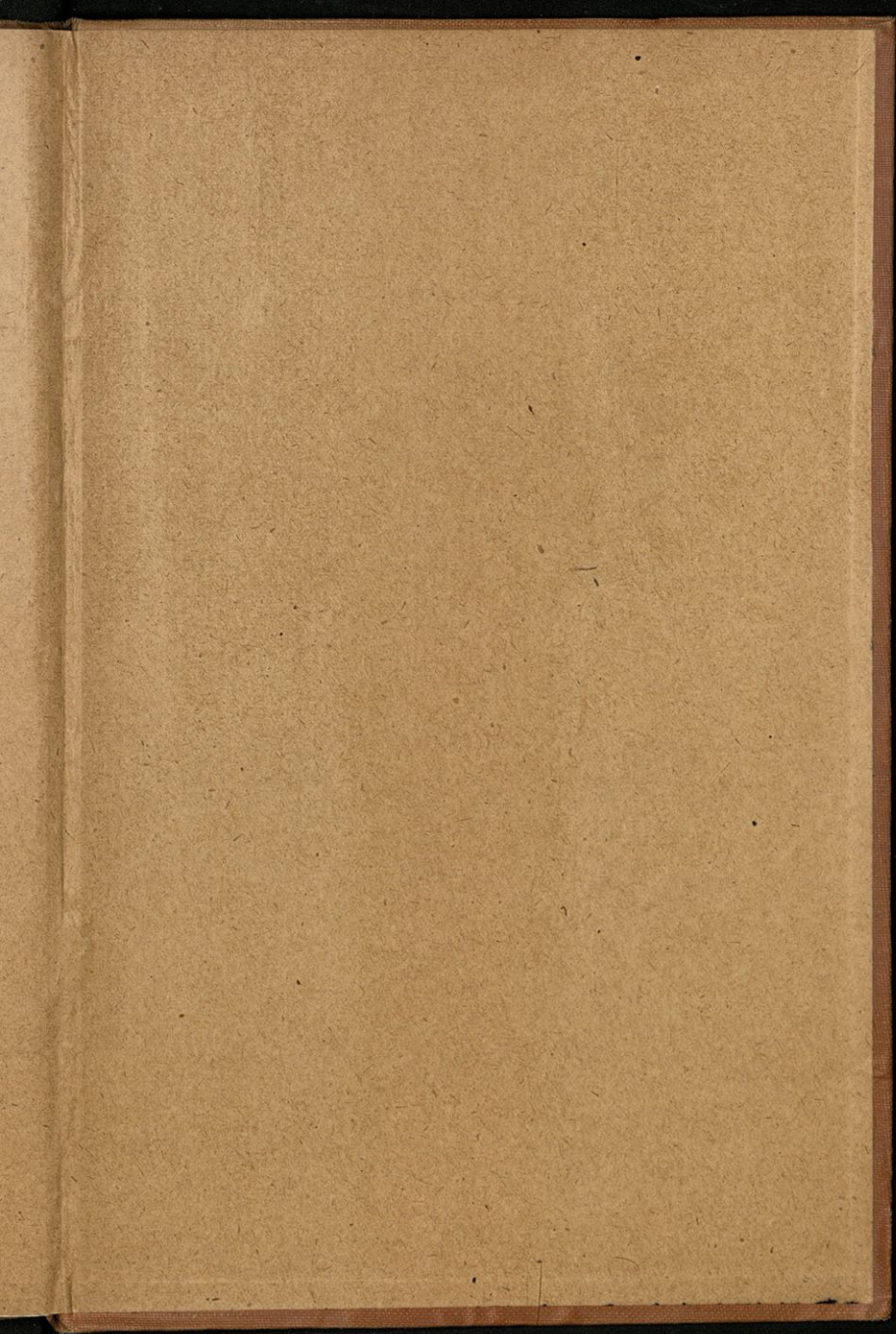

UNIVERZITETNA KNJIŽNICA MARIBOR

20966/1.1904

C00155 #

000509760

ZA ČITALNICO